ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА
ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

1. ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

1) обезбеђивање добробити и подршка целовитом развоју ученика;

2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;

3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;

4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;

5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;

6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;

7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;

8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;

9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;

10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;

13) развијање позитивних људских вредности;

14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;

15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;

16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

2. ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за први циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај трећег разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључне речи садржаја програма и препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом *Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма*.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика трећег разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета, у овом случају током трећег разреда. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. Та потреба да се образовање и васпитање усмере ка развијању компетенција био је један од разлога увођења и пројектне наставе као облика образовно-васпитног рада. Пројектна настава се у данашње време све више фокусира на остваривање образовних стандарда и исхода и, како показују резултати најновијих истраживања, прати друштвене промене својом усмереношћу на развијање знања и способности ученика кроз активности планирања, истраживања и тимског рада у оквиру предметног и међупредметног повезивања садржаја. Поред тога, једна од битних особина савременог приступа пројектном раду у настави односи се на коришћење ИКТ у пројектним активностима што обезбеђује ефикасније учење и развијање знања, али и развијање понашања правилног и безбедног коришћења рачунара и интернета. Детаљније препоруке за планирање и остваривање пројектне наставе дате су у поглављу 7 – *Упутство за реализацију пројектне наставе*.

На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе брига је не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на по-

средан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датих програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ

Назив предмета	**СРПСКИ ЈЕЗИК**
Циљ	**Циљ** учења Српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика ради правилног усменог и писаног изражавања, негујући свест о значају улоге језика у очувању националног идентитета; да се оспособе за тумачење одабраних књижевних и других уметничких дела из српске и светске баштине, ради неговања традиције и културе српског народа и развијања интеркултуралности
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**180**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– чита са разумевањем различите текстове; – опише свој доживљај прочитаних књижевних дела; – изнесе своје мишљење о тексту; – разликује књижевне врсте: лирску и епску песму, причу, басну, бајку, роман и драмски текст; – одреди тему, редослед догађаја, време и место дешавања у прочитаном тексту; – именује главне и споредне ликове и разликује њихове позитивне и негативне особине; – уочи основне одлике лирске песме (стих, строфа и рима); – разуме пренесено значење пословице и басне и њихову поучност; – разуме идеје књижевног дела; – уочи основне одлике народне бајке; – разликује народну од ауторске бајке; – представи главне особине јунака; – уочи основне одлике народне епске песме; – уочи поређење у књижевном делу и разуме његову улогу; – разликује опис од приповедања у књижевном делу; – покаже примере дијалога у песми, причи и драмском тексту; – уочи хумор у књижевном делу; – чита текст поштујући интонацију реченице/стиха; – изражајно рецитује песму и чита прозни текст; – изводи драмске текстове; – разликује врсте (и подврсте) речи у типичним случајевима; – одреди основне граматичке категорије именица, придева и глагола; – примењује основна правописна правила; – јасно и разговетно изговори обавештајну, упитну и заповедну реченицу, поштујући одговарајућу интонацију и логички акценат, паузе, брзину и темпо; – споји више реченица у краћу и дужу целину; – препричава, прича и описује и на сажет и на опширан начин; – извештава о догађајима водећи рачуна о прецизности, тачности, објективности и сажетости; – варира језички израз; – попуни једноставан образац у који уноси основне личне податке; – разликује формални од неформалног говора (комуникације); – учествује у разговору поштујући уобичајена правила комуникације и пажљиво слуша саговорника	**КЊИЖЕВНОСТ**	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Лирска поезија** 1 Душан Костић: *Септембар* 2 Григор Витез: *Какве је боје поток/* Десанка Максимовић: *Вожња* 3 Душан Васиљев: *Зима* 4 Мирослав Антић: *Шта је највеће/* Ф Г Лорка: *Луцкаста песма* 5 Драган Лукић: *Свакога дана/* *Шта је отац* 6 Бранислав Црнчевић: *Љутито мече/* Љубивоје Ршумовић*: Ајдаја своме чеду тепа* 7 Милован Данојлић: *Љубавна песма* 8 Љубивоје Ршумовић: *Домовина себрани лепотом* 9 Химна Светоме Сави 10 Бранко Стевановић: *Занимање Марка Краљевића* **Епска поезија** 11 Народне песме: *Марко Краљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића* **Проза** 1 Ла Фонтен: *Цврчак и мрав*/Езоп: *Корњача и зец* 2 Народна приповетка: *Свети Сава и сељак без среће* 3 Народна бајка: *Чардак ни на небу ни на земљи* 4 Народна приповетка: *Свијету се не може угодити* 5 Бранко Ћопић: *Изокренута прича* 6 Оскар Вајлд: *Себични џин* 7 Светлана Велмар Јанковић: *Златно јагње* (одломак) 8 Бранко В Радичевић: *Прича о дечаку и Месецу* 9 Ијан Макјуен: *Реч-две о Питеру* (одломак) 10 Јохана Шпири: *Хајди* (одломак) 11 Народна бајка: *Баш-Челик* (читање у наставцима) 12 Јасминка Петровић: *Од читања се расте* (читање у наставцима) **Драмски текстови** 1 Душан Радовић: *А зашто он вежба* 2 Александар Поповић: *Лед се топи* 3 Јованка Јоргачевић: *Никад два добра* 4 Лаза Лазић: *Суђење* **Популарни и информативни текстови** Избор из илустрованих енциклопедија и часописа за децу о значајним личностима српског језика, књижевности и културе (Милева Ајнштајн, Михаило Пупин), знаменита завичајна личност и др **ДОМАЋА ЛЕКТИРА** 1 Бранко Ћопић: *Доживљаји Мачка Тоше* 2 Избор из поезије Душана Радовића (*Замислите*, *Да ли ми верујете*, *Страшан лав*, *Кад је био мрак*, *Тужне ћачке исповести*, *Здравица*, *Плави зец* и друге песме) 3 Браћа Грим: *Бајке* (по избору) **Књижевни појмови:** – лирска песма, – химна, – епска песма, – народна бајка, – роман, – поређење, – персонификација (на нивоу препознавања), – опис, – дијалог, – приповедање, – епски јунак, – драмска радња

	ЈЕЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**	Врсте речи: именице (градивне, збирне); придеви (присвојни, градивни**);** род и број придева; заменице (личне заменице); глаголи; лице и број глагола Подела речи на крају реда (граница на самогласник) Управни говор (први и други модел) Неуправни говор Велико слово: писање имена народа, вишечланих географских назива (планина, река, језера, мора и сл), празника, наслова књига и часописа; Писање присвојних придева изведених од властитих имена (суфикси: *-ов*, *-ев*, *-ин; -ски, -чки, -шки*) Речца *не* уз именице и придеве**.** Наводници (у управном говору, насловима дела, називима школа) Сугласник *ј* (између самогласника *и-о* и *о-и)* Скраћенице (мерне јединице за масу, дужину, време и запремину течности)
	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	Краћи и дужи текстови – књижевни и некњижевни, као и нелинеарни текстови Причање о догађајима и доживљајима, стварним и измишљеним (усмено и писано) Описивање људи, животиња и природе (плански приступ) – усмено и писано Различите комуникативне ситуације (комуникација са одраслима и са вршњацима; у школи, у продавници, телефонски разговор, поздрављања, честитања и сл) Богаћење речника: речи истог или сличног значења; речи супротног значења; речи које значе нешто умањено и увећано (уз одговарајуће текстове из лектире) Правописне вежбе: вежбе допуњавања и избора правилног облика речи; диктат, аутодиктат Језичке вежбе: проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице Лексичко-семантичке вежбе: речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значања али исте врсте и истог рода и броја, промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго Стилске вежбе: састављање прича на основу задатих речи; сажимање или проширивање познате приче (текста), мењање краја приче (текста); настављање приче на основу датог почетка; промена становишта (нпр увести у текст нове ликове; сместити бајку у далеку будућност) Говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и сл

Кључни појмови садржаја: књижевност, језик, језичка култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. Годишњи план садржи број часова по областима распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, планирани фондом часова по областима и годишњим фондом часова.

Програм наставе и учења предмета Српски језик у трећем разреду основне школе чине три предметне области: Књижевност, Језик и Језичка култура. Препоручени број часова по предметним областима је: Књижевност – 80 часова, Језик – 60 часова и Језичка култура – 40 часова. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Приликом креирања годишњег и оперативних планова неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе. Оперативни план садржи рубрику са операционализованим исходима, дефинисаним наставним јединицама, рубрику за планирану међупредметну повезаност и рубрику за евалуацију квалитета испланираног, као и друге елементе према процени наставника. Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, дефинисање исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на циљ и дефинисане исходе, планиране начине провере остварености исхода, избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања.

Уз годишњи план, формира се листа распоређених текстова по месецима, као и домаћа лектира. Дистрибуција текстова по месецима, као и до сада, заснована је на груписању и повезивању текстова према различитим критеријумима – природа и улога књижевног дела; врсте текстова; сврха текстова: за читање/разумевање/препричавање/тумачење; брзина напредовања ученика; годишња доба; значајни датуми и празници; посебности ученичког колектива, школе и локалне заједнице; предметна и међупредметна повезаност садржаја и исхода; међупредметне компетенције, итд. Дакле, корелативност је омогућена комбиновањем текстова у сродне тематско-мотивске целине према различитим критеријумима.

Могући примери функционалног повезивања текстова по сродности дела могу бити следећи (никако и једини):

• свет детињства (Светлана Велмар Јанковић: *Златно јагње* – Јохана Шпири: *Хајди* (одломак) – Јасминка Петровић: *Од читања се расте* (читање у наставцима) – Душан Радовић: *А зашто он вежба* – Александар Поповић: *Лед се топи* – Јованка Јоргачевић: *Никад два добра* – Лаза Лазић: *Суђење*);

• породица (Мирослав Антић: *Шта је највеће* или Ф. Г. Лорка: *Луцкаста песма* – Драган Лукић: *Свакога дана* или *Шта је отац* – Ијан Макјуен: *Реч-две о Питеру*);

• хумор (Бранислав Црнчевић: *Љутито мече* или Љубивоје Ршумовић*: Аждаја своме чеду тепа* – народна приповетка: *Свије-*

ту се не може угодити – Бранко Ћопић: *Изокренута прича* и *Доживљаји Мачка Тоше* – избор из поезије Душана Радовића (*Замислите*, *Да ли ми верујете*, *Страшан лав*, *Кад је био мрак*, *Тужне ћачке исповести*, *Здравица*, *Плави зец* и друге песме);

• описивање (Душан Костић: *Септембар* – Григор Витез: *Какве је боје поток* или Десанка Максимовић: *Вожња* – Душан Васиљев: *Зима*);

• бајколики свет (Бранко В. Радичевић: *Прича о дечаку и Месецу* – народна бајка: *Чардак ни на небу ни на земљи* – Оскар Вајлд: *Себични џин* – народна бајка: *Баш-Челик* (читање у наставцима) – Браћа Грим: *Бајке* (избор);

• знаменити епски јунак (Бранко Стевановић: *Занимање Марка Краљевића*; Народне песме: *Марко Краљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића*);

• значајне личности српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михаило Пупин): Химна Светоме Сави – М. Пупин: *Са пашњака до научењака*.

Наведени примери показују како се књижевноуметнички текст може повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања.

Избор лектире за трећи разред је веома битан јер ученици треба даље да улазе у свет књижевности, да воле да читају и да у томе буду мотивисани, што се за почетак првенствено постиже успехом у читању (отуда у списку лектире има доста кратких текстова и дела, али и дужих у односу на други разред, а ученику тематски и стилски врло блиских, да би се даље неговала и истрајност у читању). Са друге стране, на овом узрасту важно је да ученици још више упознају текстове различитих жанрова, као и дела различита по времену настанка. Тако се сада у лектири, и у оквиру књижевнотеоријских појмова, налазе традиционалне врсте (народна бајка и народна јуначка песма).

У лектири су две народне бајке *Чардак ни на небу ни на земљи* и *Баш-Челик* (за читање у наставцима), како би ученици упоређујући ове две типичне народне бајке лакше упознавали одлике ове књижевне врсте. Нешто слично имамо и код епских песама о Марку Краљевићу. Упоређујући их, ученици могу градити слику епског јунака, односно Марков портрет и његове особине које су на различите начине представљене у ове две песме: у једној типично епској (односно за ученике овог узраста *народној јуначкој*), *Орање Марка Краљевића*, у којој имамо борбу за ослобођење и бојеве јунака, и у другој, нетипичној епској песми *Марко Краљевић и бег Костадин*, у којој се одвија борба речима, а не оружјем, и борба на моралном, а не на бојном пољу. Ту је и песма савременог песника Бранка Стевановића, која на занимљив и духовит начин пева о Марку Краљевићу, како би ученици могли да је пореде са традиционалном врстом и да полако схватају да је народна књижевност жива и данас – по својим универзалним моралним вредностима и као извориште модерног стваралаштва.

У трећем, као и у првом и другом разреду, читају се текстови у наставцима, а то подразумева да се на неколико планираних часова, према плану који учитељ/учитељица самостално осмисле и одговарајућом динамиком, читају и анализирају наведена дела. У трећем разреду у питању су два текста: репрезентативна народна бајка *Баш-Челик* и прича за децу *Од читања се расте* Јасминке Петровић (чија се радња одвија у осам дана – од понедељка до понедељка, те се текст може лако поделити и у самој настави, тако што би се, на пример, на часу читала два „дана", односно два дела приче или би се два/три дела задавала ученицима за читање код куће, како би на часу било довољно времена за њихову обраду и повезивање са претходно прочитаним). Током читања у наставцима ученици негују истрајност у читању и у усвајању доминантних естетских и васпитних вредности књижевноуметничких текстова.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КЊИЖЕВНОСТ

У настави књижевности најважније је код ученика развијати способност читања књижевних текстова са разумевањем, подстицати љубав према читању, градити осећај за лепо и вредно, васпитавати укус и неговати истрајност у читању и доживљавању књижевног дела. Ученике треба навикавати да опишу доживљај прочитаних књижевних дела и изнесу мишљење о њима. Читање захтева време, истрајност и посвећеност, а неговање ових карактеристика представља основ за сва даља учења. Кроз читање књижевноуметничких текстова и у разговору о њима на часу гради се критичко мишљење, јер ученици треба да имају суд о поступцима и особинама ликова, као и о различитим догађајима у тексту. Посебно је важно што књижевност код ученика интензивно развија емпатију, тиме што од читалаца тражи да се ставе на место другога и да разумеју најразличитије особине и поступке ликова. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Школска лектира је разврстана по књижевним родовима – лирска и епска поезија, проза, драмски текстови за децу и обогаћена избором научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део школске лектире састоји се, углавном, од дела која припадају основном националном корпусу, али и репрезентативна дела за децу из светске књижевности (Оскар Вајлд: *Себични џин*, Ијан Макјуен: *Реч-две о Питеру*, Јохана Шпири: *Хајди* (одломак).

Домаћа лектира обухвата значајна поетска и прозна дела дечје књижевности (Браћа Грим: *Бајке* (три бајке по избору), Бранко Ћопић: *Доживљаји Мачка Тоше*, избор из поезије Душана Радовића.

Избор дела школске и домаће лектире примерен је узрасту ученика.

Поједина дела из обавезног корпуса су изборна. Учитељу се пружа могућност да изабере да ли ће на часовима обрађивати:

• Ла Фонтенову басну *Цврчак и мрав* или Езопову басну *Корњача и зец*;

• *Шта је највеће* Мирослава Антића или *Луцкасту песму* Ф. Г. Лорке;

• *Свакога дана* или *Шта је отац* Драгана Лукића;

• *Какве је боје поток* Григора Витеза или *Вожња* Десанке Максимовић;

• *Љутито мече* Бранислава Црнчевића или *Аждаја своме чеду тепа* Љубивоја Ршумовића.

Изборност допушта наставнику већу креативност у достизању исхода. Програмом се подстиче упознавање ученика са значајним личностима српског језика, књижевности, науке и културе (Свети Сава, Милева Ајнштајн, Михајло Пупин).

Током обраде књижевних текстова ученици развијају прва литерарно-естетска искуства и формирају своје ставове о делу које слушају или читају. Учитељ подстиче ученике да износе своје ставове и аргументују их примерима из текста.

Поређење као стилску фигуру ученик овог узраста треба првенствено да уочи, а потом и да разуме његову улогу у тексту. Ученици усвајају основне облике казивања (форме приповедања) тумачећи текстове из школске и домаће лектире. Ученик треба да разликује опис од приповедања у књижевном делу и уочи дијалог у песми, причи и драмском тексту.

Приликом обраде лирских, епских и драмских текстова за децу ученици се мотивишу на читав низ стваралачких активности које настају поводом дела (изражајно рецитовање лирске песме, читање прозног текста интерпретативно, сценски наступ – извођење драмског текста, драмска игра, драмски дијалози, гледање дечје позоришне представе, снимање и коментарисање драматизованих одломака).

Развијање књижевних појмова код ученика не подразумева учење дефиниција, већ именовање и описно образлагање појма; уочавање улоге одређеног појма у књижевноуметничком тексту.

Важно је нагласити да ученици треба да читају оригиналне текстове аутора, а не оне који су из разних разлога и на различите начине прекрајани и мењани претходних деценија, као што је то био случај са бајком „Себични џин" Оскара Вајлда. Ова бајка завршава се смрћу џина у дубокој старости, уз хришћанске мотиве који су битни за разумевање и самог краја и дела у целини.

Књижевна дела која су доживела екранизацију (*Хајди*, *Баш-Челик* и друге народне и ауторске бајке) могу послужити за ком-

паративну анализу и уочавање разлике између књижевности и филма, чиме ученици могу доћи до закључка о природи два медија и развијати своју медијску писменост. Часови књижевности могу се употпунити коришћењем дигиталних садржаја. Наставницима и ученицима могу бити од велике помоћи аудио записи, на којима се чује како глумци изражајно и интерпретативно казују изабране текстове. Такође, у наставу треба увести разноврсне стваралачке активности којима се врши систематизација обрађених садржаја (игре асоцијација, креативне слагалице, интерактивни задаци и квизови).

ЈЕЗИК

У настави језика ученици овладавају писаним и усменим стандардним српским језиком. Програм је усмерен на усвајање основних граматичких правила и њихову адекватну примену у писаној и говорној комуникацији.

Граматика

У програму су наведени само нови садржаји из граматике, али се подразумева да се градиво повезује са садржајима обрађеним у првом и другом разреду.

Основна знања из морфологије проширују се у вези са именицама, придевима и глаголима, а уводи се нова врста речи: заменице (само личне). Две нове именичке подврсте, градивне и збирне именице, треба увести тек пошто се понове властите и заједничке именице. Нову подврсту придева – градивне и присвојне треба увести тек пошто се понове описни придеви. Важно је да ученици повежу градивне именице као основу за извођење градивних придева, а да не мешају ове две врсте речи. Кад су у питању присвојни придеви, градиво из граматике треба што више повезивати са правописом. Да би се одредио род и број придева, треба поновити род и број именица и указати ученицима на слагање придева са именицом у роду и броју, без увођења нових термина. Увођење личних заменица подразумева само основне облике и њихово повезивање са глаголским лицем, односно бројем, што ће представљати основу за уочавање слагања субјекта и предиката у наредном разреду.

Врсте речи уочавати најпре на изолованим примерима (у основном облику), а затим увежбавати и у оквиру реченице.

Наставу граматике треба повезивати са наставом књижевности тако што књижевни текстови из *Читанке* могу послужити за граматичку анализу и послужити као пример употребе врста речи у реченици и различитих врста реченица по облику и значењу. Водити рачуна о томе да примери буду једноставни за анализу. Учитељ може и прилагодити текст, тако да примери буду типични.

Правопис

Правописна правила ученици треба да усвајају постепено, уз понављање и вежбање већ наученог и уз усвајање нових садржаја, и то путем различитих вежбања како на нивоу речи тако и на нивоу реченице.

Писање вишечланих географских назива потребно је повезати са наставом природе и друштва – завичајном географијом.

Пожељно је направити корелацију са наставом математике у вези са писањем скраћеница за мерне јединице. Пошто се градиво из математике проширује великим бројем јединица мере, требало би, на овом нивоу, скренути пажњу на њихово писање само латиничким писмом.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Област *Језичка култура* обухвата усмено и писмено изражавање.

Усмено изражавање ученика треба развијати у разговору у којем их учитељ усмерава да јасно, прецизно и разговетно изговарају реченице, поштујући интонацију и правилно акцентовање у реченицама. У вођеном разговору о књижевном или неуметничком тексту или о одређеној теми, ученици одговарају на питања, постављају питања, износе своја мишљења и ставове. Ученици се охрабрују да обликују усмену поруку у којој ће изнети информације на примерима из свакодневног живота. Учитељ треба да ствара прилике и подстиче ученике да говоре, износе информације, своја мишљења, осећања итд.

У трећем разреду требало би подстицати ученике да препричавају, причају и описују и на сажет и на опширан начин како усмено, тако и писмено.

Препричавање мора да има свој циљ и да буде плански и усмерено. Потребно је усмеравати ученике како да одаберу чињенице, како да одвоје главно од споредног и мање битног и како да следе хронолошки ток садржаја. Требало би водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који испуњавају програмске захтеве и који су ученицима претходно протумачени/анализирани, предочени, објашњени.

Причање представља стваралачко изражавање без обзира на то да ли је у питању стварност или фантазија, тј. да ли је реч о репродуковању неког доживљаја, догађаја и замишљеног садржаја (из света дечије маште). Најчешће се почиње са причањем доживљаја, па потом догађаја. Потребно је указати ученицима да занимљиво причање треба да буде динамично, као и да могу слободније да износе личне доживљаје, ставове, да буду маштовити и оригинални, да се емоционално и сликовито изражавају.

Описивање – треба оспособљавати ученике да пажљиво посматрају, уочавају, откривају, запажају, упоређују, па тек онда дату предметност да мисаоно заокруже и језички уобличе. Ученици би требало да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да одаберу битна својства (однос спољашњег и условно унутрашњег) и да изнесу лични став/однос према датој појавности. Будући да се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (посебно књижевноуметничког), потребно је стално усмеравати пажњу ученика на она места у овој врсти текстова која обилују описним елементима (опис предмета, ентеријера, биљака и животиња, књижевних ликова, пејзажа и сл.), јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вештине у језичком испољавању. Циљеве и задатке ове врсте вежбања требало би постепено усложњавати – од једнолинијске дескрипције видљивог до промишљеног, аналитичког изражавања доживљаја стварности у којој ће бити истакнута самосталност и индивидуалност ученика.

Извештавањем се на јасан, објективан и сажет начин говори о неком догађају. На овом узрасту је потребно само указати ученицима на основне одлике овог облика изражавања: на тачност преношења података, на аутентично презентовање чињеница, на једноставност, на одсуство личног коментара, субјективног доживљаја и имагинарног. Није потребно задати ученицима да напишу извештај, већ би их требало подстицати да сажето усмено известе о себи (нпр. о обављеном задатку код куће) у виду одговора на питања која ће учитељ поставити. На овај начин ће ученици вежбати да буду економични и прецизни приликом изражавања.

Варирање језичког израза односи се на специфичан одабир и комбинацију језичких средстава. Помоћу књижевних и некњижевних текстова ученицима би требало указати на различите могућности употребе речи, синтагми и реченица у формалним/неформалним језичким ситуацијама, као и на промену њиховог значења у зависности од контекста. Током практичне наставе језичке културе ученицима би требало указати да је неопходно говорити онако како то захтева комуникативна ситуација и са њом ускладити језичке механизме.

Током наставе језичке културе требало би оспособити ученике да правилно попуне различите једноставне обрасце; на пример, образац за учлањивање у библиотеку или у спортски клуб, писање позивнице за рођендан и слично.

На овом узрасту реализују се различите програмске вежбе (правописне, језичке, лексичко-семантичке и говорне вежбе).

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. У овом узрасту требало би примењивати просте правописне вежбе које су погодне за савлађивање само једног правописног правила из једне правописне области. Приликом савлађивања правописних на-

чела погодне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, аутодиктат, вежбе допуњавања и избора правилног облика речи.

Језичка култура ученика негује се и кроз игровне активности, посебно кроз *језичке вежбе*, на пример, разговор са књижевним ликом, затим ситуационе игре, односно стварне ситуације, на пример, разговор у продавници, разговор код лекара и слично. Могу се одабрати и проширивање и допуњавање реченица различитим врстама речи, промена реда речи у реченици, промена дужине реченице и слично.

Применом *лексичко-семантичких вежби* код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Развијању смисла за прецизно изражавање и разумевање значења речи и израза доприносе различите вежбе, на пример: навести речи који припадају различитим тематским скуповима; речи супротног значења али исте врсте и истог рода и броја; промена граматичког лица у тексту; основно и пренесено значење речи и друго.

Говорне вежбе код ученика подстичу машту и креативност због чега би их требало чешће примењивати у настави језичке културе. Говорне вежбе су у функцији изграђивања доброг језичког укуса, елоквентности и флуентности у изражавању. На овом узрасту најпогодније могу бити следеће говорне вежбе: рецитовање, изражајно читање, сценско приказивање драмског/драматизованог текста и слично.

Ниједан школски писмени задатак се не израђује у трећем разреду.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Оцењивање би требало да буде усмерено на добијање информација о обрасцима мишљења и условима под којим ученик може да примени знање стечено током наставе језичке културе у свакодневној формалној и неформалној комуникацији.

Процес праћења и вредновања једног ученика треба започети иницијалном проценом нивоа постигнућа ученика. Акценат би требало да буде на ученичковим способностима – на ономе што ученик може или покушава да учини. Током процеса наставе и учења учитељ континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити довољно јасна и информативна, како би била подстицајна за даље напредовање ученика. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

Назив предмета: МАТЕРЊИ ЈЕЗИК

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК

Emërtimi i lëndës	**Plani dhe programi mësimor gjuha dhe letërsia shqipe**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor.
Klasa	**E Tretë**
Fondi javor i orëve	**5 orë**
Fondi vjetor i orëve	**180 orë**

− Përdor drejt gjuhën standarde gjatë folurit; − Kupton dhe zbaton në komunikim karakteristikat e gjuhës së folur; − Dallon klasat e fjalëve, kategoritë e tyre gramatikore dhe i përdor në trajtën e duhur gjatë komunikimit; − Përdor gjuhën standarde, njeh dialektet e pjesë të tjera të leksikut dhe respekton diversitetin gjuhësor; − Dallon dhe formon fjali të thjeshta dëftore dhe pyetëse, duke respektuar shenjat e pikësimit;	**Gramatika**	Fjalia; Llojet e fjalisë; Shenjat e pikësimit (Drejtshkrim) Fajlitë pohore dhe mohore; Fjalia e thjeshtë; Pesa kryesore dhe plotësues e fjalisë; Emri Mbiemri

− Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh në numrin njëjës dhe shumës; − Zgjedhon folje të rregullta në kohën e tashme, sipas modeleve të dhëna; − Dallon mbiemrin si fjalë që tregon cilësi të emrit.		Përemri Folja Folja në kohën e tashme Drejtshkrimi i foljeve në kohën e tashme Folja në kohën e ardhme Drejtshkrimi i foljeve në kohën e ardhme Folja në kohën e kryer Folja *jam* dhe *kam;* Antonimet Sinonimet
− Dallon llojet letrare:poezinë lirike dhe epike, tregimin, fabulën, përrallën, romanin dhe tekstin dramtik; − Interpreton tekste të shkurtra, vargje dhe gjë e gjëza; − Vëren dallimin ndërmjet përrallës dhe fabulës; − Veçon ngjarjen kryesore dhe emëron personazhet kryesore dhe ato ndihmëse; − Dallon vetitë pozitive dhe negative të personazheve në tekstin letrar dhe artistik; − Dallon kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar – artistik; − Dallon rimën, vargun dhe strofën në poezinë lirike; − Përcakton lidhjet në mes të ngjarjeve dhe përcakton kronologjinë e ngjarjeve në tekstin letrar – artistik; − Identifikon personazhet kryesore të një tregimi, drame, filmi, kënge dhe i analizon duke bërë një listë tiparet e tyre; − Diskuton rreth personazheve, luan rolin e njërit prej personazheve në bashkëveprim me moshatarët; − Lexon tekste letrare dhe joletrare që u përkasin periudhave të ndryshme, tekste klasike dhe bashkëkohore, shqipe dhe botërore; − Jep përshtypjet e veta në lidhje me një tekst të shkurtër letrar (poezi, përralla nga folklori, përralla nga autorë të ndryshëm, tregime, fabula) dhe joletrar (si p.sh., kalendar, fjalor i thjeshtë); − Demonstron kuptimin, interpreton, bën analiza të thjeshta të personazheve; − Bën vlerësimin dhe jep gjykimin për këto tekste (në përputhje me zhvillimin moshor të nxënësve). − Lexon rrjedhshëm tekstin duke respektuar intonacionin e fjalisë/vargut; − Nënvizon gjatë leximit fjalët kyç dhe pjesët më të rëndësishme; − Përshkruan shkurtimisht me fjalët e veta përmbajtjen; − Lexon me saktësi e intonacion pjesën; − Përdor strategjitë e duhura për të lexuar tekste të thjeshta; − Lexon duke i respektuar shenjat e pikësimit; − Përdor fjalë të reja, dallon fjalën, fjalinë dhe paragrafin; − Lexon me zë një tekst të shkurtër dhe pjesëve plotësuese të tekstit (p.sh. foto,vizatim, pamje etj;); − Shpreh përshtypjet e veta për një tekst të shkurtër letrar (poezi, tregime nga folklori, përralla nga autorë të ndryshëm, tregime, fabula); − Shkruan tekste të thjeshta (urim, letër, kartolinë) sipas modeleve të dhëna; − Ritregon me fjalë përmbajtjen ose informacione kryesore të një bisede, poezie, përralle, tregimi, rregulle praktike ose udhëzimi; − Diskuton në grupe të vogla për tema që i interesojnë, bën pyetje dhe jep përgjigje të thjeshta; − Përgatit materiale për organizimin e shfaqjeve dhe ekspozitave në klasë; − Merr pjesë në lojë rolesh; − Shpjegon fjalët apo shprehjet e reja; − Bën vizatime të thjeshta dhe shkruan fjali për përmbajten e figurës qe ka vizatuar; − Përdor lojën për të mësuar; − televizive; − Kupton rëndësinë e bibliotekës dhe librit në zhvillimin e kulturës dhe diturisë. − Liston disa revista për fëmijë dhe dallon rolin e revistës për fëmijë në zhvillimin e krijimtarisë së fëmijëve.	**LETËRSIA**	*Përsëri në shkollë* *Dy hartimet* (A. Raskin) *Nxënësit e mi, më të bukurit* (Zh. Pusti) *Po të qeshin gjithë fëmijët* (Xh. Rodari) *Hajdi dhe Klara* (J. Spirit) *Shoqja ime është e veçantë* (Xh. Mur) *Nisu* (S. Shabo) *Unë, gjyshi dhe shtëpia në pemë* (B. Kirk) *Kujtoj qenin tim* (M. Fabrega) *Vampiri i vogël dhe Antoni* (A. Bodenburg) *Gjërat që më frikësojnë mua* *Vjeshta e artë* (Xh. Rodari) *Gjuha e nënës* (S. Jakova) *Kali i vjetër* (Xh. Peshëns) *Te gjyshja në fshat* (R. Piumini) *Gazmoret e Çapaçulit* (D. Bubani) *Himni i Gëzimit* (Dh.Shehri) *Tri gëzimet* (V. Kikaj) *Të ngecësh në borë* (J. Boehme) *Zogu dhe djali* (N. Frashëri) *Kroni i ngrimë* (E. Koliqi) *Arinjtë fluturues* (M. Ozborn) *Nata e parë e fluturimit* (Xh. Berri) *Djemtë që fantazojnë* (N. Nosov) *Cirku i pleshtave të Pepes* (J. Boehme) *Shkopi magjik* (Rifat Kukaj) *Sheqerkat që më rënduan në xhep* (K. Sanjer) *Përsëri më të mirët në botë* (J. Malinos) *Kur të shkosh lum dreri* (V. Kikaj) *Çdo mëngjes përshëndes nënën time!* (N. Muça) *Peizazhi i pyllit të zgjuar* (Dritëro Agolli) *Peizazhi i pyllit të zgjuar* (Dritëro Agolli) *Fluturon flutura e kaltër* (H. Hese)/*Livadhi* (R. Piumini) *Rosaku i shëmtuar* (H. Andersen) *Bukuroshja e fjetur* (Sh. Pero) *Djali me saksinë pa lule* (Xh. Beqaraj) Dhe tekste tjera.
	Kulturë gjuhe	Format themelore të shprehjes me gojë e me shkrim; Format narrative; ritregimi dhe tregimi; Ritregimi i përmbajtjes së teksteve, filmave artistik dhe të animuar, shfaqjeve tetrale, emisioneve për fëmijë në radio radio dhe televizion – datajisht (gjerësisht), sipas planit të përbashkët dhe (ose) individual; Ritregimi përmbledhës në bazë të planit të përbashkët dhe të pavarur të hartuar për ritregim; Tregimi i përjetimeve dhe ngjarjeve reale dhe të imagjinuara; Tregimi në bazë të fotografisë së dhënë; Vazhdimi i tregimit në bazë fillimit ose përfundimit të dhënë në formë fotografie ose teksti; Tregimi në bazë të fjalëve të dhëna në lidhje me ndonjë temë; Format përshkruese; Krijimi i personazhit, dukurisë, ngjarjeve në natyrë; Përshkrimi i personazhit: pamja e jashtme soe veçoritë e personit i cili përshkruhet; përshkrimi i dukurive të natyrës; Zgjedhje e pavarur e motivit dhe dhënia e detajeve të cilat i intresojnë nxënësit në veçanti dhe e nxititn në krijimin – më shpesh në formën e shkruar; Ushtrime me shkrim e me gojë i të shprehurit gjuhësor; Ushtrime drejtshkrimore; ushtrime në shqiptimin e drejtë të fjalëve, deklaratave, fjalive, fajlëve të urta, teksteve të shkurta; Dëgjimi i tingujve, analizimi i inçizimeve; Ushtrimi i shkrimit të bukur dhe të lexueshëm duke i aplikuar rregullat e drejtshkrimit; Rishkrimi i tekstit sipas detyrës së dhënë; Diktimi: me plotësim, autodiktim, diktim i zgjedhur, diktim kontrollues; Ushtrime leksiokore dhe semantike: themelore dhe kuptimi i dytë i fjalës, formimi i fjalës – formimi i familjes së fjalve; gjetja e sinonimeve dhe antonimeve; Ushtrime sintaksore dhe stilistike:plotësimi i deklaratës, zgjerimi i fjalisë duke sjellur tonin personal, përmbledhjen e fjalisë e ngjashëm; Ushtrimi i intonacionit në shqiptimin e disa fjalive (fjalive dëftore, pyetëse, dëshirore dhe urdhërore) ose disa pjesë të tyre; Ushtrimi i renditjes së fjalëve sipas nevojave të komunikimit në kontekstin e dhënë;

		Thënia përmendësh e teksteve të mësuara; Paraqitja skenike e tekstit dramatik dhe të dramatizuar; Hartimi i projektit – Kremtimi i festës.
	Kultura Mediale	Filmi i animuar – vizatimor, teatri i kukullave, vizatimi ose kukulla në funksion të tregimit; gjallërimi i sendeve; Përralla dhe filmi Flutura Mësojmë për Skenderbeun Programet televizive për fëmijë; Biblioteka; Biblioteka e shkollës Tekstet digjitale.

Konceptet kyçe të përmbajtjes: gramatikë, lexim, shkrim, flasim, letërsi, gjuhë dhe kulturë gjuhësore, kulturë mediesh.

Lektyrat shtepiake

– Zgjedhje nga tradita
– Përmbledhje përrallash (zgjedhje nga përrallat popullore dhe artistike)
– "Fluturimi i Markut", Sazan Goliku;
– "Pa e vrarë mendjen", Natasha Poroçani;

Lektyrë sipas zgjedhjes (zgjedhje e lirë)

– Kopshti sekret; – Frances Hodgson Burnett
– Sandokani, tigri i Malajzisë, Emilio Salgari
– Aventurat e Pinokut; – Karlo Kolodi

UDHËZIME DIDAKTIKO – MRTODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programi i mësimit të Gjuhës shqipe bazohet në rezultate, përkatësisht në procesin e nxënies dhe arritjeve të nxënësit. Rezultatet paraqesin përshkrimin e njohurive të integruara, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të cilat nxënësi i ndërton, zgjeron dhe i thellon nëpërmjet tri fushave të lëndës.

I. PLANIFIKI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Planifikimi i mësimit dhe nxënies përfshin hartimin e planeve vjetore dhe operative, si dhe zhvillimin e përgatitjeve për orën/ditën/javën e mësimit. Plani vjetor përmban numrin e orëve sipas fushave të shpërndara sipas muajve, në pajtim me kalendarin shkollor, të planifikuara me fondin e orëve sipas fushave dhe fondin vjetor të orëve.

Programin e mësimit dhe nxënies së Gjuhës shqipe në klasën e tretë t[shkollës fillore e përbëjnë tri fusha të lëndës:Letërsia, Gjuha dhe Kultura e gjuhës. Numri i rekomanduar i orëve sipas fushave lëndore është: Letërsia – 80 orë, Gjuha – 50 orë dhe Kultura e gjuhës – 50 orë. Të gjitha fushat lëndore shpërndahen dhe asnjëra nuk mund të mësohet e izoluar dhe pa bashkëveprim me fushat e tjera.

Krahas planit vjetor, hartohet lista e teksteve, e shpërndarë sipas muajve si dhe lektura shtëpiake. Shpërndarja e tejsteve sipas muajve, si edhe deri më tani, bazohet në grupimin dhe lidhjen e teksteve sipas kriteriumeve të ndryshme:natyra dhe roli i veprës letrare, shpejtësia e përparimit të nxënësit, stinët e vitit, data e rëndësishme dhe festat, veçantitë e kolektivit të nxënësve, shkollës dhe bashkësisë letrare, lidhja e ndërlëndore e përmbajtjeve dhe rezultateve, kompetencat ndërlëndore etj. Korrelacioni është mundësuar me kombinimin e teksteve në tërësi të ngjashme tematiko – motive sipas kriteriumeve të ndryshme.

Shembujt e mundur të lidhjes funksionale të teksteve sipas gjinive të veprave mund të jenë të ndryshëm, kurrsesi të vetëmbjë lloji.

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Në mësimin e letërsisë është e rëndësishme që tek nxënësi të zhvillohet aftësia e leximit me kuptim të teksteve letrare, të nxitet dashuria ndaj leximit, të ndërtohet ndjenja për të mirën dhe të vlefshmen, të edukohet shija dhe të kultivohet durimi në lexim dhe përjetimi i veprave letrare. Nxënësit duhet mësuar që përshkruajnë përjetimet nga veprat e lexuara dhe të paraqesin mendimet për ato. Leximi kërkon kohë, durim dhe angazhim, kurse kultivimi i këtyre karakteristikave paraqet themel për të gjitha mësimet e mëtejme. Gjatë leximit të teksteve letrare dhe artistike dhe gjatë bisedës për ato në orë ndërtohet mendimi kritik, sepse nxënësit duhet të kenë gjykim për veprimet dhe veçoritë e personazheve, si për ngjarje të ndryshme në tekst. Veçanërisht është e rëndësishme tek nxënësi të zhvillohet në mënyrë intensive eupatia që nga lexuesi kërkon të vendoset në vendin e tjetrit dhe të kuptojë vetitë e ndryshme dhe veprimet e personazheve. Mësimi i letërsisë forcohet identiteti nacional dhe kulturor, nëpërmjet njohjes së letërsisë dhe kulturës së vet, si dhe letërsinë dhe kulturën e popujve tjerë.

Lektura shkollore është radhitur sipas gjinive letrare. Poezia lirike dhe epike, proza dhe tekstet dramatike për fëmijë dhe i pasuruar me zgjedhjen e teksteve shkencore dhe teksteve informative. Pjesa e lekturës obligative shkollore përbëhet nga, kryesisht nga veprat të cilat i takojnë pjesës themelore nacionale, por edhe veprat reprezntuese për fëmijë nga letërsia botërore. Lektura shtëpiake përfshin vepra poetike dhe prozë nga letërsia për fëmijë.

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit zotërojnë me shkrim dhe me gojë gjuhën standard shqipe. Program është i drejtuar në përvetësim e rregullave gramatikore dhe aplikimi adekuat I tyre në komunikimin me shkrim dhe komunikimin e folur.

Gramatika

Mësimi i gramatikës duhet të lidhet me mësimin e letërsisë ashtu që tekstet letrare nga Libri i leximit mund të shërbejnë për analizën gramatikore dhe shërben si shembull i përdorimit të llojeve të fjalëve në fjali dhe llojet e ndryshme të fjalive sipas formës dhe kuptimit. Duhet pasur kujdes rreth asaj që shembujt të jenë të thjeshtë për analizë. Mësuesi mund të përshtatë tekstin, ashtu që shembujt të jenë tipik.

Drejtshkrimi

Rregullat e drejtshkrimit nxënësit duhet t`i zotërojnë shkallë – shkallë, me përsëritje dhe ushtrime të asaj që është mësuar dhe me përvetësimin e përmbajtjeve të reja dhe atë me ushtrime të ndryshme si në nivelin e fjalëvedhe në nivelin e fjalive. shkrimi i emërtimeve të gjata gjeografike duhet lidhur me mësimin e natyrës dhe shoqërisë – gjeografinë vendore. Është e preferueshme të bëhet korrelacioni me mësimin e matematikës në lidhje me shkrimin e shkurtesave për njësitë matëse. Meqenëse njësitë mësimore nga matematika zgjerojnë në numër të madh njësitë matëse, duhet që në këtë nivel, të tërhiqet vërejtja në shkrimin e tyre vetëm me alfabetin e shqipes.

KULTURË GJUHE

Fusha e njohurive Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Të shprehurit me gojë të nxënësit duhet ta zhvillojmë në bisedë në të cilën mësuesi e drejton që qartë, preciz dhe kuptueshëm të shqiptojnë fjalinë, duke respektuar intonacionin dhe theksimin e drejtë në fjali. Në bisedën e udhëhequr për tekstin letrar dhe jo letrar ose edhe për ndonjë temë të caktuar, nxënësit i përgjigjen pyetjeve, bëjnë pyetje, shprehin mendimet dhe qëndrimet e tyre. Nxënësit trimërohen të formësojnë porosinë gojore në të cilën do të paraqesin informacione në shembujt nga jeta e përditshme. Mësuesi duhet të krijojë raste dhe të nxisë nxënësit të flasin, të paraqesin informacione, mendimet e veta, ndjenjat etj. Në klasën e tretë do të duhej të nxiten nxënësit të ritregojnë, të tregojnë dhe të përshkruajnë në mënyrë përmbledhëse dhe të zgjeruar si me gojë ashtu edhe me shkrim.

Ritregimi duhet të ketë qëllimin e vet dhe të jetë i planifikuar dhe i drejtuar. Duhet të orientohen nxënësit si të zgjedhin faktet, si të ndajnë kryesoren nga ajo më pak e rëndësishme dhe si të përcjellin ecurinë kronologjike të përmbajtjes. Duhet pasur kujdes rreth asaj që të ritregohen vetëm ato përmbajtje të cilat plotësojnë kërkesat programore dhe të cilat nënësve paraprakisht janë komentuar/analizuar, paraqitur, shpjeguar.

Tregimi paraqet shprehjen krijuese pa marrë parasysh në atë a është në pyetje realiteti apo fantazia, ose a është në pyetje e reproduktimit të një përjetimi, ngjarjeje dhe përmbajtjeje të imagjinuar (nga bota e fantazisë së fëmijëve). Më shpesh fillohet me rrëfimin e përjetimit e pastaj me ngjarjen. Është e nevojshme t`u tregohet nxënëssve se tregimi interesant duhet të jetë dinamik si dhe mund t`i paraqesin lirshëm përjetimet personale, qëndrimet, të jenë imagjinues dhe origjinal, që të shprehen në mënyrë emocionale dhe piktoreske.

Përshkrimi

Duhet aftësuar nxënësit që me kujdes të vështrojnë, vërejnë, zbulojnë, vërejnë, krahasojnë dhe tek pastaj lëndën e dhënë ta rrumbullakojnë mendimin dhe ta formësojnë gjuhësisht. Nxënësit do të duhej ta lokalizojnë atë të cilën e përshkruajnë(në kohë, hapësirë dhe shkak), të zgjedhin veçori të rëndësishme (raportin e jashtëm dhe kushtet e brendshme) dhe të paraqesin qëndrimin personal/raportin ndaj dukurisë së dhënë. Meqenëse përshkrimi shpesh vihet në lidhje me leximin dhe komentimin e tekstit (veçanërisht me atë letraro – artistik) është e nevojshme që gjithmonë të orientohet vëmendja e nxënësit në ato vende në këtë lloj tekstesh të cilat janë të pasura me elemente përshkrimi (përshkrimi ilëndës, enterierit, bimëve dhe kafshëve, personazheve letrare, peizazheve etj.), sepse ato janë modelet për zotërimin spontan të përshkrimit si shkathtësi afatgjate në të shprehurit gjuhësor.

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja e përparimit dhe vlerësimit të arritjeve të nxënësve është formale dhe sumative dhe realizohet në pajtim me Rregulloren mbi vlerësimin e nxënësit në arsimin dhe edukimin fillor. Notimi duhet të jetë i orientuar në marrjen e informacioneve mbi shembujt e mendimit dhe kushteve nën të cilat nxënësi mund të zbatojë njohuritë e arritura gjatë mësimit të kulturës gjuhësore në komunikimin e përditshëm formal e jo formal.

Procesi i përcjelljes dhe vlerësimit të një nxënësi duhet të fillojë me vlerësimin inicial të nivelit të arritjeve të nxënësit. Theksi i veçantë duhet të jetë në aftësitë e nxënësit – në atë që nxënësi mund ose tenton ta bëjë. Gjatë procesit të mësimit dhe nxënies mësuesi në mënyrë të vazhdueshme dhe të përshtatshme i tregon nxënësit në cilësinë e arritjeve të tij ashtu që informacioni kthyes të jetë mjaftueshëm i qartë dhe informativ, në mënyrë që të jetë inkurajuese për përparimin e mëtejshëm të nxënësit. Çdo aktivitet është rast i mirë për vlerësimin e përparimit dhe dhënien e informacionit kthyes, kurse nxënësit duhet aftësuar dhe inkurajuar të vlerësojnë përparimin e vet në realizimin e rezultateve si dhe përparimin e nxënësve të tjerë.

Rëndësi të madhe do të ketë edhe përdorimi i **teksteve të digjitalizuar**. Ku mësimdhënësi do të mundohet qe lënda te jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

БОСАНСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	**Bosanski jezik**
Cilj	Cilj nastave i učenja Bosanskog jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanju vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**180**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
− čita sa razumijevanjem različite tekstove; − iskaže svoja zapažanja o pročitanome tekstu pravilno i jasno; − opiše svoj doživljaj pročitanog književnog djela; − razlikuje književne vrste: lirsku i epsku pjesmu, priču, basnu, bajku, roman i dramski tekst; − odredi temu, redoslijed događaja, vrijeme i mjesto dešavanja u pročitanom tekstu; − imenuje glavne i sporedne likove i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine; − uoči osnovne odlike lirske pjesme (stih, strofa i rima); − razumije preneseno značenje poslovice i basne i njihovu poučnost; − razumije ideje književnog djela; − uoči osnovne odlike narodne bajke; − razlikuje narodnu od autorske bajke;	**KNJIŽEVNOST**	**ŠKOLSKA LEKTIRA** **Lirska poezija** 1. Ismet Bekrić: *Domovina nije riječ iz spomenara* 2. Mujo Musagić*: Kakav je svijet* 3. Šimo Ešić: *Šta radi jesen?* 4. Muhidin Šarić: *Izložba* 5. Ismet Bekrić: *Govor proljeća* 6. Šukrija Pandžo: *Prisluškivanje* 7. Enes Kišević: Čuvar parka 8. Zejćir Hasić: *Čak i bube vole da se ljube* 9. Dragan Lukić: *Šta je otac* 10. Muhidin Šarić: *Roda i rijeka* 11. Grigor Vitez: *Neposlušne stvari* Izbor iz narodnih lirskih pjesama

− predstavi glavne osobine junaka; − uoči osnovne odlike narodne epske pjesme; − uoči poređenje u književnom djelu i razumije njegovu ulogu; − razlikuje opis od pripovijedanja u književnom djelu; − pokaže primjere dijaloga u pjesmi, priči i dramskom tekstu; − uoči humor u književnom djelu; − čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; − izražajno recitira pjesmu i čita prozni tekst; − izvodi dramske tekstove; − razlikuje vrste (i podvrste) riječi u tipičnim slučajevima; − odredi osnovne gramatičke kategorije imenica, pridjeva i glagola; − primjenjuje osnovna pravopisna pravila; − jasno i razgovetno izgovori obavještajnu, upitnu, uzvičnu i zapovijednu rečenicu, poštujući odgovarajuću intonaciju i logički akcenat, pauze, brzinu i tempo; − spoji više rečenica u kraću i dužu cjelinu; − prepričava, priča i opisuje i na sažet i na opširan način; − izvještava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačnosti, objektivnosti i sažetosti; − samostalno sastavlja plan i po njemu priča priču; − kreira svoju priču pomoću početka zadanog tekstom; − primjenjuje tematske riječi za svoje pričanje; − identificira pojave u prirodi i opisuje ih; − opisuje lik iz najbliže okoline koristeći epitete; − koristi podatke za pisanje izvještaja prema utvrđenoj formi; − opisuje filmske vrste; − prepričava i ilustrira sadržaje iz filma; − prepozna da se dokumentarni film oslanja na život, na događaje u zbilji; − uočava osnovna obilježja crno-bijelog, nijemog i zvučnog filma; − uočava sličnosti i razlike između slikovnice i animiranog filma; − adekvatno se ponaša prilikom odlaska u kino/bioskop; − nabrojati neke dječije časopise; − prepoznati dječiji list kao izraz stvaralaštva odraslih za djecu i djece za djecu; − koristi biblioteku/knjižnicu kao resurs i izvor znanja.		**Epska poezija** Narodna epska pjesma: *Mehmed-paša tri cara služio* **Proza** Narodna bošnjačka bajka: *Đul - Fatima* Jermenska bajka: *Ćup sa zlatom* Braća Grim: *Tri brata* Pjer Gripari: *Zaljubljene cipele* Narodna priča: *Nasrudin hrani svoj ogrtač* Narodna priča: *Sedam prutova* Šaljiva narodna bošnjačka priča: *Neznalica* Narodna basna: *Pjevac i lisica* Ezop: *Gradski i poljski miš* Dželaludin Rumi Mevlana: *Miš i kamila* Mirsad Bećirbašić: *Alija Đerđelez* Mevluda Melajac: *Darovi* Enes Kahvić: *Čamac* Zehra Hubijar: *Kestenjar* Branko Ćopić: *Izokrenuta priča* Ahmet Hromadžić: *Golubovo krilo* Sun Ju Đin: *Svitac traži prijatelja* Astrid Lindgren*: Pipi Duga Čarapa* **Dramski tekstovi** Dušan Radović: A zašto on vežba Zejćir Hasić: Debeo razlog zakašnjenja **Izbor iz narodnog usmenog stvaralaštva** (brzalice, razbrajalice, pitalice, poslovice, zagonetke) **Izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu** **Popularni i informativni tekstovi** **DOMAĆA LEKTIRA** Nasiha Kapidžić-Hadžić: *Izbor iz poezije* Muharem Omerović: *Soliterci* Nedžati Zakirija: *Djeca triju ulica* **Književni pojmovi:** **Lirika** – Lirska pjesma; šaljiva pjesma, rodoljubiva pjesma – na nivou prepoznavanja. – Narodna poezija; lirska i epska pjesma – na nivou prepoznavanja. – Narodne lirske pjesme (uspavanka, porodična i šaljiva pjesma) – na nivou prepoznavanja. – Pjesničke slike. – Rima, glasovno podudaranje krajnjih slogova. **Epika** – Tok događaja u vremenskom slijedu-fabula. – Uočavanje mjesta i vremena radnje. – Likovi, njihove osobine i postupci (uočavanje likova čiji su postupci izrazito suprotstavljeni). – Govor pripovjedača i govor lika. – Narodna priča. – Narodna šaljiva priča. – Narodna i autorska bajka. – Narodna i autorska basna. **Drama** – dramski pisac, glumac, publika – govor pisca i govor likova; didaskalije.
	JEZIK **Gramatika, pravopis, ortoepija**	**Gramatika** Vrste riječi – Imenice: zbirne i gradivne imenice; rod i broj imenica. – Glagoli: lice i broj glagola. – Pridjevi; rod i broj; opisni i prisvojni pridjevi. – Zamjenice (lične zamjenice); – Rečenica (pojam); rečenica po značenju: obaveštajne, upitne, uzvnične i zapovjedne; potvrdni i odrični oblik rečenice. – Glavni dijelovi rečenice subjekat i predikat; riječi koje označavaju mjesto, vrijeme i način vršenja radnje. – Umanjeno i uvećano značenje riječi. – Riječi istog oblika, a različitog značenja. – Riječi različitog oblika, istog ili sličnog značenja. – Riječi suprotnog značenja. Pravopis Upotreba velikog slova u pisanju imena naroda, višečlanih geografskih imena, praznika, naslova knjiga, časopisa i novena; pisanje naziva ustanova; – Upravni govor (prvi i drugi model). – Neupravni govor. – Rastavljanje riječi na kraju retka – Pisanje riječce NE uz glagole, pridjeve i imenice. – Pisanje suglasnika j u riječima (otklanjanje grešaka ako ih učenici čine) između samoglasnika i-o/o-i. – Pisanje skraćenica – Glasovne i slovne skupine je/ije. – Pravilan izgovor i pisanje glasova č, ć, dž i đ u umanjenicama i imenicama za označavanje zanimanja. – Pravilan izgovor i pisanje glasa h.

	JEZIČKA KULTURA	Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja: **Narativni oblici:** Prepričavanje i pričanje. **Prepričavanje** sadržine tekstova, igranih i animiranih filmova, pozorišnih predstava, radijskih i televizijskih emisija za djecu – detaljno (opširno), po zajedničkom i individualnom planu; sažeto prepričavanje na temelju zajedničkog i samostalno sačinjenog plana za prepričavanje. **Pričanje** o doživljajima i događajima, stvarnim i izmišljenim (naročito u funkciji stvaranja pogodne atmosfere za čitanje i tumačenje teksta). Pričanje prema datoj slici sa cjelovitim događajem po zajedničkom i samostalno sačinjenom planu. Nastavljanje priče na temelju datog početka slikom ili tekstom. Pričanje na temelju datih tematskih riječi. **Deskriptivni oblici:** Opisivanje lika, pojave, zbivanja u prirodi. Opisivanje lika: vanjska obilježja osobe koja se opisuje (fizički portret), njene osnovne karakterne crte (duhovni profil) i ponašanje u konkretnim životnim okolnostima (postupci, reakcije, govor). Opisivanje pojave i zbivanja u prirodi: kolektivna i samostalna promatranja prirode (šetnja, izleti, posjete, dokumentarni filmovi) na temelju kojih se uvježbava opisivanje uočljivih i zanimljivih pojedinosti koje su međusobno povezane. Samostalno biranje motiva i izdvajanje detalja koji učenika posebno zaokupljaju i potiču na opisivanje – najčešće u pismenom obliku. Uvježbavanje planskog pristupa u opisivanju (zajednički i individualni planovi/podsjetnici za opisivanje). **Usmena i pismena vježbanja** (realizacija u sklopu osnovnih oblika jezičkog izražavanja) *Ortoepske vježbe:* uvježbavanje pravilnog izgovora riječi, iskaza, rečenica, poslovica, kraćih tekstova; slušanje zvučnih zapisa, snimanje čitanja, analiza snimka i odgovarajuće vrednovanje. *Ortografske vježbe*: prepisivanje teksta sa latinice na ćirilicu. Uvježbavanje čitkog i urednog rukopisa, uz primjenu pravopisnih pravila. Prepisivanje teksta sa datim zadatkom. *Diktati:* sa dopunjavanjem, autodiktat, izborni diktat, kontrolni diktat. *Leksičke i semantičke vježbe*: osnovno i preneseno/figurativno značenje riječi, građenje riječi – formiranje porodica riječi; iznalaženje sinonima i antonima. *Sintaksičke i stilske vježbe*: dopunjavanje iskaza različitim mogućnostima u skladu s ponuđenom govornom situacijom, proširivanje rečenice unošenjem ličnog tona, sažimanje rečenice radi pojačanja njene informativne moći i dr. Intonaciono podešavanje glasa u izgovoru pojedinih rečenica (obavještajne, upitne, uzvične i zapovjedne) ili nekih njihovih dijelova (rečenični naglasak). Uvježbavanje postavke reda riječi prema komunikativnim potrebama u kontekstu. Kazivanje napamet naučenih tekstova. Scensko prikazivanje dramskog i dramatizovanog teksta.
	MEDIJSKA KULTURA	– Crno-bijeli film i film u boji; nijemi i zvučni film; igrani film; dokumentarni film. – Dječiji listovi.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

Program nastave i učenja Bosanskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Bosanski jezik u trećem razredu osnovne škole čine četiri predmetne oblasti: Književnost, Jezik, Jezička kultura i Medijska kultura. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost – 80 časova, Jezik – 65 časova i Jezička kultura – 5 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema procjeni nastavnika. Priprema za čas podrazumijeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisane ishode, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

Uz godišnji plan, formira se lista raspoređenih tekstova po mjesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mjesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupisanju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijumima – priroda i uloga književnog djela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumijevanje/prepričavanje/tumačenje; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije, itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombinovanjem tekstova u srodne tematsko-motivske celine prema različitim kriterijumima.

Izbor lektire za treći razred je veoma bitan jer učenici treba dalje da ulaze u svet književnosti, da vole da čitaju i da u tome budu motivisani, što se za početak prvenstveno postiže uspjehom u čitanju (otuda u spisku lektire ima dosta kratkih tekstova i dela, ali i dužih u odnosu na drugi razred, a učeniku tematski i stilski vrlo bliskih, da bi se dalje njegovala i istrajnost u čitanju). Sa druge strane, na ovom uzrastu važno je da učenici još više upoznaju tekstove različitih žanrova, kao i djela različita po vremenu nastanka. Tako se sada u lektiri, i u okviru književnoteorijskih pojmova, nalaze tradicionalne vrste (narodna bajka i narodna junačka pjesma).

II. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

U trećem razredu djeca su misaono jača i bogatija iskustvom.To znači da bi trebalo povećati zahtjeve i očekivati rezultate. Na početku godine važno je izvršiti evaluaciju postignuća u prethodnim razredima, te upoznati djecu šta želimo postići iz pojedinih područja. Napisati na nastavni pano šta želimo postići iz pojedinih nastavnih područja. Učenike posebno treba uvoditi u jasnu pojmovnu diferencijaciju. U stvaranju ukupne programske strukture uvažavani su sljedeći elementi: broj nastavnih časova, kriteriji važni za izbor nastavnih sadržaja, međusobna povezanost i prožimanje sadržaja pojedinih područja nastave Bosanskoga jezika, programska struktura ovog nastavnog predmeta u prethodnim razredima i definirani ishodi učenja u pojedinim područjima, zahtjevi ostalih nastavnih predmeta i karakteristike receptivnih mogućnosti učenika trećeg razreda osnovne škole.

Književnost

Analiza književnog teksta bazira se na tekstovima iz čitanke. Pri interpretaciji književnih tekstova treba imati na umu da prava umjetnost ostaje u sferi estetskih osjećanja i nije joj zadatak da direktno i nametljivo poučava, posebno ne da nameće stavove i poruke. Važno je da učenici umjetničke tekstove dožive kao nešto što je snažno i lijepo i što djeluje na osjećanja, misli i na maštu. Susret sa umjetničkim tekstom treba da predstavlja doživljaj ugodnog literarnog iskustva. Djeca u raspravama, razgovorima, suprotstavljenim mišljenjima treba da dođu do adekvatnih zaključaka. U interpretaciji lirske pjesme trebalo bi stvarati atmosferu u kojoj će djeca osjetiti zvučnost, slikovitost i ritam. Poeziju treba predstaviti tako da djeca u njoj uživaju, a ne da robuju šablonima i da smještaju u neke racionalne okvire.

Posebno mjesto u programskim sadržajima je domaća lektira. Kreativnim i fleksibilnim načinom rada prilazimo ovim tekstovima, uvodimo učenike u svijet literature i podstičemo samostalno druženje s knjigom. Važno je da dijete čita, razumije, da izrazi pročitano na njemu svojstven način, te da objasni zašto mu se nešto dopada ili ne dopada. Svako djelo je specifično i traži poseban pristup. Važno je da knjiga ostane u sjećanju, da ostavi traga u doživljajnom smislu, a ne da bude samo na popisu pročitanih knjiga. Izbor iz poezije bosanskohercegovačkih pisaca poticaj je za kreativniji pristup. Dozvolite djeci da čitaju i da izdvajaju pjesme koje se njima posebno dopadaju.

Književni pojmovi

Književne pojmove učenici će upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i pomoću osvrta na prijethodno čitalačko iskustvo. Tako će se, na primjer, tijekom obrade neke rodoljubive pjesme, a uz poredbeni osvrt na dvije–tri ranije pročitane pjesme iste vrste, razvijati pojam rodoljubive pjesme i stjecati saznanje o toj lirskoj vrsti . Upoznavanje metafore biće pogodno tek kada su učenici u prethodnom i predteorijskom postupku otkrivali izražajnost izvjesnog broja metaforičkih slika, kad neke od njih već znaju napamet i nose ih kao umjetničke doživljaje. Jezičko-stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnog stanovišta; polazit se od izazvanih umjetničkih utisaka i estetičke sugestije, pa će se potom istraživati njihova jezično-stilska uvjetovanost.

Jezik (gramatika i pravopis)

U drugom razredu učenici uočavaju jezičke pojave u okviru vježbi slušanja, govorenja, čitanja i pisanja bez njihovog imenovanja, a u trećem razredu nastavlja se kontinuitet i koncentrično proširuju znanja. Znanja se postupno i sistematično usvajaju u skladu sa uzrastom i sposobnostima učenika. Kroz nastavu jezika, učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju. Rečenica se upoznaje kao sredstvo komunikacije.Vrste riječi: imenice, glagole i pridjeve uvrstiti u okviru rečenice, a ne kao izolovane pojave. U nastavi gramatike koristiti rečenice iz svakodnevne govorne komunikacije kako bi učenici uočili i primjenjivali pravila. Prilikom obrade nastavnog sadržaja, voditi računa da se polazi od prilagođenog teksta na kome se uočava jezička pojava. U izučavanju gramatike unijeti draž igre putem različitih jezičkih igara. Ilustrirati gramatička pravila i pojave. Upućivati učenike da u svakodnevnoj usmenoj i pismenoj komunikaciji uočavaju jezičke zakonitosti. Prepoznati i primijeniti saznato gradivo u novim okolnostima i primjerima koje navode sami učenici. Ponavljanje naučenog kroz vježbanja u školi i domaće zadatke.

Pravopis se savlađuje putem sistematskih vježbanja elementarnih i složenih koje se organiziraju često, raznovrsno i različitim oblicima pismenih vježbi. Pored toga, učenike vrlo rano treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rječnikom.

Vježbe za usvajanje i utvrđivanje znanja iz gramatike do razine njegove praktične primjene u novim govornim situacijama, proističe iz programskih zahtjeva, ali su u velikoj mjeri uvjetovane konkretnom situacijom u odjeljenju – govornim odstupanjima od književnog jezika, kolebanjima, pogreškama koje se javljaju u pismenom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vježbanja u nastavi jezika mora određivati na temelju praćenja govora i pisanja učenika. Tako će nastava jezika biti u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim književnim bosanskim jezikom.

U realizaciji sadržaja nastave gramatike i pravopisa oslanjati se na dječije doživljavanje jezika. Na pojmovima raditi u okviru teksta. Tako će učenici lakše diferencirati primjere. Pojmovi se međusobno razlikuju po stepenu apstrakcije. Uvijek su u odnosu međuzavisnosti kako u okviru ovog nastavnog predmeta tako i u ukupnom ljudskom saznanju.

Jezička kultura

Bogaćenje učeničke jezičke kulture jedna je od temeljnih metodičkih obaveza, počev od uočavanja sposobnosti svakog djeteta za govorno komuniciranje, preko različitih vježbi u govoru i pisanju do učeničkog samostalnog izlaganja misli i osjećanja u toku nastave, ali i u svim ostalim životnim okolnostima u školi i van nje, gdje je ispravno jezičko komuniciranje uslov za potpuno sporazumijevanje. Navikavanje na standardni književni jezik u govoru, čitanju i pisanju, osposobljavanje za slobodno prepričavanje, pričanje i opisivanje, raznovrsna usmena i pismena vježbanja u cilju bogaćenja učeničkog rječnika, sigurno ovladavanje rečenicom predstavljaju osnovne nastavne zadatke u ostvarivanju programskih sadržaja iz jezičke kulture.

Prepričavanje raznovrsnih sadržaja predstavlja najjednostavniji način učeničkog jezičkog ispoljavanja u nastavnim okolnostima. Izbor tekstova za prepričavanje treba da obuhvati ne samo one iz čitanki, već i iz drugih medijskih oblasti (štampa, pozorište, film, radio, televizija i sl.). Učenike treba blagovremeno motivisati, podsticati i usmjeravati na ovaj vid jezičkog izražavanja.

Pričanje u odnosu na prepričavanje jeste složeniji oblik jezičkog izražavanja učenika, jer je prepričavanje reprodukovanje pročitanog, a pričanje predstavlja poseban vid stvaralaštva koji se oslanja na ono što je učenik doživio ili proizveo u svojoj stvaralačkoj mašti.

Opisivanje jeste najsloženiji oblik jezičkog izražavanja na nivou mlađih razreda. Ono je manje ili više zastupljeno u svakodnevnom govoru.

Dok je za prepričavanje potreban određeni sadržaj, za pričanje je potreban određeni podsticaj – neko događanje, doživljaj, dotle za opisivanje nisu neophodne neke posebne okolnosti, već se ono upotrebljava kad god se dođe u dodir sa pojavama koje u svakodnevnom jezičkom komuniciranju mogu skrenuti pažnju na sebe.

Usmena i pismena vježbanja, kako im i sam naziv kaže, zamišljena su kao dopuna osnovnim oblicima jezičkog izražavanja, počev od jednostavnog (izgovor glasova i prepisivanje riječi), preko složenijeg (leksičke, semantičke, sintaksičke vježbe, ostale vježbe za savladavanje pravilnog govora i pisanja), do najsloženijeg (domaći pismeni zadaci i njihovo čitanje i svestrano vrednovanje na času). Usmena i pismena vježbanja se ne realizuju na posebnim nastavnim časovima već se planiraju u sklopu osnovnih oblika jezičkog izražavanja (prepričavanje, pričanje, opisivanje) ili odgovarajućih programskih sadržaja ostalih predmetnih područja (čitanje i tumačenje teksta, gramatika i pravopis, osnove čitanja i pisanja). Upravo u tako osmišljenim sa odnosnim postavkama ta vježbanja višestruko utječu na podizanje nivoa učeničke jezičke kulture.

Sadržaj nastave kulture usmenog i pisanog izražavanja direktno je usmjeren ka poboljšanju nivoa opće pismenosti. Posebno je važno raditi na usvršavanju govora i oblikovanju rečenice, izbjegavati ponavljanje i jačati motivaciju za rad na usmenom i pisanom izražavanju. Razvijati osmišljeni, pravilni i jasan govor. Na pojmovima raditi u okviru teksta. Tako će učenici lakše diferencirati primjere.

Medijska kultura

Sadržaji medijske kulture trebalo bi posmatrati u kontekstu sadržaja drugih područja nastave bosanskog jezika i sadržaja drugih nastavnih predmeta, te u kontekstu života. Ima funkciju pravovremenog preveniranja negativnog djelovanja malih i velikih ekrana i postepenog osposobljavanja učenika za selektivni pristup sadržajima filma i televizije. Posebno je važno objasniti učenicima da ono što je moguće u crtanom filmu nije moguće i u stvarnom životu. Nije naglasak na pojmovima i na njihovom definiranju, nego na razumijevanju komunikacije i poruke, odnosno snalaženja u tom obliku komunikacije.

III. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Praćenje napredovanja i ocjenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa *Pravilnikom o ocjenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju*. Ocjenjivanje bi trebalo da bude usmjereno na dobijanje informacija o obrascima mišljenja i uslovima pod kojim učenik može da primjeni znanje stečeno tokom nastave jezičke kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procjenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima – na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primjeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procjenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procjenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК

A tantárgy neve	**Magyar nyelv**
Cél	A *magyar nyelv* tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	**harmadik**
Évi óraszám	**180 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/TÉMA**	**TARTALOM**
− ismeri és felismeri a szöveg és a könyv részeit, szerkezeti egységeit; − elkülöníti a lényeges és kevésbé lényeges információkat; − felismeri a szöveg átvitt értelmét; − felismeri a szövegben a cselekménymozzanatok összefüggéseit és az eseménymozzanatok időrendjét; − meghatározza a szépirodalmi szövegek szereplőinek jellemét, rendszerét, egymáshoz való viszonyát; − képes a szereplők tetteinek és magatartásformáinak értelmezésére az adott szövegre hivatkozva; − felismeri a szövegen belüli ok-okozati összefüggéseket, előzményeket és következményeket; − véleményezi a szöveghez kapcsolódó illusztráció-válogatást; − különbséget tesz a leíró és elbeszélő közlésmód között, felismeri a párbeszédet; − megkülönbözteti a prózát és a verset; − felismeri a verssort, a versszakot és a rímet; – megérti a szépirodalmi szövegekben az alakzatok szerepét (hasonlat, megszemélyesítés); − képes a különböző jelrendszerek segítségével megjelenített információk befogadására (pl. szöveg, táblázat, grafikon stb.). − meghatározza a következő népi-kisepikai műfajokat: mondóka, közmondás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték;	**IRODALOM**	**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** Petőfi Sándor: Itt van az ősz, itt van újra Petőfi Sándor: Füstbement terv és Lackfi János: Nagyobb a füstje József Attila: Altató Vörös István: Ébresztő Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt Juhász Ferenc: A kertekre leszállt a dér Szabó Lőrinc: Esik a hó Lackfi János: Szitál a por Jung Károly: Szülőföld Nagy László: Dióverés Weöres Sándor: Csiribiri Vörös István: Cserebere Tótfalusi István: Söderparti Turbuly Lilla: Két pici pióca Markó Béla: A hold fogyókúrája Tolna Éva: Ünnep Tandori Dezső: A kép Kosztolányi Dezső: A játék Lackfi János és Vörös István Apám kakasa c. kötetéből A játék c. versre írt változatok **Próza:** Finy Perta: A mesetündér és a szegény asszony (A fűszerkatona, részlet) Varga Katalin: A hold ruhája Magyar népmese: Az eltolt templom Magyar monda: Mátyás király meg a juhász Népi történet: Zsebre dugott kézzel... Janikovszky Éva: Kire ütött ez a gyerek? Móricz Zsigmond: A nehéz négykrajcáros Móra Ferenc: Fityók

		Mirnics Zsuzsa: Valaki jár a kertben Lázár Ervin: Öregapó madarai Mikszáth Kálmán: Madárfészek Áprily Lajos: Meteorológusok A kőleves (népmese) La Fontaine: A nyúl meg a teknős A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese) Az égig érő paszuly (népmese) Mit gondolt Kinizsi Pál a maga fejéről? (monda) Zelk Zoltán: Köd és fény Gyurkovics Tibor: Rád nem lehet számítani Lackfi János: A nagy autóbambulás Darvasi László: Daru Dénes (Pálcika, ha elindul, részlet) József Jolán: A város peremén **Népköltészeti alkotások:** Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. **Drámai szövegek:** − Válogatás a a gyermeklapok szövegeiből. **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** − Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. **HÁZI OLVASMÁNY** − Lázár Ervin: A négyszögletű kerek erdő − Válogatás a vajdasági mondakincsből − Mesegyűjtemények (válogatás népmesék és műmesék közül). **Irodalomelméleti fogalmak:** − vers; − rím; − hasonlat, megszemélyesítés, metafora; − mese (népmese, műmese); − a cselekmény; helye és ideje; − a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; − drámai szöveg a gyerekeknek; − elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; − tréfás vers; − a humor; − tanmese; találós kérdés.
− A szövegben megjelenő felkiáltó, felszólító és óhajtó mondatokban felismeri a beszélő szándékát. − Helyesen használja a rokon értelmű szavakat, a többjelentésű, azonos alakú szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat. − Megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket és történéseket. − Az igeidőket helyesen használja beszédben és írásban. − Az igekötőket szerepük és írásmódjuk tekintetében megfigyeli, és helyesen, tudatosan alkalmazza őket. − A főnév fajtáit csoportosítja, megnevezi. Többes számú főneveket alkot. − A tulajdonnevek csoportjait egymástól megkülönbözteti: személyneveket, állatneveket, földrajzi neveket, intézmények nevét, márkaneveket, címeket. Helyesírásukat elsajátítja. − A melléknév szerepét felismeri a nyelvhasználatban. − A névmásokat (személyes, mutató, kérdő) alkalmazza a beszédben, megérti a szövegben. − A mondatvégi írásjeleket helyesen használja az egyszerű mondatok végén. − A helyesírási szabályokat alkalmazza különböző írástevékenységekben: különböző igeidők, ragos és kiejtéstől eltérő írásmódú igék esetében; felszólítást kifejező igealakok esetében; igekötős igék esetében; tulajdonnevek, fokozott melléknevek és számnevek esetében; ragos névszók esetében; névutós szerkezetek esetében; betűvel írt számnevek, a keltezés többféle formájának esetében. − A hosszú hangokat jelöli a melléknevek végén. − Megkülönbözteti a főnév -t toldalékát (ragját) és a múlt idő jelét. − A j hangot pontosan jelöli a tanult szófajok körében.	**NYELV** **Nyelvtan, helyesírás és nyelvhelyesség**	Szerepjátékok, párbeszédek, szituációk dramatizálása, dramatizálás szöveg alapján. Szóbeli és írásbeli fogalmazás. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Saját élmény megfogalmazása, leírása: elbeszélés írása. Üzenet írása, levél írása. Hibás szövegek javítása. Csoportmunka. Projektmunka A szövegfeldolgozás folyamán a nyelvi megformáltság jelentéshordozó szerepének figyelembe vétele.

− A mondanivalóját logikusan fejti ki; − képes a szóbeli szövegalkotásra, az alap-, valamint a járulékos információk elkülönítésére; − képes korának megfelelően rövid, tömör szöveg elmondására; − beszédmódját a kommunikációs szituációnak megfelelően alkalmazza; − ügyel a szövegszerkesztésre, a szerkezeti egységekre; − történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján, betartva az időrendi sorrendet; − képes az önálló szóbeli szövegalkotásra vázlat alapján (tömörítve vagy részletezve), vagy vázlat nélkül; − egyszerűen és érthetően tudja kifejezni gondolatait, önálló ötleteit, érzelmeit és állásfoglalását a számára ismert eseményről, témáról; − képes közös terv alapján adott témáról, tárgyról, az olvasmányok (narratív és informatív) tartalmáról rövid szóbeli közlésre; − képes szóbeli leírást adni a közvetlen környezetében található tárgyakról, növényekről, állatokról; − közlését képes egyéni módon kezdeni és befejezni; − kerüli a szóismétlést; − az új szavakat, a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; − kívülről/fejből mond rövid szépirodalmi szöveget; − rövid jelenetekben szerepel.	**NYELVI KULTÚRA**	**Szóbeli közlés**	Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Elmesélés, elbeszélés kép/képsor vagy saját/közös élmény alapján. Irodalmi és ismeretterjesztő szövegek, események előadása. Az események időrendi sorrendjével kapcsolatos gyakorlatok. Közös vagy egyéni terv készítése és a rövid szóbeli közlés előkészítése. A beszélgetés szabályai. Időrend. Rokon értelmű szavak alkalmazása. Összefüggő mondatok. Szituációs játékok. Iskolai és házi olvasmány, egyéni vagy közös élmény. Jelenetek előadása és bábozás. Az anyaggyűjtés módjai. Motiváció és kreativitás. Rokon értelmű szavak gyűjtése és alkalmazásuk. A szituációs játékok, valamint a mesék és mondák dramatizálása. Versek, prózarészletek. Dráma - és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk.
− Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; − meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; − megérti a felolvasott ismeretterjesztő szöveget; − átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során és néma olvasáskor.		**Befogadás**	Valós szituáció. Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása. Néma olvasás.
− Nehézség nélkül használja az írott betűket; − képes vázlatot írni, és a vázlat alapján gondolatait rendezni; − címet tud adni megadott témához; − tudja, hogy írásának a címről kell szólnia, és a mondanivalót időrendben kell közölnie; − fogalmazásának (gondolatsorának) minden lényeges elemet kell tartalmaznia; − képes üdvözletek, meghívók, képeslapok megírására; − képes önálló szövegek precíz tagolására (bevezetés, tárgyalás, befejezés), az új bekezdések alkalmazására; − képes egy adott téma kifejtésére, ügyel a logikus szövegszerkesztésre és a részletek kellő kidolgozására; − korának megfelelő szókinccsel rendelkezik, kerüli a szóismétlést, használja a rokon értelmű szavakat; − képes saját szövegeinek javítására (kijavítja a nyelvi és helyesírási hibákat, kritikus szemléletmóddal közelít írásához).		**Írásbeli szövegalkotás**	Másolás, tollbamondás, közös fogalmazás lejegyzése. Vázlat, gondolattérkép készítése és alkalmazása. Irodalmi szöveg megfigyelése, Címadási gyakorlatok. A cím és a tartalom kapcsolata. Az események időrendje. Vázlat, vázlatkészítés, címadás. Fogalmazás írása. Iskolai és házi feladat. Üdvözlőlap, képeslap, meghívó. A fogalmazás részei. Anyaggyűjtés. Párbeszéd. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Szólások, szóláshasonlatok jelentése. Önellenőrzés, javítás.

Kulcsszavak: nyelvi kultúra, irodalom, szövegértés, nyelvismeret, kommunikációs kompetencia és nyelvhelyesség.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb mint nem anyanyelv, természet és társadalom.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanításának és tanulásának tantervi alapját a kimenet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények képezik. A kimenet magában foglalja a rendszerbe épített tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a tantárgyi részterületek révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív tervek elkészítését, valamint az órára, napra/hétre való előkészületeket. *Az éves tervet* Gantt-diagram formájában kell elkészíteni, amely összhangban van az iskolanaptárral és az évi óraszámmal, valamint havi felbontásban tartalmazza az óraszámot részterületenként.

A magyar nyelv tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola harmadik osztályában a következő három részterületet foglalja magába: irodalom, nyelv és nyelvi kultúra. Az ajánlott óraszám részterületenként: irodalom – 70 óra, nyelv – 40 és nyelvi kultúra – 70 óra. A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan tanítani.

Az éves tervvel összhangban ki kell alakítani az iskolai és házi olvasmányok szövegeinek jegyzékét, havonkénti lebontásban. A szövegek ilyen módon történő felosztása, mint eddig is, a szövegek bizonyos kritérium szerinti csoportosításán és összekapcsolásán alapul – az irodalmi mű jellege és szerepe; szövegfajta; a szöveg célja: írás-olvasás tanítása/olvasás/szövegértés/elmesélés/értelmezés; évszakok; jelentős dátumok és ünnepek; a tanulói közösség; a tartalmak és a kimenetek tantárgyi és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációját azok rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolása teszi lehetővé. A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehetséges példái (semmiképpen sem egyetlen):

– szeretet: (Petőfi Sándor: Füstbement terv, József Attila: Altató, Mikszáth Kálmán: Madárfészek);

– mesevilág: A kőleves (népmese), La Fontaine: A nyúl meg a teknős, A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese), Az égig érő paszuly (népmese) stb.

– évszakok: Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt, Szabó Lőrinc: Esik a hó.

Az előző felsorolás azt példázza, hogyan lehet egy-egy szöveget más szövegekkel bizonyos motívumok, elbeszélési hangnem stb. alapján/mentén összekapcsolni. A második osztályhoz hasonlóan, a harmadik osztályban is vannak olyan szövegek, amelyeket szünetelt olvasással (folyamatolvasással) dolgozunk fel. Ezeket a szövegeket részenként, a tanító által megtervezett ütemben olvassák és elemzik a tanulók, több tanórán keresztül.

Az *operatív terv* az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket tartalmazza. Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai élettel összhangban kell elkészíteni. *Az óravázlatnak* tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a

megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási stratégiákat, módszereket, valamint a tanulási és tanítási eljárásokat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALOM

Az irodalmi nevelés folyamán mesék, elbeszélések, versek, képversek, képregények stb. feldolgozásával fejlesztjük, gazdagítjuk tanulóink személyiségét. Mindeközben pedig irodalmi fogalmakat sajátítanak el, természetesen nem definíciók megfogalmazásával, sokkal inkább a fogalmak megnevezésével és leíró megindoklásával (a szövegbefogadás és - értelmezés során).

A mesék elemzése során alkalmazható a globális és a részenkénti szövegfeldolgozás. Vizsgálható a mese címe, témája, tárgya; érzelmi, gondolati mondanivalója (üzenete); szerkezete, a mű által kitöltött idő, a szereplők rendszere, a jellemábrázolás módja, megformálásának sajátosságai; más irodalmi alkotásokkal és művészeti ágakkal való kapcsolata stb. Tanulmányozhatjuk a mesekezdő és -záró formulákat, a közlésmódokhoz tartozó stílusfordulatokat. Természetesen az adott szempontok közül minél többet alkalmazunk az elemzéskor, annál teljesebb képet kapunk a meséről. Mindeközben az extenzív (élményszerű) olvasásra helyezzük a hangsúlyt.

A mese fő elemei (az elindulás, a feladat vállalása, a próbák, a visszatérés, a jutalom, büntetés) megadják a szerkezet vázát. A szerkezeti váz elkészítése, a műfaji sajátosságok tudatosítása a szövegértés fejlesztését teszi lehetővé. A szerkezetben az eseményeket elmondó (elbeszélő) és a párbeszédes részek váltakozó egymásutánját figyeltetjük meg a tanulókkal. Az esetlegesen megjelenő monológ és a késleltetés (mint sajátos eszköz) is megfigyeltethető. Ugyanakkor lehetséges a mese átstrukturálása (új cselekményfordulatok vagy új szereplők beillesztése). A meseszereplőkről történő beszélgetést tartalmassá, funkcionálissá tehetjük, ha megvilágítjuk attribútumaikat (külső tulajdonságaikat), mint pl. a korukat, nemüket, helyzetüket, külsejüket, különleges külső vonásaikat stb. Jellegzetes stilisztikai eljárásokat vehetünk szemügyre, mint pl. az antropomorfizációt és a hiperbolizmust, vagy tanulmányozhatjuk a mesealakok szociális struktúráját. A mese mimetizálása, dramatizálása, a bábjáték elmélyítheti/elősegítheti a szöveg megértését.

Mindemellett a mese nyelvi normák megerősítésére is szolgálhat. Vagyis a meseértelmezés során a nyelvi, stilisztikai módszert is szükséges alkalmazni, hogy például a mesealak leírása és beszédmódja közötti kapcsolatra fény derüljön. A költői képeket ki kell bontanunk, értelmeznünk kell. Magyarázzuk meg a hasonlatokat, metaforákat, megszemélyesítéseket stb. Az előadásmód, a művészi megformáltság, a stílus megfigyeltetése; az érdekes szófordulatok, szerkezetek vizsgálata; a kifejezően, választékosan megfogalmazott gondolatok, érzések lejegyzése, hasonlók keresése, összehasonlításuk értékes mozzanata lehet a szövegfeldolgozásnak. Ugyanakkor a tanuló számtalan kommunikációs kifejezőeszközt sajátíthat el a népmesékkel való találkozáskor: népies-régies kifejezéseket; népi szólásokat; állandó jelzőket; változatos mondatfajtákat; népmesei sztereotípiákat; népmesei hasonlatokat; kifejező (beszédes) játékos neveket; udvariassági formulákat (megszólítások, köszönések), helyes kapcsolatteremtésre figyelmeztető mesei tanácsokat stb.

A tartalmi szintézis (a szövegfeldolgozás záró akkordjaként) a fő gondolatok összefoglalásával, illetve a szövegtartalom reprodukálásával valósulhat meg. (A szövegtömörítés és a szövegrészletezés párhuzamosságának érvényesülnie kell.) Az összefoglalás segítője lehet a vázlat. Eközben a tanuló számára lényeges és lényegtelen szövegrészek megfigyelése, megkülönböztetése jelent a pedagógus és a tanuló számára kihívást. A grafikai szervezők hatékonysága – a vázlatkör, az eseménylánc, a helyszínvázlat – hatékonysága igen nagy az olvasásértés folyamatában.

A működpontú elemzéstől elrugaszkodva az olvasásközpontú szövegelemzéshez a folyamatolvasás/szünetelt olvasás/szakaszos olvasás vezet el bennünket. A folyamatolvasás lépései, feladatai (előremondás vagy jóslás; problémamegoldás, megbeszélés, vita; kérdések feltevése; dramatizálás; mesefolytatás, mesebefejezés stb.) a kreatív olvasást hivatottak fejleszteni. Kiválaszthatunk egy meseszereplőt, és őt bemutathatjuk. Komikus helyzeteket teremthet a szándékos anakronizmus (múlt és jelen), a fikció (mese) és a valóság összekapcsolása. A mesét, a történetet leírhatjuk különféle nézőpontból: a reális mesét átalakíthatjuk tündérmesévé vagy fordítva (újabb meseelemek beillesztésével); a mese cselekményét szűkíthetjük, bővíthetjük adott szempontok szerint vagy kérdések segítségével. Lehetővé válik az epikus közlésmódok átalakítása: a narráció párbeszéddé, párbeszéd narrációvá formálása. Mindez a kreatív írás felé viheti el a szövegfeldolgozás menetét. A mese illusztrálása szintén kitűnő megoldás a megértéssegítési módok közül. Ugyanakkor a képzőművészeti alkotások vizualitása, a zeneművek érzelemgazdagsága segítheti az irodalmi alkotás élménnyé formálódását.

A versek értelmezését, a lírai jelentéstartalom befogadását, a személyes olvasatok létrehozását a produktív gyakorlatok alapozzák meg. A teljes szöveg megismerése előtt érdemes a verssel ún. kreatív-produktív gyakorlatokat végezni, mivel ez a szövegbefogadás előkészítésének sajátos módja. A létrejövő variánsok mindig izgalmasak, mert tapasztaltáttá teszik a (vers)gondolkodás alternativitását, s a potenciálisan jó megoldások sokféleségét. Eközben megfigyeltetjük egy-egy szó, kifejezés szövegalkotásban, szöveghatásban, jelentésképzésben játszott szerepét. Forma, funkció és tartalom mélyreható összefüggéseit tapasztaltatjuk meg.

A kreatív-produktív gyakorlatok a verseket összekevert vagy hiányos részeikből megalkottatják, újraalkottatják. Más vizuális megjelenési formá(k)ba rendezhetjük a verset (például más versszaktagolás, sorelhelyezés által). A verset képverssé alakíthatjuk, akár különféle tipográfia alkalmazása mellett. Hasonló gyakorlat lehet, ha megváltoztatjuk a mondatösszetevők szövegmondatokon belüli sorrendjét. Az is lehetséges, hogy egy adott versszöveg lexikai anyagában szavakat/szócsoportokat más szavakkal/szócsoportokkal cserélünk ki. Esetleg versszakok vagy szövegmondatláncok sorrendjét változtatjuk meg. Sőt, a címeket helyettesíthetjük más címekkel és/vagy a kezdő vagy befejező szövegösszetevőket helyettesítjük más szövegösszetevőkkel. (Természetesen tetszőlegesen kombinálhatjuk is a felsorolt feladatokat, lehetséges a versszöveg lexikai anyagán több jelösszetevőt érintő művelet elvégzése is.)

A versekben a líraiság, játékosság fokozottan van jelen. Ennek megfelelően a gyermekvers feldolgozásakor sok-sok játékot, érzékszervekre épülő feladatot tervezünk. A címértelmezés lényeges, mert a tanulóknak látniuk kell a sokkal mélyebb összefüggéseket, ok-okozati viszonyokat, elvontabban kell gondolkodniuk a vers címének megfejtésekor. Ezt követően a vers módszeres vizsgálata során rá kell világítanunk, hogy a költő a nyelvi-stilisztikai jelenségeket milyen funkcióban használta fel mondanivalójának kifejezésére. Eközben valamennyi nyelvi-stilisztikai eszköz (hang, szó, kifejezés, mondat, szövegtani jelenség, kép stb.) jelenségét, stílusértékét számba vesszük. A versszak, a verssor, a rím fogalmát a tanulók könnyen megértik, formai tagolódásuk folytán jól megtalálják a versben, de nem javasolt a versszakok szerinti feldolgozás, inkább a gondolati-érzelmi-képi egységet láttassuk meg. A költői kifejezőeszközök, a költői hatás alkotóelemei az egyszerűbben megfejthető hangutánzó, hangulatfestő szavakon át a hangulatteremtő alakzatokig (halmozás, fokozás, ismétlés) terjednek. Az érzékletesség és a hangulatosság kiemelt hordozói a megszemélyesítések, a hasonlatok, metaforák stb. Mindezen kifejezőeszközök felfedeztetése, megfigyeltetése a pedagógus feladata. Az ismétlés poétikai eszközének szintén nagy szerepe van a gyermekversekben. Jó esetben a versek formájának, valamint a kisebb szövegegységeknek az elemzése, értelmezése a szövegegész üzenetéhez visz közelebb – sohasem lehet öncélú. Miután részleteiben elemeztük a verset, körvonalazzuk a vers üzenetét, vagyis az elemzésnek az analízistől a szintézis felé kell haladnia.

A vers hangulatának, érzékletességének megragadására jó megoldás a vers ritmusának, zeneiségének felfedeztetése is. (A kezdeti versélmények jó, ha egyszerűen és élesen ritmizálható, tisztán összecsengő rímű versek olvasására alapulnak.) A vers rímeit megkerestetjük. Játékos

gyakorlat lehet egy-egy rímszó elhagyása, kitalálása. Ezen túl beszéltessük tanítványainkat a szöveghallgatással bennük létrejövő képekről, illetve rajzoltassuk le ezeket. A szöveg mellett, a margón színekkel jelöljék, milyen érzést vált ki bennük egy-egy szövegrész. A kialakuló színskála pedig vizuális nyelven a szöveghatásról, de már az értelmezésről is beszél/mesél. A sokszínű dramatikus eljárások során a tanuló aktív jelentésadóként, jelentésteremtőként vesz részt. A vers ilyenfajta megközelítése lehetővé teszi a szöveg közös értelmezését, a költészet varázsának megőrzésével. (A nagycsoportos improvizációs játékoktól haladunk a mind kisebb csoportos játékok felé, valamint a mímes, beszéd nélküli gyakorlatoktól a szöveges improvizáción át a kötött szövegű színjátékokig.)

A kortárs gyermekverseknek kitüntetett szerepük kell, hogy legyen a versek között. Nyelvi világuk, a bennük ábrázolt tárgyi világ, élethelyzetek, kapcsolati dinamika ismerős az olvasónak. Ezek a szövegek a játékelmélet és a gyermekfilozófia jegyében létrejött alkotások a játék és a humor élményével ajándékozzák meg a befogadót.

Az oktatás során a tanulónak multimediális szövegekkel is találkoznia kell, mint például a képverssel és a képregénnyel. Mindeközben más látásmód elsajátítása a célunk. A képregénynek mint műfajnak a tanórai munkába beemelése a különböző műfajú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése szempontjából lényeges.

A képregény olvasási stratégiája és nyelvezete a tanulók számára lehetővé teszi a műfaj nem lineáris olvasását. Az általa kínált döntési lehetőségeinek köszönhetően olyan aktív befogadói tevékenységre van szükségünk, mint az internet használatánál. Ugyanakkor nyelvezete, a szövegbuborékok rövid, lényegre törő tartalma miatt hasonlít az SMS-és a chatnyelvre. A szövegértési feladatok megalkotásakor először kisebb egységenként, képkockánként teszünk fel kérdéseket, fogalmazunk meg feladatokat, majd pedig egyre nagyobb egységekre kérdezünk rá, sőt, a mögöttes tartalmakra, akár az ok-okozati viszonyokra is.

A multimediális szövegek közül a táblázatok, a diagramok (kördiagram, oszlopdiagram), grafikon megfigyeltetése, elemzése, valamint a reklámok értelmezése is lényeges feladatunk. A multimediális szövegek értelmezése során a több csatornán érkező üzenetekben minden résznek informatív, sőt érvelő funkciója van. A multimediális olvasni tudás azt jelenti, hogy ugyanúgy értjük a szövegek írott és képi üzeneteit, képesek vagyunk kritikusan értelmezni őket.

Az ismeretterjesztő szövegek feldolgozásával megalapozhatjuk az önálló ismeretszerzést. Az ismeretközlő szövegek feldolgozása folyamán lényeges a címértelmezés, a szavak és kifejezések értelmezése, az adatkeresés, művelet az adatokkal, a lényeges információk elválasztása a lényegtelentől, az algoritmusok kibontása a szövegből (pl. állatleírás során az állat külső, testi tulajdonságai, lakóhelye, életmódja, táplálkozása, szaporodása stb.), vázlatkészítés, szöveg és ábra kapcsolatának kiemelése stb. Az ismeretterjesztő szöveg esetében lényeges a szöveg és ábra kapcsolatának felismerése, vagy akár a táblázatos formában kapott adatok értelmezése, valamint a főszöveg lényegének kiemelése. Történhet ismerettartalmú szöveg összehasonlítása szépirodalmi leírással, a műfajnak, kifejezésmódnak, szerkezetnek megfelelően. Mindemellett szövegtranszformációk lehetségesek: a szöveg befejezése, folytatása, javítása stb.

Összességében lényeges feladatunk a szövegtípus-választék bővítése. Különféle szövegeket kell választanunk, hiszen a megértés folyamatához szükséges készség, hogy a tanuló azonosítani tudja mint szövegtípust. A szövegtípus mintája, sajátos szerkezete, nyelvezete és stílusa az olvasónak jelentést sugall. Ezért különböző tartalmú és rendeltetésű szövegeket olvastassunk.

A nagy népszerűséget megért irodalmi művek szolgálhatnak összehasonlító elemzésül, az irodalom és a film közötti különbség vizsgálatához, melynek alapján a tanulók levonhatják a következtetést a két média jellegéről, és fejleszthetik a médiával kapcsolatos ismereteiket. A tanulóknak rá lehet mutani más hasonló témájú filmekre is (gyermekkalandok vagy a fantáziavilágban megélt kalandok, a magányos gyermek felnövése stb.).

NYELV

A nyelvi nevelést és a nyelvtannal való foglallkozást olyan funkcionális lépések alkotják, amelyek a tanulók kíváncsiságát és önállóságát fejlesztik, valamint erősítik a nyelvhez való felfedező és alkotó hozzáállást. A tananyag megvalósítási módja szorosan kötődjön a különböző élethelyzetekhez, a mindennapi nyelvhasználathoz és a művészi alkotótevékenységhez, azaz a megfelelő szövegekhez és beszédhelyzetekhez. Ezért a nyelvi jelenségeket nem elszigetelt nyelvi elemekként vizsgáljuk, szövegkörnyezetükből kiszakítva, mivel célunk nem az értelem nélküli, fejből történő betanulás, hanem a felfedező és rendszerező elsajátítás.

Elengedhetetlen a nyelvi jelenségek megfigyelése mind a mindennapi nyelvhasználatban, mind a tananyaghoz kapcsolódó szövegértési gyakorlatok, illetve a nyelvtani témák feldolgozása folyamán. Olyan indukciós szövegeket helyezzünk a tanulók látóterébe, amelyekben a vizsgált nyelvi jelenség természetes módon jelenik meg.

A nyelv normatív használata mellett annak kreatív használatát is támogassák a szövegértési és kommunikációs feladatok, tevékenységek.

Az oktatási program megvalósítása történjék a hozzáadó kettősnyelvűség szemléletének szellemében. Azaz fontos elvárás a tanulók nyelvjárásban történő beszédének támogatása, azzal, hogy mellette a sztenderd nyelvváltozatot is sajátítsák el a pedagógus nyelvhasználatának mintája alapján. Mutassunk rá a nyelvváltozatok közötti azonosságra és különbözőségre, támogassuk a nyelvi sokszínűséget a szituációs játékok alkalmazásával.

A helyesírás tananyaga tovább gyakoroltatja a helyes interpunkciót, s az írásban nem jelölt hangváltozásokra hívja fel a figyelmet. Az igeidők kapcsán a múlt idő helyes jelölését tűzi ki célul, valamint a felszólító mód pontos jelölését ott, ahol hangváltozás történik. A tulajdonnevek toldalékolásánál jelentkező s az írásban jelölt változatokra külön kell figyelni (teljes hasonulás esetei). Ugyancsak fontos a földrajzi tulajdonnévből képzett -i képzős melléknevek írása. A tanulóknak tudniuk kell a betűrendbe sorolás szabályait, s használni a helyesírási segédleteket.

NYELVI KULTÚRA (SZÓBELI ÉS ÍRÁSBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG)

A *nyelvi kultúra* az alapvető íráskészség kialakítását, valamint a beszédfejlesztést, a beszédhallást (befogadást), az írás fejlesztését foglalja magában. Ezek a részterületek a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészségre, a szókincs, vagyis a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányulnak. A harmadik osztályban külön figyelmet szentelünk az elbeszélő fogalmazás tanítására, de ugyanúgy, mint a második osztályban, az értelmes olvasással együtt nagy figyelmet kell fordítani a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére is. Ezért beszédüket elsősorban a szöveg szintjén fejlesztjük. A fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használjuk ki, hanem a szövegelemzés, a nyelvtan és a helyesírás nyújtotta lehetőségeket is.

A szóbeli közlés

A kifejezőkészség fejlesztése terén a harmadik osztályban az írásbeli kifejezőkészség lép előtérbe, ugyanakkor a szóbeli közlés is megmarad minden tanórán megnyilvánuló tevékenységnek. Épp ezért fontos, hogy a helyesejtési gyakorlatok segítsék elő a helyes és kifejező beszéd alkalmazását felolvasáskor és szabad szövegmondáskor. A szóbeli szövegalkotás képekről, képsorokról, olvasmányokról történő beszélgetésekben nyilvánul meg. A tanulóknak meg kell tanulniuk az olvasmányok tartalmának elmondását vázlat alapján (tömörítve vagy részletezve), vagy vázlat

nélkül. Biztassuk arra tanulóinkat, hogy mondanivalójukat képesek legyenek egyéni módon kezdeni és befejezni. A szituációs játékok, valamint a mesék és mondák dramatizálása utáni drámapedagógiai prezentációk segítsék az önálló szóbeli szövegalkotást!

A pedagógus feladata az, hogy élmények nyújtásával és kreatív megoldásokkal felkeltse a gyerekek közlésvágyát, azaz szóbeli közlésre/írásra motiválja őket. A környezet legyen gazdag nyomtatott és írott anyagokban (könyvek, feliratok, írott instrukciók stb.).

A befogadás (beszédhallás)

A kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanulókat arra utasítjuk, hogy az irányított és a szabadon folytatott beszélgetések során, a valós szituációkban de a fogalmazások bemutatása, felolvasása során is, figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban (utasítások, szóbeli üzenetek közvetítésekor) a tanulók figyelemmel hallgatják mások beszédét, majd megfelelő módon reagálnak az elhangzott üzenetre. A szimulált helyzetben és a másokra figyelést fejlesztő játékokban, ismeretterjesztő és irodalmi szöveg bemutatásakor is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat. A valós beszélgetésben, a megfelelő szituációkban mind a tanító, mind a társak beszédét, valamint a fogalmazványok és más szövegek reprodukálását is figyelemmel kell kísérniük.

Az írásbeli szövegalkotás

A harmadik osztályban, a szóbeli kifejezőkészség fejlesztése mellett, immár összetettebb írásbeli kifejezőkészségi formát, azaz a fogalmazásírást is megtanítjuk a tanulókkal.

Javasoljuk az írás folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástanítást. A folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástanítás során, a szöveg az írás folyamatának különböző fázisaiban alakul ki. Ezek: a tervezés, a piszkozat megírása, az átdolgozás és a bemutatás. A tanító feladata, hogy végigvezesse a diákokat ezeken a fázisokon, és ösztönzze a szöveg többszöri felülvizsgálatát és átdolgozását. Ez természetesen azzal járhat/jár, hogy a gyerekek több piszkozatot is írhatnak/írnak. Ez jócskán megnövelheti/megnöveli a javítanivaló írásbeli munkák mennyiségét. A fogalmazás még eredményesebbé válik, ha a tanító lehetővé teszi, hogy a diákok megmutassák egymásnak az írásukat, beszélgessenek róla. A páros munka segíti a gyerekeket abban, hogy megtapasztalják, miként kell úgy kibontani, felépíteni és megformálni mondandójukat, hogy társaik megértsék, sőt élvezzék is az írásukat. Ez hatékonyan és természetes módon biztosítja, hogy az olvasó szempontjai következetesen érvényesüljenek a szövegalkotás során. Fontos, hogy a gyerekek a fogalmazásórákon megtanulják értékelni egymás munkáját, így könnyebben el fogják sajátítani a jó szöveggel kapcsolatos kritériumokat.

A tanulók második osztályban a fogalmazást előkészítő gyakorlatok során elsajátították a a kisebb terjedelmű (elsősorban elbeszélő) szövegek írását. Ezeknek a fogalmazási feladatoknak az volt a célja, hogy tájékoztassa valamiről az olvasót, közöljön vele valamit. A harmadik osztályban tovább gyakoroltatjuk és tudatosítjuk a tanulókkal, hogy írásuknak a címről kell szólnia, a mondanivalót időrendben kell közölniük, a gondolatmenetnek legyen előremozgása (nincs helybejárás a kifejtésben), és gondolatsoruk minden lényeges elemet tartalmazzon.

Ezeket az ismereteket bővítjük úgy, hogy az írásbeli szövegalkotás tanításánál a tanulók ismerjék meg a fogalmazás lépéseit: a téma kiválasztását, a címadás lényegét, a fogalmazáshoz szükséges anyag gyűjtésének fajtáit, folyamatait, a begyűjtött és piszkozatban leírt anyag elrendezésének módjait, a szövegkidolgozás menetét, a fölösleges részek elhagyását és az önellenőrzés szükségességét.

Az elbeszélő fogalmazás

A harmadik osztályban a tanulók elbeszélő fogalmazást készítenek az olvasmány tartalmáról, képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.). A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás).

Az anyaggyűjtés módjai közül megismertetjük a tanulókkal a megfigyelést, az emlékezést, a képzeletet és az állandó olvasást.

A *fogalmazás szerkezetének hármas tagolását* fokozatosan vezetjük be. Először a tárgyalás fogalmát sajátítják el a tanulók, hiszen a második osztályban már megtanulták az elbeszélő fogalmazás alapját, a tartalmilag összefüggő mondatok írását. Egyszerűen tudatosítjuk velük, hogy az önállóan vagy közösen leírt történet a fogalmazás fő részét, azaz a tárgyalást képezi.

Módszertani szempontból indokoltabb előbb az események időrendbe állításával foglalkozni. Minden esetben fel kell hívni a tanulók figyelmét arra, hogy a jó cím valamit előre közöl a szöveg tartalmából, utal a mondanivaló lényegére, esetleg a szereplőkre, a helyszínre vagy az esemény idejére. Meg kell tanulniuk, hogy a tartalomnak és a címnek összhangaban kell lenniük, azaz a fogalmazásnak a címről kell szólnia.

Fogalmazás előtt tisztázni kell a kommunikációs körülményeket: milyen céllal, kinek alkotják a szöveget.

A fogalmazás befejező és bevezető részeit külön-külön tanítjuk. A tárgyalás alapos begyakorlása után ajánlatos a befejező rész írását elsajátítaniuk. Az olvasmányok feldolgozásakor megfigyeltetjük és elmondatjuk tanulóinkkal, hogy milyen információt tartalmaz a befejező rész (tanulság, egyéni állásfoglalás, vélemény, következtetés, következmény stb.). Ezt követően a befejezést, különböző feladatok segítségével gyakoroltatjuk velük. A legnehezebb a bevezetés megírása, hiszen minden esetben lényeges információkat kell közölnie az olvasóval (az esemény helyszínét, idejét, a szereplők bemutatását, az esemény előzményét stb.). Miután a tanulók tagolni tudják fogalmazásukat, bevezetjük a párbeszédes rész alkalmazását. Először az olvasmányokban megfigyeltetjük az idézett mondatok tagoló szerepét, és utalunk a mondatfonetikai eszközökre.

A tanulókat egyéni íráskészségüknek megfelelő feladatokkal kell ösztönözni, motiválni. Külön figyelemmel kell kísérni az írási nehézséggel küzdő tanulók munkáját. Teret kell adni a játékos feladatoknak is. A nyelvi játékokat a tanulók érdeklődésének megfelelően, illetve a tananyag keretei között választjuk meg. Lehetnek játékos párbeszédek (pl. az egyik meseszereplővel), szituációs játékok, fürtábrák, asszociációs játékok stb. Alkalmazhatunk különböző fejtőrőket (rébuszt, keresztrejtvényt), találós kérdéseket, nyelvtörőket, kiszámolókat stb.

A fogalmazástanítás fontos eleme a vázlatkészítés. Kezdetben közösen készített vázlat alapján fogalmaznak a tanulók. A fogalmazást nem készítjük el szóban, csak segítséget, támpontot adunk az írásbeli önálló munkához.

A nyelv gazdag szókészletéből való tudatos válogatás nem képzelhető el a tanulók szókincsének állandó bővítése nélkül. Ezért figyeltetjük meg az olvasmányok stíluseszközeit, nyelvi fordulatait, tanítjuk meg az új szavakat, kifejezéseket. A fogalmazás-előkészítés szakaszában nyelvi gyakorlatokkal fejlesztjük a tanulók szóhasználatát (rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése, a szavak hangulatának tisztázása, szóláshasonlatok, szólások, közmondások jelentésének megbeszélése). Arra tanítjuk őket, hogy keressék a megfelelő kifejezéseket, választékosan, igényesen fejezzék ki gondolataikat, és kerüljék a szóismétlést.

A fogalmazástanítás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre. A szövegjavítás kiterjed az írástechnikai, helyesírási, nyelvhelyességi, szórendi, stilisztikai hibákra egyaránt. Sőt, arra is meg kell tanítani őket, hogy a mondanivaló elrendezéséből elkövetett hibákat is észrevegyék és javítsák.

Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellenőrizni, javítani, javíttatni és értékelni. Az értékelés szempontjai: a mondatok összefüggése, a fogalmazás címe és a szövege közötti összefüggés (tématartás a szövegben), a kommunikációs tényezők figyelemmel tartása (Ki a címzett? Mi a kommunikációs cél?), a fogalmazás eredetisége és ötletessége, folyamatos gondolatmenet (ne hiányozzon belőle lényeges mozzanat), a gondolat-

menetnek legyen előremozgása (nincs helybejárás a kifejtésben), a fogalmazás hármas tagolásának betartása, a nyelvi-stilisztikai eszközök helyes használata, helyesírás, külalak.

A házi feladatok száma fogalmazásból a tanév folyamán legalább 8 legyen, melyeket a következő órán elemzünk és javítunk.

A második félév folyamán két iskolai dolgozatot íratunk (egy órán írják, két órán javítják).

A harmadik osztály végére a tanulók kifejezőkészségének olyan szintre kell jutnia (8–12 mondatos elbeszélő fogalmazás önálló írása), amely alapja lesz az írásbeli kifejezőképesség fejlesztésének a negyedik osztályban.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása *A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabályzattal* összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre, a hibák felismerésére, azonnali javítására és az önértékelésre. A tanulók felkészítésével és bátorításával arra kell törekedni, hogy a tantárgy kimeneteinek megvalósításában felmérjék a saját fejlődésüket, de ugyanígy a többi tanuló fejlődését is.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК

Denumirea disciplinei	**Limba română**
Scopul	**Scopul** învăţării Limbii române este ca elevii să stăpânească legile de bază ale limbii literare române pentru o exprimare corectă orală şi scrisă, cultivând conştiinţa despe importanţa rolului limbilor în păstrarea identităţii naţionale; să-şi dezvolte capacitatea pentru interpretarea operelor literare şi a altor opere de artă selectate din patrimoniul românesc şi mondial, cu scopul de a cultiva tradiţia şi cultura poporului român şi dezvolta interculturalitatea.
Clasa	**a III-a**
Fondul anual de ore	**180**

FINALITĂŢILE După terminarea clasei elevul va fi capabil să:	**DOMENIUL/TEMA**	**CONŢINUTURILE**
− citească cu înţelegere texte diferite; − descrie trăirile provocate de operele artistice − prezintă părerea proprie referitoare la text; − distingă speciile literare: poezia lirică şi epică, povestirea, fabula, basmul, romanul şi textul dramatic; − determine tema, ordinea întâmplărilor, timpul şi locul evenimentelor în textul citit; − numească personajele principale şi secundare şi să distingă trăsăturile lor pozitive şi negative; − observe caracteristicile de bază ale poeziei lirice (versul, strofa şi rima); − înţeleagă sensul figurat al proverbului şi fabulei şi morala lor; − înţeleagă ideile operei literare; − observe trăsăturile de bază ale basmului popular; − deosebească basmul popular de cel cult; − prezinte trăsăturile principale ale personajelor; − observe trăsăturile de bază ale poeziilor epice; − observe comparaţia în opera literară şi să înţeleagă rolul ei; − facă deosebirea dintre descriere şi naraţiune în opera literară; − arate exemple de dialog în poezie, povestire şi textul dramatic; − observe urmorul în opera literară; − citească textul respectând intonaţia în popoziţie/vers; − în mod expresiv să recite o poezie şi să citească un text în proză; − interpreteze texte dramatice; − deosebească părţile de vorbire (şi felul lor) în situaţii tipice − determine categoriile gramaticale de bază ale substantivelor, adjectivelor şi verbelor; − aplice regulile ortografice de bază; − pronunţe clar şi desluşit propoziţia enunţiativă, interogativă şi exclamativă, respectând intonaţia, accentul, pauzele, viteza şi ritmul pronunţării; − îmbine mai multe propoziţii într-o unitate sintactică mai mare; − povestească, repovestească şi descrie şi în mod concis şi pe larg conţinutul unui text; − raporteze despre evenimente şi întâmplări ţinând cont de preciziune, exactitatea, obiectivitatea şi conciziunea relatării;	**LITERATURA**	**TEXTELE LITERARE** **Poezia lirică** 1. Toamna – Octavian Goga 2. Cadou de ziua lui Ionică – Cornel Bălică 3. Ninge – Otilia Cazimir 4. Bunica – Șt. O. Iosif 5. Primăvara – Cicerone Theodorescu 6. Vara – Vladimir Pop Mărăcanu 7. Vacanța – George Dumitrescu 8. Cartea – Virgil Carianopol 9. În bibliotecă – Ana Blandiana 10. Dacă toate acestea fi-vor învățate – Nicolae Labiș 11. Halpea – Nicolae Batzaria 12. Acceleratul – George Topârceanu 13. Arici, arici Bogorici – Tudor Arghezi 14. Ce te legeni, codrule – Mihai Eminescu 15. Poezii ocazionale de: Crăciun, Anul Nou, 8 Martie, 1 Iunie, ... **Poezia epică** 1. Grigore Alexandrescu: Boul și vițelul **Proza** 1. Jean de la Fontaine: Greierul și furnica/Esop: Iepurele și broasca testoasă 2. George Coșbuc: Toamna 3. B. Șt. Delavrancea: Bunicul 4. Emil Gârleanu: Fricosul 5. Ion Creangă: La scăldat 6. Oscar Wilde: Uriașul cel egoist 7. Călin Gruia: Floare de cireș 8. Branko V. Radičević – Băiatul meu 9. Rudyard Kipling – Cartea junglei 10. Johanna Spyri: Heidi (fragment) 11. H. CH. Andersen: Rățușca cea urâtă 12. Marin Sorescu – La școală, dar nu rămânem acolo 13. V. Oseeva: Cuvântul fermecat 14. Cei trei prieteni; Vulpița și tigru – povești populare 15. Edmondo de Amicis – O faptă bună deosebită 16. Victor Sevetidis – Cum vrea Costel să ajungă om mare 17. Lev Tolstoi – Ariciul și iepurele 18. Emilia Plugaru – Marea competiție; Visul lui Tigruț (citire pe fragmente) 19. Petre Ispirescu: Fata moșului cea cuminte; Sarea în bucate, (citire pe fragmente) 20. Nicolae Filimon – Omul de piatră 21. Proverbe, zicători, ghicitori 22. Astrid Lindgren: Pipi Șosețica (fragment) 23. Povești ocazionale de: Crăciun, Anul Nou, ...

		Texte dramatice 1. Dušan Radović: *De ce face el gimnastică?* 2. Aleksandar Popović: *Chipiul pierdut* 3. Raluca Oprea: *Spiriduşul pădurii* 4. Călin Hera: *Păcăleala şi minciuna* Texte ştiinţific-populare şi informative Selecţie din eciclopediile şi revistele pentru copii despre personalităţile importante din lingvistica, literatura şi cultura română (Mihajlo Pupin, Traian Vuia), personalităţi importante din regiunea natală şi altele. **LECTURA ŞCOLARĂ** 1. Selecţii de basme, poveşti, poezii, fabule din literatura română; 2. Selecţii de basme, poveşti, fabule din literatura universală; Romane pentru copii. 3. Selecţii de basme, poveşti, fabule din literatura sârbă; Selecţii de basme, poveşti, fabule din literatura din Voivodina. **Noţiuni de teoria literară:** –poezia lirică, – poezia epică, – basmul popular, – romanul, – comparaţia, – personificarea (la nivel de recunoaştere), – descrierea, – dialogul, – naraţiunea, – eroul epic, – acţiunea dramatică
	ЈЕЗИК **Gramatica, ortografia şi ortoepia**	Părţile de vorbire: substantivele (felurile, genul şi numărul); substantivele colective adjectivele; genul şi numărul; pronumele personal (persoana şi numărul); verbul; persoana, numărul şi timpurile de bază. Despărţirea cuvântului la sfârşit de rând. Liniuţa de unire şi de despărţire. Ortogramele. Vorbirea directă (primul şi cel de-al doilea model). Vorbirea indirectă. Litera mare: scrierea denumirilor geografice compuse (a munţilor, râurilor, lacurilor, mărilor, etc.), a sărbătorilor, titlurilor de cărţi şi a revistelor; Scrierea şi pronunţarea corectă a cuvintelor care conţin consoana m în faţa lui b şi p. Ghilimelele (în vorbirea directă, în titluri şi în denumire instituţiilor). Pronunţarea corectă a cuvintelor care conţin consoana x. Abrevierile (unităţile de măsură pentru greutate, lungime, timp şi volumul lichidelor).
	CULTURA EXPRIMĂRII	Texte mai lungi şi mai scurte – literare şi non-literare, precum şi nonlineare. Povestirea unor evenimente şi întâmplări reale şi fictive (în scris şi oral). Descrierea oamenilor, animalelor şi a naturii (după plan) – oral şi în scris. Diferite situaţii de comunicare (comunicarea cu adulţii şi cu colegii; la şcoală, la magazin, discuţii telefonice, salutări, felicitări etc.). Îmbogăţirea vocabularului: cuvinte cu aceeaşi semnificaţie şi cu semnificaţie asemănătoare; cuvinte cu sens opus; cuvinte diminutivale şi augmentativale (folosind texte literare corespunzătoare). Exerciţii ortografice: exerciţii de completare şi selectare a formelor corecte ale părţilor de vorbire; dictat, autodictat. Exerciţii de limbă: extindere şi completare a propoziţiilor cu diferite părţi de vorbire, schimbarea ordinii cuvintelor în propoziţie, schimbarea lungimii propoziţiei. Exerciţii lexical-semantice: cuvinte care aparţin diferitor câmpuri lexicale; cuvinte cu sens opus, dar din aceeaşi categorie a părţilor de vorbire şi de acelaşi gen şi număr, schimbarea persoanei gramaticale în text, sensul propriu şi figurat al cuvintelor şi altele. Exerciţii stilistice: compunerea unei poveşti pe baza cuvintelor date; scurtarea sau extinderea unei povestiri cunoscute (sau a unui text), schimbarea sfârşitului povestirii (textului); continuarea povestirii pe baza începutului dat; schimbarea contextului (de ex. introducerea unor noi personaje în text; amplasarea locului acţiunii din basm în viitor...). Exerciţii de exprimare: recitarea, citirea expresivă, prezentarea scenică a unui text dramatic/dramatizat etc.

Cuvinte-cheie ale conţinutului: literatura, limba, cultura exprimării.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare şi învăţare a Limbii române se bazează pe rezultatele, adică pe procesul de învăţare şi realizări ale elevilor. Finalităţile reprezintă descrierea cunoştinţelor, abilităţilor, atitudinilor şi valorilor integrate pe care elevul le edifică, extinde şi aprofundează în toate cele trei domenii disciplinare.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Planificarea predării şi învăţării curpinde întocmirea planurilor anuale şi operaţionale, precum şi elaborarea planului de lecţie pentru oră/zi/săptămână. Planul anual conţine numărul de ore pe domenii distribuite pe lună, în conformitate cu calendarul şcolar, fondul de ore planificat pe domenii şi fondul anual de ore.

Programa de predare şi învăţare a disciplinei Limba română în clasa a III-a a şcolii elementare este constitutită din trei domenii: Literatură, Limbă şi Cultura exprimării. Numărul recomandat de ore pe domeniile disciplinare este: Literatura – 80 de ore, Limba – 60 de ore şi Cultura exprimării – 40 de ore. Toate domeniile se întrepătrund şi nici una nu poate fi abordată în mod izolat şi fără implicarea celorlalte domenii.

Cu prilejul întocmirii planurilor anuale şi operaţionale este necesar să se ia în considerare calendarul şcolar şi activităţile care însoţesc viaţa şcolii. Planul operaţional cuprinde o rubrică pentru finalităţile operaţionalizate, unităţile metodice definite, o rubrică pentru corelarea interdisciplinară şi o rubrică pentru evaluarea calităţii celor planificate, precum şi alte elemente, după aprecierea profesorului. Planul de lecţie presupune definirea scopului orei, definirea finalităţilor în raport cu scopul orei, planificarea activităţilor elevilor şi profesorului în raport cu scopul şi finalităţile definite, modalităţile planificate de verificare a realizării finalităţilor, alegerea strategiilor de predare, metodele şi procedeele de învăţare şi predare.

Pe lângă planul anual, se întocmeşte o listă de texte distribuite pe luni, precum şi de lectură şcolară. Distribuirea textelor pe luni, ca şi până acum, se bazează pe gruparea şi legarea textelor în funcţie de diferite criterii – natura şi rolul operei literare; tipurile de texte; menirea textelor: pentru citire/înţelegere/povestire/interpretare; viteza progresului elevilor; anotimpurile; date importante şi sărbători; caracteristicile speciale ale colectivului de elevi, ale şcolii şi ale comunităţii locale; corelarea dintre conţinutul şi finalitate din aspect disciplinar şi interdisciplinar; competenţe interdisciplinare etc. Deci, corelarea este posibilă prin combinarea textelor într-un întreg tematic-motivat bazat pe diferite criterii.

Exemple posibile de legare funcţională a textelor din aceeaşi specie literară pot fi următoarele (dar nu şi unicele):

– lumea copilăriei și prieteniei: (Emil Gârleanu: Fricosul – Johanna Spyri: Heidi (одломак) – Astrid Lindgren: *Pipi Şoseţica* (одломак) – Marin Sorescu – La școală, dar nu rămânem acolo – Dušan Radović: *De ce face el gimnastică?*– Aleksandar Popović: *Chipiul pierdut* – V. Oseeva: Cuvântul fermecat – Vacanța – George Dumitrescu – Cartea – Virgil Carianopol – Emilia Plugaru – Marea competiție; Visul lui Tigruț (citire pe fragmente) – Cei trei prieteni; Vulpița și tigru – povești populare – Raluca Oprea: *Spiriduşul pădurii* – Rudyard Kipling – Cartea junglei (fragment) – În bibliotecă – Ana Blandiana, ... итд.).

– familia (B. Șt. Delavrancea: Bunicul – Petre Ispirescu: Fata moșului cea cuminte – Ion Creangă Sarea în bucate, (citire pe fragmente) – Branko V. Radičević – Băiatul meu – Bunica – Șt. O. Iosif – ... итд.).

– umorul (Ion Creangă: La scăldat – Grigore Alexandrescu: Boul și vițelul – Călin Hera: *Păcăleala şi minciuna* – ... итд.).

– descrierea (George Coșbuc: Toamna – Ce te legeni, codrule – Mihai Eminescu – Călin Gruia: Floare de cireș – Toamna – Octavian Goga – Ninge – Otilia Cazimir – Primăvara – Cicerone Theodorescu – Vara – Vladimir Pop Mărăcanu – ... итд.).

– lumea basmelor (Oscar Wilde: Uriașul cel egoist – H. CH. Andersen: Rățușca cea urâtă – sau alte basme (la alegere);

– personalităţi importante din regiunea natală și altele (Mihajlo Pupin ili Traian Vuia)

Exemplele de mai sus arată modul în care un text literar-artistic poate fi corelat cu alte texte în moduri diferite, în funcţie de diferite motive, sau de interpretarea naraţiunii.

Alegerea lecturii pentru clasa a treia este foarte importantă, deoarece elevii trebuie să pătrundă în lumea literaturii, să le placă să citească şi să fie motivaţi, ceea ce se realizează în primul rând prin succesul obţinut la citire (de aceea în lista de lectură există destule texte şi opere, dar şi mai lungi în raport cu clasa a doua, dar care sunt tematic apropiate elevilor din punct de vedere stilistic, cu scopul continuării persistenţei în citire). Pe de altă parte, la această vârstă este important ca elevii să cunoască mai bine textele de diferite genuri, precum şi operele apărute în diferite epoci. De aceea în lectură, dar şi în cadrul noţiunilor de teorie literară, sunt incluse speciile tradiţionale (basmele populare şi poeziile epice – fabule în versuri).

În lectura sugerată sunt date titlurile poveștilor și basmelor populare, dar și titluri cu autori cunoscuți (pot fi citite pe fragmente), pentru ca elevii să compare trăsăturile acestora. Situație similară avem și la poezia epică în versuri, adică la fabula în versuri. Prin compararea lor elevii descoperă diferențele și trăsăturile lor.

În clasa a treia, dar și în clasele întâi și a doua, se citesc texte mai lungi dar cu pauze, ceea ce înseamnă că la câteva ore se poate planifica, cu dinamica după cum consideră învățătoarea/învățătorul, să se citească și să se analizeze aceste texte. În clasa a treia sunt date texte care se pot împărți la oră, ca de exemplu, la oră se citește două părți din text, iar două sau trei se sugerează elevilor să le citească acasă, pentru ca la oră să rămână timp suficient pentru predarea și analiza lor cu textele citite precedent. Prin această citire continuă și persistentă elevii însușesc insistența în citire și în dobândirea valorilor educaționale și estetice dominante ale textelor artistice și literare.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

LITERATURA

În predarea literaturii cel mai important este ca la elevi să se dezvolte capacitatea de a citi texte literare cu înţelegere, să se dezvolte dragostea faţă de citire, să se edifice sentimentul de frumos şi valoare, să se educe gustul şi să se cultive persistenţa faţă de citire şi trăire a operei literare. Elevii trebuie să fie obişnuiţi să descrie experienţa citirii operelor literare şi să-şi exprime părerile despre ele. Citirea necesită timp, perseverenţă şi dedicare, iar cultivarea acestor caracteristici este baza tuturor învăţării ulterioare. Prin citirea textelor literar-artistice şi discuţia pe marginea lor la oră se edifică gândirea critică, deoarece elevii trebuie să aibă o atitudine cu privire la acţiunile şi caracteristicile personajelor şi la diversele întâmplări din text. Este deosebit de important ca literatura să dezvolte intens la elevi empatie prin cerinţa ca cititorul să se pună în rolul altuia şi să înţeleagă cele mai diverse trăsături şi acţiuni ale personajelor. Predarea literaturii întăreşte identitatea naţională şi culturală a elevilor prin cunoaşterea literaturii şi culturii propriului popor, precum şi a literaturii şi culturii altor popoare.

Textele literare sunt clasificată în funcţie de genurile literare – poezie lirică şi epică, proză, texte dramatice pentru copii, îmbogăţite cu selecţie din textele ştiinţifice şi de informare. Textele literar-artistice obligatorii aparţin corpusului naţional de bază, la care se adaugă operele reprezentative pentru copii din literatura universală. (Oscar Wilde: Uriaşul cel egoist, Johanna Spyri: Heidi (fragment).

Lectura şcolară obligatorie trebuie să conţină poezii şi texte însemnate din literatura pentru copii (Se citesc basme – trei din literatura universală şi trei din literatura română), selecţie de poezii, poveşti din literatura română, fabule din literatura română şi universală, dar şi un roman pentru copii.

Selecţia operelor literare pentru abordarea la şcoală şi lectura şcolară trebuie să fie adecvată vârstei elevilor.

Unele opere literare din corpusul obligatoriu sunt opţionale. Profesorului i se oferă posibilitatea să aleagă textele pe care le va aborda la ore, din cele oferite (Jean de la Fontaine: Greierul și furnica – Esop: Iepurele și broasca testoasă).

Posiblitatea de alegere îi oferă profesorului mai multă creativitate în atingerea finalităţilor. Programa oferă oportunitate elevilor de a cunoaşte personalităţi importante din regiunea natală şi altele (Mihajlo Pupin ili Traian Vuia).

Pe parcursul abordării textelor literare, elevii dezvoltă primele experienţe literar-estetice şi îşi formează punctele de vedere despre opera pe care o ascultă sau o citesc. Profesorul îi încurajează pe elevi să-şi exprime opiniile şi să le argumenteze cu exemple din text.

Comparaţia ca figură de stil va fi abordată de către elevi la această vârstă doar din aspectul observării, iar mai târziu trebuie să înţeleagă rolul acesteia în text. Elevii însuşesc formele de bază ale exprimării (forme de naraţiune) prin interpretarea textelor literare la ore sau din lecturile şcolare. Elevul trebuie să facă distincţia dintre descriere şi naraţiune în opera literară şi să observe dialogul în poezii, poveşti şi piese de teatru.

Cu prilejul abordării textelor lirice, epice şi dramatice pentru copii, elevii sunt motivaţi să realizeze o serie de activităţi creative care provin din munca lor (recitarea expresivă a poeziilor lirice, citirea expresivă a textelor în proză, apariţia scenică – interpretare textului dramatic, jocului scenic, dialogul scenic, urmărirea unei piese de teatru pentru copii, filmarea şi comentarea fragmentelor dramatice).

Însuşirea noţiunilor de teorie literară de către elevi nu implică memorizarea definiţiilor, ci doar numirea şi explicarea descriptivă a noţiunii; respectiv observarea rolului pe care o are noţiunea într-un text literar-artistic.

Este important de menţionat că elevii trebuie să citească textele originale ale autorilor şi nu pe acelea care au fost modificate din diferite motive şi în diferite moduri în ultimele decenii, aşa cum a fost cazul cu textul Oscar Wilde – Uriaşul cel egoist. Acest basm se termină cu moartea unui uriaş la adânci bătrâneţe, cu motive creştine care sunt importante pentru înţelegerea atât a sfârşitului, cât şi a întregii opere.

Operele literare care au fost ecranizate (Haydi, Pipi Șoseţica și alte poveşti populare şi basme culte) pot servi la analiza comparativă şi identificarea diferenţei dintre literatură şi film, prin aceasta elevii putând ajunge la o concluzie cu privire la natura celor două medii şi pentru a-şi dezvolta cunoştinţele mediatice. Orele de literatură pot fi completate prin utilizarea conţinuturilor digitale. Profesorilor şi elevilor le pot fi de mare ajutor înregistrările audio, în care se poate auzi cum actorii interpretează expresiv textul ales. De asemenea, la ore trebuie introduse diferite activităţi creative, prin care se efectuează sistematizarea conţinuturilor abordate (jocuri de asociaţie, puzzle-uri creative, exerciţii interactive şi quiz-uri).

LIMBA

În predarea limbii, elevii învaţă limba română standard în scris şi oral. Programa este orientată pe însuşirea regulilor gramaticale de bază şi aplicarea adecvată a acestora în comunicarea scrisă şi orală.

Gramatica

În programă sunt menţionate doar conţinuturile noi din gramatică, dar se subînţelege că materia este corelată cu conţinuturile abordate în clasa I şi a II-a.

Cunoştinţele de bază din morfologie sunt extinse cu privire la substantive, adjective şi verbe, fiind introdus şi o nouă parte de vorbire: pronumele (doar cel personal). Abordarea substantivelor colective trebuie făcută după recapitularea substantivelor comune şi proprii. Este important ca elevii să însuşească acordul substantivelor colective cu adjectivele. Pentru a determina genul şi numărul adjectivelor, este necesar să se facă recapitularea categoriilor de gen şi număr a substantivelor şi să se atragă atenţia elevilor asupra acordului adjectivului cu substantivul în gen şi număr, fără a introduce noţiuni noi. Introducerea pronumelor personale implică numai formele lor de bază şi legătura lor cu persoana şi numărul formelor verbale, ceea ce va prezenta baza pentru înţelegerea acordului subiectului şi predicatului în clasa următoare.

Părţile de vorbire trebuie mai întâi observate în exemple izolate (în forma de bază) iar apoi exersată folosirea lor în propoziţie.

Predarea gramaticii trebuie corelată cu predarea literaturii astfel ca textele din *Cartea de citire* să fie utilizate în analiza gramaticală şi să ofere exemple de întrebuinţare a părţilor de vorbire în propoziţie şi în diferite feluri de propoziţii, după formă şi sens. Trebuie ţinut cont ca exemplele să fie simple de analizat. Profesorul poate să adapteze textul pentru ca exemplele să fie tipice.

Ortografia

Elevii trebuie să însuşească treptat regulile ortografice, prin recapitularea şi exersarea celor învăţate şi însuşirea conţinuturilor noi, prin aplicarea diverselor exerciţii atât la nivel de cuvânt cât şi la nivel de propoziţie.

Scrierea denumirilor geografice alcătuite din mai multe cuvinte trebuie corelată cu predarea Naturii şi societăţii – a geografiei ţinutului natal..

Este de dorit ca să se facă şi corelarea cu materia din matematică privitor la scrierea prescuratată a unităţilor de măsură. Deoarece materia din matematică se extinde prin introducerea unităţilor de măsură mai mari, ar trebui la acest nivel atrasă atenţia la scrierea lor, în mod aparte a celor care folosesc litera **k** – *kilometru, kilogram* etc.

CULTURA EXPRIMĂRII

Domeniul *Cultura exprimării* cuprinde exprimarea orală şi scrisă.

Exprimarea orală a elevilor trebuie dezvoltată prin discuţii în care profesorul îi îndrumă pe elevi să pronunţe clar, precis şi desluşit propoziţii respectând intonaţia şi accentuarea corectă în propoziţii. Într-o conversaţie despre un text literar sau non-literar sau pe o anumită temă, elevii răspund la întrebări, pun întrebări, îşi exprimă opiniile şi atitudinile. Elevii sunt încurajaţi să formuleze un mesaj oral în care să ofere informaţii cu exemple din viaţa de zi cu zi. Profesorul trebuie să creeze oportunităţi şi să îi încurajeze pe elevi să vorbească, să ofere informaţii, să-şi exprime opiniile, sentimentele etc.

În clasa a treia, elevii trebuie încurajaţi să repovestească, să povestească şi să descrie oral şi în scris, atât în mod concis, cât şi pe larg.

Repovestirea trebuie să aibă un scop şi să fie planificată şi direcţionată. Este necesar ca elevii să fie îndrumaţi cum să aleagă faptele, cum să distingă informaţiile importante de cele secundare şi mai puţin importante şi cum să urmărească cronologic desfăşurarea conţinutului. Ar trebui să se ţină cont de faptul ca repovestirea să se refere la acele conţinuturi care îndeplinesc cerinţele programei şi care au fost elevilor interpretate/ analizate şi explicate anterior.

Povestirea este o expresie creativă, indiferent dacă este vorba de realitate sau fantezie, respectiv dacă este vorba despre reproducerea unor întâmplări, evenimente şi conţinuturi inventate (din lumea imaginaţiei copiilor). Cel mai frecvent se începe cu povestirea întâmplărilor, apoi cu cea a

evenimentelor. Este necesar să se atragă atenţia elevilor că povestirea interesantă trebuie să fie dinamică şi că pot mai liber să prezinte întâmplările personale, atitudinile, să fie inventivi şi originali, să-şi exprime în mod plastic emoţiile şi trăirile.

Descrierea – la elevi trebuie dezvoltată capacitatea să urmărească cu atenţie, să perceapă, descopere, observe, compare şi abia apoi să o conceapă ideatic şi să o formuleze lingvistic. Elevii ar trebui să localizeze ceea ce este descris (timpul, spaţiul, scopul), pentru a alege caracteristicile esenţiale (raportul dintre elementele exterioare şi interioare) şi să prezinte atitudinea personală faţă de un fenomen oarecare. Având în vedere că descrierea duce adesea la o relaţie strânsă cu citirea şi interpretarea textului (în special al celui literar-artistic), este necesar să se direcţioneze în mod constant atenţia elevilor spre acele locuri în acele tipuri de texte care sunt bogate în elemente descriptive (descrierea obiectului, interiorului, plantelor şi animalelor, personajelor literare, peisajelor etc), deoarece acestea sunt cele mai bune forme de însuşire spontană a descrierii ca abilitate permanentă în exprimare. Scopurile şi sarcinile acestui tip de exerciţii ar trebui să fie treptat extinse – de la descrierile simple ale celor observate până la exprimarea conceptuală, analitică a trăirii realităţii prin care se va evidenţia independenţa şi individualitatea elevilor.

Prin *raportare* se vorbeşte în mod clar, obiectiv şi concis despre un eveniment. La această vârstă, este necesar doar ca elevii să fie informaţi despre caracteristicile de bază ale acestei forme de exprimare: exactitatea transferului de date, prezentarea autentică a faptelor, simplitatea, lipsa de comentarii personale, experienţa subiectivă şi imaginarul. Nu este nevoie să se ceară de la elevi să scrie un raport, ci doar să fie încurajaţi să prezinte sumar şi oral informaţii despre ei (de exemplu, despre o sarcină pe care au îndeplinit-o acasă) sub forma de răspunsuri la întrebările pe care le va pune profesorul. În acest fel, elevii vor exersa să fie economici şi preciși în exprimare.

Variaţia expresiei lingvistice se referă la o selecţie şi o combinaţie specifică a mijloacelor lingvistice. Cu ajutorul textelor literare şi non-literare, elevii ar trebui să arate diferitele posibilităţi de utilizare a cuvintelor, sintagmelor şi propoziţiilor în situaţii lingvistice formale/neformale, precum şi schimbarea sensului lor în funcţie de context. Pe parcursul predării practice a culturii exprimării, elevilor le-ar trebui atrasă atenția că este necesar să vorbească în conformitate cu situaţia de comunicare şi cu ea să conformeze mecanismele lingvistice.

În timpul predării culturii exprimării, elevii trebuie să înveţe să completeze în mod adecvat diferite formulare simple; de exemplu, formularul de înscriere la o bibliotecă, sau în clubul sportiv, scrierea unei invitaţii pentru ziua de naştere şi altele.

La această vârstă, se realizează diferite exerciţii potrivit cerinţelor programei (exerciţii de ortografie, de limbă, lexical-semantice şi de exprimare).

Exerciţiile de ortografie reprezintă cel mai bun mod de a învăţa regulile ortografice, de a le verifica şi de a înlătura greşelile pe care le fac elevii. La această vârstă ar trebui aplicate exerciţii de ortografie simple, care sunt potrivite pentru însuşirea unei singure reguli de ortografie într-un domeniu ortografic. La însuşirea principiilor ortografice, sunt potrivite următoarele exerciţii: dictarea, autodictarea, exerciţii de completare şi alegere a formei corecte a cuvântului.

Cultura exprimării se cultivă la elevi şi prin activităţile de joc, în special prin *exerciţii lingvistice*, de exemplu, discuţia cu un personaj literar, apoi jocuri de situaţie, sau situaţii din viaţa reală, de exemplu, o conversaţie într-un magazin, la medic şi altele. Se pot face şi exerciţii de extindere şi completare a propoziţiilor cu diferite părţi de vorbire, schimbarea ordinii cuvintelor în propoziţie, schimbarea lungimii propoziţiei şi altele.

Prin aplicarea *exerciţiilor lexical-semantice* la elevi se creează obişnuinţa de a concepe şi căuta o expresie lingvistică adecvată pentru ceea ce doresc să spună (în funcţie de situaţia de comunicare) şi să-şi îmbogăţească propriul vocabular cu de expresii de acest fel. Dezvoltarea abilităţii de a se exprima precis şi de a înţelege sensul cuvintelor şi expresiilor se realizează prin diverse exerciţii, de exemplu: să se enumere cuvintele care aparţin diferitelor câmpuri lexicale; cuvintele cu sens opus, dar să fie aceeaşi parte de vorbire şi de acelaşi gen şi număr; schimbarea persoanei în text; sensul propriu şi figurat al cuvântului şi altele.

Exerciţiile de exprimare dezvoltă la elevi imaginaţia şi creativitatea, motiv pentru care ar trebui să fie aplicate mai des în predarea culturii exprimării. Exerciţiile de exprimare sunt în funcţie de edificare a unui bun gust lingvistic, a elocvenţei şi cursivităţii în exprimare. La această vârstă, cele mai potrivite pot fi următoarele exerciţii orale: recitarea, citirea expresivă, redarea scenică a textului dramatic/dramatizat şi altele.

În clasa a III-a nu se fac lucrări scrise (teze).

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Monitorizarea progresului şi evaluarea realizărilor elevilor este formativă şi sumativă şi se realizează în conformitate cu *Regulamentul privind notarea elevilor în instrucţia şi educaţia elementară*. Notarea ar trebui să fie direcţionată spre obţinerea informaţiilor privind modelele de gândire şi condiţiile în care elevul poate aplica cunoştinţele dobândite în timpul predării culturii exprimării în comunicarea formală şi neformală de zi cu zi.

Procesul de monitorizare şi evaluare a unui elev trebuie să înceapă cu o evaluare iniţială a nivelului de realizare a elevului. Accentul trebuie pus pe capacităţile elevului – pe aceea ce elevul poate sau încearcă să facă. În timpul procesului de predare şi învăţare, profesorul arată elevului în mod continuu şi corespunzător calitatea realizării lui, făcând feedbackul suficient de clar şi informativ pentru a stimula progresul elevului. Fiecare activitate este o bună ocazie de a evalua progresul şi de a oferi un feedback, iar elevii trebuie instruiţi şi încurajaţi să-şi evalueze propriul progres în realizarea finalităţilor disciplinei, precum şi progresul altor elevi.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК

Назва предмета	**Руски язик**
Циль	Циль настави руского язика то же би школяр хасновал основни технїки читаня и писаня по руски, як и же би ше порушало дальши розвой шицких язичних компетенцийох пре цо успишнєйше орґанизованє и преширйованє власного знаня и виражованя искуства, розвивало самостойносц и критицки дух, пестуюци свидомосц о значеню улоги язика у чуваню националного идентитета.
Класа	**Треца**
Рочни фонд годзинох	**180 годзини**

ВИХОДИ **По законченей класи школяр:**	**ОБЛАСЦ/ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
– розликує файти и под-файти словох у характеристичних случайох – одредзує основни ґраматични категориї меновнїкох, прикметнїкох и дїєсловох – применює основни правописни правила – чита з розуменьом розлични тексти, описує свойо дожице пречитаних кнїжовних дїлох – виноши свойо думанє о тексту – розликує кнїжовни файти-лирску писню, приповедку, басну, сказку и драмски текст – одредзує тему, шор збуваньох, час и место збуваня у пречитаним тексту – менує главни и побочни подоби и розликує їх позитивни и неґативни прикмети – обачує основни прикмети лирскей писнї(стих, строфа и рима) – розуми пренєшене значенє присловки и басни и їх поучносц – розуми идеї кнїжовного дїла – обачує основни прикмети народней сказки – розликує народну од авторскей сказки – представя главни прикмети юнакох – обачує поровнанє у кнїжовним дїлу и розуми його улогу – розликує опис од приповеданя у кнїжовним дїлу – препознава приклади диялогу у писнї, приповедки и драмским тексту – обачує гумор у кнїжовним дїлу – чита текст почитуюци интонацию виреченя або стиха – виразно рецитує писню и чита прозни текст – виводзи драмски тексти – ясно и розумлїво вигваря обвисцуюце, опитне и викричне виреченє, почитуюци одвитуюцу интонацию и логични акцент, павзи, швидкосц и темпо – скапчує вецей виреченя до кратшей и длугшей цалосци – преприповедовює, приповеда и описує и на зжати и на обсяжни способ – информує о збуваньох меркуюци на прецизносц, точносц, обєктивносц и зжатосц	**ЯЗИК** **ґраматика правопис**	**Ґраматика** Виреченє – поняце и розуменє потвердзуюцих и одрекаюцих, опитних, розповедних и викричних виреченьох. Поняце и препознаванє главних членох виреченя. Замерковйованє членох виреченя котри ше вяжу за предикат, а означую час, место и способ и слова котри ше вяжу за субєкт и гуторя яке дацо чийо дацо и зоз чого дацо. Меновнїки – власни и заєднїцки, род и число. Обачованє меновнїкох котри знача дацо зменшане (деминутиви). Меновнїки котри маю вецей значеня, подобне або процивне значенє. Материялни и збирни меновнїки. Прикметнїки – описни (замерковйованє значеня, род и число), присвойни и материялни. Особни заменовнїки. Дїєслова – поняца дїї, стан и збуваня. Розликованє формох з котрима ше означує терашньосц, прешлосц, будучносц и їх препознаванє у тексту. Замерковйованє директней и индиректней бешеди и єй препознаванє у тексту. Особни заменовнїки. **Правопис** Хасновање велькей букви при писаню менох народох и народносцох, вецейчлених ґеоґрафских назвох, шветох, насловох кнїжкох и часописох, менох животиньох. Писанє датумох. Наводнїки при писаню директней бешеди, насловох дїлох, назвох школох. Писанє словка *нє* зоз дїєсловами и прикметнїками. Писанє скраценьох котри ше частейше зявюю.
	КНЇЖОВНОСЦ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезия** И. Г. Ковачевич, Тисяч радосци М. Горняк, Хто квецу кума М. Ковач, Слунечко и дзивче М. М. Кочиш, Єден чудни швет М. Колошняї, Вик мойого дїда С. Макаї, Амрели В. Мудри, Децембер Д. Папґаргаї, Рано М. Рамач, Яр М. Симунович, Кед раз Д. Радович, Задумайце Н. К. Хаджич, Вишивани мост И. В. Рорич, Хлапец облапя швет Руска ародна писня,Дзивчина и лелия Руска народна писня, Дзивоцке лїцо – яблуко Руска народна писня, Страка **Проза** М. Будински, Данко Здоґаданко Ш. Гудак, Два слупи М. Канюх, Поради бачика Марца М. Канюх, Хлапец треци М. Ковач, Марципаня постала квока М. Ковач, Пребач Е. Кочиш, Шветло у ноци М. Павлович, Шестра Я. Рац, Палачинки Ш. Чакан, Вовк и лїшка Д. Обрадович, Маґарец у лєвовей скори С. Раичкович, Приповедка о билим коньови М. Горки, Таще О. Вайлд, Себични джин Руска народна приповедка, Як двоме пайташе пилї на медведжу скору

		Руска народна приповедка, Чий сон красши Руска народна приповедка, Знаходлїви и скупи кум Басна, Вовк и баранче Русийска басна, Вимсценє лїшково над вовком Українска народна сказка, Кандур и когут **Драмски тексти** Д. Папгаргаї, Наталка, дзивче котре любело конї (виривки) С.Макаї, Бавме ше на бини (вибор) **Популарни и информативни тексти** Вибор популарних и информативних текстох зоз часописа за дзеци Заградка **ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА** М. Будински, Воденїчка на стриберним поточку М. Ковач, Дзецински швет Д. Максимович, Вибор з поезиї Вибор зоз сучасней поезиї за дзеци на руским язику Вибор зоз сучасней прози за дзеци на руским язику **Кнїжовни поняца:** **–** лирска писня – народна сказка – роман – поровнанє – персонификация (на уровню препознаваня) – опис – диялоґ – приповеданє – драмске збуванє **Читанє** **Робота на тексту** Читанє з розуменьом пречитаного. Прилагодзованє швидкосци и гласносци читаня спрам змисту текста. Замерковйованє и обгрунтованє ситуацойох и поступкох подобох, условийох, причинох и пошлїдкох, одкриванє и толкованє намирох, думкох и похопеньох поєдиних кнїжовних подобох и спатранє їх поступкох, справованя и одношеньох. Замерковйованє порученьох на основи конкретних ситуацийох и поєдиносцох у тексту. Обачованє и розликованє основней предметносци уметнїцкого текста – писня на чувству, проза на описаней подїї, зраженє у драмским тексту.Причини и пошлїдки, медзизависносц акциї и реакциї. Поручанє текста. Обачованє цека подїї (увод, заплєт, розплєт).
		Привикованє школярох на глєданє доказох за свойо думанє и твердзеня у самим тексту.Заключованє на основи пречитаного. Привикованє школярох на шлєбодне виношенє своїх становискох, упечаткох и одношеня гу описаним зявеньом у кнїжовним дїлу и у живоце. Скрацованє текста на уровень основного порученя.
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	**Усне висловйованє** Преприповедованє змисту текстох, филмох, театралних представох и РТВ емисийох – спрам плану у форми пообщених питаньох, спрам заєднїцки направеного плану у виду тезох, по часцох и у цалосци. Приповеданє о збуваньох и заєднїцких дожицох на основи тематичних словох – спрам плану у форми тезох. Описованє предметох, природних зявеньох, животиньох и людзох, з наглашку на виразних прикметох. Описованє предметох з нєпоштредного окруженя, поєдиносцох у природи, живого швета з наводзеньом характеристичних прикметох маюци у оглядзе велькосц, фарбу, звук, функцию и под. Початне розуменє розлики у значеню у зависносци од похаснованих словох истого або подобного значеня (синонимох) и од интонациї виповедзеного. Основне и пренєшене значенє словох у контексту. Идентитет – приповеданє о себе (автобиография) и о своїх блїзких (фамилия, сушеди, товарише, познати). Припадносц даякому кругу – любителє животиньох, природи, филма, музики и под., почитователє даєдних професийох, припадносц даякому руху. Комуникация – медзи дзецми, медзи дзецми и старшима, закладанє за даяке зявенє, виражованє прихильносци, процивеня, бизовносци, розположеня. **Писанє висловйованє** Вежбанє рукопису, швидкосци писаня з наглашку на правилносци и коректносци записаного. Преписованє з задатком. Писани одвит на питанє и питанє на задати одвит.

		Диктати – з дополньованьом, творчи, контролни, автодиктат. Преприповедованє у писаней форми змисту текстох спрам плану котри треба же би одвитовал форми вистки (хто, цо, дзе, кеди, як, прецо). Приповеданє и формованє приповедки спрам задатих тематичних ґрупох словох, писанє круга тематичних словох. Описованє предметох по тезох – кратки опис поєдиносцох у природи, опис животиньох, опис особи. Заєднїцки писани состав зоз подруча преприповедованя, приповеданя, описованя, з цильом же би ше усвоєли основни правила логичного рядошлїду и висловйованю. Писанє розгляднїцох, винчованкох, писмох, обвисценьох. Вежби у составяню преширеного виреченя по моделох роснуца виреченя (додатки за место, час, способ и под.). Лексични вежби – заменьованє меновнїкох, прикметнїкох и дїєсловох зоз словами подобного и процивного значеня. Розвиванє активного словнїка прейґ вежбох у менованю предметох и зявеньох (синонимия), глєданє и розуменє ниянсох у висловйованю. Два школски писмени задатки у другим полрочю (єдна годзина за виробок, два за анализу и виправок).

Ключни поняца: кнїжовносц, язик и язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставну програму предмета Руски язик у трецей класи основней школи творя три наставни обласци – Кнїжовносц, Язик и Язична култура.Заснована є на виходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох.Змисти вецей нє циль сами по себе, алє су у функциї витворйованя виходох котри дефиновани як функционалне знанє школярох так же указую цо школяр годзен зробиц, вивесц, окончиц дзекуюци знаньом, становиском и схопносцом котри будовал и розвивал у цеку трецей класи.Витвореносц виходох водзи ґу розвиваню компетенцийох и то як специфичних предметних, так и общих.

Зоз уводзеньом виходох меня ше и улога наставнїка котри достава векши простор и шлєбоду виберац и повязовац наставни змисти, методи, поступки и технїки, як и активносци школярох. Ориєнтация на виходи за циль нє ма лєм витворйованє резултатох, алє найважнєйши постава способ на котри ше учи, односно як ше будує и повязує знанє до смислових цалосцох, як ше розвива мрежа поняцох и повязує знанє зоз практичним применьованьом.

І. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Плановане настави и ученя Руского язика облапя правенє рочного и оперативних планох, як и писанє пририхтованьох за годзини. Рочни план ма у себе число годзинох по обласцох розпоредзених по мешацох, у складзе зоз школским календаром, планованим фондом годзинох по обласцох и рочним фондом годзинох. Препоручене число годзинох по предметних обласцох Кнїжовносц – 80 годзини, Язик – 60 годзини и Язична култура – 40 годзини. Шицки обласци ше преплєтаю и анї єдну нє мож виучовац изоловано од других обласцох. При планованю треба водзиц рахунку о корелациї з другима наставнима предметами и функционално повязовац тексти до зродних тематичних цалосцох. Оперативни план треба же би мал рубрику зоз операционализованима виходами, дефинованима наставнима єдинками, рубрику за медзипредметну повязаносц и рубрику за евалуацию квалитета планованого, як и други елементи кед су потребни наставнїкови. Пририхтованє за годзину подрозумює дефинованє циля годзини, дефинованє виходох у одношеню на циль годзини, плановане активносцох школярох и наставнїка, плановане способох преверйованя витвореносци виходох, вибор наставних методох и поступкох ученя, як и наставних средствох хтори буду похасновани.

ІІ. ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

КНЇЖОВНОСЦ

Препоручени змисти зоз обласци Кнїжовносц звладую ше у цеку цалого школского рока, зоз помоцу Читанки як основного наставного средства, алє и з хаснованьом додатней литератури по вибору наставнїка (дзецински часопис Заградка, кнїжки за дзеци по руски) так же учитель планує их реализацию у складзе зоз индивидуалнима характеристиками школярох и вкупнима можлївосцами колектива, руководзаци ше зоз виходами ученя.

Корелативносц оможлївена з комбинованьом текстох до зродних тематичних цалосцох спрам розличних критериюмох – природа и улога кнїжовного дїла, файти текстох, швидкосц напредованя школярох, рочни часци, значни датуми и швета, окремносц школярского колектива, школи и локалней заєднїци, предметна и медзипредметна повязаносц змистох и виходох и под.

Робота на тексту

У програмским подручу Кнїжовносц бешеда о уводзеню школяра до розуменя кнїжовного дїла цо у себе подрозумює розуменє и розликованє прозного, поетского и драмского текста, розуменє конструкциї текста як увода, заплєта и розплєта. Поетски текст школярови презентуємe як мозаичну поетични слику з котру першенствено виражени чувства, Нєпреривно треба мац у оглядзе же ми школяра пририхтуємe за розуменє пренєшеного значеня як основу за будуце розуменє символох и метафорох, на котрих засновани кажди кнїжовни текст. Кажди уметнїцки текст то источашнє можлїва слика швета, а на тим початним уровню уводзеня школяра до розуменя швета ми хаснуємe средства и способи котри доступни школяровому возросту. Єден з перших задаткох у тим длугоким процесу то розуменє самого текста и наводзенє школяра же би виглєдовал значенє словох, фразох и виреченьох як и же би задумал и могол з другима словами описац поетичну слику.

Читаюци кнїжовноуметнїцки тексти и бешедуюци о нїх школяре розвиваю свойо критичне думанє понеже треба же би мали власне становиско о прикметох и поступкох подобох у тексту. Кнїжовносц треба же би розвивала при школярох емпатию, бо читаюци вони ше кладу на место другого и пробую розумиц поступки и прикмети других людзох.

Вибор лектири у трецей класи барз важни бо школяре треба же би уходзели до швета кнїжовносци, же би любели читац и у тим були мотивовани, цо мож посцигнуц зоз успишним читаньом. За дальше усовершованє технїки читаня мож вихасновац кратши тексти, доґ длугши тексти оможлївою пестованє витирвалосци у читаню. Наставнїк, у зависносци од состава оддзелєня, попри препоручених, вибера и други кнїжовни дїла зоз сучасней рускей поезиї и прози наменєней дзецом.

Настава кнїжовносци пестує национални и културни идентитет школярох, през упознаванє рускей кнїжовносци и култури, алє и кнїжовносци и култури других народох.

Прето школска и домашня лектира облапя найвецей кнїжовни дїла руских писательох, алє и вибрани дїла зоз сербскей кнїжовносци за дзеци, як и репрезентативни дїла за дзеци зоз шветовей кнїжовносци. Попри кнїжовних, школяре читаю и информативни и науково-популари тексти, котри мож пренайсц у часопису за дзеци Заградка.

Обробок поетских, прозних и драмских текстох оможлївює мотивацию дзецох на рижнородни творчи активносци вязани за дїло – виразне рецитованє, виводзенє драмского текста, драматизация приповедкох и драмски бависка, патренє дзецинских представох и под.

ЯЗИК

Ґраматика и правопис

У настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на стандардним руским язику. Прето поглєдованя у тим програму нє унапрямени лєм на язични правила и ґраматични норми, алє на їх функцию.Програма унапрямена на розвиванє виходох и школярских компетенцийох за примену ґраматичних правилох у писаней и бешедней комуникациї.

Основни знаня з морфологиї ше преширюю у вязи зоз меновнїками, прикметнїками и дїєсловами, а уводзи ше нова файта словох, а то особни заменовнїки. Збирни и материялни меновнїки треба увесц аж после повторйованя власних и заєднїцки меновнїкох. Тиж так аж после повторйованя описних прикметнїкох треба обрабяц присвойни и материялни прикметнїки. Важне и добре утвердзиц розлику медзи материялнима меновнїками и материялнима прикметнїками.

Плановани ґраматични и правописни правила ше нє усвоюю и увежбую изоловано, алє повязано зоз другима наставнима обласцами, без огляду чи то буду похасновани приклади зоз даєдного кнїжовного дїла, чи усвоєне правило злєпшує школярску усмену або писану комуникацию.

Правописни правила треба обрабяц поступнє, зоз повторйованьом и увежбованьом скорей научених и усвойованьом нових змистох. Вежбац треба як на уровню словох так и на уровню виреченьох. Треба язик обрабяц як систем дзе кажде слово достава свойо праве значенє аж у виреченю дзе воно укаже шицки свойо функциї.

ЯЗИЧНА КУЛТУРА

Усне висловйованє

У подручу Язична култура важне спознанє же висловйованє, без огляду чи є усне, чи писане, то основа за кажду квалитетну и розвиту комуникацию.

Усне висловйованє школярох треба розвивац през розгварку у котрей их учитель унапрямує же би ясно и розумлїво вигваряли виреченя, почитуюци интонацию и правилне акцентованє у виреченьох. У водзеней розгварки о тексту, або о одредзеней теми, школяре одвитую на питаня, поставяю питаня, виноша свойо думанє и становиска, информациї и чувства.

У трецей класи школяре треба же би преприповедовали, приповедали и описовали и на зжати и на обширни способ и то як усно, так и писмено.

Преприповедованє муши мац свой циль и муши буц планске унапрямене. Школярох треба унапрямиц же би вибрали потребни информациї, же би видвоєли важни од менєй важних и же би провадзели хронологийни шор збуваньох. Тексти котри ше преприповедує пред тим треба анализовац и потолковац.

Приповеданє представя творче виражованє без огляду чи слово о приповеданю даякого реалного дожица, збуваня, або задуманого змиста. Приповеданє треба же би було динамичне, зоз шлєбодним виношеньом особних дожицох, становискох, емоцийох. Школярох треба оспособйовац и ошлєбодзовац же би у приповеданю були маштовити и ориґинални.

Описованє глєда меркуюце припатранє, обачованє, одкриванє, поровнованє, а аж вец шлїдзи думкове заокружованє и язичне офармйованє. При описованю школярох треба оспособиц же би просторно, часово и причиново локализовали тото цо описую, же би знали вибрац важне од менєй важного, як и же би винєсли власне становиско спрам того цо описую. Найлєпши приклади за описованє треба пренаходзиц у кнїжовноуметнїцких дїлох.

При оспособйованю школярох за подношенє звита треба им обрациц увагу на точносц преношеня податкох, на правдиве презентованє фактох, на єдноставносц и одсуство особного думаня, власного дожица и видумованя.

Спомоцу кнїжовних и нєкнїжовних текстох школяром треба указац на розлични можлївосци хаснованя словох, виразох и виреченьох у рижних бешедних ситуацийох, як и на пременку їх значеня у зависносци од комуникативней ситуациї.

Бешедни вежби котри треба хасновац у трецей класи то виразне читанє, рецитованє, сценске приказованє драмского або драматизованого текста.

Писане висловйованє

Писана комуникация подрозумює одношенє школяра зоз текстом. Найчастейши вежби за розвой писаней комуникациї то: преписованє, диктат, писанє одвитох на питаня, опис,писане преприповедованє текста, писани состави о одредзеней теми итд.

Правописни вежби оможлївою ученє ,увежбовйованє, одклоньованє нєдостаткох и преверйованє усвоєносци правописних правилох. Тоти вежби треба же би були прости, наменєни за усвойованє лєм єдного правописного правила и можу буц у форми диктата, автодиктата, пополньованя, вибераня правилней форми словох и под.

Лексично-семантични вежби преширюю школярски активни словнїк и оможлївою розуменє обсягу значеня словох и фразох. То може буц здумованє тематичней ґрупи словох,словох процивного значеня алє наприклад истей файти, або истого роду и числа, пременка часу збуваня, пременка роду, або числа словох, здумованє основного або пренєшеного значеня словох и виразох и под.

У другим полрочю треба виплановац два писмени задатки. Перши би требал буц одвити на питаня вязани за вибрани и обробени текст, а други преприповедованє вибраного кнїжовного тексту зоз школскей лектири.

III. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє напредованя и оценьованє посцигнуцох школярох треба же би було формативне и сумативне и реализує ше спрам Правилнїка о оценьованю школярох у основним образованю и воспитаню. Провадзенє и вредноване школяра почина зоз инициялним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи. Под час реализациї настави и ученя наставнїк порядно указує школярови на квалитет його посцигнуцох, так же би повратна информация була прилагодзена, достаточно ясна и мотиваційна. Школярох треба оспособйовац же би преценьовали власне напредованє спрам витворйованя виходох предмета, як и напредованє других школярох.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК

Názov predmetu	**Slovenský jazyk**
Cieľ	**Cieľom** vyučovania slovenského jazyka je, aby žiaci zvládli základné zásady slovenského spisovného jazyka kvôli ústnemu a písomnému vyjadrovaniu, pestovali povedomie o význame úlohy jazyka v zachovávaní národnej identity; aby boli schopní analyzovať zvolené literárne a iné umelecké diela zo slovenského a svetového umeleckého dedičstva, pestovať tradície a kultúru slovenského národa a rozvíjať interkulturálnosť.
Ročník	**Tretí**
Ročný fond hodín	**180**

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
− čítať s porozumením rozličné texty; − opísať svoje pocity po prečítaní literárnych diel; − vyjadriť svoju mienku o texte; − rozlišovať literárne druhy: lyrickú a epickú báseň, poviedku, bájku, rozprávku, román a dramatický text; − určiť tému, poradie udalostí, čas a miesto deja v prečítanom texte; − určiť hlavné a vedľajšie postavy a odlíšiť ich kladné a záporné vlastnosti; − určiť základné charakteristiky lyrickej básne (verš, strofa, rým); − pochopiť prenesený význam porekadla a bájky, ako aj ich odkaz/ponaučenie; − pochopiť ideu literárneho diela; − určiť základné črty ľudovej rozprávky; − rozlíšiť ľudovú od autorskej rozprávky; − predstaviť hlavné vlastnosti hrdinov; − určiť základné charakteristiky epickej básne; − určiť prirovnanie v literárnom diele a chápať jeho úlohu; − rozlišovať opis od rozprávania v literárnom diele; − uviesť príklady dialógov v básni, poviedke a dramatickom texte; − rozlíšiť humor v literárnych dielach; − čítať text a správne uplatňovať intonáciu vety/verša; − výrazne recitovať báseň a čítať prózny text; − predviesť dramatické texty; − rozlišovať slovné druhy v typických príkladoch; − určiť základné gramatické kategórie podstatných mien, prídavných mien a slovies; − rešpektovať a uplatňovať základné pravidlá pravopisu; − jasne a zreteľne vysloviť oznamovaciu, opytovaciu a rozkazovaciu vetu, rešpektujúc vhodnú intonáciu, prízvuk, prestávku, tempo; spojiť viac viet do kratšieho celku a dlhšieho celku; − prerozprávať, rozprávať a opisovať stručne a podrobne; − informovať o udalostiach rešpektujúc presnosť, objektívnosť a stručnosť.	**LITERATÚRA**	**ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Lyrická poézia:** 1. Slovenské ľudové piesne: *Aničká maličká, kde si bola, Po nábreží, Pýtali ma* 2. Zoroslav Jesenský: *Dieťa*/Pavel Grňa: *Stred sveta* 3. Krista Bendová: *Neboráčik* 4. Miroslav Demák*: Otcovia dlho rozmýšľajú* 5. Ľudmila Podjavorinská: *Žabiatko/Do školy* 6. Mária Rázusová-Martáková: *výber z diela* 7. Miroslav Válek: *Kozmonauti*/Ján Turan*: Ufo na sídlisku (úryvok)* 8. Pavel Mučaji: *Na ulici v metelici/Mušky z gumipušky* 9. Ján Navrátil: *Materinská reč* 10. Pavol Štefánik: *Vianočný počítač* 11. hymna vašej školy 12. Vianočné koledy a novoročné vinše, krátke formy ľudovej slovesnosti **Poézia s epickým obsahom** 1. Ľubomír Feldek: *Telefón/Kto to mamke pomáha* **Próza** 1. Ezop: *Zajac a korytnačka*/Dositej Obradović: *výber z bájok* 2. Ľudové rozprávky: Popoluška 3. Slovenská ľudová rozprávka: *Medveď a líška, Zlatá priadka, Mechúrik-Koščúrik s kamarátmi* 4. František Krentz*: Jánošík a pánske pivo* 5. Karol Pém: Vianočný pozdrav 6. Daniel Hevier: *Cisár a pisár* 7. Zoroslav Jesenský: *Nolember/Nepokoj v triede* 8. Mirko Gašpar: *Dobrosrdečná bosorka Marta/Sánkovačka s dedom Jozefom* 9. Juraj Tušiak: *O jedinečnom kráľovi/Dá sa to vydržať?* 10. Krista Bendová: *Opice z našej police* (úryvok)/*Klamárik-somárik* 11. T. Čelovský*: Telefón/Rád chodím do školy* 12. Štefan Moravčík: *Kto druhému jamu kope, sám do nej padá*/ Yak Rivais*: Aký otec, taký syn* 13. Hana Zelinová: *O maľovanom vajíčku* 14. Mária Ďuríčková*: Darček* 15. Johana Špiri: *Heidi* (úryvok) 16. Jozef Pavlovič: *Narodenie Tichej noci/Ako sa mrkva dožila najväčšej zimnej krásy* 17. Dragan Lukić: *Učiteľ* **Dramatické texty** 1. Tatiana Lucká: *Môj veľký brat výmyselník* 2.Slovenská ľudová rozprávnka: *Soľ nad zlato* *Anna Nemogová-Kolárová: výber* 3. Detské ľudové hry: *Keď som včera prala šaty, Na húsky, Na slepú babu, Ani-Ani-Anička...* **Populárne a informatívne texty** Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti o významných osobnostiach slovenského jazyka, literatúry a kultúry. **DOMÁCA LEKTÚRA (výber najmenej troch diel)** 1. Jozef Cíger Hronský: *Smelý zajko, Smelý zajko v Afrike* 2. Michal Babinka: Ako rástol Igorko/výber z poézie 3. Zo súčasnej slovenskej poézie a prózy pre deti – výber 4. bratia Grimovci: *Rozprávky* (tri rozprávky podľa výberu)

		Literárne pojmy: – lyrická báseň, – hymna, – epická báseň, – ľudová rozprávka, – román, – prirovnanie, – personifikácia (na úrovni prepoznávania), – opis, – dialóg, – rozprávanie, – epický hrdina, – dramatický dej
	JAZYK **gramatika, pravopis a ortoepia**	Slovné druhy: Podstatné mená pomnožné a hromadné –typické príklady takto: (pomnožné – typické príklady: okuliare, nožnice, nohavice; hromadné – typické príklady: lístie, tŕnie, ľud); Prídavné mená (privlastňovacie, vzťahové: zlatý, daždivý, pšeničný....**);** rod a číslo prídavných mien; zámená (osobné zámená); slovesá; osoba a číslo slovies. Rozdelenie slov na konci riadku (hranica na samohláske). Priama reč (prvý a druhý model). Nepriama reč. Veľké písmeno: písanie mena národov, viacčlenných zemepisných názvov (pohorí, riek, jazier, morí a pod.), sviatkov, názvov kníh a časopisov; Písanie privlastňovacích prídavných mien vytvorených z vlastných mien (koncovka: *-in*, *-ov, -ský* Vybrané slová vo frekventovaných slovách**.** Úvodzovky (v priamej reči); písanie názvu diela, názvu školy,... Koncovka -ou, -ov. Skratky (jednotky miery pre hmotnosť, dĺžku, čas, objem kvapalín).
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Kratšie a dlhšie texty – literárne a neliterárne, ako aj nelineárne texty. Rozprávanie príhod a zážitkov, skutočných a vymyslených (ústne a písomné). Opis ľudí, zvierat a prírody (podľa plánu) – ústne a písomne. Rôzne komunikačné situácie (komunikácia s dospelými a s rovesníkmi; v škole, v obchode, telefonický rozhovor, pozdravovanie sa, gratulácie a pod.). Obohacovanie slovnej zásoby: slová s rovnakým alebo podobným významom; slová s opačným významom; slová, ktoré označujú zmenšené alebo zväčšené niečo (so zodpovedajúcimi textami v literatúre). Pravopisné cvičenia: cvičenia s obmenami, dopĺňaním a voľbou správneho slovného tvaru; diktát a autodiktát. Jazykové cvičenia: rozšírenie a dopĺňanie viet rozlišnými slovnými druhmi, zmena poradia slov vo vete, zmena dĺžky viet. Lexikálno-syntaktické cvičenia: slová, ktoré patria do odlišných tematických celkov; slová s opačným významom alebo rovnakého druhu, rovnakého rodu a čísla, zmena gramatickej osoby v texte, základný a prenesený slovný význam a iné. Štylistické cvičenia: zostavovanie rozprávok na základe zadaných slov; zhrnutie alebo rozšírenie známej rozprávky (textu), výmena konca rozprávky (textu); pokračoanie rozprávky na základe zadaného úvodu; zmena postoja (napr. Uviesť do textu nové osoby; umiestniť rozprávku do daľekej budúcnosti...). Hovorové cvičenia: recitovanie, výrazné čítanie, scénické predstavenie dramatického/zdramatizovaného textu a pod.

Kľúčové pojmy: literatúra, slovenský jazyk a jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia *slovenského jazyka* založený je na výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Plánovanie vyučovania a učenia zahŕňa vypracovanie ročného a operatívnych plánov, ako aj zveľadenie príprav na hodinu/deň/týždeň. *Ročný plán* sa vypracúva vo forme Ganttovho diagramu a obsahuje počet hodín podľa oblastí, ktoré sú rozvrhnuté podľa mesiacov a v súlade so školským kalendárom, plánovaným počtom hodín podľa oblastí a ročným fondom hodín.

Program vyučovania a učenia predmetu *Slovenský jazyk* v druhom ročníku základnej školy obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra – 80 hodín, jazyk – 60 hodín a jazyková kultúra – 40 hodín. Všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

K ročnému plánu sa zostavuje aj zoznam textov, ktoré sú rozvrhnuté na každý mesiac a zároveň aj zoznam diel na domácu lektúru. Mesačný rozvrh textov, ako aj doteraz, sa zakladá na zoskupovaní textov a zároveň spájaním textov podľa rôznych kritérií – podstata a úloha literárneho diela; druhy textov; účel textov: na získavanie gramotnosti/čítanie/čítanie s porozumením/prerozprávanie/analýza; rýchlosť napredovania žiakov; ročné obdobia; významné dátumy a sviatky; zvláštnosti žiackeho kolektívu, školy a lokálne spoločenstvá; predmetová a medzipredmetová spätosť

obsahov a výkonov; medzipredmetové kompetencie atď. Teda, korelácia sa umožňuje kombinovaním textov do podobných tematicko-motívových celkov podľa rôznych kritérií. Príklady funkčného spájania textov podľa podobnosti diel môžu byť nasledujúce (ale vôbec nie jediné):

– z detského sveta (Zoroslav Jesenský: *Nolenber* – Johana Špiri: *Heidi* (úryvok) – Juarj Tušiak: *Dá sa to vôbec vydržať?* – Ľubomír Feldek: *Telefón*– Šavol Štefánik: *Vianočný počítač* – Mária Ďuríčková: Darček)

– rodina (Ľubomír Feldek: *Kto to mamke pomáha* – Mirko Gašpar: *Sánkovačka s dedom Jozefom* –);

– humor (Pavel Mučaji: *Mušky z gumipušky,* Mária Rázusová-Martáková (výber z diela – Ľudmila Podjavorinská : *Žabiatko a Do školy* – Krista Bendová*: Opice z našej police* – Daniel Hevier: *Cisár a pisár*);

– opis (Hana Zelinová: *O maľovanom vajíčku* – Karol Pém: *Vianočný pozdrav* – Pavel Mučaji: *Na ulici v metelici*);

– svet rozprávok (slovenské ľudové rozprávky, ľudové rozprávky, bájky, Mirko Gašpar: *Dobrosrdečná bosorka Marta* – Juraj Tušiak: *O jedinečnom krľovi*); z ľudovej slovesnosti: Štefan Moravčík: *Kto druhému jamu kope, sám do nej padá*/Yak Rivais*: Aký otec, taký syn*

– významný slovenský hrdina Jánošík (František Krentz: *Jánošík a pánske pivo*);

– zo sveta detskej fantázie: Miroslav Válek: *Kozmonauti* – Ján Turan: *Ufo na sídlisku*); dieťa, ako stred sveta (Zoroslav Jesenský: *Dieťa* – Pavel Grňa: *Stred sveta)*.

Uvedenými príkladmi sa poukazuje na to, ako sa ten istý text môže spojiť s inými na rôzne spôsoby podľa rôznych motívov alebo tónu rozprávania.

Výber lektúry pre tretí ročník je veľmi dôležitý, lebo by žiaci mali ďalej vstupovať do sveta literatúry, radi čítať a byť v tom motivovaní, čo sa dosahuje predovšetkým úspechom v čítaní (preto sú v zozname lektúry krátke texty a diela, ale aj dlhšie vzhľadom na druhý ročník a žiakom tematicky a štýlovo veľmi blízke, aby sa ďalej pestovala vytrvalosť v čítaní). Na druhej strane, v tomto veku je dôležité, aby žiaci spoznali texty rôznych žánrov, ako aj navzájom, vzhľadom na obdobie v ktorom vznikli, odlišné diela. V lektúre sa teraz nachádzajú, aj v rámci literárno-teoretických pojmov, tradičné druhy (ľudová rozprávka a ľudová hrdinská báseň).

V literatúre sa uvádzajú 4 ľudové rozprávky, aby žiaci pri čítaní fantastických a zvieracích rozprávok mohli posudzovať rovnaké a odlišné prvky, pozorovať hlavného hrdinu a jeho vlastnosti, vzťah hlavného hrdinu a jeho pomocníkov, víťazstvo dobra nad zlom. Literatúra ponúka aj povesť o Jánošíkovi *Jánošík a pánske pivo*, aby sa žiaci oboznámili s hrdinom slovenského národa, žiakom treba v krátkosti prezentovať jeho osobnosť a úlohu v minulosti slovenského národa a len potom prečítať povesť, aby žiaci mohli pochopiť prečo sa Jánošík uvádza ako kladný hrdina.

V treťom ročníku sa ako aj v prvom a druhom ročníku čítajú texty na pokračovanie, čím sa má na niekoľkých plánovaných hodinách podľa plánu a programu, ktorý si učiteľ/ka sám/sama vytvorí a určitou dynamikou čítajú a analyzujú uvedené literárne diela. Aspoň dva dlhšie texty treba dať žiakom prečítať si na domácu so zadanou úlohou a v škole potom čítať, ako nacvičený text s výrazným prednesom a urobiť rozbor s dejovou postupnosťou a prerozprávaním, pri čom podrobný opis treba robiť na pokračovanie zapájajúc viac žiakov a krátky opis s vytýčením podstaty môžu prerozprávať lepší žiaci.

REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Vo výučbe literatúry najdôležitejšie je u žiakov rozvíjať lásku k škole (využijúc z čítanky a z Cd-čka báseň Ľudmily Podjavorinskej *Do školy* a text Dragana Lukića *Učiteľ,* báseň Vladimira Reisela *Knižka,* Tomáša Čelovského *Rád chodím do školy*), budovať pocit pekného a hodnotného, pestovať vkus. Čítanie potrebuje čas, vytrvalosť a oddanosť a pestovanie týchto vlastností je základom ďalšieho učenia. Prostredníctvom čítania literárno-umeleckých textov a rozhovorom o nich na hodine, buduje sa kritické myslenie, lebo žiaci majú mať názor na konanie a vlastnosti postáv, ako aj na rôzne udalosti v texte. Je obzvlášť dôležité, aby literatúra u detí intenzívne rozvíjala empatiu tým, že sa od čitateľov žiada, aby sa postavili do pozície druhého a aby pochopili najrôznejšie charakteristiky a konanie postáv. Výučba literatúry posilňuje národnú a kultúrnu identitu žiakov tým, že spoznávajú svoju literatúru a kultúru, ako aj literatúru a kultúru iných národov.

Školská lektúra je rozčlenená podľa literárnych druhov – *poézia, próza, dramatické texty pre deti* a obohatená výberom náučno-populárnych a informatívnych textov. Povinná časť školskej lektúry pozostáva hlavne z diel, ktoré patria do základného národného korpusu, ale je obohatená aj dielami pre deti zo svetovej literatúry: Johana Špiri *Heidi,* Karol Pém: *Vianočný pozdrav* a Yak Rivais: *Aký otec, taký syn.*

Domáce čítanie zahŕňa významné prozaické a poetické diela domácej a svetovej literatúry, z čoho treba spracovať tri:

1. Jozef Cíger Hronský: *Smelý zajko*, *Smelý zajko v Afrike*
2. Michal Babinka: *Ako rástol Igorko*/výber z poézie
3. zo súčasnej slovenskej poézie a prózy pre deti – výber
4. bratia Grimovci: Rozprávky (tri rozprávky podľa výberu)Výber diel je vekuprimeraný žiakom.

Jednotlivé diela z povinného korpusu sú voliteľné. Učiteľovi sa odporúča, aby spracoval najmenej:

− tri ľudové piesne

− najmenej dve ľudové rozprávky, z čoho jedna má byť zvieracia; najmenej dve bájky*: Zajac a korytnačka* a aspoň jednu z diela Dositeja Obradovića

− pri výbere básní prihliadať na básne, v ktorých je dialóg a v ktorých je epický opis

− najmenej jedno dielo Ľudmily Podjavorinskej, Márii Rázusovej Martákovej a Kristy Bendovej

− spracovať texty s výchovným aspektom ochrany prírody (na CD-čku text Dany Hlavatej *O lietajúcom papieri)*, vzťahu k dospelým (Ľubomír Feldek *Kto to mamke pomáha,* Miroslav Demák *Otcovia dlho rozmýšľajú)* a ku spolužiakom

– Voliteľnosť umožňuje učiteľovi väčšiu kreativitu pri dosahovaní výkonov. Programom sa podporuje spoznávanie sa žiakov s významnými osobnosťami slovenského jazyka, literatúry a kultúry. Nevyhnutné je žiakom prezentovať význam zaznamenávania svitakov a prezentovať slovenské tradičné zvyky a obyčaje: Pavol Štefánik *Vianočný počítač*, Jozef Pavlovič *Narodenie Tichej noci*

Pri spracovaní literárnych diel si žiaci rozvíjajú prvé literárno-estetické skúsenosti a formujú si vlastný postoj a opodstatňujú ho k dielu, ktoré počúvajú alebo čítajú. Pri interpretácii textov školskej a domácej lektúry, ale aj populárnych, informatívnych textov z časopisov pre deti, encyklopédií a pod. je potrebné všimnúť si tému, hlavné udalosti, priestorové a časové vzťahy v prečítanom texte, ponaučenia a dôležité detaily v opisoch bytostí a prírody; všimnúť si hlavné a vedľajšie postavy v literárnom diele, ich pozitívne a negatívne vlastnosti a postupy; ich emocionálne stavy a rozlišovať pojmy dobro a zlo.

Žiak by si mal všimnúť formálne rozdiely medzi poéziou, prózou a dramatickým textom a ich základné charakteristiky (napríklad neprítomnosť fabuly v lyrike, rytmus veršov a strof, prítomnosť rýmov alebo sled udalostí v epike a dramatickom diele), ale nie na úrovni definovania pojmov. Žiak by mal rozlišovať literárne druhy: lyrickú báseň (uspávanku a vtipnú báseň – podľa melódie prednesu) od poviedky (bájky a rozprávky) a dramatického textu, ale bez uvádzania definície literárno-teoretických pojmov. Podrobnejšie terminologické určovanie sa uvádza postupne v starších ročníkoch.

Žiak by mal pochopiť prenesený význam hádanky, ale existujúce štylistické postupy v nej sa nemenujú; rozpoznať žáner básne ako príbehu s preneseným významom (neuvádza sa pojem alegórie); že v rozprávkach a bájkach postavy môžu byť aj zvieratá, rastliny, predmety, antropomorfné bytosti (Šťastie, Nádej) alebo ľudia, má pochopiť prenesený význam bájky, odhaliť a vysvetliť ponaučenie. Žiaci sa učia vysvetľovať porekadlá.

Pri spracovaní literárnych textov žiaci si rozvíjajú prvé literárno-estetické skúsenosti a vytvárajú vlastné postoje o diele, ktoré počúvajú alebo čítajú. Učiteľ podnecuje žiakov, aby vyjadrili svoje názory a argumentovali ich príkladmi z textu.

Poéziu (uspávanku, vtipnú a opisnú báseň) a prózu sa žiaci neučia rozlišovať na teoretickej úrovni. Prirovnanie ako štylistický prostriedok sa tiež nespracúva na teoretickej úrovni, ale sa od žiakov očakáva, aby si ho všímali v texte a aby uvádzali jednoduché príklady prirovnaní z každodenného života (napríklad: červená ako ruža, rýchly ako zajac, usilovný ako včela atď.).

Pri spracovaní dramatických textov pre deti žiaci sa motivujú k radu tvorivých aktivít, ktoré vznikajú v súvislosti s dielom (scénické predvedenie – predvádzanie dramatického textu, divadelné hry, bábkové divadlo, dramatizované dialógy, sledovanie detských divadelných predstavení, nahrávanie a komentovanie dramatizovaných úryvkov). Žiaci si tiež osvojujú pravidlá správania v divadle.

Rozvíjanie literárnych pojmov u žiakov neznamená učenie definícií, ale pomenovanie a opisné vysvetľovanie pojmu; určovanie úlohy určitého pojmu v literárno-umeleckom texte.

Literárne diela, ktoré boli sfilmované (*Soľ nad zlazo*, *Popoluška, Kráska a zver, ...*) môžu poslúžiť na komparatívnu analýzu a zisťovanie rozdielov medzi literatúrou a filmom, na základe ktorej môžu žiaci prísť k záveru o podstate dvoch médií a rozvíjať svoju mediálnu gramotnosť. Žiakov možno usmerniť aj na iné filmy s podobnou tematikou (detské dobrodružstvá alebo dobrodružstvá vo svete fantázií, dospievanie osameléh dieťaťa a pod.).

Učiteľom a žiakom môžu vhodne poslúžiť aj audio zápisy, ktoré majú na CD k čítankám, keďže je na nich vzorný prednes so správnou dikciou a výslovnosťou. Tiež treba do vyučovania vnášať početné tvorivé a bádateľské aktivity, ktoré systematizujú učivo (asociácie, tvorivé skladačky, interaktívne úlohy a kvízy).

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Program je usmernený na vývoj dosiahnutia výkonov a získanie žiackych kompetencií na uplatnenie gramatických pravidiel v písomnej a ústnej komunikácii.

Požiadavky v tomto programe nie sú usmernené len na osvojenie jazykových pravidiel a gramatických noriem, ale aj pochopenie ich funkcie a správne uplatnenie v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Gramatika

V programe sú uvedené nové obsahy z gramatiky a už spracované učivo v prvom a druhom ročníku sa opakuje a prehlbuje.

Základné vedomosti z morfológie sa rozširujú vedomosťami, ktoré sa viažu k podstatným menám, prídavným menám a slovesám, uvádza sa nový slovný druh: zámená (len osobné). Dva nové druhy podstatných mien: pomnožné a hromadné podstatné mená. Tieto dva druhy podstatných mien treba spracovať po zopakovaní gramatických kategórií podstatných mien rod a číslo. Zdôrazniť na typických príkladoch, že pomnožné podstatné mená, majú iba množné číslo (nožnice, okuliare, nohavice, dvere, vidly, ústa) a hromadné podstatné mená iba jednotné číslo – tiež iba na zopár typických príkladoch (lístie, tŕnie, ľud, námorníctvo). Po zopakovaní akostných prídavných mien uviesť privlastňovacie prídavné mená *-in*, *-ov* na jednoduchých prípadoch – matkin, spolužiačkin, učiteľkina a pod. a otcov, spolužiakov, učiteľov a zdôrazniť pravopisné pravidlá, ktoré sa uplatňujú pri písaní privlastňovacích prídavných menách (*-in* s mäkkým i a koncovka *-ov*). Poukázať na vzťahové prídavné mená len na zopár typických príkladoch: pšenica – pšeničný, zlato – zlatý, dážď – daždivý. Aby sa určil rod a číslo prídavných mien, treba si zopakovať rod a číslo podstatných mien a poukázať žiakom na zhodnosť podstatného mena s prídavným nenom v rode a čísle, bez uvádzania nových termínov. Uvádzanie osobných zámenzahŕňa len záladné tvary a ich nadväznosť so slovesami, vlastne ich číso, čo je podmienku na vysvetlenie nadväznosti podnetu a prísudku v ďalšom ročníku.

Slovné druhy si treba najprv všímať na izolovaných príkladoch (v základnom tvare) a potom ich nacvičovať označiť aj vo vete.

Vyučovanie gramatiky treba nadväzovať s učivom literatúry, tak že literárne diela z *Čítanky* sa môžu využiť na gramatické analýzy a poslúžiť ako príklad použitia slovných druhov vo vete a rôznych druhoch viet podľa obsahu a členitosti. Treba rihliadať na to, aby príklady boli jednoduchá na analýzu. Učiteľ si môže prisprôsobiť text, tak aby príklady boli typické.

Pravopis

Pravopisné pravidlá si žiaci majú osvojovať postupne, nacvičujúc užzískané vedomosti z prehľbením novými obsahmi za pomoci rozličných cvičení ako na úrovni slov, tak aj na úrovni viet.

Písanie viacčlenných geografických pojmov je potrebné nadväzovať s vuučovaním prírody a spoločnosti – rodiskovou geografiou.

Potrebné je vykonať koreláciu s vyučovaním matematiky pri písaní skratiek pre jednotky miery.

Pravopisné cvičenia umožňujú žiakom venovať osobitnú pozornosť pravopisným požiadavkám a ich funkcii v texte. Systematické uplatňovanie zodpovedajúcich pravopisných cvičení umožňuje, aby teoretické pravopisné vedomosti včas prerástli na zručnosti, ako aj na praktické a spontánne uplatňovanie pravopisných pravidiel. Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom, ako sa pravidlá pravopisu naučiť, overiť si ich, všimnúť si chyby a opraviť ich. V tomto veku by sa mali používať jednoduché pravopisné cvičenia, vhodné na ovládanie jedného pravopisného pravidla z jednej pravopisnej oblasti. Pravopisné cvičenia je potrebné pripravovať rešpektujúc princíp postupnosti, systematickosti, jednoty teórie a praxe. Pri ovládaní pravopisu je vhodné použiť nasledujúce pravopisné cvičenia: odpisovanie, diktáty a samostatné písanie.

JAZYKOVÁ KULTÚRA (ÚSTNE A PÍSOMNÉ VYJADROVANIE)

Rozvíjať a zdokonaľovať jazykovú kultúru žiakov je jednou z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka. Jej konečným cieľom je, aby žiaci mali schopnosť kvalitne a prakticky účelovo ústne a písomne komunikovať.

Oblasť *Jazyková kultúra* obsahuje ústne a písomné vyjadrovanie.

Ústne vyjadrovanie si žiaci majú rozvíjať prostredníctvom rozhovoru, pri čom ich učiteľ usmerňuje, aby sa vyjadrovali jasne, presne a výstižne uctievajú správny prízvuk a intonáciu vety. Pri vedenom rozhovore o literárnych a neumeleckých textoch alebo určenej téme, žiaci odpovedajú na otázky, kladú otázky, vynášajú svoje postoje a stanoviská. Žiakov treba posmeľovať, aby formulovali ústny odkaz, pri čom predstavia informácie na príkladoch z každodenného života. Učiteľ má vytvárať príležitosti a podnecovať žiakov aby hovorili, podávanli informácie, svoju mienku, pocity atď.

V treťom ročníku by sa žiaci mali podnecovať prerozprávať, rozprávať a opisovať zhrnuto a obšírne aj v ústnej aj v písomnej podobe.

Prerozprávanie musí mať svoj cieľ, byť plánované a usmerňované. Potrebné je usmerňovať žiakov, ako si voliť fakty, ako vyčleniť podstau od vedľajšieho a menej podstatného a ako sledovať chronologicky sled udalostí. Mali by sa prerozprávať len tie obsahy, ktoré sú zahrnuté programom a ktoré sú so žiakmi pred tým vysvetlené/analyzované, predostrené a vysvetlené.

Rozprávanie predstavuje tvorivé bádanie, bezohľadu na to, či je v pazadí skutočný ríbeh alebo vymyslený, poťažne či sa reprodujkuje ozajstný zážitok, príbeh, udalosti alebo predstaveného si obsahuи (zo sveta detskej fantázie). Najčastejšie sa začína s rozprávaním zážitkov a až potom sa rozprávajú príbehy. Potrebné je poukázať žiakom na zaujímavé rozprávanie, ktoré má byť dynamické, ako aj na to, že môžu voľnjšie predstaviť svoje zážitky a postoje, aby boli tvoriví a originálni a aby sa emocionálne a obrazotvornej vyjadrovali. Pri nacvičovaní rozpr´vania sa môžu využiť texty z CD-čka, ako aj texty o odlišnostiach, napr. Pavel Grňa *Citrón a pomaranč* alebo ťexty Ľudmily Hurbanovej *Kačica a sliepka.*

Opisovanie – uschopňovať žiakov, aby pozorne sledovali, vnímali, objavovali, zisťovali, porovnávali, a iba potom svoje postrehy zmysluplne zakrúžkovali a jazykovo sformovali. Žiaci by mali lokalizovať to, čo opisujú (určiť čas, priestor, dôvod), určiť základné vlastnosti (vzťah vonkajších a podmienečne vnútorných) a vyjadriť osobný postoj/vzťah k danému javu. Keďže sa opisovanie často spája s čítaním a posudzovaním textu (zvlášť literárno-umeleckého), treba stále usmerňovať pozornosť žiakov na tie miesta, v tomto druhu textov, ktoré majú mnoho prvkov opisu (opis prírody, ročných období, predmetov, rastlín a živočíchov, literárnych postáv a pod.), lebo sú to aj najlepšie vzory na spontánne osvojovanie techník opisovania ako trvalej zručnosti. Ciele a úlohy takéhoto druhu cvičení by mali byť postupne zložitejšie – od jednoduchého opisu toho, čo je viditeľné až po premyslené analytické vyjadrenie zažitej skutočnosti, v ktorom bude zdôraznená samostatnosť a individualita žiaka.

Podávaním správy sa jasným, objektívnym a stručným spôsobom hovorí o nejakej udalosti. V tomto veku sa žiakom poukazuje iba na základné charakteristiky tejto formy vyjadrovania: na správnosť prenosu údajov, autentickosť prezentovania faktov, jednoduchosť, na neprítomnosť osobných komentárov, subjektívnych pocitov a imaginárneho. Nie je potrebné, aby žiaci písali správu, potrebné je povzbudiť ich, aby stručne ústne informovali o sebe (napr. o vypracovanej úlohe doma) v tvare odpovedí na otázky, ktoré kladie učiteľ/ka. Týmto spôsobom sa žiaci učia ekonomickosti a precíznosti pri vyjadrovaní.

Pri výučbe jazykovej kultúry žiaduce je uschopňovať žiakov, aby správne vyplnili jednoduché tlačivá: napríklad tlačivo pre zápis do knižnice alebo do športového klubu, napísali pozvánku na narodeniny a pod.

V tomto veku realizujú sa rôzne programové cvičenia (pravopisné, jazykové, lexikálno-sémantické a hovorové cvičenia).

Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom ako sa naučiť pravopisné pravidlá, ako si ich overiť a ako existujúce chyby odstrániť. V tomto veku je žiaduce uplatňovať jednoduché pravopisné cvičenia, ktorými sa nacvičuje jedno pravopisné pravidlo z jednej pravopisnej oblasti. Pri zdolávaní pravopisných pravidiel môžu sa používať pravopisné cvičenia: diktát, autodiktát, doplňovačky, výber správneho tvaru slova...).

Jazyková kultúra žiakov sa pestuje prostredníctvom hravých aktivít, najmä prostredníctvom jazykových cvičení. Druhy hier treba voliť podľa záujmov žiakov alebo v kontexte obsahu vyučovania. To môžu byť hovorové cvičenia, napríklad rozhovor s literárnou postavou, potom situačné hry, prípadne skutočné situácie, napríklad rozhovor v obchode, rozhovor u lekára. Možno si zvoliť aj rébusy, hádanky, rečňovanky, riekanky, vyčítanky, jednoduché krížovky, osemsmerovky, asociácie, tvorenie viet, rozvíjanie zadaných viet. Pri nacvičovaní frazeológie sa môžu ako východiskové texty použiť bájky, báseň Michala Ďugu *Osud ľavej nohy,* text Anny Majerovej *Zub múdrosti,* Michala Babinku: *Príde na psa mráz?,* text Yaka Raisa *Aký otec, taký syn,* Štefan Moravčík *Kto druh€mu jamu kope, sám do nej padá.*

Lexikálno-sémantickými cvičeniami sa obohacuje slovná zásoba žiakov a poukazuje sa nimi na rôzne možnosti pri voľbe slov a výrazov a usmerní na ich účelovejšie využitie. Uplatnením lexikálno-sémantických cvičení sa u žiakov vytvára zvyk premýšľať a hľadať adekvátny jazykový výraz na to, čo chcú vyjadriť (v závislosti od komunikačnej situácie) a zvyšuje sa fond takých výrazov v ich slovnej zásobe. Druhy takých cvičení tiež treba zladiť so záujmami žiakov a vyučovacími obsahmi. Zmysel pre presné vyjadrovanie a porozumenia významu slov a výrazov rozvíja sa prostredníctvom rôznych cvičení, napríklad: slová s opačným významom ale rovnakého slovného druhu a rodu a čísla, zmena gramatickej osoby v texte, základný a prenesený význam slova a iné.

Hovorové cvičenia podnecujú u žiakov obrazotvornosť, kreatívnosť, a preto je potrebné vo výučbe jazykovej kultúry používať ich častejšie. Hovorové cvičenia majú funkciu budovania dobrého jazykového vkusu, elokventnosti a plynulosi vyjadrovania. V tomto veku sú najvhodnejšie nasledujúce ústne cvičenia: recitovanie, výrazné čítanie, scénické predvádzanie dramatického/dramatizovaného textu a podobne.

V treťom ročníku sa nepíše žiadna písomná práca.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie napredovania a hodnotenie dosiahnutia výkonov žiakov formatívne a sumárne a realizuje sa v súlade s *pravidlami o známkovaní žiakov v základnom vzdelávaní a výchove*. Proces sledovania a hodnotenia jedného žiaka treba začať iniciálnym odhadom úrovne, na ktorej sa žiak nachádza. Odporúčajú sa vstupné a výstupné testy. Počas procesu vyučovania a učenia učiteľ sústavne a primeraným spôsobom upozorňuje žiaka na kvalitu jeho dosiahnutých výsledkov tak, aby spätná informácia bola prispôsobená, dostatočne jasná a informatívna, aby mala úlohu podporujúcej spätnej informácie. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavaním spätnej informácie žiakov treba uschopňovať a podnecovať, aby hodnotili vlastné napredovanie v dosiahnutí výkonov predmetu, ako aj napredovanie iných žiakov.

1. ХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK**
Cilj	Cilj nastave hrvatskoga jezika jest jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, te ovladavanje pravilnim usmenim i pisanim izražavanjem, njegujući svijest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnoga identiteta; osposobljavanje za tumačenje odabranih književnih i drugih umjetničkih djela iz hrvatske i svjetske baštine, radi njegovanja tradicije i kulture hrvatskoga naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**treći**
Godišnji fond sati	**180 sati**

– čitati s razumijevanjem različite tekstove – opisati svoj doživljaj poročitanog književnog djela – izraziti svoje mišljenje o tekstu i potkrijepiti ga dokazima – zamjećivati i izdvajati teme u proznome i poetskome tekstu – ritam, rima srok: zamijetiti ponavljanja u stihu, kitici i pjesmi radi isticanja i naglašavanja neke ideje ili zvučnoga doživljaja pjesme, slušno i vidno zamjećivanje sroka – razumjeti i razlikovati šaljivu pjesmu među drugim pjesmama – povezati događaje i likove proznoga teksta s vremenom radnje i mjestom – odrediti osnovna obilježja lika prema izgledu, ponašanju i govoru – uočiti uspoređivanje dvaju pojmova po sličnosti – razlikovati pripovijetku od bajke u stvarnim događajima i likovima nasuprot nestvarnima – razumijeti basnu, zamijetiti osobine likova, uopćiti zaključak basne u obliku pouke, zamijetiti pripisivanje ljudskih osobina drugim živim bićima i stvarima – prepoznati dječji roman kao opširniji prozni tekst o djeci i njihovim pustolovinama – razlikovati samostalni govorni nastup (monolog) od razgovora (dijaloga), uljudno i prikladno sudjelovati u svakodnevnim različitim dijaloškim komunikacijskim situacijama, ostvariti kraći samostalni govorni nastup, zamijetiti ulogu neverbalne komunikacije	**KNJIŽEVNOST**	**ŠKOLSKA LEKTIRA** **Poezija** Stanislav Femenić, *Škola zove* Dubravka Grebener, *Kornjačina kuća* Tin Kolumbić, *Jesen u vinogradu* Milijana Kovačević, *Jesen što je* Mladen Pokić, *U mojem trnacu, Bezobzirne kapi* Ana Đokić, *Boje sreće* Luko Paljetak, *Umjetno disanje* Ludwig Jerzy Kern, *Dva ježa* Darko Cindrić, *Moji zimski praznici* Dubravka Ugrešić, *O sreći* Josip Kokotović, *Želje malog slapa* Marina Vujčić, *Ljubavni lanac* Katica Stubičar, *Visideda* Petrana Sabolek, *Proljeće* Grigor Vitez, *Kakve je boje potok* Adam Rajzl, *Hvalisavci leptiri* Gustav Krklec, *Glasovi iz polja* Ljerka Pukec, *Djetelina s četiri lista* Višnja Junaković, *Morska škola* Sonja Zubović, *Kad bi mene pitali* Božidar Stančić, *Kraj školske godine*

– prepoznati i imenovati pojmove govornik, sugovornik, slušatelj, poruka – razlikovati zamišljeni događaj od stvarnoga, pripovijedati o stvarnome i zamišljenom događaju – sudjelovati u stvaranju zajedničke priče prema zadanome poticaju oblikujući jedan ili nekoliko događaja, poštujući uzročno-posljedične veze – razlikovati obavijest kao vrstu teksta čije su sastavnice provjerljive i istoznačne za sve primatelje – prepoznati i definirati obavijest, oblikovati kraću obavijest – izvještavati o obavljenome zadatku držeći se kronološkoga slijeda događaja – oblikovati i ispričati kratku priču prema poticaju, uočavati nejezične sastavnice u komunikaciji – oblikovati i pisati sastavak uz poticaj i bez njega – izražajno glasno čitati dramaski tekst (igrokaz) poštujući vrjednote govorenoga jezika, sudjelovati u dramskim improvizacijama – sudjelovati u raspravi poštujući uljudbena pravila, pridržavati se teme, poštujući tuđe i iznoseći vlastito mišljenje – osvješćivati i primjenjivati prethodna znanja i vještine, pisati veliko slovo višečlanih vlastitih imena voda i gora, naseljenih mjesta u zavičaju poznatih učeniku u skladu s pravopisnom normom, uvježbati pisanje i izgovor najčešćih riječi u kojima se pojavljuju glasovi č, ć, đ, dž, ie (ije/je, e/i) – razumjeti pojam imenice kao vrste riječi, razlikovati opće i vlastite imenice, razlikovati jedninu i množinu imenica – primjenjivati pravilo o pisanju višečlanih vlastitih imenica u pisanju imena voda i gora u zavičaju, nebeskih tijela, naseljenih mjesta koja učenik poznaje, nazivima ustanova i poduzeća, škola, kazališta – prepoznati umanjenice i uvećanice kao vrste imenica – pravilno izgovarati i pisati č i ć u umanjenicama na –ić, -čić, -čica, u uvećanicama na –čina – pravilan izgovor i pisanje ije/je/e/i u češće rabljenim umanjenicama i uvećanicama – razlikovati glagole kao riječi kojima izričemo što tko radi ili što se događa, prepoznati glagol u rečenici prema pitanjima što netko radi, što se događa – razlikovati pridjeve kao riječi koji opisuju imenicu i i odgovaraju na pitanje kakvo je što, čije je što (opisni i posvojmi pridjevi) – rabiti dvotočje i zarez kao interpunkcijske znakove, pravilno ih koristiti u nabrajanju – pravilno pisati opće kratice: r., uč., itd., npr., te češće oznake za mjere – razlikovati igrani film za djecu od animiranoga filma, prepričati filmsku priču – razlikovati dječije časopise i stripove od ostalog tiska – prepoznati radijsku emisiju za djecu, raspravljati o njoj, zamijetiti zvučna izražajna sredstva – pronaći traženi pojam u dječjoj enciklopedijij služeći se kazalom i abecednim redom		**Proza** Ana Diaz, *Pet škola* Smilja Kursar Pupovac, *Stara maslina* Arnold Lobel, *Iznenađenje* Božidar Prosenjak, *Kućni ljubimci* Stjepan Lice, *Krugovi oko glave i oko srca* Mladen Kopjar, *Zub mudrosti* Josip Kokotović, *Jesen u meni* Stanislav Femenić, *Kokošja pamet* Miecyslav Malinski, *Važan razgovor* Ema Pongrašić, *Smeđe čarape s bijelom crtom i jedna nestolna lampa, Sve moje mame* Bruno Kuman, *Kako je snijeg pao* Ela Peroci, *Slatko vrhnje* Zlatko Krilić, *Ivana* Ezop, *Zec i kornjača* Sanja Kursar Pupavac, *Tatin dan* Sanja Pilić, *Maškare, ah, maškare, Dan planete Zemlje i divnih dječaka, Završetak škole* Slavka Šobić, *Što žubori potočić* Dubravko Horvatić, *Grički top* Nada Iveljić, *Različiti – pa šta* Ana Đokić, *Proljeće je, a u meni nemir* Sanja Polak, *Darujte slikovnice* Marica Milčec, *Sve su gliste iste* Biserka Drbohlav, *Kako je zec nosio uskrsna jaja* Marina Gabelica, *Plavo iznenađenje* Zoran Pongrašić, *Stonoga devedesetodevetonoga, Basne sa sirom* Ksenija Grozdanić, *Andrejev dan* **Dramski tekstovi** Ksenija Grozdanić, *Ljetno – jesenski razgovor, Gdje rastu krafnice, Muke zbog jabuke, Lastavica se vraća kući, Zaboravljeni* Josip Balaško, *Zimski razgovor* Zvonko Todorovski, *Travanj* Ljerka Pukec, *Divlja svinja kod liječnika* **Popularno znanstveni i informativni tekstovi** Izbor iz ilustriranih enciklopedija i časopisa za djecu. **DOMAĆA LEKTIRA** (izabrati sedam djela, obavezna prva dva) 1. Mato Lovrak, *Vlak u snijegu* 2. Ivana Brlić-Mažuranić, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* 3. Luko Paljetak, *Miševi i mačke naglavačke* 4. Vladimir Nazor, *Bijeli jelen* 5. Dubravko Horvatić, *Grički top* 6. Sanja Polak, *Dnevnik Pauline* ili *Drugi dnevnik Pauline P.* 7. Sanja Pilić, *Nemam vremena, E bas mi nije žao, Hoću i ja* 8. Stanislav Femenić, *Ludi kamen* 9. Hugh Lofting, *Pripovijet o doktoru Dolitleu* 10. Nada Iveljić, *Šestinski kišobran, Čuvarice novih krovova* 11. Božidart Prosenjak, *Sijač sreće* 12. Gianni Rodari, *Putovanje plave strijele, Čipolino* 13. Hrvatske narodne bajke 14. James M. Barrie, *Petar Pan* 15. Slavko Kolar, *Jurnjava na motoru* 16. Frank Lyman Baum, *Čarobnjak iz Oza* 17. Otfried Preussler, *Mali vodenjak, mala vještica* 18. Elwyn Brooks White, *Paukova mreža* 19. Dragutin Horkić, *Čađave zgrade* 20. Basne (izbor) **Književni pojmovi:** Tema Ritam, srok/rima Šaljiva pjesma Događaj, lik, vrijeme radnje, mjesto radnje Obilježja lika Usporedba Pripovijetka Basna, pouka Dječji roman
	JEZIK **Gramatika, pravopis i ortoepija**	Vrste riječi, opće imenice, vlastite imenice, jednina/množina Imena, veliko početno slovo Umanjenice, uvećanice Glas č, glas ć Ije, je Glagoli Pridjevi; opisni i posvojni pridjevi Nabrajanje, dvotočje, zarez Kratice

	JEZIČNA I MEDISKA KULTURA	**Jezična kultura**	Slušanje i govorenje, samostalni govorni nastup i razgovor, sporazumijevanje hrvatskim književnim jezikom Pripovijedanje, stvarni događaji, nestvarni događaji Stvaranje zajedničke priče prema poticaju Obavijest Izvješćivanje o obavljenome zadatku Stvaralačko pisanje – oblikovanje kraćeg sastava, uvod, glavni dio, zaključak Čitanje po ulogama Rasprava, raspravljanje Pisanje, poštivanje pravopisne norme, veliko slovo, skupovi ije/je u poznatim umanjenicama i uvećanicama, č i ć u umanjenicama i uvećanicama, kratice
		Medijska kultura	Dječji film, glumac Radijska emisija za djecu Knjižnica, korištenje enciklopedije, dječja enciklopedija, sadržaj/kazalo, abecedni red Popis filmova 1. Z. Grgić, A. Zaninović, B. Kolar, *Izbor filmova o prefesoru Baltazaru* 2. M. Blažeković, *Palčić, Čudnovate zgode šegrta Hlapića* 3. D. Vunak, *Mali vlak* 4. B. Dovniković, A. Marks, *Dva miša* 5. Lj. Heidler, *Lisica i gavran, Lisica i roda, Lav i miš* 6. M. Relja, *Vlak u snijegu* 7. V. Fleming, *Čarobnjek iz Oza* 8. A. Adamson, V. Jenson, *Schrek* 9. R. Minkoff, *Velika pustolovina Stuarta Maloga* 10. Filmovi iz serije animiranih i komičnih filmova o Loleku i Boleku, Tomu i Jerryju, Mickeyu Mausu, profesoru Baltazaru, Ch. Chaplinu 11. Televizijke emisije s tematikom doma, škole, zavičaja

Ključni pojmovi: književnost, jezik, jezična i medijska kultura.

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Hrvatskoga jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje trima predmetnim područjima.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvaća kreiranje godišnjeg i mjesečnih planova, kao i razvijanje priprema za sat/dan/tjedan. Godišnji plan sadrži broj sati po područjima raspoređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planiranim fondom sati po područjima i godišnjim fondom sati.

Program nastave i učenja predmeta Hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik i Jezična i medijska kultura. Preporučani broj sati po predmetnim područjima je: Književnost – 90 sati, Jezik – 50 sati i Jezična i medijska kultura – 40 sati. Sva područja prožimaju se i ni jedno se ne može izučavati izolirano i bez sudjelovanja u drugim područjima.

Pri kreiranju godišnjeg i mjesečnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Mjeseči plan sadrži rubriku s izvedbenim ishodima, definiranim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge sastavnice prema procjeni učitelja. Priprema za sat podrazumijeva definiranje cilja sata, definiranje ishoda u odnosu na cilj sata, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definirane ishode, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

Uz godišnji plan, oblikuje se lista raspoređenih tekstova po mjesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mjesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupiranju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijima – priroda i uloga književnog djela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumijevanje/prepričavanje/tumačenje; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije itd. Dakle, povezanost je omogućena kombiniranjem tekstova u srodne tematsko-motivske cjeline prema različitim kriterijima.

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja tekstova po srodnosti djela mogu biti sljedeći (nikako i jedini):

– tema Svijet djetinjstva (Zvonko Todorovski: *Lukina nevolja*, Sanja Pilić: *Najbolja prijateljica*, Larisa Mravunac: *Kako sam s didom hranio životinje*, Sanja Polak: *Darujte slikovnice*)

– tema Jesen (Stanislav Femenić: *Škola zove,* Tin Kolumbić: *Jesen u vinogradu*, Milijana Kovačević: *Jesen što je*, Josip Kokotović: *Jesen u meni*)

– tema Zima i blagdani (Ema Pongrašić: *Smeđe čarape s bijelom crtom i jedna nestolna lampa*, Darko Cindrić: *Moji zimski praznici*, Tin Kolumbić: *Badnji dan*, Mladen Kopjar: *Odbrojavanje*, Bruno Kuman: *Kako je snijeg pao*)

– tema Ljubav (Engleska legenda: *Priča o ljubavi*, Bruno Kuman: *Mačija ljubav*, Marina Vujčić: *Ljubavni lanac*)

– tema Proljeće (Ksenija Grozdanić: *Lastavica se vraća kući*, Katica Stubičar: *Visideda*, Petrana Sabolek: *Proljeće*, Ana Đokić: *Proljeće je, a u meni nemir*, Zvonko Todorovski: *Travanj*)

– tema Ljeto i kraj školske godine (Višnja Junaković: *Morska škola*, Ljerka Pukec: *Putovanje*, Sonja Zubović: *Kad bi mene pitali*, Sanja Pilić: *Završetak škole*, Božidar Stančić: *Kraj školske godine).*

Navedeni primeri pokazuju kako se književnoumjetnički tekst može povezivati s drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja.

Izbor lektire za treći razred veoma je važan, jer učenici trebaju dalje ulaziti u svijet književnosti, voljeti čitati, biti motivirani za čitanje, što se za početak postiže uspjehom u čitanju (otuda u popisu lektire ima i kratkih tekstova i djela, ali i duljih u odnosu na drugi razred, a učeniku tematski i stilski vrlo bliskih, da bi se dalje njegovala i istrajnost u čitanju). S druge strane, na tom uzrastu važno je učenike upoznati s tekstovima različitih žanrova, kao i djelima različitim po vremenu nastanka. Tako se sada u lektiri, i u okviru književnoteorijskih pojmova, nalaze tradicijske vrste (narodna bajka). U lektiri su Hrvatske narodne bajke da bi učenici lakše upoznavali odlike te književne vrste.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati sposobnost čitanja književnih tekstova s razumijevanjem, poticati ljubav prema čitanju, graditi osjećaj za lijepo i vrijedno, njegovati osjećaj i

sposobnost razlikovanja lijepoga od ružnoga i razvijati istrajnost u čitanju i doživljavanju književnoga djela. Učenike je potrebno navikavati na opisivanje i izražavanje mišljenja o pročitanom književnom djelu. Čitanje zahtjeva vrijeme, istrajnost i posvećenost, a njegovanje tih obilježja predstavlja temelj za sva dalja učenja. Čitanjem književnoumjetničkih tekstova i u razgovoru o njima na satu gradi se kritičko mišljenje, jer bi učenici trebali imati sud o postupcima i osobinama likova, kao i o različitim događajima u tekstu. Iznimno je važno što književnost kod učenika snažno razvija empatiju, time što od čitatelja traži da se stave na mjesto drugoga i da razumiju različite osobine i postupke likova. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika upoznavanjem svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Školska lektira razvrstana je po književnim rodovima – lirska poezija, proza, dramski tekstovi za djecu i obogaćena izborom znanstvenopopularnih i obavijesnih tekstova. Obvezni dio školske lektire sastoji se, uglavnom, od djela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali i reprezentativna djela za djecu iz svjetske književnosti.

Domaća lektira obuhvaća značajna poetska i prozna djela dječje književnosti (Mato Lovrak: *Vlak u snijegu*, Ivana Brlić-Mažuranić: *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, Hugh Lofting: *Pripovijest o doktoru Dolittleu...)* **Potrebno je da učitelj najmanje tri školska sata, od planiranih 90, posveti obradi književnih tekstova po izboru iz zavičajne književnosti vojvođanskih Hrvata primjerenih dobi učenika.** Izbor djela školske i domaće lektire primjeren je dobi učenika.

Pojedina djela iz obveznog korpusa su izborna. Učitelju se pruža mogućnost izbora hoće li na satu obrađivati:

– Milijana Kovačević: *Jesen što je* ili Josip Kokotović: *Jesen u meni*

– Darko Cindrić*: Moji zimski praznici* ili Bruno Kuman*: Kako je snijeg pao*

– Petrana Sabolek*: Proljeće* ili Ana Đokić*: Proljeće je, a u meni nemir*

– Grigora Viteza: *Kakve je boje potok* ili Slavka Škobić: *Što žubori potočić*

– Sanja Pilić: *Završetak škole* ili Božidar Stančić: *Kraj školske godine*.

Izbor dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda.

Tijekom obrade književnih tekstova učenici razvijaju prva literarno-estetska iskustva i oblikuju svoje stavove o djelu koje slušaju ili čitaju. Učitelj potiče učenike na iznošenje svojih stavova i njihovo potkrjepljivanje primjerima iz teksta.

Učenici usvajaju osnovne oblike kazivanja (oblike pripovijedanja) tumačeći tekstove iz školske i domaće lektire. Učenik bi trebao razlikovati opis od pripovijedanja u književnom djelu i uočiti dijalog u pjesmi, priči i dramskom tekstu.

Pri obradi lirskih i dramskih tekstova za djecu učenici se motiviraju na niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom djela (izražajno recitiranje lirske pjesme, čitanje proznog teksta interpretativno, scenski nastup – izvođenje dramskog teksta, dramska igra, dramski dijalozi, gledanje dječje kazališne predstave, snimanje i komentiranje dramatiziranih ulomaka).

Razvijanje književnih pojmova kod učenika ne podrazumijeva učenje definicija, već imenovanje i opisno obrazlaganje pojma; uočavanje uloge određenog pojma u književnoumjetničkom tekstu.

Važno je poticati učenike da čitaju originalne tekstove autora.

Književna djela koja su doživela ekranizaciju (*Vlak u snijegu*, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* i druge narodne i autorske bajke) mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književnosti i filma, čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi dva medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Sati književnosti mogu se upotpuniti korištenjem digitalnih sadržaja. Nastavnicima i učenicima mogu biti od velike pomoći slušni zapisi, na kojima se čuje kako glumci izražajno i interpretativno kazuju izabrane tekstove. Također, u nastavu treba uvesti raznovrsne stvaralačke aktivnosti kojima se vrši usutavljivanje obrađenih sadržaja (igre asocijacija, kreativne slagalice, interaktivni zadaci i kvizovi).

JEZIK

U nastavi Jezika učenici ovladavaju pisanim i usmenim standardnim hrvatskim jezikom. Program je usmjeren na usvajanje osnovnih gramatičkih pravila i njihovu primjerenu primjenu u pisanoj i govornoj komunikaciji.

Gramatika

U programu su navedeni samo novi sadržaji iz gramatike, ali podrazumijeva se da se gradivo povezuje sa sadržajima obrađenim u prvom i drugom razredu.

Osnovna znanja iz morfologije proširuju se u vezi s imenicama, pridjevima i glagolima. Novu vrstu pridjeva – posvjone pridjeve, treba uvesti tek pošto se ponove opisni pridjevi. Kad su u pitanju posvojni pridjevi, gradivo iz gramatike treba što više povezivati s pravopisom. Kako bi se odredio rod i broj pridjeva, treba ponoviti rod i broj imenica i ukazati učenicima na slaganje pridjeva s imenicom u rodu i broju, bez uvođenja novih termina.

Vrste riječi uočavati najprije na izdvojenim primjerima (u osnovnom obliku), a zatim uvježbavati na rečenici.

Nastavu gramatike treba povezivati s nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz *udžbenika* mogu poslužiti za gramatičku analizu i kao primjer uporabe vrsta riječi u rečenici i različitih vrsta rečenica po obliku i značenju. Voditi računa o tome da primjeri budu jednostavni za analizu. Učitelj može i prilagoditi tekst, tako da primjeri budu tipični.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici trebaju usvajati postupno, uz ponavljanje i vježbanje već naučenog i uz usvajanje novih sadržaja, i to putem različitih vježbanja kako na razini riječi tako i na razini rečenice.

Pisanje višečlanih geografskih naziva potrebno je povezati s nastavom pridrode i društva – zavičajnom geografijom.

Poželjno je napraviti korelaciju s nastavom matematike u svezi s pisanjem kratica za mjerne jedinice.

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Područje Jezična i medijska kultura obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje, te medijsku kulturu.

Usmeno izražavanje učenika treba razvijati u razgovoru u kojem se usmjeravaju na jasno, precizno i razgovjetno izgovaranje rečenica, poštujući intonaciju i pravilno naglašavanje u rečenicama. U vođenom razgovoru o književnom ili neumjetničkom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Učenici se ohrabruju na oblikovanje usmenih poruka u kojima će iznijeti informacije na primjerima iz svakodnevnog života. Učitelj treba stvarati prilike i poticati učenike da govore, iznose informacije, svoja mišljenja, osjećanja itd.

U trećem razredu trebalo bi poticati učenike na prepričavanje, pričanje i opisivanje, na sažet i opširan način kako usmeno tako i pismeno.

Prepričavanje mora imati svoj cilj, treba biti planski i usmjereno. Potrebno je usmjeravati učenike kako na odabir činjenica tako i na odvajanje glavnog i manje važnog, i na kronološki tijek događaja. Prije prepričavanja sadržaje učenicima treba protumačiti/analizirati, predočiti i objasniti.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to je li u pitanju stvarnost ili fantazija, tj. je li riječ o reproduciranju nekog doživljaja, događaja i zamišljenog sadržaja (iz svijeta dječije mašte). Najčešće se počinje pričanjem doživljaja, potom događaja. Potrebno je ukazati učenicima da zanimljivo pričanje treba biti dinamično, da mogu slobodnije iznositi osobne doživljaje, stavove, biti maštoviti i originalni, te se emocionalno i slikovito izražavati.

Opisivanje – treba osposobljavati učenike da pažljivo promatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, uspoređuju, pa tek onda danu predmetnost misaono zaokružuju i jezično oblikuju. Učenici bi trebali lokalizirati ono što opisuju (vremenski, prostorno, uzročno), odabrati važna svojstva (odnos vanjskog i uvjetno unutarnjeg) i iznijeti osobni stav/

odnos prema danoj pojavnosti. Budući da se opisivanje često dovodi u blisku vezu s čitanjem i tumačenjem teksta (posebno književnoumjetničkog), potrebno je stalno usmjeravati pozornost učenika na ona mjesta u toj vrsti tekstova koja obiluju opisnim elementima (opis predmeta, enterijera, biljaka i životinja, književnih likova, pejzaža i sl.), jer su to i najbolji obrasci za spontano usvajanje opisivanja kao trajne vještine u jezičnom očitovanju. Ciljeve i zadatke te vrste vježbanja trebalo bi postupno usložnjavati – od jednolinijskog opisa vidljivog do promišljenog, analitičkog izražavanja doživljaja stvarnosti u kojoj će biti istaknuta samostalnost i individualnost učenika.

Izvješćem se na jasan, objektivan i sažet način govori o nekom događaju. Na tom uzrastu potrebno je samo ukazati učenicima na osnovne odlike tog oblika izražavanja: na točnost prenošenja podataka, na autentično prezentiranje činjenica, na jednostavnost, na odsustvo osobnog komentara, subjektivnog doživljaja i imaginarnog. Nije potrebno zadati učenicima da napišu izvješće, već bi ih trebalo poticati da sažeto usmeno izvijeste o sebi (npr. o obavljenom zadatku kod kuće) u obliku odgovora na pitanja koja će učitelj postaviti. Tako će učenici vježbati biti ekonomični i precizni pri izražavanju.

Variranje jezičnog izraza odnosi se na poseban odabir i kombinaciju jezičnih sredstava. Književnim i neknjiževnim tekstovima učenicima bi trebalo ukazivati na različite mogućnosti uporabe riječi, sintagmi i rečenica u formalnim/neformalnim jezičnim situacijama, kao i na promjenu njihovoga značenja ovisno o kontekstu. Tijekom praktične nastave jezične kulture učenicima bi trebalo ukazivati da je neophodno govoriti onako kako to zahtjeva komunikativna situacija i s njom uskladiti jezične mehanizme.

Tijekom nastave jezične kulture trebalo bi osposobiti učenike za pravilno popunjavanje različitih i jednostavnih obrazaca; na primjer, obrazac za učlanjivanje u knjižnicu ili u sportski klub, pisanje pozivnice za rođendan i slično.

Na tom uzrastu ostvaruju se različite programske vježbe (pravopisne, jezične, leksičko-semantičke i govorne vježbe).

Pravopisne vježbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provjere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. U tom uzrastu trebalo bi primjenjivati jednostavne pravopisne vježbe koje su prikladne za jedno pravopisno područje. Pri ovladavanju pravopisnim načelima prikladne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: diktat, autodiktat, vježbe dopunjavanja i izbora pravilnog oblika riječi.

Jezična kultura učenika njeguje se i aktivnostima u igri, posebno jezičnim vježbama, na primjer, razgovor s književnim likom, zatim situacijske igre, odnosno stvarne situacije, na primjer, razgovor u prodavaonici, razgovor kod liječnika i slično. Mogu se odabrati i proširivanje i dopunjavanje rečenica različitim vrstama riječi, promjena reda riječi u rečenici, promjena duljine rečenice i slično.

Primjenom leksičko-semantičkih vježbi kod učenika stvara se navika za promišljanje i traženje odgovarajućih jezičnih izraza za ono što žele iskazati (ovisno o komunikacijskoj situaciji) i povećava se fond takvih izraza u njihovu rječniku. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i razumijevanje značenja riječi i izraza doprinose različite vježbe, na primjer: navesti riječi koji pripadaju različitim tematskim skupovima; riječi suprotnog značanja, ali iste vrste i istog roda i broja; promjena gramatičkog lica u tekstu; osnovno i preneseno značenje riječi i drugo.

Govorne vježbe kod učenika potiču maštu i kreativnost zbog čega bi ih trebalo češće primjenjivati u nastavi jezične kulture. Govorne vježbe u funkciji su izgrađivanja dobroga jezičnog ukusa, elokventnosti i fluentnosti u izražavanju. Na tom uzrastu prikladne mogu biti sljedeće govorne vježbe: recitiranje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatiziranog teksta i slično.

Nijedan školski pismeni zadatak ne izrađuje se u trećem razredu.

Aktivnosti i sadržaji iskazani u području medijska kultura uvjetovani su razvojnom dobi i zanimanjima učenika, okolinom (lokalne zajednice i njihova ponuda društveno-kulturnih i umjetničkih sadržaja) te upućivanjem na digitalne sadržaje dostupne svima bez obzira na mjesto školovanja ili stanovanja. Sadržaji izvan učioničkoga tipa zahtijevaju pojedinačni angažman svakoga učenika, aktiviranje zadobivenih znanja i kompetencija u smislu neposrednoga iskustvenoga učenja. Učitelj ima obvezu pratiti i poticati individualni razvoj učenika. Preporuča se najmanje jedanput godišnje zajednički posjet učenika i učitelja određenomu izabranom medijskom sadržaju.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocjenjivanje postignuća učenika formativno je i sumativno i realizira se u skladu sa *Pravilnikom o ocjenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i odgoju.* Ocjenjivanje bi trebalo biti usmjereno na dobivanje obavijesti o obrascima mišljenja i uvjetima pod kojim učenik može primijeniti zadobiveno znanje tijekom nastave jezične kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procjenom razine postignuća učenika. Naglasak bi trebao biti na sposobnostima učenika – na onome što učenik može ili pokušava učiniti. Tijekom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primjeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegova postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i obavijesna, da bi bila poticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost dobra je prilika za procjenu napredovanja i davanje povratne obavijesti, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procjenjuju vlastiti napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Назив предмета СРПСКИ КАО НЕМАТЕРЊИ ЈЕЗИК

ПРОГРАМ А
ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА НЕСЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ У ХОМОГЕНИМ СРЕДИНАМА
(основни ниво стандарда)

Циљ **Циљ** учења Српског као нематерњег језика јесте оспособљавање ученика да се служи српским језиком на основном нивоу у усменој и писаној комуникацији ради каснијег успешног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и уважавање српске културе и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **108**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичке конструкције усвајане у претходним разредима и проширује их новим језичким садржајима; – искаже радњу у прошлости;	ЈЕЗИК	Око 150 нових пунозначних и помоћних речи; Граматички садржаји из претходних разреда (понављање и увежбавање на познатој и новој лексици); Перфекат глагола (сва три лица и оба броја); Присвојне заменице за треће лице једнине сва три рода; Прилози *сада, данас* и *јуче*;
– разуме кратке песме и одабране одломке прозних текстова, по потреби адаптиране; – напамет казује кратке песме и краће литерарне форме; – уочи мелодију стиха и одреди речи које се римују; – илуструје текст који слуша, истичући неке од мотива (уз помоћ аудио и визуелних средстава); – издвоји главни догађај у књижевном тексту;	КЊИЖЕВНОСТ	Ј Ј Змај: „Ала је леп овај свет” Драган Лукић: „Мамино срце” Народна прича: „Деда и репа” Народна прича: „Зец и корњача” Влада Стојиљковић: „Црно-бело” Мирослав Антић: „Гозба” Народна песма: „На крај села жута кућа” (песма која се пева) **По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још један до два текста која нису на овој листи.**
– разуме полако и јасно изговорена једноставна питања и информације о садашњим и прошлим догађајима; – учествује у кратком дијалогу с вршњацима и одраслима у складу с тематским областима и препорученом лексиком; – чита наглас познате линеарне и нелинеарне текстове; – пише кратке форме штампаним и писаним словима писмом које је блиско његовом матерњем језику (ћирилица или латиница) поштујући ортографску норму	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**I. Лично представљање:** основне информације о себи – место рођења **II. Породица и људи у окружењу:** основне информације о члановима уже породице **III. Живот у кући:** делови намештаја према просторијама у кући/стану; уобичајене дневне активности (устајање, доручак, одлазак у школу, слободне активности) **IV. Храна и пиће:** оброци, воће, поврће, посуђе **V. Одећа и обућа:** одевање према годишњим добима **VI. Здравље:** делови тела, одржавање личне хигијене; прибор за личну хигијену **VII. Образовање:** школски предмети, оцењивање; час и одмор; распоред часова **VIII. Природа:** годишња доба – атмосферске појаве; кућни љубимци **IX. Спорт и игре:** дечије, друштвене и компјутерске игре **X. Насеља, саобраћај и јавни објекти:** превозна средства; амбуланта/дом здравља, апотека **XI. Нетематизована лексика:** бројеви до 100, сабирање и одузимање, изведене боје, присвојне заменице, предлози, везници, прилози, упитне речи, речце **XII. Комуникативни модели:** упознавање; жеља; нуђење; прихватање/неприхватање понуђеног

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање

ПРОГРАМ Б
ЗА УЧЕНИКЕ ЧИЈИ МАТЕРЊИ ЈЕЗИК ПРИПАДА СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА И КОЈИ ЖИВЕ У ВИШЕНАЦИОНАЛНИМ СРЕДИНАМА
(средњи–напредни ниво стандарда)

Циљ **Циљ** учења предмета Српски као нематерњи језик јесте оспособљавање ученика да се служи српским језиком на основном нивоу у усменој и писаној комуникацији ради каснијег успешног укључивања у живот заједнице и остваривања грађанских права и дужности, као и уважавање српске културе и развијање интеркултуралности као темељне вредности демократског друштва

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **108**

– разуме и користи предвиђени лексички фонд; – разуме и користи граматичке конструкције усвајане у претходним разредима и проширује их новим језичким садржајима; – искаже радњу у будућности (сва три лица и оба броја); – искаже молбу, захтев и налог; – састави реченице с неправим објектом; – разуме кратке песме и одабране одломке прозних текстова, по потреби адаптиране; – напамет казује кратке песме и краће литерарне форме; – уочи мелодију стиха и одреди речи које се римују; – илуструје текст који слуша, истичући неке од мотива (уз помоћ аудио и визуелних средстава); – издвоји главни догађај у књижевном тексту; – опише једноставним исказима карактеристичне особине књижевног јунака; – разуме питања, информације и налоге уколико се употребљава претежно позната лексика; – прича о догађају који се десио, у коме је учествовао или којем је присуствовао; – чита с разумевањем текстове с претежно познатом лексиком; – саставља и пише кратак текст (честитка, порука) поштујући ортографску норму	ЈЕЗИК	200–250 нових пунозначних и помоћних речи; Граматички садржаји из претходних разреда (понављање и увежбавање на познатој и новој лексици); Футур I глагола (сва три лица и оба броја); Императив (2 лице једнине и множине најфреквентнијих глагола); Именица у дативу у функцији неправог објекта уз глаголе давања и говорења; Прилози *сутра*, *ујутру*, *увече*;
	КЊИЖЕВНОСТ	Ј Ј Змај: „Ала је леп овај свет” Драган Лукић: „Фифи” (одломци); „Мамино срце”/„Свеједно” Љубивоје Ршумовић: „Браћу не доносе роде” Народна прича: „Деда и репа” Народна прича: „Зец и корњача” Влада Стојиљковић: „Црно-бело” Мирослав Антић: „Гозба” Народна песма: „На крај села жута кућа” (песма која се пева) Мирко Петровић: „Таблица множења” **По слободном избору (у складу са интересовањима ученика), наставник бира још један до два текста која нису на овој листи.**

	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	**I. Лично представљање:** основне информације о себи – место и месец рођења (свој и најближих чланова породице); место и улица становања **II. Породица и људи у окружењу:** основне информације о члановима породице (ујак, стриц, тетка) и људима у окружењу; професије **III. Живот у кући:** делови намештаја према просторијама у кући/стану; простор у коме се учи и одмара; уобичајене дневне активности (устајање, доручак, одлазак у школу, слободне активности); помоћ родитељима у кућним активностима **IV. Храна и пиће:** воће, поврће; намирнице, слаткиши, посуђе **V. Одећа и обућа:** одевни предмети и обућа; одевање према годишњим добима **VI. Здравље:** делови тела, одржавање личне хигијене, прибор за личну хигијену **VII. Образовање:** школски предмети, оцењивање, активности и ситуације на часу и на одмору **VIII. Природа:** годишња доба – атмосферске појаве; зоолошки врт; кућни љубимци **IX. Спорт и игре:** дечије игре, компјутерске игре и спортови **X. Насеља, саобраћај и јавни објекти:** уобичајене активности на селу и у граду **XI. Нетематизована лексика:** бројеви до 100, изведене боје, присвојне заменице, предлози, везници, прилози, упитне речи, речце **XII. Комуникативни модели:** упознавање; поздрављање приликом одласка; жеља; нуђење; прихватање/неприхватање понуђеног

Кључни појмови садржаја: српски као нематерњи језик, слушање, разумевање, говор, читање, писање

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Српски као нематерњи језик похађају ученици који наставу слушају на неком од језика националних мањина. Међу тим ученицима постоје изразите разлике у степену овладаности српским језиком приликом поласка у школу и у темпу и обиму којим могу напредовати током школовања. Ова разлика условљена је различитим матерњим језицима од којих су једни блиски српском језику (разлике међу њима су такве да не морају ометати комуникацију), док су други структурно толико различити да, без елементарног познавања једног од њих, комуникација међу говорницима није остварива. Осим тога, на ниво којим ученици реално могу овладати српским језиком утиче и средина у којој живе (претежно хомогена или хетерогена средина).

Имајући ово у виду, за предмет Српски као нематерњи језик сачињена су два програма.

Према постављеном циљу, очекиваним исходима и датим садржајима, први програм (А) примерен је ученицима чији се матерњи језици изразито разликују од српског, који живе у претежно језички хомогеним срединама и имају мало контаката са српским језиком, а у школу полазе готово без икаквог предзнања српског језика.

Други програм (Б) предвиђен је за ученике који живе у језички мешовитим срединама, који могу брже и у већем обиму да савладавају српски језик, односно да, у складу с узрастом, достигну виши ниво владања српским језиком.

Оба програма за предмет Српски као нематерњи језик садрже три области: Језик, Књижевност и Језичку културу. Оне су функционално повезане, прожимају се и међусобно допуњују. Стога их треба разумети као делове комплексне целине који доприносе остваривању исхода овог предмета, сваки са својим специфичностима.

Наставник је обавезан да се упозна са исходима и програмским садржајима првог циклуса образовања или претходних разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и могућности ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој глобални план рада, на основу кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише пирамиду исхода на три нивоа: оне које би сви ученици требало да достигну, оне које би већина ученика требало да достигне и оне које би требало само неки ученици да достигну.

На овај начин постиже се индиректна веза са стандардима на три нивоа постигнућа ученика. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена, више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно да наставник приступи уџбенику као једном од наставних средстава које је пожељно богатити и проширивати додатним, самостално израђеним наставним материјалима. Поред уџбеника, као једног од извора информација, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ЈЕЗИК

Област **Језик** обухвата лексику и граматичке моделе српског језика. У садржајима и исходима ове области налазе се оквирни број речи и граматички елементи којима ученик треба да овлада у сваком разреду. У овој области програма тежиште је на постепеном усвајању система српског језика почев од 1. разреда. Језик почиње да се усваја помоћу минималног броја речи употребљених у основним реченичним моделима с јасним комуникативним контекстом. Односно, речи и њихови облици не усвајају се изоловано,

већ у реченичном, односно комуникативном контексту. За продуктивну употребу језика нефункционално је ванконтекстуално учење парадигми (учење самих облика речи).

Усвајање граматике српског језика у почетним фазама на млађем узрасту претежно је несвесно – у разноврсним активностима ученици слушају исказе на српском језику, понављају их и комбинују у одговарајућим познатим и блиским контекстима. У наредним фазама наставник помаже ученицима да уоче језичка правила и почну да их примењују.

Да би ученик овладао одређеним фондом речи и граматичким елементима, неопходно је да их разуме и дуготрајно увежбава. На тај начин стварају се предуслови да их примени у одговарајућој комуникативној ситуацији. Формално познавање граматичких правила не подразумева и способност њихове примене, те је такво знање корисно само уколико помаже бољем разумевању неких правилности система. Односно, савладавање граматичких правила није само себи циљ. Објашњење граматичких правила, уколико наставник процени да је корисно, треба да буде усклађено с узрастом ученика, његовим когнитивним способностима, предзнањима у матерњем језику и сведено на кључне информације неопходне за примену. Учениково познавање граматичких правила процењује се и оцењује на основу употребе у контексту, без инсистирања на њиховом експлицитном опису.

На нижем нивоу владања језиком (средине у којима се реализује А програм) важно је да се код ученика развије способност разумевања и конструисања исказа који садрже елементе одређене програмом. Притом је у продукцији (састављању и казивању исказа) на овом нивоу битно да значење поруке буде разумљиво, док се граматичка исправност постиже постепено. На том нивоу очекују се типичне грешке изазване интерференцијом и недовољном савладаношћу материје. Грешке нису само знак непознавања градива, већ су управо показатељ да је ученик спреман да се упусти у комуникацију, што наставник треба да подстиче. То не значи да грешке уопште не треба исправљати. Наставник одлучује о томе када ће, на који начин и које грешке исправљати, водећи рачуна истовремено и томе да ученика мотивише за комуникацију и о томе да се грешке постепено редукују.

Управо су часови из области Језик погодни за усмерено, циљано усвајање појединих сегмената, граматичких елемената српског језика. Током ових часова препоручује се динамичко смењивање различитих активности: различити типови вежби слушања, провера разумевања слушаног, понављање, граматичко и лексичко варирање модела, допуњавање, преобликовање потврдних у упитне и негиране форме и сл.

Реализација наставе *српског као нематерњег језика* према Б програму подразумева одређено владање српским језиком од почетка школовања, односно могућност бржег напредовања у току школовања. У таквим околностима очекује се мања заступљеност грешака и њихово брже исправљање. Примена Б програма подразумева овладаност садржајима А програма и подизање језичке компетенције на виши ниво, те је настава језика у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим стандардним српским језиком у складу с језичким и ванјезичким контекстом.

Будући да ученици који похађају наставу Српског као нематерњег језика, похађају и наставу матерњег језика, сврсисходно је у одговарајућим приликама користити трансфер знања стечених на матерњем језику и о матерњем језику. Настава Српског као нематерњег језика треба да буде у корелацији с наставом матерњег језика.

Језичка грађа се из разреда у разред постепено проширује и усложњава, она је кумулативна и надовезује се на претходну. Увођење новог елемента подразумева овладаност претходним, што значи да се нова грађа ослања на претходну која се континуирано увежбава. Следећи примери краћих текстова илуструју примену језичке материје поштујући поступност и увођење нових језичких садржаја у сваком разреду у А програму:[1]

1 У загради су наведени садржаји области Језик за сваки разред

1. разред (презент глагола у 1, 2. и 3. лицу једнине (потврдни и одрични облик); проста реченица с именским делом предиката; личне заменице 1, 2. и 3. лица једнине у функцији субјекта; проста реченица с глаголским предикатом; именице у локативу једнине с предлозима *у* и *на* уз глагол *јесам*): *Здраво! Ја се зовем Марија. Ја сам у школи. Ово је учионица. Ученик је у учионици. Он црта. То је учитељица. Она седи на столици.*

2. разред (проста реченица с придевом у именском делу предиката; акузатив именица без предлога; локатив с предлозима *у* и *на*; акузатив с предлозима *у* и *на* са глаголом *ићи*; презент глагола за сва три лица и оба броја; личне заменице 1, 2. и 3. лица множине у функцији субјекта; присвојне заменице за 1. и 2. лице једнине сва три рода у функцији атрибута и именског дела предиката): *Ово је моја школа. Ми смо ученици. Идемо у школу. Имамо торбе. Торбе су велике. Дечаци се играју у дворишту. Они имају лопту. Они воле фудбал.*

3. разред (перфекат глагола (сва три лица и оба броја); присвојне заменице за треће лице једнине сва три рода; прилози *сада, данас* и *јуче*): *Марија данас слави рођендан. Ово је њена мама. Она је јуче правила торту. Ово је њен тата. Тата је правио сендвиче. Дошли су гости. Марија је весела.*

4. разред (футур I глагола (сва три лица и оба броја); императив (2. лице једнине и множине најфреквентнијих глагола); именица у дативу у функцији неправог објекта уз глаголе давања и говорења; присвојне заменице за сва три лица једнине и множине – слагање с именицом у једнини; прилози *сутра*, *ујутру*, *увече*; узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; фреквентни прилози за начин (*брзо*, *полако*, *лепо)*; творба именица са значењем вршиоца радње, имаоца занимања изведених суфиксима: *-ар*, *-ац*, *-ач*; именице које означавају женску особу изведене суфиксима: *-ица*; *-ка*): *Мој разред ће сутра ујутру ићи на излет. Ја ћу устати у седам сати. Направићу сендвич. Учитељица је рекла ученицима: „Понесите воду јер ће бити топло". Брзо ћу се спаковати. Возач Иван ће возити аутобус.*

5. разред (узрочна реченица с везницима *јер* и *зато што*; одредбе за начин исказане фреквентним начинским прилозима; сложени глаголски предикат с модалним глаголима: *требати*, *морати*, *моћи*, *смети*, *желети*; именице у генитиву с предлозима *испред*, *иза*, *изнад*, *испод*, *поред* у функцији одредбе за место; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; творба именица којима се означавају називи спортиста; творба прилога од придева): *Ја желим да играм кошарку. Треба много тренирати. Једног дана бићу кошаркаш. Поред моје куће је кошаркашки клуб. Уписују нове чланове. Моја старија сестра тренира пливање. Она је добра пливачица и вредно тренира.*

6. разред (именице у генитиву с предлозима *од* и *до* у функцији одредби за место и време; прилози *рано*, *касно*, *увек*, *никад*, *понекад, често*, *ретко*, *цео* (дан), *дуго*, *зими*, *лети*; конгруенција атрибута и именице у номинативу и акузативу; именица у инструменталу са значењем средства и друштва; компаратив и суперлатив придева и прилога; присвојни придеви на *-ов*/*ев*, *-ин* (у номинативу); називи земаља и регија изведени суфиксима: *-ија*, *-ска*): *Имам дванаест година и идем у шести разред. Волим модерну музику. Свирам гитару од четвртог разреда. У јуну ћу ићи на такмичење у Италију. Имам добре другове и другарице. С њима идем у школу аутобусом јер је школа далеко. Увек се добро забављамо. Лети често идемо на базен бициклима. Мој најбољи друг се зове Марко. Он је нижи од мене и бољи је ученик јер више учи. Маркова сестра се зове Мирјана.*

7. разред (именице у генитиву с предлозима *са*, *из*, *око*, *између* у функцији одредбе за место; именице у генитиву с предлозима *пре* и *после* у функцији одредбе за време; локатив у функцији неправог објекта уз глаголе говорења и мишљења; именичке, бројне и прилошке синтагме са значењем количине; конгруенција атрибута и именице у дативу, инструменталу и локативу; најфреквентније збирне именице са суфиксом *-је*; творба именица за означавање места (простора и просторија) на којем се врши радња: *-иште*/*-лиште*, *-оница*); творба именица са значењем етника (примери из окружења): *Моја породица живи у кући. Око куће имамо цвеће.*

Наш сусед је Мађар. Између наше и његове куће налази се мало игралиште. С друговима често идем тамо после школе. Понекад купимо флашу сока и неколико кесица семенки, седимо на дрвеним клупама и разговарамо о новим филмовима, строгим наставницима, музици и разним другим стварима. Прошле недеље смо помагали нашем старом суседу да поправи љуљашке и клацкалице. Тако ће и млађој деци бити лепше.

8. разред (зависне реченице: временска (с везником *кад*), намерна (с предикатом у презенту), изрична (с везником *да*) и односна (са заменицом *који* у функцији субјекта); творба придева суфиксима *-ски* и *-(и)ји*): *Јуче сам имала много домаћих задатака. Кад сам их завршила, укључила сам телевизор. После пола сата у собу је ушао мој брат и променио канал. Хтео је да гледа утакмицу. Рекла сам му да ја желим да гледам омиљену серију која почиње за пет минута. Он је рекао да је утакмица веома важна, јер играју српска и мађарска репрезентација. Нисмо хтели да се свађамо. Договорили смо се да он иде у дневну собу и тамо гледа утакмицу.*

КЊИЖЕВНОСТ

Програм А предмета Српски као нематерњи језик намењен је хомогеној средини, ученицима који веома ретко имају контаката са говорницима чији је матерњи језик српски. Познавање језика је на основном (елементарном) нивоу, комуникација на српском језику се тешко остварује, граматички модели су неувежбани пошто ученици немају прилике да користе српски језик, њихов речник не садржи велики број речи, речи веома лако из активног фонда прелазе у пасивни и буду заборављене, лексика се усваја спорије него код ученика хетерогене средине, интерференцијске грешке се често појављују у толиком обиму да ометају разумевање реченице; из ових разлога би акценат требало да буде на лексици и језичким обрасцима (моделима) који ће им обезбедити темељ за једноставну комуникацију на српском језику.

У сваком разреду ученицима је понуђено више текстова од броја који је обавезујући. Основни критеријум за избор текстова је ниво познавања језика. Поред одабраних текстова, обрађују се и текстови по слободном избору, при чему се води рачуна о нивоу познавања језика и интересовањима ученика. Уз оригиналне књижевне текстове планирана је и обрада конструисаних текстова који треба да буду у функцији обогаћивања лексике неопходне за свакодневну комуникацију на основном нивоу. Предлаже се да наставник планира најмање три часа за обраду једног текста кроз теме. Песме које се певају не захтевају обавезно обраду, граматичка и лексичка објашњења језичких појава.

Област наставног програма Књижевност доприноси постизању комуникативне функције језика. Основна функција књижевноуметничких текстова, односно адаптација, поред оспособљавања ученика за комуникативну употребу језика, јесте и упознавање ученика са културом, историјом и традицијом српског народа, као и с књижевним делима значајним за српску књижевност.

Функције адаптираног књижевног текста у А програму:

• усвајање лексике одређеног тематског круга потребне за свакодневну комуникацију;

• читање, односно слушање текста у функцији увежбавања разумевања писаног и говорног језика – увежбава се читање у себи и читање са разумевањем;

• задаци у вези са текстом развијају умење разумевања текста, увежбава се вештина писања, састављање и писање реченица које садрже познату лексику уз увежбавање основних језичких образаца, као и развијање способности састављања реченица говорног језика (приликом писаних и говорних вежби толеришу се интерференцијске грешке које не ометају разумевање реченице);

• одговори на питања (усмено и писмено) помажу ученику да развије механизме састављања реченица на српском језику, односно излагање на српском језику уз видно присуство интерференцијских грешака – упутно је да наставник врши корекције указујући на правилне облике;

• репродукција текста или препричавање развијају способност употребе језика – ученик треба да се изрази користећи више реченица, да формира и развија говорне способности.

Књижевноуметнички, адаптирани и конструисани текстови погодни су за тумачење, при чему се узимају у обзир узраст и предзнања ученика. Текстови су уједно и полазна основа за увежбавање нових речи и израза, језичких модела, читања, писања, говора; стога три часа намењена једном тексту представљају истовремено и обраду и увежбавање градива.

Рад на тексту обухвата:

1. Семантизацију непознатих речи: семантизација може да се изведе помоћу синонима који су познати ученицима, визуелним приказивањем речи, постављањем речи у контрастне парове (*мали-велики*), описивањем речи једноставним реченицама. Наставник мора да води рачуна да реченица којом описује непознату реч садржи ученицима познате речи. Превод је оправдан само у случају када не постоје друга средства за објашњење значења речи. Препоручује се употреба речника на часу.

2. Слушање или читање текста: саветује се да наставник први пут прочита текст – на овај начин ученици чују правилан изговор речи, пошто ученици хомогене средине ретко имају прилике да чују српски језик, наставниково гласно читање је од изузетне важности. Препоручује се употреба аудио-визуелних средстава. Захтеви који се у програму тичу учења одломака из поезије и прозе напамет подстичу усвајање модела говорења, као и интонацију речи и реченица.

Драматизација текстова везује се и за јавни наступ, али и за разговор о књижевном делу пошто представља вид његове интерпретације. Саживљавањем са ликовима дела, ученици могу испољити осећања која препознају у понашању јунака и о којима закључују.

3. Контекстуализација нове лексике: неопходно је да ученици нове речи поставе у реченични контекст како би се лексика увежбавала паралелно са конструисањем реченица. Реченице треба да буду једноставне да би се избегао велики број грешака које неминовно настају у сложенијим конструкцијама. Уколико реченица садржи превише грешака, постаје неразумљива слушаоцу. Контекстуализација нових речи је битан елеменат функционалне употребе језика пошто наводи ученика да саставља реченице и активира речнички фонд и језичке моделе.

4. Питања у вези с текстом (у писаној форми и усмено): процес разумевања текста има више етапа. Тек када се нова лексика усвоји и примени у реченицама може да се пређе на ниво разумевања текста. Ниво на којем је ученик разумео текст може да се утврди постављањем питања у вези с текстом. Питања треба да се заснивају на лексици коју су раније усвојили уз употребу нових речи обрађених у тексту. Упутно је да питања буду кратка (*Шта је у Весниној торби?* – текст *Весна и торба*). Корисно је да део питања буде у писаној, а део у говорној форми. Значајно је да се примарно увежбава говор, а затим и писање.

5. Питања поводом текста (у писаној форми и усмено): ученици увежбавају и остварују комуникацију на српском језику засновану на познатој лексици, уз толерисање грешака које не ометају разумевање. Питања треба да буду у складу с лексичким фондом којим ученици располажу (на пример: *Ко је јунак приче?*; *Где се одиграва радња?*; *Како изгледа јунак приче?*; *Шта осећа девојчица у песми?*). Ово је следећи ниво у процесу усвајања језичких вештина чији је циљ навођење ученика да остваре комуникацију на српском језику. Овај циљ је често веома тешко постићи код ученика хомогене средине, али је неопходно навести ученика да усмено, а потом и у писаној форми употреби одређене речи или изразе на српском језику.

6. Разговор о тексту: у складу са лексиком којом ученици располажу разговор се заснива на препознавању главних ликова, активностима које се везују уз њих, на истицању особина ликова из текста. Као део процеса увођења ученика у употребу језика упутно је да се ученици, према моделима из текстова подстичу да састављају реченице потребне у говорним ситуацијама. На пример, драматизација текста *Весна и торба – Весна*: Моја торба је стара. *Оловка*: Шта радиш, Весна? Зашто стављаш пуно ствари у торбу? У торби нема места. *Тата*: Весна, треба да купим нову торбу. *Весна*: Тата, молим те, купи ми нову торбу. Ученици се подстичу да

поводом текста закључују о идејама препознатим у тексту (Шта текст казује о Весниним особинама?).

Приликом обраде поезије не инсистира се на књижевној теорији, већ на доживљају лирске песме. Подстицање ученика да разуме мотиве, песничке слике и језичкостилска изражајна средства доводи се у везу са илустровањем значајних појединости, као и с увежбавањем интонације стиха и уочавањем риме у песми.

7. Компаративни приступ: наставник планира укључивање текстова матерњег језика који се пореде са предложеним делима српске књижевности (уколико је то могуће) и са примерима везаним за филм, позоришну представу, различите аудио-визуелне записе; у обраду књижевног дела укључује и садржаје из ликовне и музичке културе, стрип и различите врсте игара (осмосмерке, ребуси, укрштене речи, асоцијације...).

Приликом уочавања битних поетских елемената у структури књижевноуметничког текста, користећи знање стечено на часовима матерњег језика, наставник се труди да код ученика (у складу са њиховим могућностима) објасни основне облике приповедања (нарација, дескрипција, дијалог); појам сижеа и фабуле, функцију песничке слике; улогу језичкостилских средстава и друге основне поетичке одлике текста.

8. Обликовање кратког текста у писменој форми или усмено на основу адаптираног књижевног текста: овај ниво употребе српског језика у говорној или писаној форми представља главни циљ области Књижевност у А програму. Покушај самосталног састављања краћег текста од пет или шест реченица (у пару или у групи) представља виши ниво у остваривању комуникативне функције језика. Ученици развијају механизам употребе језичке грађе и језичких модела; спајају речи у реченице уз поштовање граматичких структура, затим спајају више реченица у краћи текст. Процес се односи и на говорени и на писани текст.

Програм Б:

Књижевноуметнички текстови у настави Српског као нематерњег језика имају вишеструку функцију. Читајући и тумачећи књижевноуметничка дела и изабране одломке најзначајнијих дела српских писаца, ученици ће имати прилику да се упознају са српском културном баштином и тако боље разумеју сличности и разлике које постоје између културе народа којем припадају и културе народа чији језик уче. Текстови истовремено представљају извор нове лексике и полазну основу за даљи рад – разговоре, читање, интерпретацију, различите врсте говорних и писмених вежби и друге активности.

У области наставног програма Књижевност наведени текстови усклађени су с узрасним карактеристикама и језичким могућностима ученика. Дати предлог дела наставник ће прилагођавати потребама својих ученика. Од предложених дела, наставник самостално бира она која ће обрађивати, као и дела којима ће проширити списак. За сваки текст је предвиђено по три часа.

За ученике који Српски као нематерњи језик буду савлађивали по програму који је намењен онима који уче и живе у хетерогеним језичким срединама или им је матерњи језик један од словенских језика, предложени су аутентични књижевноуметнички текстови или одломци из њих. Ипак, постоје значајне разлике између ученика који живе у хетерогеној средини, а чији је матерњи језик несловенски, и ученика чији је матерњи језик словенски. Ове разлике је неопходно узети у обзир приликом избора текстова за обраду и при изради уџбеника. Стога се препоручује ауторима уџбеника и наставницима да нека од предложених дела адаптирају, скрате и прилагоде језичком знању и могућностима ученика чији је матерњи језик несловенски. Наставници који раде с ученицима чији матерњи језик припада групи словенских језика, могу се опредељивати за аутентична дела.

Бављење књижевноуметничким текстом подразумева различите методичке поступке који ће бити усмерени на његово што боље разумевање и тумачење. Рад на тексту састоји се из неколико етапа: уводног разговора са семантизацијом мање познатих речи и израза (ова етапа је посебно важна за ученике чији језик није словенски); просторне и временске локализације текста; изражајног читања; кратке провере уметничког доживљаја и разумевања текста; разговора о тексту и његовог тумачења (различитих аналитичко-синтетичких поступака којима ће се откривати естетске вредности дела, важне појединости у њему и места с посебном експресивношћу); повезивања дела с личним доживљајима и искуствима ученика. Свака од наведених етапа зависи од природе текста као и од предзнања и могућности ученика.

Уводни разговор и семантизација мање познатих речи и израза биће за неке ученике од изузетне важности за разумевање дела и стога им је потребно посветити посебну пажњу. О избору речи за семантизацију одлучује наставник уважавајући предзнања својих ученика. Лексику је најбоље семантизовати током уводног разговора и пре првог читања текста како би се обезбедило разумевање садржаја текста након првог читања. Речи се могу семантизовати на различите начине – визуелним наставним средствима, демонстрацијом, посредством синонима и антонима, различитим описним дефиницијама и, уколико је то неопходно, реч се може и превести на матерњи језик ученика. Није потребно да све речи које се семантизују уђу у активан лексички фонд ученика, поједине могу остати у пасивном фонду. Лексика за коју се процени да треба да уђе у активан лексички фонд ученика, треба да буде заступљена током разговора о тексту и његове интерпретације, а корисно је осмислити и различите лексичке вежбе које ће допринети остваривању овог циља. Ученике овог узраста треба уводити и у коришћење речника јер је оно саставни део читања. Важно је да се служе и двојезичним и једнојезичним речницима и да овладају техником проналажења речи и значења које реч остварује у датом контексту. Речници представљају велику помоћ за читање и разумевање текстова различитих жанрова, нарочито су корисни приликом самосталног читања.

Многи текстови, посебно одломци из обимнијих књижевних дела, захтеваће и локализацију како би били правилно схваћени и доживљени. Локализација ће у неким случајевима подразумевати препричавање садржаја који претходе одломку који се обрађује или, на пример, давање података о аутору. Некад ће бити неопходно дело сместити у просторне и временске оквире и протумачити друштвене, историјске и друге околности у којима се радња одвија.

Читање текста је од велике важности за његово разумевање и доживљавање. У настави књижевности јављају се различити облици читања. Разумевање, доживљавање и тумачење текста условљено је квалитетом читања. Важно је да прво интерпретативно читање текста обави наставник или да ученици послушају квалитетан звучни запис. Овако ће се обезбедити правилно разумевање и бољи уметнички доживљај текста. Многа дела захтеваће једно или више поновљених читања наглас или у себи, усмерених ка одређеном циљу. Потребно је да ученици овладају техникама гласног читања и читања у себи. Читање у себи може бити у функцији бољег разумевања текста и оно увек треба да буде усмерено од стране наставника, истраживачко. Ученици ће, читајући у себи, проналазити у тексту различите информације којима ће поткрепљивати и своје мишљење и ставове, увежбаваће брзо читање и оспособљаваће се за самостално учење. Циљ читања наглас јесте овладање техником читања и савлађивање важних чинилаца гласног читања (изговора и интонације речи и реченице, јачине гласа, пауза). Овим путем ученици се постепено уводе у изражајно читање. Оно се увежбава на пажљиво одабраним епским, лирским и драмским текстовима. Изражајно читање увежбава се на претходно обрађеним текстовима, плански и уз добру припрему. Наставник треба да оспособи ученике да ускладе јачину гласа, интонацију, ритам, темпо, паузе с природом и садржином текста како би изражајно читање било што успешније.

Један од важних облика рада јесте учење напамет и изражајно казивање кратких одломака из одабраних књижевноуметничких текстова у стиху и прози (лирских песама, одломака из прозних и драмских текстова). Ученике треба постепено водити од гласног читања ка изражајном читању и казивању напамет научених одломака.

Тумачење текста умногоме ће зависити од средине у којој се настава реализује, предзнања ученика и њиховог матерњег језика.

С ученицима који савлађују програм за средњи ниво, тумачење текста имаће више обележја разговора о важним појединостима у њему – догађајима, ликовима, месту и времену одвијања радње. Разговори о тексту треба да обезбеде правилно разумевање догађаја, уочавање веза између догађаја и ликова, тумачење поступака главних јунака и њихових особина. Без обзира на то што за ове разговоре није нужно да ученици знају стручну терминологију (основни мотив, епитет, описна лирска песма), они се не смеју свести на пуко препричавање садржаја текста. Разговор о тексту наставник треба да води тако да омогући ученицима да у њему испоље што већу креативност, да им поставља проблемске задатке, наводи их да размишљају о узрочно-последичним везама у делу, подстиче их да слободно маштају и износе своје утиске о уметничким сликама у делу.

С напреднијим ученицима наставник може остварити комплекснију анализу и интерпретацију дела током које ће ученици изводити сложеније закључке о догађајима и ликовима, откривати експресивна места у делу и износити своје утиске о њима служећи се основном терминологијом теорије књижевности. У настави Српског као нематерњег језика наставник треба да се ослања на књижевнотеоријска знања које су ученици стекли на свом матерњем језику и да их активира кад год је то могуће. Тако, на пример, приликом обраде књижевних дела и одломака, треба рачунати на то да су ученици у матерњем језику усвојили основне књижевнотеоријске појмове: тема, мотив, главни лик и др. У складу са Општим стандардима постигнућа за Српски као нематерњи језик; познавање терминологије из теорије књижевности очекује се само од ученика напредног нивоа. Они ће, на примерима изабраних дела и одломака из српске књижевности, проширивати сазнања која су стекли на свом матерњем језику и богатити их новом примерима.

Након разговора о садржају дела и његове интерпретације, потребно је с ученицима разговарати и о личним доживљајима који су изазвани делом – подстицати их да доводе у везу дело са својим личним искуствима, допустити им да постављају питања, створити у учионици услове у којима ће се развијати дијалог и дискусија.

Веома је важно да ученици активно учествују у свим етапама рада, да износе своја осећања, запажања, мишљења, закључке и да их образлажу. Ученичке активности не смеју бити ограничене само на рад на часу. У обраду текста ученике треба уводити задавањем различитих припремних задатка, које ће они решавати код куће. Након обраде текста важно је да ученици стечена знања функционално примењују у даљем раду – приликом израде домаћих задатака, самосталног читања и усвајања знања из других наставних предмета. Наставнику и ученицима ће стечена знања и вештине бити драгоцена за интерпретацију нових књижевних дела.

Кад год је то могуће, наставу књижевности потребно је повезивати с наставом језика, успостављати унутарпредметну и међупредметну корелацију. Она ће допринети свестранијем сагледавању садржаја, а ученици ће стећи квалитетнија и трајнија знања.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Реализација наставних садржаја Српског као нематерњег језика подразумева континуитет у богаћењу ученичке језичке културе. То је једна од примарних методичких обавеза наставника. Наставник треба да процени способности сваког ученика за одговарајући ниво комуникативне компетенције и у складу са тим прилагоди језички материјал. Ово треба да доведе до функционалне употребе језика у настави, али и у свим осталим животним околностима, у школи и ван ње, где је ваљано језично комуницирање услов за потпуно споразумевање. Језичка комуникација подразумева владање рецептивним и продуктивним језичким вештинама, а то су: слушање, читање, писање и говорење. Основно обележје савременог методичког приступа настави језика и језичке културе јесте развијање ученичких способности у све четири активности упоредо и њихово прилагођавање когнитивним способностима и језичком окружењу ученика. Исходи у области Језичка култура конципирани су тако да, с једне стране, обезбеде остваривање минимума језичких компетенција, али и да, с друге стране, не ограниче ученике који су у могућности да остваре већи напредак. Због специфичности ове наставе, предвиђене исходе (пре свега када су у питању хомогене језичке средине) потребно је остваривати кроз језичке активности (компетенције) које су, с методичког аспекта, сличније настави страног него матерњег језика.

Слушање је прва језичка активност с којом се ученици сусрећу у настави Српског као нематерњег језика. Она омогућава ученику да упозна мелодију језика, а затим и његов гласовни систем, интонацију речи и реченице. Коначни циљ слушања треба да буде разумевање, као предуслов за вербалну продукцију, односно – комуникацију.

Говорење је најсложенија језичка вештина, која подразумева владање свим елементима језика (фонетско-фонолошким, морфолошким, синтаксичким и лексичким). Говорење се најчешће реализује у дијалошкој форми, те према томе подразумева разумевање (саговорника). Поред тога, говорење је вештина која захтева одређену брзину и правовремену реакцију. Као продуктивна вештина, заједно са писањем, омогућава ученику да се изрази на српском језику, постави питање, интерпретира неки садржај и учествује у комуникацији са другима.

Читање је језичка активност која подразумева познавање графијског система језика (слова), њихове гласовне реализације, повезивање гласова у речи и спајање речи у реченицу, уз поштовање одговарајућих ритмичких и прозодијских правила. Циљ читања мора да буде разумевање прочитаног јер само тако оно представља језичку компетенцију, а не пуку вербализацију словних карактера.

Писање је продуктивна језичка вештина која подразумева исказивање језичког садржаја писаним путем, употребом одговарајућих словних карактера и поштовањем правописних правила. Посебну пажњу потребно је посветити графемама за које не постоје еквиваленти у матерњим језицима ученика. Такође је важно обратити пажњу на правила фонетског правописа (писање личних имена страног порекла итд.). Поред тога, српски језик има два писма – ћирилицу и латиницу, а ученик, још у првом циклусу образовања, треба да усвоји оба. Циљ писања је језичко изражавање писаним путем, те, према томе, подразумева разумевање.

Ове четири вештине су кроз исходе два програма вертикално повезане тако да јасно описују градацију постигнућа ученика у области Језичка култура.

Садржаји по темама представљају лексичко-семантички оквир унутар кога се функционално реализују језички садржаји. Тематске јединице презентују реалне, свакодневне околности у којима се остварује комуникација. За сваку тематску јединицу предложене су тематске групе које треба да се попуне одговарајућом лексиком, у оквиру препорученог броја нових речи.

На пример у другој тематској јединици, *Породица и људи у окружењу,* у садржају А програма предвиђено је да ученици у првом разреду овладају речима којима се именују чланови уже породице и употребе их у одговарајућој комуникативној ситуацији. У сваком следећем разреду ова тематска јединица се проширује новом лексиком и новим комуникативним ситуацијама. Тако у следећим разредима ученици овладавају називима за чланове шире породице, дају основне информације о њима, њиховим физичким и карактерним особинама, занимањима, међусобним односима итд.

Оваква хоризонтална врста градације примењена је у свим тематским јединицама.

Избор лексике је делимично условљен садржајем из области Језик и Књижевност, али зависи и од процене наставника о потребности одговарајућих лексема и њихове фреквентности, ради постизања информативности и природности у комуникацији. Многе речи нису везане само за једну тематску јединицу већ се преклапају и повезују у нове семантичке низове, што наставник треба да подстиче добро осмишљеним говорним и писменим вежбама.

Тематске јединице се углавном понављају у свим разредима, али се у сваком следећем разреду број лексема у оквиру тематских група понавља и проширује. Поред селективног приступа лексици, треба водити рачуна и о броју лексема које се усвајају у једној наставној јединици. На једном часу не би требало уводити више

од пет нових речи, чије значење ће се објаснити и провежбати у типичним реализацијама унутар реченице (контекстуализација лексике). Најефикасније би било да за нову реч сваки ученик осмисли (минимални) контекст, односно реченицу. На овај начин наставник има увид у учениково разумевање значења речи, поред нових садржаја подстиче употребу и раније стечених знања из лексике и граматике, а ученици стичу самопоуздање јер могу да изговоре или напишу реченице на српском језику.

Поред датих тематских јединица, у прва четири разреда основне школе наводи се и нетематизована лексика која је потребна за комуникацију, независно од теме. У свакодневној комуникацији велики значај имају устаљене комуникативне форме којима ученици постепено и континуирано треба да овладавају од првог разреда основне школе. Оне су издвојене у посебну област језичке културе и усклађене су потребама и узрастом ученика. Тако у првом разреду ученици усвајају моделе за поздрављање и представљање, затим се даље усвајају модели за честитање, захваљивање, исказивање жеље, молбе итд. до најсложенијих модела као што су исказивање психолошког стања и расположења и давање савета.

Функционално и економично повезивање подобласти предмета Српски као нематерњи језик (Језик, Књижевност и Језичка култура) омогућава савладавање њихових садржаја и остваривање предвиђених исхода на природан и спонтан начин, чинећи да једни садржаји произлазе из других, допуњују се и преклапају. На одабраним деловима књижевноуметничких, неуметничких и конструисаних текстова могу се развијати различите комуникативне вештине; говорним вежбама се дефинишу смернице за израду писмених састава; креативне активности у настави доприносе развоју усменог и писменог изражавања, читање с разумевањем утиче на богаћење лексике и флуентност говора, итд. Усклађеност исхода с језичким компетенцијама омогућава наставнику не само кумулативно праћење напретка сваког ученика него и уочавање проблема у развијању појединих компетенција, што умногоме олакшава процес наставе и учења језика.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку процеса учења, односно на почетку школске године, неопходно је спровести дијагностичко вредновање компетенција ученика. Ово је изузетно важан задатак наставника, будући да постоје велике разлике у владању српским језиком ученика једног одељења. Дијагностичко оцењивање се може реализовати помоћу иницијалног тестирања које служи да се установе вештине, способности, интересовања, искуства, нивои постигнућа или потешкоће појединачног ученика или читавог одељења. Иницијално тестирање осмишљава наставник на основу исхода и садржаја програма из претходних разреда. На основу тога могуће је ефикасно планирати и организовати процес учења и индивидуализовати приступ учењу.

Поред стандардног, сумативног вредновања које још увек доминира у нашем систему образовања (процењује знање ученика на крају једне програмске целине и спроводи се стандардизованим мерним инструментима – писменим и усменим проверама знања, есејима, тестовима, што за последицу има кампањско учење оријентисано на оцену), савремени приступ настави претпоставља формативно вредновање – процену знања током савладавања наставног програма и стицања одговарајуће компетенције. Резултат оваквог вредновања даје повратну информацију и ученику и наставнику о томе које компетенције су добро савладане, а које не (нпр. ученик задовољавајуће разуме прочитани текст, али слабо разуме говорени текст; задовољавајуће пише у складу с правилима, али у говору не поштује правила конгруенције итд.), као и о ефикасности одговарајућих метода које је наставник применио за остваривање циља. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, а најчешће технике су: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и сумативно – бројчаном оценом. Оваква оцена има смисла ако су у њој садржана сва постигнућа ученика, редовно праћена и објективно и професионално бележена.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

При вредновању ученичких постигнућа наставник се руководи исходима дефинисаним за сваки разред водећи рачуна о индивидуалном напредовању ученика у складу са њиховим могућностима и способностима. При оцењивању пажња треба да буде усмерена на ниво развоја репродуктивних способности ученика, обим проширивања лексичког фонда, ниво смањивања различитих типова грешака.

Треба имати у виду ниво познавања језика: ученици хомогене средине спорадично остварују директан контакт с говорницима којима је српски матерњи језик, са српским језиком се срећу само на часовима српског као нематерњег језика. Резултат је да ученици српски језик користе на елементарном нивоу. Језичке моделе усвајају спорије, граматичке категорије користе уз много грешака, имају проблема при слушању, односно разумевању српског језика чак и онда када су им све речи говорног текста познате.

Назив предмета СТРАНИ ЈЕЗИК

Циљ **Циљ** учења Страног језика у основном образовању и васпитању јесте да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну усмену, а од трећег разреда и писану комуникацију, и да стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу

Разред **Трећи**

Годишњи фонд часова **72**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**КОМУНИКАТИВНЕ ФУНКЦИЈЕ**	**ЈЕЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ** (у комуникативним функцијама)
– поздрави и отпоздрави, примењујући једноставна језичка средства; – представи себе и другог; – разуме једноставна питања личне природе и одговара на њих; – разуме једноставна упутства и налоге и реагује на њих; – саопшти једноставна упутства и налоге; – разуме позив на заједничку активност и на прикладан начин реагује на њега; – упути позив на заједничку активност; – разуме кратке и једноставне молбе и реагује на њих; – упути кратке и једноставне молбе; – искаже и прихвати захвалност и извињење на једноставан начин;	ПОЗДРАВЉАЊЕ	Реаговање на усмени и писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично); усмено и писано изражавање прикладних поздрава
	ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	Слушање једноставних текстова у којима се неко представља; представљање себе и других особа, присутних и одсутних
	РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	Слушање налога и упутстава и реаговање на њих; давање једноставних упутстава (комуникација у учионици – упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично)
– разуме једноставно исказане честитке и одговори на њих; – упути једноставне честитке; – разуме и, примењујући једноставна језичка средства, наведе најуобичајеније активности које се односе на прославе рођендана и празника; – препозна и именује бића, предмете и места из непосредног окружења; – разуме једноставне описе бића, предмета и места; – опише бића, предмете и места користећи једноставна језичка средства; – разуме свакодневне исказе у вези са непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; – изрази основне потребе, осете и осећања једноставним језичким средствима; – разуме једноставна обавештења о положају у простору и реагује на њих; – тражи и пружи једноставна обавештења о положају у простору; – разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на хронолошко и метеоролошко време; – разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих; – тражи и даје једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање; – разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања и реагује на њих; – тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима; – разуме једноставне текстове у којима се описују радње и способности у садашњости; – размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; – опише радње и способности користећи једноставна језичка средства; – разуме и саопшти једноставне исказе који се односе на бројеве и количине	ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	Слушање једноставних позива на заједничку активност и реаговање на њих (позив на рођендан, игру, дружење); упућивање и прихватање/одбијање позива на заједничку активност коришћењем најједноставнијих израза
	ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	Слушање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услуга или обавештење; давање усменог и писаног одговора на исказану молбу коришћењем најједноставнијих језичких средстава; упућивање молби, исказивање захвалности и извињења
	ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	Слушање једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан; реаговање на упућену честитку и упућивање кратких пригодних честитки
	ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	Слушање једноставних описа бића, предмета и места у којима се појављују информације о спољном изгледу, појавним облицима, димензијама и осталим најједноставнијим карактеристикама; давање кратких описа бића, предмета и места; тражење и давање информација у вези са описом бића, предмета и места
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	Слушање једноставних исказа у вези са потребама, осетима, осећањима; саопштавање својих и туђих потреба, осета и осећања и (емпатично) реаговање на њих
	ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	Слушање текстова у којима се на једноставан начин описује положај у простору; усмено и писано тражење и давање информација о положају у простору коришћењем најједноставнијих језичких средстава
	ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	Слушање једноставних исказа у вези са хронолошким временом и метеоролошким приликама; усмено и писано тражење и давање информација о хронолошком времену и метеоролошким приликама коришћењем најједноставнијих језичких средстава
	ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	Слушање текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања коришћењем најједноставнијих језичких средстава
	ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	Слушање текстова с једноставним исказима за изражавање допадања/недопадања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање слагања/неслагања, допадања/недопадања коришћењем најједноставнијих језичких средстава
	ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	Слушање једноставних исказа који говоре о радњама и способностима у садашњости; описивање радњи и способности у садашњости, постављање питања и одговарање на њих, усмено и писано, коришћењем најједноставнијих језичких средстава
	ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА И КОЛИЧИНЕ	Слушање једноставних исказа који говоре о броју и количини нечега; саопштавање броја и количине, постављање питања и одговарање на њих, усмено и писано, коришћењем најједноставнијих језичких средстава

Кључни појмови садржаја: комуникативни приступ, функционална употреба језика, интеркултурност.

ТЕМАТСКЕ ОБЛАСТИ У НАСТАВИ СТРАНИХ ЈЕЗИКА ЗА ОСНОВНУ ШКОЛУ

Напомена: Тематске области се прожимају и исте су у сва четири разреда првог циклуса основног образовања и васпитања – у сваком наредном разреду обнавља се, а затим проширује фонд лингвистичких знања, навика и умења и екстралингвистичких представа везаних за конкретну тему. Наставници обрађују теме у складу са интересовањима ученика, њиховим потребама и савременим токовима у настави страних језика, тако да свака тема представља одређени ситуацијски комплекс.

1) Лични идентитет
2) Породица и уже друштвено окружење (пријатељи, комшије, наставници итд.)
3) Географске особености
4) Србија – моја домовина
5) Становање – форме, навике
6) Живи свет – природа, љубимци, очување животне средине
7) Временско искуство и доживљај времена (прошлост – садашњост – будућност)
8) Школа и школски живот
9) Млади – живот деце и омладине
10) Здравље и хигијена
11) Емоције (љубав према породици, друговима)
12) Превозна средства
13) Временске прилике
14) Уметност за децу (нарочито модерна књижевност за децу; пригодне традиционалне и модерне песме)
15) Обичаји и традиција, фолклор, прославе (рођендани, празници)
16) Слободно време – забава, разонода, хобији
17) Исхрана и гастрономске навике
18) Путовања
19) Мода и облачење
20) Спорт
21) Вербална и невербална комуникација, конвенције понашања и опхођења

ЈЕЗИЧКИ САДРЖАЈИ

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

ПОЗДРАВЉАЊЕ	*Hi/Hello, how are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great.* *Good morning/afternoon/evening/night.* *Goodbye./Bye. See you later/tomorrow/on Monday.* *Have a nice day/weekend/holiday! Thanks, same to you!* Личне заменице – *I, you …* Глагол *to be – the Present Simple Tense* Императив **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	*Hi, I'm Andrija. Hello, I'm Alex. How old are you? I'm (nine). I'm in Year 3. Where are you from? I'm from Serbia. How do you spell your name? It's A-N-D-R-I-J-A. Have you got any brothers or sisters? Yes, I have/I've got one sister. No, I'm an only child. How many aunts/uncles have you got? This is my cousin/sister Vanja. Nice to meet you. Nice to meet you, too. What's your/his/her/their address? It's 12, Zvezdarskih jelki Street, Belgrade. What's your/his/her/their phone number? It's oh/zero-six-four-double five/five-five... I'm 10 today. How old is your mum/dad? She/He's 32. Where are your parents today?Are they at work? No, they're at home. Are your friends at school now? Yes, they are. This is my friend Ana. She's/She is in my class. That's Tea's dog. Its name is Spot. This is our teacher, Mr/Miss/Mrs Jones. That is Mr Turner. He's/He is a policeman. Who are those children? They're our neighbours. What are their names? Pavle and Milica. Who's the boy in the picture? It's my Brazilian pen pal, Bruno. Tell me about your family/country. Write soon!* Личне заменице – *I, you…* Присвојни придеви – *my, your…* Показне заменице – *this/that, these/those* *Have got/Have* за изражавање поседовања Питања са *Who/What/Where/How (old/many)* Предлози за изражавање места – *from, in…* Саксонски генитив са именицама у једнини Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом Императив Основни бројеви (0–100) Алфабет **(Интер)културни садржаји:** устаљена правила учтивости; конвенције у писању личних заменица; конвенције у саопштавању телефонских бројева и адреса; употреба титула уз презимена (*Mr*, *Mrs*, *Miss*); разлике између српске азбуке и енглеског алфабета; конвенције у писању разгледница и писама
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	*Listen, point and repeat. Listen again. Match the words with the things/people in the picture. Order the lines. Ask and answer questions about the photo on page 38. Spell your name. Ask your friend to spell his/her name. Write/Circle the letters/numbers. Write/Say true or false. Complete the sentences/dialogue. Complete the table with ticks and crosses. Read the story. Read and check. Think of a place/person. Come and help! Wait and see! Watch out! Hurry up! Close/Open the door/a window, please! Smile! It's my/your/Oliver's turn!* Императив Присвојни придеви – *my, your…* Алфабет Бројеви 0–100 **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	*Can we meet on Saturday and play football? I'm sorry, I've got a music class on Saturday, but we can meet on Sunday. Really? Sunday is ok for me too! Great! See you at the park!* *It's hot today. Let's go to the beach! Sorry, but I can't swim!* *I'm very tired. Let's go home!* *Come and meet my friends!* *Listen to the music!* Модални глагол *can* за изражавање предлога и способости Императив **(Интер)културни садржаји:** прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода

ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	*Can you spell that again, please?/Can you write it on the board, please?* *Can/May I read the story? Of course you can.* *Can/May I sit here, please? No, it's Nina's seat.* *Can/May I borrow your dictionary? Yes, here you are. Thank you/Thanks. You're welcome.* *Thanks for your help* Модални глаголи за изражавање молбе – *can/may* Саксонски генитив са именицама у једнини **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	*Welcome to my birthday party! Happy birthday to you! Thanks! How many candles are there on your birthday cake? Happy New Year!/ Merry Christmas!/Happy Valentine's Day!/Happy Easter! Thanks, same to you! Let's have a party. Let's celebrate! What do you do on New Year's Day? We open our presents and watch films about Santa Claus and his reindeer. At Easter we decorate Easter eggs. Children dress up for Halloween. Look at the fireworks!* Императив *The Present Simple Tense* за описивање уобичајених радњи (само као опција, рецептивно) Питања са *What/How many* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и догађаји и начини обележавања/прославе

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	*Who's this? It's Johnny Depp, my favourite actor. He's American. That's a photo of my family. Look, they're all smiling. How many teeth has your baby brother got? What colour are his eyes? I've/I have got two hands. She's/She has got black hair. He's/He has got big ears. She's/ She is tall and slim. My dad's new car is fast and cool. What are these? They're my new felt tip pens. Belgrade is the capital of Serbia. Our city is old, but very nice. There are a lot of beautiful mountains and lakes in my country. What's the capital of England? London buses are red, but its taxis are black. Where are you in this photo? I'm in Sydney, it's a big city in Australia. There are a lot of strange animals and funny birds.* Глаголи *have got, to be* за давање описа Показне заменице – *this/that, these/those* Егзистенцијално *There is/are…* Питања са *Who/What/Where/How many...* Правилна множина именица: *pen – pens, bus – buses, city – cities…* Неправилна множина основних именица: *tooth – teeth...* Употреба чланова приликом првог спомињања неког појма и са појмовима који су одређени контекстом **(Интер)културни садржаји:** Познате личности из области спорта, глуме, музике ; престонице земаља енглеског говорног подручја; препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја
ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*She's tired/bored. She wants to go home. Is he hungry/thirsty? Does he want a sandwich/a glass of orange juice? They're not cold, they're hot! Are you OK? Is he happy? No, he's sad. His dog is lost.* *The Present Simple Tense (be, want)* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	*They're at the cinema/museum. Where's your brother? He's in bed. Where's my English dictionary? It's here on my desk. Where are my trainers? They are over there, under the bed. Where's the Statue of Liberty? It's in New York. The London Eye is next to the River Thames.* Прилози и предлози за изражавање положаја и просторних односа: *here, there, in, on, at, next to, under...* Питања са *Where* Употреба и изостављање одређеног члана у изразима *at the park/beach/cinema/museum, at home/school/work, in bed...* **(Интер)културни садржаји:** препознатљива обележја земаља енглеског говорног подручја
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	*What time is it? It's twelve (o'clock). It's a quarter to/past twelve. It's half past twelve. What day is it today? It's Wednesday. It's a nice, sunny day. Is it snowy? No, but it's rainy and windy today. I've got a basketball game at a quarter to four/on Saturday.* Питања са *What/When* Предлози за изражавање времена: *at, on, to, past...* **(Интер)културни садржаји:** радна недеља и викенд
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	*It's Alex's guitar. Is that Anna's bag? These are not their jackets. Sophie's mum and dad have got/have a big house. My friend hasn't got/ doesn't have any brothers or sisters. Have you got/Do you have a bike?* Присвојни придеви *my, your…* Показне заменице – *this/that, these/those* *Have got/Have* за изражавање припадања/поседовања Саксонски генитив са именицама у једнини **(Интер)културни садржаји:** породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	*Does he like music? Yes, he loves it./No, he doesn't. Who's your favourite tennis player? What's your favourite hobby? It's an amazing poster! Those computer games are fantastic!* *The Present Simple Tense* глагола *be/like/love* Питања са *Who/What* **(Интер)културни садржаји:** интересовања, хобији
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	*My brother can play football, but he can't act. How many languages can your dad speak? Can you play the guitar? I can't ride a bike.* *We are late for our school bus.* *Look! She's/She is wearing a dress. Is he wearing jeans? Yes, he is. No, he isn't. What are you doing? I'm/I am eating a biscuit. What are they doing? They are not/aren't playing, they're watching TV.* Модални глагол *can* за изражавање способности *The Present Continuous Tense* за изражавање тренутних радњи Питања са *What/Where/When/How many* **(Интер)културни садржаји:** породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА И КОЛИЧИНЕ	*How many children are there in your class? There are 11 boys and 14 girls.* *How many classes have we got today? We've got four classes.* *Her granny is 65.* Правилна множина именица: *boy-boys, girl-girls, class-classes…* Неправилна множина основних именица: *child-children...* Питања са *How much/many* Основни бројеви 0–100 **(Интер)културни садржаји:** Конвенције у писању двоцифрених бројева Новчане валуте у земљама енглеског говорног подручја и њихове ознаке

ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	*Ciao! Buongiorno! Buonasera! Arrivederci!* *Come stai? Come va? Come sta?Bene, grazie, e tu?* *Salve!* *Piacere. A domani! A presto! Buona notte!* *A lunedì! A mercoledì!* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	*Come ti chiami? Mi chiamo Bojana. Di dove sei? Sono di Kragujevac.* *Bojana, questo è il mio amico. Si chiama Davide.* *Questa è la mia maestra. Si chiama Milena. Questa è la signora Corona. Questo è il signor Bruni. Piacere.* *Quanti anni hai? Ho 9 anni.* *Chi c'è nella foto? Questa è la mia famiglia.* *Questo è mio padre. Lui ha 45 anni.* *Questa è mia nonna. Si chiama Jelena.* Личне заменице у функцији субјекта. Присвојни придеви *(il mio/la mia, il tuo/la tua; i miei/le mie, i tuoi/le tue)* Показне заменице *(questo/a)* Упитне речи *(come, quanto, chi, di dove)* Презент глагола *essere, avere* и најфреквентнијих глагола Глалоги *chiamarsi, stare, avere, essere.* *Основни бројеви (1–100)* Алфабет **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у Италији и нашој земљи Конвенције у саопштавању телефонских бројева и адреса
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	*Chi è assente? Chi non c'è oggi? Tutto chiaro? Ragazzi, silenzio per favore! Non capisco. Può ripetere, per favore. Ho finito!* *Vieni alla lavagna. Ascoltate! Rispondete! Guardate! Cercate! Disegnate! Ripetete! Lavate le mani! Colorate! Alzatevi! Sedetevi! Avete finito?Attenzione! Cantiamo insieme! Prendete/aprite i vostri libri!* *Dammi il tuo quaderno!* *Ottimo. Giusto. Silenzio per favore!* Заповедни начин фреквентних глагола за друго лице једнине и множине – рецептивно **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	*Giochiamo a calcio! Dai, andiamo fuori! Facciamo questo insieme!* *Va bene! Va benissimo!* *Vuoi venire alla mia festa di compleanno?* *Grazie. Va bene. Mi dispiace, non posso.* Глагол *volere* + инфинитив Глагол *potere* – рецептивно Заповедни начин фреквентних глагола Питање интонацијом Негација **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива, прослава рођендана, игре, забава и разонода
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	*Permesso? Posso entrare?* *Prego. Avanti!* *Scusi, posso andare in bagno?* *Posso uscire?* *Va bene. Grazie.* *Scusi, può ripetere per favore?* *Vorrei un po' di acqua.* *Mi presti la gomma? – Sì, certo.* *Grazie. – Prego.* Модални глагол за изражавање молбе *(potere)* Кондиционал учтивости: прво лице једнине *(vorrei)* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ЧЕСТИТАЊЕ РОЂЕНДАНА, ПРАЗНИКА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	*Buon compleanno!* *Buon Anno! Buon Natale! Auguri! Tanti auguri! Buona Pasqua!* *Forza!* *Bravo/a/i/e! Molto bene!* *Grazie.* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања Игра и спорт

ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	*Questa è la mia amica Ivana. È alta. Ha i capelli castani. Ha gli occhi azzurri.* *Il mio gatto si chiama Marta. È piccolo e nero.* *Com'è la tua camera? La mia camera è piccola. Ci sono un letto e una scrivania. C'è una finestra grande.* *Di che colore è/sono?* *C'è un albero alto. Ci sono tre mele rosse. Ci sono due sedie e un tavolo.* *Roma è una città anica. C'è molto traffico.* Присвојни придеви *(mio/mia, tuo/tua; i miei/le mie; i tuoi, le tue)* Множина именица Најфреквентнији описни придеви Конструкција: речца *ci* и глагол *essere: c'è/ci sono* **(Интер)културни садржаји:** Познате личности из области спорта, глуме, музике и сл
ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*Ho fame. Ho sete.* *Vorrei un succo di frutta/un bicchiere d'acqua.* *Vuoi un panino?No, grazie. Non ho fame. Sì, grazie.* *Ho freddo/caldo. Sono stanco/a.* *Sono malato/a. Ho mal di testa. Ho mal di dente.* *Buon appetito!* Кондиционал учтивости *(vorrei)* Негација *(no/non)* Презент глагола *avere* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	*Dov'è la mamma? – È al lavoro.* *Dov'è Laura? È a casa? – No, è al parco.* *C'è una borsa sul tavolo.* *Dov'è il gatto? – È sotto la sedia.* *Lo zaino è vicino al banco.* *La macchina è dietro l'albero.* *Dov'è il museo? – Non è lontano, è dietro questo palazzo.* *Sono a casa. Sono a scuola.* Неодређени и одређен члан *(un/una; il/la)* Предлози *(su, in, sotto, sopra, dietro, accanto, vicino, lontano)* Упитне речи *(dove)* *c'è, ci sono* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања Препознатљива обележја италијанских градова и села
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	*Che ora è? Che ore sono? – Sono le cinque e dieci. È l'una.* *Che giorno è? – Oggi è giovedì, il 25 ottobre.* *Che tempo fa? – Fa bel tempo. C'è sole. Piove. Nevica.* Сати Дани у недељи Месеци у години **(Интер)културни садржаји:** Радна недеља и викенд
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	*Questa è la mia matita. Questo non è il mio zaino.* *Di chi è questo libro?* *È tua questa bicicletta? Sì, è mia. No, non è mia. È di Serena.* *Queste sono le mie penne. Questi sono i miei libri.* *Ho una sorella. Si chiama Paola. Ha 6 anni. Mio padre si chiama Marco. Mia madre si chiama Laura.* *Hai una matita? – Sì, c'è l'ho. No, non ce l'ho.* Показни придев и заменица*: questo/a/i/e* Присвојни придеви *(mio/a; tuo/a; mie/miei; tue/tuoi)* Презент глагола *avere* Питања *di chi è/di chi sono* **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке; однос према својој и туђој имовини
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	*Ti piace il gelato?Ti piace la pizza?* *Sì, mi piace. È molto buono/a. No, non mi piace.* *Mi piacciono questi quaderni.* *Cosa vi piace fare? – Ci piace disegnare/cantare.* *Ci piacciono questi dolci.* *Va bene. Sono d'accordo. Non sono d'accordo.* Именице (једнина и множина) Одређени члан *(il, la, l').* Презент фреквентних глагола Глагол *piacere.* Конструкција са инфинитивом *(Mi piace nuotare).* Дативне заменице *mi, ti, ci vi.* **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће

ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	*Ascolto la musica. Leggo un libro d'avventura.* *Gioco a pallavolo.* *Mia madre lavora in negozio.* *Parli italiano? – Sì, un po'.* *Che lingue parli? – Inglese e italiano.* Презент најфреквентнијих глагола **(Интер)културни садржаји:** Породични живот; школске и ваншколске активности
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА И КОЛИЧИНЕ	*Quanti libri ci sono sul banco? – Ci sono 12 libri.* *Ci sono 15 bambini nel disegno.* Основни бројеви до 100 Речца *ci* и глагол *essere: c'è, ci sono* **(Интер)културни садржаји:** Школско окружење

НЕМАЧКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	*Hallo! Grüß dich! Guten Morgen! Guten Tag! Guten Abend! Wie geht's? Super. Gut, danke. Es geht. Schlecht. Auf Wiedesehen. Gute Nacht. Tschüs. Bis bald.* Упитне заменице и прилози (Интер)културни садржаји: Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	*Ich heiße Martin. Mein Name ist Martin Kaiser. Wie heißt du? Wie ist dein Name? Wie ist dein Vor-/Familienname? Hast du Geschwister? Ja, einen Buder/eine Schwester. Mein Bruder/meine Schwester heißt …… Wer ist das? Das ist Anna, die Schwester von Peter. Sie ist 10 Jahre alt. Ihr Bruder ist 12. Sie wohnen in Berlin. Ich finde sie nett.* Личне заменице: номинатив, акузатив; Присвојне заменице: *mein, dein, Ihr, sein, ihr* (номинатив, акузатив); Неодређеноличне реченице Основни бројеви 1−100 (Интер)културни садржаји: Препознавање најуочљивијих сличности и разлика у начину упознавања, представљања, размене личних података код нас и у земљама немачког говорног подручја
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	*Hör zu! Hört aufmerksam zu! Ruhe, bitte! Mach das Lehrbuch auf! Macht das Heft zu! Komm! Du sollst deinem Freund helfen. Seid ruhig! Ruf mich später an!* Заповедни начин фреквентних глагола , друго лице једнине и множине (Интер)културни садржаји: Поштовање основних норми учтивости;
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	*Möchtest du morgen mit mir ins Kino gehen? Der Film beginnt um 18 Uhr.* *Du solltest mehr Obst und Gemüse essen. Sport ist auch wichtig. Ich gehe morgen einkaufen. Kommst du mit? – Ja, gerne./Einverstanden./ Abgemacht. Leider kann ich nicht. Ich muss meiner Mutter helfen./Kommst du nicht mit? – Doch, das habe ich dir schon gesagt.* Упитне реченице Облик *sollte* за давање савета и препорука Презент (Интер)културни садржаји: прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	*Guten Tag, kann ich Ihnen helfen? – Ja, ich suche ein T-Shirt in Größe XL./Enschuldigung, wann fährt der Bus nach Hamburg ab?Um 23.45 . – Danke schön und noch eine Information bitte, wie komme ich zum Kino? – Gehe etwa 50 Meter geradeaus und dann nach rechts. Frau Weiz ist krank. Kannst du sie besuchen? Tut mir leid, heute habe ich keine Zeit.* Упитне реченице Прилози за место Предлози за правац Основни бројеви (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације
ОПИСИВАЊЕ И ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	*Alles Gute zum Geburtstag. Herzlichen Glückwunsch! Frohe Weihnachten/Ostern! Zu Weihnachten schmücken wir den Tannenbaum. Zu Ostern bemalt meine Oma viele Eier.* Садашње време фреквентних глагола (Интер)културни садржаји: Најзначајнији празници и догађаји Дечје песме и приче одговарајућег садржаја
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	*Wer ist das? Das ist meine neue Freundin Katrin.Sie ist hübsch. Ihre Haare sind blond und ihre Augen blau. Wir wohnen in Ulm. Ulm ist keine Grossstadtstadt? Ich habe eine Katze. Meine Katze ist schwarz und weiss. Sie trinkt keine Milch.* Упитне заменице и прилози Придеви као предикатска допуна глаголу *sein* Присвојни детерминативи у номинативу и акузативу (Интер)културни садржаји: Познате личности из области спорта, глуме, музике ;

ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*Mir ist es kalt/warm. Ich friere. Ich habe Hunger. Ich möchte eine Pizza essen. Wie fühlst du dich? Was fehlt dir? Ich habe Zahnschmerzen. Möchtest du ein Aspirin? Ja, danke. Ich bin froh/glücklich/(un)zufrieden, traurig, böse denn ….* Безличне реченице Глагол *möchten* у садашњем времену (Интер)културни садржаји: Правила учтиве комуникације
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ/ОКРУЖЕЊУ	*Wo ist mein Rucksack? Unter dem Tisch. Auf dem Stuhl. Wo steht das Auto? Auf der Straße, vor dem Haus, in der Garage. Wie komme ich zum Einkaufszentrum? Wo befindet sich der Park?Du gehst 50 Meter geradeaus und dann nach rechts. Gehen Sie nach oben/unten/vorne.* Предлошко-падежне конструкције за изражавање просторних односе) Садашње време фреквентних глагола Употреба глагола *стоять* и *лежать* Упитни прилози за место и правац: *wo? wohin?* Прилози за место и правац: *hier, dort, da, link, rechts, geradeaus, oben, unten* (Интер)културни садржаји: Култура становања: село, град
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	*Wie spät ist es? Es ist halb fünf. Es ist Viertel nach zwei. Es ist kalt/warm. Es regner/scheint/schneit. Wie ist das Wetter heute in Deutschland/Serbien?* Садашње време фреквентних глагола Безличне реченице Основни бројеви 1−24 (Интер)културни садржаји: клима, временске прилике
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	*Meine Cousine lebt in der Schweiz. Wir haben viele Poster in unserem Klassenzimmer. Susis Hund ist ein Rottweiler. Wem gehört das Fahrrad? Das ist Marias Fahrrad. Ist das der Onkel von Corrina? Ja, das ist ihr Onkel aus Stuttgart. Ich habe ein Auto. Mein Auto ist ein Golf.* Присвојни детерминативи у номинативу, дативу и акузативу, саксонски генитив Конструкције за изражавање припадања *(ein Freund von mir*) Глагол *gehören* (Интер)културни садржаји: Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке, однос према својој и туђој имовини
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	*Was ist dein Hobby? Was machst du in deiner Freizeit am liebsten? Was trinkst du lieber, Apfelsaft oder Orangensaft? Orangensaft trinke ich am liebsten. Wie gefällt dir meine Gitarre? Super. Ich finde das Buch sehr interressant. Bald fahren wir ans Meer. Super ich liebe das Meer und Schwimmen. Magst du* Компарација придева *gern, viel* Деклинација именица (номинатив, датив и акузатив) (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, храна, пиће
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	*Toni tainiert Fußball.Er hat Traininge jeden Tag von 8 bis 11 Uhr. Spielst du Klavier?Ja, ich kann gut Klavier spielen und du? Was machst du? Ich mache meine Hausaufgabe und sein Vater hilft ihm dabei.* Садашње време фреквентних глагола (Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	*Wieviele Schüler sind in deiner Klasse? Es gibt 12 Schülerinnen und 15 Schüler. Diese Jacke kostet jetzt 45 Euro. Er wohnt im dritten Stock. Sein Vater hat 3 Schwestern.* Основни бројеви преко 1000 Редни бројеви до 100 Читање година до 2000 и после Употреба члана (Интер)културни садржаји: друштвено окружење Основни бројеви до 100 (Интер)културни садржаји: друштвено окружење

РУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	*Здравствуй/те! Привет! Доброе утро! Добрый день! Добрый вечер! Сколько лет, сколько зим!* *Добро пожаловать!* *Как дела? Нормально!* *До завтра! До скорой встречи! До свидания! Пока! Спокойной ночи! Счастливо!* Упитне заменице и прилози: *как, сколько* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости

ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	*Меня зовут Борис. Я – Маша. Как тебя/его/её зовут? Как твоя фамилия?* *У меня брат/сестра. Как зовут твоего брата? Как зовут твою маму?* *Кто это?Это Маша, а это Наташа. Это Мария Петровна. Она моя учительница. Это мой друг. Его зовут Женя. Женя – это Лена, моя подруга.* *Сколько тебе/ему/ей лет? Мне девять лет. Ему два года. Сколько лет твоей бабушке? Ей сорок девять лет.* Личне заменице (номинатив, генитив и датив) Присвојне заменице: *мой, твой* (номинатив, генитив и датив) Безличне реченице с глаголом *зовут* Показни прилог: *это.* Упитне заменице и прилози Основни бројеви 1−100 Употреба облика именица *год, года, лет* с бројевима (*один год, два года, пять лет*) **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најуочљивијих сличности и разлика у начину упознавања, представљања, размене личних података код нас и у Русији Руска лична имена, имена по оцу, надимци
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	*Слушай! Слушайте внимательно!* *Не разговаривайте! Тихо! Смотри/те! Посмотри/те!* *Открой/те, закрой/те учебник/и, дверь, тетрадь, окно, учебник! Скажи/те! Не смейся/смейтесь!* *Заходи! Встань/те! Садись! Ответь/те на вопросы! Повтори/те за мной! Положи ручку на стол. Дай мне ручку, пожалуйста! Раскрась! Иди сюда!* *Позвони мне, пожалуйста! Напиши! Нарисуй! Не забудь/те! Будьте добры!* Заповедни начин фреквентних глагола, друго лице једнине и множине **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости;
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	*Давай/те играть в футбол/в жмурки/в прятки!* *Давайте поговорим! Давайте начнём!* *Тихо! Пошли! Давайте пойдём в парк!* *Готовы? Я не готов.* *Давайте петь! Давайте споём песенку!* *Я не могу, у меня грипп/ангина.* *У меня день рождения, приходи ко мне! Извини, к сожалению не могу. Ничего! Хорошо!* Заповедни начин – 1 лице множине; 2 лице једнине и множине Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген личних заменица и именица (*у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины*) **(Интер)културни садржаји:** прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	*Спасибо. Большое/огромное спасибо. Ничего. Не за что. Спасибо от всей души/от всего сердца. Благодарю вас.* *Спасибо брату, что не оставил меня.* *Позвольте мне подарить Вам... Вы очень любезны.* *Я рад/рада, что вы пришли к нам.* *Извини, можно взять твою ручку? Да, конечно. Нет, мне ручка нужна.* *Извините, повторите, пожалуйста.* *Извините, что опаздал. Ничего. Заходи.* *Будьте добры/любезны,...* *Мне очень жаль. Прости.* *Я прошу вас/тебя ответить на вопрос.* *Можно?Нет, нельзя.* *Вы могли бы это сделать?* Модалне речи (*пожалуйста, спасибо*) Предикатив *можно, жаль, нельзя* Инфинитив Заповедни начин фреквентних глагола Упитни искази без упитне речи Интонација **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ОПИСИВАЊЕ И ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	*Поздравляю! С праздником! С днём рождения! Желаю тебе счастья! С Новым годом! С Новым счастьем! С Рождеством! С Новым годом и Рождеством! С Днём защитника отечества! С Восьмым марта! Это подарок для тебя. Спасибо! Счастливо! Удачи! Всего хорошего!* Садашње време фреквентних глагола **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и догађаји Дечје песме и приче одговарајућег садржаја
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	*Кто это? Это мой друг Борис. У него короткие, светлые волосы. На нём футболка и джинсы. Футболка красного цвета. Это моя подруга Маша. У неё синие глаза. Откуда она приехала? (из какой страны, из какого города. Она приехала из Сербии, из Белграда. Белград – столица Сербии. А он?Он из Росии.* *Кто на этой фотографии? Это Новак Джокович, сербский теннисист, бывшая первая ракетка мира. Что это? Это ручка. Это ручки. Какого цвета? Зелёного. Это мой дом. Он большой.* Упитне заменице и прилози Придеви Род, број и слагање с именицама Множина именица Конструкције за изражавање посесивности: у+ ген личних заменица и именица (*у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Саши, у Маши*) Присвојне заменице*: мой, твой, наш, ваш, их.* **(Интер)културни садржаји:** Познате личности из области спорта, глуме, музике ;

ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*Тебе холодно? Да, мне холодно.* *Есть хочется? Хочу пить, не хочу есть.* *Как ты себя чувствуешь? Мне плохо. У меня болит зуб.* *Хочешь воды? Да, пожалуйста. Нет, не хочется.* *Мне скучно. Тебе весело? Нет, не весело.* Безличне реченице Глагол *хотеть* у садашњем времену Упитни искази без упитне речи Интонација **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ/ОКРУЖЕЊУ	*Где мой рюкзак? Под столом. На стуле.* *Где рубашка? В шкафу. Книги лежат на столе.* *Где мой стакан? Стоит на столе.* *Где находится библиотека?Напротив книжного магазина.* *На какой улице находится парк? Как мне пройти к театру? Где ты живёшь? Там, слева от библиотеки.* *Куда ты идёшь? Сюда, прямо.* *Как пройти на улицу Строителей? Надо идти прямо, потом повернуть налево.* Предлошко-падежне конструкције за изражавање просторних односа (*в шкафу, под столом, на стуле*) Садашње време фреквентних глагола Употреба глагола *стоять* и *лежать* Упитни прилози за место и правац: *где, куда* Прилози за место и правац: *там, здесь, туда, сюда, направо, налево, прямо* Глаголи кретања (рецептивно): *идти/ходить; ехать/ездить* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања: село, град
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	*Который час? Ровно восемь. Сколько времени? Пять часов. Три часа. Сегодня холодно. Идёт снег. Дождь идёт. Светит солнце. В Москве солнечно.. На улице холодно/тепло. У меня тренировка в пять часов. Пора на тренировку.* Садашње време фреквентних глагола Безличне реченице Основни бројеви до 100 Предикатив: *пора* Слагање именице *час* с бројевима **(Интер)културни садржаји:** клима, временске прилике
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	*Чей это мяч? Это мой мяч.* *Это твой велосипед?У меня нет велосипеда.* *У неё два брата и сестра.* *У тебя есть собака? Нет, у меня нет собаки.* *Чья это собака? Твоя? Чьи это игрушки? Мои. Его.* Присвојни придеви и заменице Упитно-присвојна заменица: *чей, чья, чьё, чьи* Конструкције у + ген за изражавање посесивности (*у меня, у тебя, у неё...*) Упитни искази с упитном речју Интонација **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке, однос према својој и туђој имовини
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	*Ты любишь блины? Да, очень. Нет, не очень.* *Маша, ты любишь компот? Мне нравится варенье. Компот мне не нравится.* *Ты любишь играть в футбол?Нет, не люблю. Обожаю играть в футбол.* Безличне реченице Садашње време глагола *любить* **(Интер)културни садржаји:** интересовања, хобији, храна, пиће
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	*Что они делают? Ребята в парке. Они играют в разные игры. Саша хорошо играет в футбол. Мила отлично играет в волейбол. Саша умеет играть на гитаре.* *Что он делает? Он делает домашнее задание/читает книгу. Мама ест блины. Папа готовит обед. Дети помогают родителям.* Садашње време фреквентних глагола **(Интер)културни садржаји:** породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ, БРОЈЕВА И ЦЕНА	*У нас сегодня четыре урока. Моей бабушке 65 лет.* *Сколько кубиков на рисунке? 30.* Основни бројеви до 100 **(Интер)културни садржаји:** друштвено окружење

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	*Salut! Bonjour, ça va? Ça va, merci! Comment vas-tu? Comment allez-vous? Je vais bien, merci. Bonsoir! Bonne nuit! Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain matin. A lundi! A plus tard!* Питање интонацијом Узвична реченица Инверзија у устаљеним изразима **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости

ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	*Quel est ton nom? Je suis Milica. Tu as quel âge? J'ai neuf ans, je suis en troisième. Il vient de France? Non, il est Belge. Voilà Michel. C'est Mme Brigitte, elle est professeur. Quel âge a ton frère? Il a 16 ans. Quelle est ton adresse? J'habite 32, rue Beogradska. J'habite avec mes parents.* Ненаглашене личне заменице у функцији субјекта Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta*) Упитне речи (*comment, qui, quel/quelle*) Основни бројеви 1–60 Презент глагола *avoir* и *être* и глагола прве групе Презентативи (*c'est, ce sont, voilà*) **(Интер)културни садржаји:** устаљена правила учтивости; конвенције у писању личних заменица; конвенције у саопштавању телефонских бројева и адреса; употреба титула уз презимена (*M*, *Mme*, *Mlle*); конвенције у писању разгледница и писама
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	*Écoute et réponds/mime! Trouvez les réponses! Répétez après moi! Lisez à voix haute! Dites vrai ou faux! Donne le bon numéro! Trouvez la bonne image! Choisis un copain/une copine! Joue avec ton voisin ou ta voisine! Prends une carte! Dessinez/écrivez sur votre cahier! Chantons ensemble! Complétez le dialogue! Préparez-vous! Attendez! Attention! Dépêche-toi! Ferme la porte, s'il te plaît.* Императив фреквентних глагола Присвојни придеви (*ton, ta, votre*) **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости
ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	*On va ensemble à la cantine? Volontiers. Tu peux venir chez moi ce soir? Désolé, je ne peux pas. Tu veux jouer au basket avec nous? Oui, j'adore le basket! Je ne peux pas, je suis fatiguée. On y va? Oui, ça va.* Питање интонацијом Негација (*ne/n'... pas*) **(Интер)културни садржаји:** прикладно позивање и прихватање/одбијање позива; прослава рођендана, игре, забава и разонода
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	*Est-ce que je peux avoir un sandwich, s'il vous plaît? Voilà. Merci, Madame! Je t'en prie. Je voudrais lire le dialogue. Vous pouvez écrire au tableau, s'il vous plaît? Tu veux m'aider, s'il te plaît? Bien sûr! Pardon!* Питање са *est-ce que* Питање интонацијом Кондиционал учтивости (*je voudrais…*) **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ОПИСИВАЊЕ И ЧЕСТИТАЊЕ ПРАЗНИКА, РОЂЕНДАНА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	*Demain c'est mon anniversaire. Bon anniversaire, cher Michel! Bienvenus! Bonne année! Bonne fête, maman! Joyeux Noël! C'est très bien! Merci beaucoup, à toi/à vous aussi! Félicitations!* Придеви (*bon/bonne, cher/chère*) Узвичне реченице Предлози (*à*) **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начини обележавања/прославе
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	*Zaz est une chanteuse française. C'est ma chanteuse préférée C'est la photo de ma famille. C'est mon grand frère, il a les cheveux noirs. Ils sont très gentils et ils parlent beaucoup. Il a un gros chien noir. La voiture de sa mère est belle. Paris est la capitale de France. En Suisse il y a beaucoup de montagnes.* Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta, son/sa*) Описни придеви Множина именица и придева Презентативи (*il y a*) **(Интер)културни садржаји:** Познате личности из области спорта, глуме, музике ; престонице земаља француског говорног подручја; препознатљива обележја земаља француског говорног подручја
ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*Je voudrais un sachet de bonbons. J'ai faim, je prends un sandwich/un croissant. J'ai froid, je mets mon pull. Pourquoi il est triste? Elle ne va pas bien. Tu as peur des loups? Non, je n'ai pas peur.* Презент фреквентних глагола Кондиционал учтивости (*je voudrais*) Негација (*ne/n'... pas*) Презент глагола *avoir* **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ/ОКРУЖЕЊУ	*Ils jouent dans le parc. Ton ami n'est pas là. Tu es devant l'école. Où est le cinéma, s'il vous plaît? Tu vas tout droit. Le cinéma est derrière la poste. Où est ton dictionnaire? Il est dans mon sac. Ils habitent au centre de Lyon. La Tour Eiffel se trove à Paris.* Предлози (*dans, à, devant, derrière*) Одређени члан; неодређени члан Упитне речи (*où*) **(Интер)културни садржаји:** Препознатљива обележја земаља француског говорног подручја
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	*Quel temps fait-il? Il fait froid aujourd'hui. Quel jour sommes-nous? C'est samedi. Quelle heure est-il? Il est quatre heures. Il est six heures et demie. Il y a un match de basket ce soir. Il commence à 19 heures. Je vais à l'école à 8 heures.* Дани у недељи Униперсонални глаголи Основни бројеви до 60 Презентативи (*il y a*) **(Интер)културни садржаји:** Радна недеља и викенд

ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	*C'est la poupée de Milica. Ce sont les parents de Zoran. Ils ont une nouvelle voiture. A qui est ce livre? Qui a une gomme? Mon ami a un frère et une sœur. Voilà ton portable! Il n'a pas de chien, il a une tortue. C'est à moi.* Презентативи (*c'est, ce sont*) Присвојни придеви (*mon/ma, ton/ta*) Негација (*ne/n'... pas*) Предлози (*de, à*) **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, однос према својој и туђој имовини
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	*D'accord? Moi aussi, je suis d'accord. Je ne suis pas d'accord. Cette chanson vous plaît? Oui, elle est jolie. Moi, je n'aime pas. Ce livre est intéressant. Ce n'est pas intéressant. Tu aimes le basket? Non, je préfère le handball. J'adore la musique, mais je déteste le sport. Qu'est-ce qu'elle aime faire? Elle aime patiner et faire du roller. Quel joli dessin!* Презент фреквентних глагола Показни детерминативи (*ce, cet, cette, ces*) Конструкција са инфинитивом (*j'aime patiner*) Негација (*ne/n'... pas*) Узвична реченица **(Интер)културни садржаји:** Интересовања, хобији
ИЗРАЖАВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	*Je sais lire en français maintenant. Il parle combien de langues? Il parle deux langues, l'anglais et l'espagnol. Elle sait jouer au basket? Oui, elle joue très bien. Qu'est-ce que tu cherches? Mon portable, je veux écrire un message à ma mère. Qu'est-ce qu'ils font? Ils ne jouent pas, ils regardent la télé. Elle porte un pantalon? Non, elle porte une jupe.* Глагол *savoir* за изражавање способности Презент фреквентних глагола Негација (*ne/n... pas*) Упитне речи и конструкције (*combien, qu'est-ce que*) **(Интер)културни садржаји:** Породични живот; живот у школи – наставне и ваннаставне активности
ИЗРАЖАВАЊЕ КОЛИЧИНЕ И БРОЈЕВА	*Tu as combien de cours aujourd'hui? J'ai cinq cours. Vous êtes combien dans la classe? Nous sommes 27. Dans ma classe il y a 13 filles et 14 garçons. Ma grand-mère a 59 ans.* Основни бројеви до 60 Презентативи (*il y a*) Презент глагола *avoir* и *être.* **(Интер)културни садржаји:** Конвенције у писању двоцифрених бројева

ШПАНСКИ ЈЕЗИК

Комуникативна функција	Језички садржаји
ПОЗДРАВЉАЊЕ	*¡Hola!* *¡Hola! ¿Qué tal?* *¡Hola! ¿Cómo estás? Bien, ¿y tú? Bien, gracias.* *¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches!* *¡Hasta luego! ¡Adiós! ¡Hasta el lunes! ¡Hasta el miércoles!* **(Интер)културни садржаји:** Формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости
ПРЕДСТАВЉАЊЕ СЕБЕ И ДРУГИХ; ДАВАЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О СЕБИ; ДАВАЊЕ И ТРАЖЕЊЕ ОСНОВНИХ ИНФОРМАЦИЈА О ДРУГИМА	*Hola, soy Marcos. ¿Y tú? Soy Elena. Encantada.* *¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años tienes? Me llamo Elena. Tengo ocho años. ¿Y tú?* *¿Quién es? Es mi amigo/amiga/hermano/hermana/profesor/profesora. Se llama Jovan. ¿De dónde es? Es de Novi Sad.* *Es mi familia. Son mi papá, mi mamá y mis hermanos.* *¿Quién es el niño en la foto? Es mi hermano, se llama Manolito. Esta es mi abuelita. Tiene 70 años.* Личне заменице у функцији субјекта Присвојни придеви Показне заменице *(este/a)* Презент глагола *ser* и *tener* Глагол *llamarse* Упитне речи (*quién, cómo, dónde, de dónde*), питање *cuántos años* Основни бројеви (1–100) Алфабет **(Интер)културни садржаји:** Препознавање најосновнијих сличности и разлика у начину упознавања и представљања у нашој земљи и земљама шпанског говорног подручја Конвенције у саопштавању телефонских бројева и адреса
РАЗУМЕВАЊЕ И ДАВАЊЕ ЈЕДНОСТАВНИХ УПУТСТАВА И НАЛОГА	*¡Adelante!* *¿Quién falta? ¿Quién no está? Estamos todos, ¡qué bien!* *A trabajar. Empezamos con una canción.* *¿Se entiende? Muy bien.* *¿Puedes/puede repetir? Más despacio/alto, por favor.* *¡Escuchad la canción! Abrid el libro, página 38.* *Mira/dibuja/habla con tu amigo. Coge el lápiz/la pelota.* *Cantamos juntos.* *¡Excelente! Muy bien.* Заповедни начин фреквентних глагола у потврдном облику за друго лице једнине и множине – рецептивно **(Интер)културни садржаји:** Поштовање основних норми учтивости

ПОЗИВ И РЕАГОВАЊЕ НА ПОЗИВ ЗА УЧЕШЋЕ У ЗАЈЕДНИЧКОЈ АКТИВНОСТИ	*–¿Puedes salir? –Sí./No puedo.* *–¿Jugamos al dominó/al parchís/al juego de memoria/al fútbol? ¿Vamos al patio? –Sí/vale.* *–Vamos al cine. –Perfecto. Vamos juntos.* *–¿Puedes venir a mi fiesta de cumpleaños? –Sí./No puedo, lo siento.* Глагол *poder* + инфинитив за изражавање позива Глагол *ir* Питање интонацијом Негација **(Интер)културни садржаји:** Прикладно прихватање и одбијање позива, прослава рођендана, игре, забава и разонода
ИСКАЗИВАЊЕ МОЛБЕ, ЗАХВАЛНОСТИ И ИЗВИЊЕЊА	*–¿Se puede? ¿Puedo entrar? –Adelante.* *–¿Puedes repetir?/¿Puede repetir? –Sí. Claro. – Gracias./Muchas gracias.* *–¿Puedo ir al baño? –Sí, claro.* *–¿Puedo salir? –Sí./No. Perdón.* *–¿Me prestas tu lápiz? –Sí./Sí, aquí tienes.* Глагол *poder* за изражавање молбе **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ЧЕСТИТАЊЕ РОЂЕНДАНА, ПРАЗНИКА И ДРУГИХ ЗНАЧАЈНИХ ДОГАЂАЈА	*¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias./Muchas gracias.* *¡Felices fiestas! A ti también.* *Feliz Navidad y próspero Año Nuevo.* *Felices Pascuas.* *¡Enhorabuena por el premio! – Muchas gracias.* **(Интер)културни садржаји:** Најзначајнији празници и начин обележавања/прославе и честитања Игра и спорт
ОПИСИВАЊЕ БИЋА, ПРЕДМЕТА, МЕСТА И ПОЈАВА	*¿Quién es? Es Ivana Spanovic. Es atleta de Serbia. Es mi deportista preferida. Tiene pelo negro y largo.* *Mi perro se llama Chiqui. Es pequeño. Tiene las orejas grandes.* *Mi hermano es alto/bajo/mayor/menor.* *¿Cómo es tu habitación? No es muy grande. Es bonita. Hay una cama y una mesa.* *¿Cómo es tu ciudad? Es grande. Hay varios parques. Son agradables...* Глагол *ser* Множина именица Најфреквентнији описни придеви Слагање у роду и броју Презентативи (*hay*) **(Интер)културни садржаји:** Познате личности из области спорта, глуме, музике ; препознатљива обележја неких земаља шпанског говорног подручја (нпр Шпанија, Мексико, Аргентина)
ИСКАЗИВАЊЕ ПОТРЕБА, ОСЕТА И ОСЕЋАЊА	*–Tengo hambre/sed ... –Yo también. ¿Quieres un zumo de naranja/un vaso de agua? –Sí, muchas gracias.* *–¿Quieres un bocadillo? –No, gracias, no tengo hambre./–Sí, gracias. –Buen provecho.* *–No tengo hambre/sed ... –Yo tampoco./Yo sí.* *–¡Qué frío!/Tengo frío. –¿Cierro la ventana? –Sí, gracias.* *–¿Tienes frío/calor? –No, estoy bien.* *–¿Estás bien? –Sí, gracias./No, estoy mal./Tengo sueño.* Презент глагола *estar, tener* и *querer* у релевантним комуникативним ситуацијама **(Интер)културни садржаји:** Правила учтиве комуникације
ИСКАЗИВАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ПРОСТОРУ	*–¿Dónde está tu mamá? –Está en el trabajo.* *–¿Dónde está Chiqui? ¿Está en casa? –No, está en el parque.* *–¿Dónde está tu cuaderno? –Está en la mesa.* *–¿Dónde está la biblioteca? –Está en el primer piso.* *Voy a casa. Estoy en la escuela.* Одређени члан Најфреквентнији предлози (нпр *a, en, sobre, debajo de, al lado de, a la izquierda, a la derecha*) *Ir a, estar en* **(Интер)културни садржаји:** Култура становања
ИСКАЗИВАЊЕ ВРЕМЕНА	*–¿Qué día es hoy? –Es lunes, el 3 de octubre.* *–¿Qué hora es? –Es la una. Son las dos y media.* *Hace buen/mal tiempo.* Сати Дани у недељи Месеци у години **(Интер)културни садржаји:** Радна недеља и викенд
ИЗРАЖАВАЊЕ ПРИПАДАЊА/ НЕПРИПАДАЊА И ПОСЕДОВАЊА/ НЕПОСЕДОВАЊА	*Es mi familia. Mi hermano menor se llama Pedro. Tiene 5 años. Mi hermana es mayor. Tiene 10 años. Su nombre es María.* *–¿De quién es esta guitarra? –Es de Ana.* *–¿Alguien tiene un lápiz/bolígrafo/papel blanco? –Sí, yo tengo uno./No, lo siento.* Присвојни придеви Неодређени члан Показни придев *este, esta, estos, estas.* Питање *de quién es/son.* **(Интер)културни садржаји:** Породица, пријатељи, кућни љубимци, играчке; однос према својој и туђој имовини

ИЗРАЖАВАЊЕ ДОПАДАЊА/ НЕДОПАДАЊА	*–¿Te gusta la música? –Claro. Me gustan* Dos chelos. *No me gusta...* *–No me gustan estos cuadernos. ¿A ti, te gustan? –Sí, mucho./A mí tampoco.* *–Me gusta dibujar/nadar /cantar. No me gusta dormir.* Глагол *gustar*, потврдни и одрични облик Одређени члан с глаголом *gustar.* Личне заменице *a mí, a ti.* **(Интер)културни садржаји:** Храна и пиће
ОПИСИВАЊЕ ДОГАЂАЈА И СПОСОБНОСТИ У САДАШЊОСТИ	*Escucho la música. Leo un libro de aventuras. Practico deportes.* *Mi mamá trabaja en una escuela…* *¿Sabes español? –Sí, un poco.* *¿Sabes jugar al parchís? –Sí./No sé.* Презент најфреквентнијих глагола Глагол *saber* за изражавање способности **(Интер)културни садржаји:** Породични живот; школске и ваншколске активности
ИЗРАЖАВАЊЕ БРОЈА И КОЛИЧИНЕ	*¿Cuántos hermanos tienes? –Tengo un hermano.* *¿Cuántas personas hay en la clase? –Somos 20.* *¿Cuántos años tiene tu abuela? –Tiene 70 años.* Основни бројеви до 100 Презентативи (*hay*) Глагол *tener.* **(Интер)културни садржаји:** Школско окружење

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења за стране језике у првом циклусу основног образовања и васпитања усмерен је на развој функционалних знања и заснован је на комуникативно дефинисаним исходима учења, односно активностима које ученик успешно реализује користећи страни језик. Језичке активности слушања, читања, (раз)говора и писања у програму наставе и учења посматрају се интегративно, као нераздвојиве компоненте аутентичне комуникације појединца у било којој говорној заједници.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Приликом планирања наставе и учења треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно узети у обзир да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета. Садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина. Полазећи од исхода, односно онога што је ученик у стању да оствари у различитим врстама и видовима комуникације (усмене, писане и невербалне), формално и садржински централну позицију програма наставе и учења заузимају управо *комуникативне функције*. На основу комуникативних функција дефинисане су *језичке активности* помоћу којих се оне могу остварити, а које, **од трећег разреда**, укључују постепено усавршавање способности разумевања говора, разумевања писаног текста, интерактивног усменог и писаног изражавања. Захваљујући цикличној и континуалној концепцији програма, комуникативне функције се преносе, усвајају и увежбавају током читавог образовног циклуса, с растућим степеном сложености. Исходи, комуникативне функције и језичке активности дефинисани су као опште лингвистичке категорије, и стога су за све стране језике идентични искази. Како би се, међутим, исходи, функције и активности операционализовали, понуђени су и примери језичких садржаја, и то за сваки појединачни страни језик. Њима се илуструју неке од најфреквентнијих и узрасно најадекватнијих могућности за вербалну реализацију комуникативних функција.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерен ка исходима указује на то шта је ученик у процесу комуникације у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ постепено води наставника од исхода и комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и **примењују** следећи **ставови:**

– циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике у атмосфери заједништва и међусобне сарадње;

– говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;

– наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке, укључујући њене културолошке и васпитне елементе, као и елементе социјализације;

– битно је значење језичке поруке;

– знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

– са циљем да се унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива на социјалној интеракцији у учионици и ван ње, и спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом и без детаљних граматичких објашњења, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;

– поимање програма као скупа динамичних, заједнички припремљених и прилагођених задатака и активности;

– наставник треба да омогући приступ новим идејама и њихово прихватање, као и креирање нових идеја;

– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

– наставни материјали представљају један од извора активности и треба да буду праћени употребом додатних аутентичних материјала;

– учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;

– рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче развој когнитивних способности ученика (планирање, запажање, анализа, вредновање, закључивање итд.);

– за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто, а нарочито на нижем узрасту треба користити интернационализме и речи које су им познате, као и визуализацију као средство семантизације.

Технике/активности

Током часа препоручује се динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на упутства наставника на страном језику или са аудио-записа (слушај, пиши, повежи, одреди, пронађи, али и активности у вези са радом у учионици: нацртај, исеци, обој, отвори/затвори свеску, итд.)

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.)

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.)

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.)

Игре примерене узрасту и дидактичком захтеву (за загревање, развијање пажње и концентрације, јачање мотивације, увођење нове језичке грађе или пак утврђивање).

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација" у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење" исказа у гест и геста у исказ.

Заједничко прављење илустрованих материјала (планирање различитих активности, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

СТРАТЕГИЈЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ ЈЕЗИЧКИХ ВЕШТИНА У ТРЕЋЕМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

На избор стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина у настави страног језика у **трећем** разреду основне школе утичу, пре свега, психолошки и когнитивни фактори, карактеристични за наведени узрасни период. У првом и другом разреду учење страног језика било је аудио-вербалног карактера, засновано на имитацији и репродукцији онога што ученици чују од наставника (или са аудио записа). Од **трећег разреда** се постепено уводе активности које омогућавају веће когнитивно укључивање ученика. Ученици су током претходног школског периода овладали основном техником читања и писања на матерњем језику, па усвојене законитости могу користити и у настави страног језика. Ученик на овом узрасту страни језик користи у комуникацији и у ситуацијама које су блиске његовим интересовањима, показујући креативност, оригиналност у одговорима, активан однос према наставним садржајима. Одабиром одговарајућих стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина осигурава се континуитет у развијању вишејезичности и достизању виших нивоа језичке компетенције релевантних и неопходних за даље школовање, живот и рад.

С обзиром на то да се исходи **операционализују** преко језичких активности у комуникативним ситуацијама, важно је да се оне у настави страних језика континуирано и истовремено увежбавају. Настава страног језика **у трећем разреду** основне школе подразумева индуктивно усвајање граматичких и лексичких садржаја, како у усменом, тако и у писаном контексту. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем учења страног језика.

Ученици су већ навикли да сва упутства у настави која се често понављају буду на страном језику. Нова упутства, нарочито она за која наставник процени да су сложенија и тежа за разумевање, могу се у почетку давати паралелно на страном и на матерњем језику. Потребно је што више користити предмете и бића из непосредног окружења, слике, картице, постере, као и аудио и видео записе. За најважније комуникативне садржаје препоручује се учестало понављање ради лакшег и бржег меморисања и стицања поуздања за самостално коришћење језика. У том смислу, пожељне су вежбе говорне продукције с варијацијама модела у којима се мењају и комбинују лексички и граматички садржаји уз постепено усложњавање. Подстицање интеракције с другим ученицима реализује се као вид медијације и укључује давање **једноставних** упутстава на страном језику (нпр. *питај друга или другарицу; одговори на питања друга/другарице*).

Ученици се оспособљавају за комуникативне функције наведене у програму за дати ниво учења, при чему **предложени језички садржаји служе као препорука** и могу бити замењени сличним садржајима или проширивани у складу са расположивим наставним материјалом, као и потребама и интересовањима ученика.

Важно је да имамо на уму да је, упркос почетном ентузијазму с којим ученици улазе у процес учења страног језика у основној школи, њима то ипак још један у низу обавезних предмета. Стога се, на овом нивоу, не може очекивати да они сами, спонтано, развију интересовање и ентузијазам за учење страног језика. Неопходно је приликом планирања наставе имати у виду узраст ученика и њихове индивидуалне карактеристике. Неки ученици су интровертни, неки екстровертни, уче различитом брзином и на различите начине – свим чулима, имају различите потребе и интересовања. Упутно да час почне неком кратком игром загревања која би позитивно утицала на развијање способности пажње, концентрације и памћења, као и да се активности смењују одговарајућим логичним редоследом и да трају од пет до 15 минута.

ПРЕЗЕНТОВАЊЕ И УВЕЖБАВАЊЕ САДРЖАЈА

С обзиром на различите стилове учења, разноврсност активности кључна је реч за презентовање нове лексичке грађе. Важно је да уважавамо предзнања ученика, јер нам она могу бити добра основа за рад и лакше разумевање теме.

Визуелна наставна средства (картице, постери, стварни предмети из непосредног окружења, како је у општим смерницама већ напоменуто) идеална су за увођење и увежбавање вокабулара. Када се ученицима покаже одређени појам – када га виде, важно је да неколико пута чују како се реч изговара и да је тек на крају изговоре. Хорско понављање корисно је за осећај сигурности ученика јер није јавно експониран, а страх од исмевања (који је на том узрасту неретко присутан) сведен је на минимум.

Пантомима (као врста драмских техника), као и метода потпуног физичког одговора, веома су омиљене и ефикасне, не само на овом узрасту већ и касније. Нарочито су погодне за ученике кинестетичког стила учења (превођење изговорене речи у покрет и обрнуто). Ове технике су погодне за увођење и увежбавање свих врста речи.

Одговарајући контекст (приче у сликама, песме, игре и сл.) битна је претпоставка успешног усвајања вокабулара, као и језика уопште. Усвајање лексике биће утолико ефикасније уколико се остварује у јасном ситуационом контексту. Примера ради, ако се усвајају речи које се односе на свет животиња, могуће је организовати стварни, симулирани или виртуелни обилазак зоолошког врта. Треба водити рачуна о томе да су ученици, током једног школског часа, у стању да усвоје до 10 нових речи.

Дијалошки модели веома су ефикасни за развијање говора. Овладавање дијалогом се почиње од једноставне упитно-одговорне форме. Добро организован дијалог представља снажан подстицај за учење и напредовање, нарочито ако се има у виду да се учење страног језика одвија изван аутентичне говорне средине. Наравно, потребно је обезбедити одговарајући контекст, симулирати ситуацију која би одговарала аутентичној говорној средини, и која ће и стидљивијим ученицима омогућити да се охрабре и проговоре. Дидактичке игре попут „У продавници", „У библиотеци" и сл. представљају стимулативно средство за извођење динамичких. језичких и комуникативних вежби.

Пројектне активности повећавају мотивацију јер пружају избор ученицима да одговорно у пару или у групи решавају за-

датак на свој начин у договору са другима, развијајући и јачајући одређене социјалне компетенције. Пројекат је погодан за рад у одељењима мешовитог састава, има лични печат, подстиче кооперативни рад и завршава се увек неком врстом презентације како резултата, тако и процеса рада.

Драмске активности омогућавају ученицима да користе језик у одговарајућем контексту и тако „оживљавају" његову употребу. Њихов потенцијал огледа се, између осталог, и у томе што:

– ученици не само да уче страни језик на забаван начин, већ кроз интеракцију и различите улоге које преузимају сагледавају ствари из различитих углова (што доприноси развоју критичког и дивергентног мишљења);

– ученици сарађују и усвајају језик кроз смислену интеракцију на циљном језику и развијају све потребне вештине – когнитивне, комуникативне и социјалне;

– сви могу да учествују – свако добија улогу коју може да „изнесе" те су зато погодне за рад у одељењима мешовитог састава;

– одговарају свим стиловима учења – визуелни виде, аудитивни чују, кинестетични се изражавају кроз покрет;

– подижу мотивацију и самопоуздање;

– оријентисане су на ученика – наставник има мање доминантну улогу;

– развијају машту и креативност код ученика.

Пожељно је да се драмске активности попут играња улога, мини скечева, луткарских мини представа, импровизација и прича из стварног живота што више користе у настави, не само на овом узрасту, већ и касније.

Код увежбавања **читања** на овом узрасту препоручује се гласно читање текстуалних врста дијалошког карактера које је блиско говору и представља ефикасно средство за развијање опште језичке компетенције. Наративне текстуалне врсте захтевају читање у себи, чији је циљ издвајање информација из прочитаног текста. У циљу развоја разумевања прочитаног текста могу се применити и различите стратегије и технике усвајање и проширивање лексике коришћењем конвенционалних и електронских дидактичких средстава (нпр. картица са натписима и сликама, постера и сл.)

Писање је тесно повезано са говором. За увежбавање писања могу се користити различите фонетско-ортографске игре (нпр. на задато слово ученици пишу што више речи); ортографске игре (нпр.: исписивање речи са изостављеним самогласницима/сугласницима, где ученици имају задатак да попуне празна места и правилно напишу задате речи; наставник изговори једну реч, а ученици добијају задатак да напишу што више речи које почињу сваким словом речи коју је изговорио наставник); игре за развој писања (*Погоди реч!* – ученицима се даје текст на познату тему у коме недостају неке речи, а њихов задатак је да се досете које речи треба уметнути, при чему се уписивање може обављати и појединачно и групно).

Социокултурна компетенција, као скуп знања о свету уопште, сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији се језик учи у учењу страног језика је веома значајна јер су та знања потребна за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између средина, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене. Дакле, постепеним увођењем социокултурних садржаја на најнижем нивоу (поздрављање, певање пригодних празничних песама и сл.) доприноси се развоју интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Граматички садржаји се на овом узрасном нивоу не обрађују експлицитно. **Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта** (примењујући елементе граматике који су неопходни за успешно остваривање комуникативне функције). У процесу наставе страног језика треба тежити томе да се граматика усваја путем језичких активности слушања и говора, према јасно утврђеним циљевима, исходима и стандардима наставе страних језика.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења.

За ученике који у редовној настави теже савладавају делове програма, организује се **допунска настава,** поготову у светлу чињенице да се од трећег разреда ученици оспособљавају за читање и писање. Наставник треба благовремено да уочи све недостатке у знању ученика и предузме мере **допунског објашњавања**, кориговања грешака и увежбавања како би сви ученици постигли задовољавајући успех и остварили програмом дефинисане резултате учења.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају и наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем прецизније се процењује остварености исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

Назив предмета	**МАТЕМАТИКА**
Циљ	**Циљ** учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**180**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– прочита, запише и упореди бројеве прве хиљаде и прикаже их на бројевној правој; – прочита број записан римским цифрама и напише дати број римским цифрама (до 1 000); – изврши четири основне рачунске операције, писмено и усмено (до 1 000); – подели број бројем прве десетице, са и без остатка, и провери резултат; – процени вредност израза са једном рачунском операцијом; – израчуна вредност бројевног израза са највише три рачунске операције; – одреди десетице и стотине најближе датом броју; – реши једначину са једном рачунском операцијом; – одреди и запише скуп решења неједначине са сабирањем и одузимањем; – реши проблемски задатак користећи бројевни израз или једначину; – уочи делове целине и запише разломке облика $\frac{m}{n}$ $(m \le n \le 10)$; – упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са – упореди разломке облика са једнаким имениоцима; – резултат мерења дужине запише децималним бројем са једном децималом; – уочи и речима опише правило за настајање бројевног низа; – чита и користи податке представљене табеларно или графички (стубичасти дијаграм и сликовни дијаграм); – црта паралелне и нормалне праве, правоугаоник и квадрат; – конструише троугао и круг; – именује елементе угла, правоугаоника, квадрата, троугла и круга; – разликује врсте углова и троуглова; – одреди обим правоугаоника, квадрата и троугла, применом обрасца; – опише особине правоугаоника и квадрата; – преслика геометријску фигуру у квадратној или тачкастој мрежи на основу задатог упутства; – користи геометријски прибор и софтверске алате за цртање; – чита, упореди и претвара јединице за мерење дужине, масе, запремине течности и времена; – упореди величине (дужина, маса, запремина течности и време); – измери површину геометријске фигуре задатом мером (правоугаоником, квадратом и троуглом); – примењује концепт мерења у једноставним реалним ситуацијама	**БРОЈЕВИ**	Бројеви прве хиљаде Сабирање и одузимање (усмени и писмени поступак) Множење једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељење бројевима прве десетице са и без остатка (усмени и писмени поступак) Зависност резултата од промене компонената Једначине облика: $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \times x = b$ Неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$ Римске цифре D, M Разломци облика $\frac{m}{n}$ $(m \le n \le 10)$. Упоређивање разломака са једнаким имениоцима Децимални запис броја са једном децималом
	ГЕОМЕТРИЈА	Узајамни положаји правих (паралелне праве и праве које се секу) Угао, врсте углова Троугао, врсте троуглова Кружница и круг Правоугаоник и квадрат Обим троугла, квадрата и правоугаоника Цртање паралелних и нормалних правих помоћу лењира Конструкције троугла и кружнице Пресликавање геометријских фигура на квадратној мрежи
	МЕРЕЊЕ И МЕРЕ	Мерење масе (kg, g, t) Мерење времена (деценија, век, секунд) Мерење дужине (mm, km) Мерење запремине течности (l, dl, cl, ml, hl) Мерење површине геометријских фигура задатом мером

Кључни појмови садржаја: бројеви прве хиљаде, разломак, децимални запис броја, круг, троугао, правоугаоник, квадрат, угао, паралелне праве, нормалне праве, појам површине, једначине и неједначине, мерење дужине, масе, времена и запремине течности.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање, увежбавање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација градива), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Бројеви (136; 53 + 83)

Геометрија (32; 12 + 20)

Мерење и мере (12; 5 + 7)

Предложени редослед реализације тема:

1. Бројеви – први део (бројеви до 1.000, усмени поступци рачунања и римске цифре);
2. Геометрија – први део (праве и углови);
3. Бројеви – други део (писмени поступци рачунања, једначине и неједначине);
4. Геометрија – други део (геометријске фигуре);
5. Мерење и мере;
6. Бројеви – трећи део (разломци).

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају један од могућих модела. Овакав предлог је дат због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје.

Основа за писање исхода и избор садржаја је чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука.

Исходи представљају основ за избор наставних садржаја, доприносе и лакшем избору наставих стратегија, метода и посту-

пака, чиме се олакшава дидактичко-методичко креирање процеса поучавања и учења. Достизањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање образовних стандарда и међупредметних компетенција као што су комуникација, дигитална компетенција, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици достигну исходе и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, дате исходе треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже достићи, док је за одређене исходе потребно више времена и активности, као и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција и не треба је усмерити само ка достизању појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

Приликом планирања наставе, треба имати у виду да, у овом узрасту, различите игролике активности, као и употреба едукативних софтверских алата, у функцији сазнавања и учења могу бити додатна мотивација за усвајање математичких садржаја. Због тога је важно да се ученицима првог циклуса омогући да развијају математичко мишљење у контексту игроликих активности и употребе едукативних апликација на интернету и других електронских материјала. Поред тога, игролике активности и употреба едукативних апликација и електронских материјала значајно доприносе развијању интересовања за математику и позитивног става према математици.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Бројеви

У трећем разреду наставља се развој појма броја, бројевног низа и поступака рачунања у оквиру блока бројева до 1.000. Исходи ове теме се углавном остварују спирално, тако да се исходи који су остварени у оквиру блока бројева до 100 проширују на блок бројева до 1.000. Бројеви се представљају визуелно и разложени на стотине, десетице и јединице. Касније се бројеви представљају као збирови вишеструких декадних јединица ($234 = 200 + 30 + 4$). Визуелизација бројева и места броја у бројевном низу помаже разумевању декадног бројевног система. Посебно, проблеми уочавања и описивање речима правила за настајање бројевног низа подстичу развијање математичко логичког мишљења.

Упознају се усмени и писмени поступци сабирања и одузимања у блоку бројева до 1.000 као и множења једноцифреним бројевима и бројем 10 и дељења бројевима прве десетице. Појам дељивости се сада проширује и уводи се појам остатка при дељењу. Ученици се подстичу да дођу до закључка који су бројеви дељиви са 2, 5 и 10.

Усмени поступци рачунања упознати су у претходним разредима те је потребно обновити ове поступке у оквиру блока бројева до 100 пре проширене примене у оквиру блока бројева до 1.000. Усмени поступци рачунања осим у писаној форми, увежбавају се усменим рачунањем (без записивања) у циљу практичне примене у реалним ситуацијама везаним за рачунање са новцем и др. Након усвајања усменог поступка рачунања уводе се писмени поступци рачунања који се изводе: записивањем бројева у форми збира вишеструких декадних јединица, коришћењем таблица месних вредности и скраћено, са потписивањем. Облици писменог рачунања се упознају наведеним редоследом у циљу разумевања поступка писменог рачунања. Потребно је одвојити довољно времена за увежбавање технике рачунања, како би ученици стекли сигурност и спретност при усменом и писменом рачунању. Ученике треба упућивати на коришћење едукативних софтвера и апликација за увежбавање основних рачунских операција.

Решавање задатака у реалистичним и проблемским ситуацијама је контекст за утврђивање и проширивање знања о својствима рачунских операција и примени аритметичких правила као олакшици у рачунању. Зависност резултата од промене компоненти операција, као важна особина, обрађује се кроз примере у циљу стицања функционалних знања. Симболички запис аритметичких правила се не ради у трећем разреду.

Ученике треба навикавати да, пре израчунавања, процењују вредности бројевних израза. То је вештина која им помаже да уоче да су направили грешку приликом рачунања и има примену у свакодневном животу (нпр. процена рачуна у продавници, процена потребне количине материјала и слично). Процењивање вредности израза заснива се на познавању својстава аритметичких операција и зависности резултата од промена компоненти операција.

Посебна пажња се поклања вези операција и зависности резултата од промена компоненти као основе за решавање једначина и неједначина. Решавају се једначине облика $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \bullet x = b$ на основу веза операција сабирања и одузимања и множења и дељења. Подстиче се навика провере решења и анализа „логичности" решења с обзиром на контекст проблема. Решавају се неједначине облика: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Бирати примере неједначина код којих је лако сагледати скуп решења (погађањем или коришћењем табела). Увести начин записивања решења уз коришћење симбола $\in$, { и }.

Визуелизација бројева и својстава аритметичких операција на бројевној правој или као површи одговарајућих димензија припрема је за геометријско решавање аритметичких проблема. Овакве активности доприносе развоју способности математичког моделовања, примене математике у решавању проблема из реалних животних ситуација или других предметних области. У том смислу, решавање текстуалних задатака није значајно само као контекст за увежбавање техника рачунања већ и за уважавање значаја математичких знања у свакодневним животним ситуацијама. Поред текстуалне форме задавања задатака, потребно је код ученика развијати способност уочавања проблема анализом ситуације задате сликом, табелом или графиком (стубичастим дијаграмом и сликовним дијаграмом у коме један симбол може представљати више од једног објекта). У овим примерима, од посебног значаја је селекција значајних информација за решавање проблема и уочавање односа између познатих и непознатих компоненти. Бирање задатака у складу са принципом поступности оснажиће ученике у решавању проблема у којима је критичан корак формирање математичког записа (израза или једначине) на основу проблемске ситуације. Усмено и писмено образлагање поступка решавања задатка помаже ученицима у развијању способности математичко логичког резоновања и математичке комуникације.

Даље се развија појам разломка, увођењем разломака облика $\frac{m}{n}$ $(m \le n \le 10)$. У оквиру бављења разломцима ученици анали-

зирају и креирају визуелне представе разломака и упоређују разломке са истим имениоцем. Бољем разумевању појма разломка доприносе практичне активности деобе и спајања, лепљења и сечења погодног дидактичког материјала.

Уводи се децимални запис броја у контексту мерења дужине, при чему се бирају искључиво случајеви где је резултат децимални број са једном децималом.

Скуп римских цифара се проширује цифрама D и M чиме се омогућава записивање бројева до 1.000 римским цифрама. Пре увођења нових цифара потребно је обновити римске цифре из претходног разреда и концепт записивања и читања бројева записаних римским цифрама. Увођењем ове две цифре, заокружује се целина и ученици ће, када упознају бројеве веће од 1.000, бити у стању да користе римске цифре и за записивање година.

Геометрија

У трећем разреду наставља се упознавање геометријских фигура у равни и њихових својстава, развој перцепције простора и просторног резоновања. Бављење геометријским садржајима у трећем разреду ослања се на до тада већ уведене појмове.

Анализирају се и цртежом представљају узајамни положаји правих: паралелне праве и праве које се секу. Паралелне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или два троугаоника.

Посматрањем модела углова уочава се да угао образују две полуправе са заједничком почетном тачком. Анализирањем већ упознатих геометријских фигура ученици уочавају различите углове. Уводе се термини теме и крак, као и одговарајуће ознаке везане за угао (A, Aa, $\sphericalangle aAb$, $\sphericalangle BAC$). Увођење појма правог угла започиње анализирањем односа између хоризонталних и вертикалних положаја објеката у окружењу, посматрањем правоугаоника и квадратне мреже. Нормални положај правих уводи се преко појма правог угла. Прав угао, односно нормалне праве ученици цртају помоћу лењира и троугаоника или два троугаоника.

Кружница се уводи као затворена крива линија чије су све тачке једнако удаљене од једне тачке – центра кружнице. Круг се описује као равна фигура ограничена кружницом. Уводе се термини центар, полупречник и пречник, као и одговарајуће ознаке за центар и полупречник. Ученици кружницу/круг конструишу шестаром и увиђају да су круг и кружница одређени центром и полупречником.

Ученици су у претходним разредима класификовали и цртали геометријске фигуре (троугао, квадрат, правоугаоник). У трећем разреду анализирају се основна својства упознатих геометријских фигура (број страница, дужина страница, подударност и паралелност страница, врсте углова) и групишу у односу на уочена својства. Упознаје се класификација врста троуглова према дужинама страница. Цртају се квадрат и правоугаоник и конструише троугао када су познате дужине свих страница. Ученици се подстичу да откривају формуле. Обим геометријских фигура (троугла, квадрата, правоугаоника) се одређује са и без формула. Пресликавају се једноставне геометријске фигуре на квадратној мрежи или тачкастој мрежи симетрично у односу на дату праву, померањем у одређеном смеру за дату дужину или на основу задатог визуелног упутства.

Активности које подстичу развој геометријског мишљења су: посматрање, прављење модела, цртање, склапање и растављање делова фигуре. Ове активности помажу ученицима да уоче својства фигура и просторне односе. Код конструкција и цртања је важно подстицати прецизност.

Мерење и мере

У оквиру ове теме упознају се стандардне мерне јединице за мерење масе (kg, g, t), времена (деценија, век, секунд), дужине (mm, km) и запремине течности (l, dl, cl, ml, hl). За усвајање основних знања о мерама и јединицама мере потребно је користити очигледна средства и давати ученицима да процењују и мере различите предмете из окружења. Важно је да ученици овладају претварањем мерних јединица из већих у мање и обрнуто, као и претварањем вишеименованих у једноименоване и обрнуто. Ученици се упознају са концептом мерења површине геометријских фигура без увођења стандардних јединица за мерење површине. Са ученицима се решавају једноставнији проблеми у којима је потребно поплочати одређену површину различитим задатим геометријским фигурама (правоугаоник, квадрат и троугао). Задаци у реалном контексту основа су за бављење овим садржајима.

Вишеименовани бројеви као резултат мерења дужине пружају контекст за увођење децималног записа броја, при чему се раде само случајеви записа са једним децималним местом. Полази се од сазнања да је дециметар десети део метра и да се зато може записати да је 1 dm = 0,1 m.

Опште напомене

Приликом увођења нових појмова важан је избор модела. За увођење појма хиљаде пожељно је коришћење модела коцке димензије 10 x 10 x 10. За анализирања својстава геометријских фигура важан је избор погодних модела на којима је лакше уочити својства. На пример, жичани модели геометријских фигура погодни су при обради појма обима фигуре док су за уводна разматрања појма површине прикладнији модели фигура од картона.

Промене у свим сферама живота увелико су условљене употребом информационих технологија. Савремене наставне методе укључују и употребу различитих софтверских апликација. Ученике треба упознати са употребом калкулатора ради провере тачности рачуна. Наставник ученике може упућивати на различите апликативне софтвере и бесплатне едукативне игре на мобилним телефонима, таблетима и рачунарима. Употреба ИКТ-а доприноси развијању општих међупредметних компетенција као што су рад са подацима, дигитална компетенција, решавање проблема и др. На пример, у областима Геометрија и Мерење и мере за развијање основних геометријских концепата и њихову употребу у реалном контексту ученици могу користити Геогебру (цртање троугла, праве кроз две тачке, кружнице), Гугл Мапе (улице које се секу или су паралелне, растојања између објеката, полупречник и пречник кружног тока) и сл. Ученике треба упућивати на апликације које развијају логичко-комбинаторно размишљање.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

Назив предмета	**ПРИРОДА И ДРУШТВО**
Циљ	**Циљ** учења Природе и друштва јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**72**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**		**САДРЖАЈИ**
– идентификује облике рељефа и површинских вода у свом крају; – одреди положај задатог објекта у односу на истакнуте облике рељефа и површинске воде у свом крају; – илуструје примерима како рељеф и површинске воде утичу на живот људи у крају; – примени правила друштвено прихватљивог понашања поштујући права, обавезе и различитости међу људима; – повеже различита занимања и делатности са потребама људи у крају у коме живи; – повеже врсте и значај саобраћаја у свом крају са потребама људи; – примени правила безбедног понашања у саобраћају; – разликује чврсто, течно и гасовито стање воде у природи и свакодневном животу; – повеже температурне промене са променама запремине и кретања ваздуха; – очита вредности температуре воде, ваздуха и тела помоћу термометра; – прикаже везе међу живим бићима у различитим животним заједницама помоћу ланаца исхране; – илуструје примерима одговоран и неодговоран однос човека према животној средини; – примени поступке (мере) заштите од заразних болести; – се оријентише у простору помоћу компаса и оријентира из природе/окружења; – опише пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља; – идентификује географске објекте у свом крају користећи географску карту Републике Србије; – користи временске одреднице (година, деценија, век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја из прошлости; – прикупи и представи податке о прошлости породице и краја; – повеже јачину деловања на тело са његовим пређеним растојањем; – доводи у везу брзину падања тела са његовим обликом; – разликује природне и вештачке изворе светлости; – повеже промену величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости; – повеже промену јачине звука са променом удаљености од његовог извора; – разликује повратне и неповратне промене материјала; – уочи сличности и разлике међу течностима – тече, променљивост облика; провидност, боја, густина; – одабере материјале који по топлотној проводљивости највише одговарају употреби у свакодневном животу; – објасни како рециклажа помаже очувању природе; – изведе једноставне огледе/експерименте и повеже резултат са објашњењем/закључком; – сарађује са другима у групи на заједничким активностима; – представи резултате истраживања (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др); – повеже резултате рада са уложеним трудом	**МОЈ КРАЈ**	Природа, човек, друштво	Облици рељефа**:** узвишења (подножје, стране, обронци, врх), равнице и удубљења Рељеф у мом крају Површинске воде: река и њене притоке (лева и десна обала); бара и језеро Површинске воде у мом краја Групе људи: становници и народи краја (права и обавезе; обичаји; суживот) Производне и непроизводне делатности и њихова међузависност Село и град, њихова повезаност, зависност и међуусловљеност Значај и улога саобраћаја**.** Путнички, теретни и информациони саобраћај Безбедно понашање ученика на саобраћајницама у крају Опрема за безбедну вожњу ролера, тротинета и бицикла Течно, гасовито и чврсто стање воде**.** Кружење воде у природи Промене при загревању и хлађењу ваздуха (промена температуре, запремина и кретање ваздуха) Мерење температуре воде, ваздуха и тела Услови за живот, ланац исхране и међусобни утицаји у животним заједницама: • Копнене животне заједнице: шуме, ливаде и пашњаци; • Водене животне заједнице: баре, језера и реке Култивисане животне заједнице: воћњаци, повртњаци, њиве и паркови Значај и заштита земљишта и копнених животних заједница Значај и заштита вода и водених животних заједница Животне заједнице у мом крају и човеков однос према њима Начини преношења и мере заштите од заразних болести (грип, заразна жутица, варичеле) и болести које преносе животиње (крпељи, вашке)
		Оријентација у простору и времену	Главне стране света Умањено приказивање објеката и приказивање из „птичије” перспективе План насеља Географска карта Републике Србије: картографске боје, картографски знаци) Мој крај на географској карти Републике Србије Временске одреднице (датум, година, деценија и век)
		Прошлост	Историјски извори (материјални, писани и усмени) Садашњост, прошлост, будућност: догађаји, људи и промене у мом крају Породична прошлост (преци и потомци) и знаменити људи краја Начин живота данас и у прошлости – занимања, одевање, исхрана, дечије игре
		Кретање	Кретање тела по путањи (праволинијско и криволинијско) Утицај јачине деловања на пређено растојање тела Дејство Земљине теже – падање тела Утицај облика тела на брзину падања Извори светлости (природни и вештачки) Како настаје сенка – облик и величина сенке Кретање производи звук: трептерење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи Звук као информација Заштита од буке
		Материјали	Промене материјала: повратне (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратне (сагоревање, рђање) Сличности и разлике међу течностима (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна) Вода и друге течности као растварачи Зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања Топлотна проводљивост материјала Ваздух као топлотни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термос-боца) Значај рециклаже Разврставање отпада од пластике, стакла, папира, метала Рационална потрошња Међусобни утицај човека и окружења (начин на који човек мења окружење), утицај на здравље и живот кроз правила понашања који доприносе одрживом развоју

Кључни појмови садржаја: крај, човек, животне заједнице, оријентација у времену и простору, прошлост краја, кретање, материјали.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета Природа и друштво задржао је постојећи оквир, план наставе и учења од два часа недељно, односно 72 часа годишње и досадашњи завичајни принцип.

Принцип животне близине, тзв. завичајни принцип, одређује просторну и временску блискост природних и друштвених појава и процеса, и као такав представља једну од суштинских одлика овог предмета. У првом разреду се креће од просторно и временски најближих феномена за ученика, док се у старијим разредима просторни и временски оквир постепено шири. Конкретно, оквир унутар ког се остварују предметни исходи у првом разреду чине садржаји из најближег и *непосредног окружења ученика* – дома, школе, насеља/дела насеља у коме ученик живи, у II разреду просторни оквир се проширује на *Насеље са околином*, у трећем III разреду на *Крај у коме ученици живе*[2], а завршиће се у IV разреду државом *Србијом*.

Принцип животне близине овом програму обезбеђује високу осетљивост на контекст у коме ученици живе, односно отвореност за садржаје из ученикових окружења и флексибилност за уважавање карактеристика и одлика најразличитијих средина у којима деца из Србије живе. У том смислу предмет Природа и друштво подразумева отвореност и за садржаје од значаја за националне мањине у складу са простором проучавања природних и друштвених појава у трећем разреду – *крај у коме ученици живе*. Поред тога, код свих ученика треба развијати осећај богатства у различитостима међу припадницима различитих националности указивањем на постојање људи који славе другачије празнике, имају различите обичаје, културу становања, исхрану, облачење и сл.

Уважавање окружења у којем ученици живе директно је у вези са уважавањем искустава и знања ученика. Ученици у процес наставе и учења улазе са идејама и представама о свету, себи и свему другом што их окружује. Изградили су их личним ангажовањем у свакодневним активностима, како у школи, тако и ван школе у другим образовним, културним и свакодневним животним активностима – учењем, читањем, писањем, играњем, слушањем, посматрањем, размишљањем, разговарањем, итд. Зато је веома важно да полазне тачке у развоју научних идеја о природним и друштвеним појавама и процесима буду управо идеје и искуства са којима ученици долазе у школу и улазе у процес учења. Кроз разноврсне активности којима се уважава средина у којој ученици живе и њихово свакодневно искуство из конкретне средине, ученицима се омогућава да доживе и разумеју разноликост и међусобну повезаност свих чинилаца који делују у њиховом природном и друштвеном окружењу. Истовремено се подстиче њихова радозналост за откривање појава и процеса у природној и друштвеној заједници.

Основна интенција наставе Природа и друштво усмерена је на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-конативних и социјално-афективних сфера личности ученика, што се одражава у наведеном циљу за крај циклуса и датим предметним исходима.

Предметни исходи Природе и друштва показују шта су ученици оспособљени да учине, предузму, изведу и обаве на крају разреда захваљујући знањима, ставовима и вештинама које су развили учењем овог предмета. Исходи се остварују у спрези садржаја, метода наставе и учења и активности ученика некад унутар једне теме, а најчешће кроз више тема. Зато границе међу темама проучавања треба схватити условно и флексибилно. Неки исходи су по својој природи међупредметни и остваривање се кроз активности у оквиру више наставних предмета, као на пример исход: *По завршетку разреда ученик ће бити у стању да презентује другима информације о прикупљеним подацима (писано, усмено, помоћу ленте времена, презентацијом и/или цртежом).* Треба, такође, имати у виду да је редослед програмских тема и груписаних садржаја унутар тема урађен искључиво ради прегледности препоручених програмских садржаја и не препоручује се као редослед приликом креирања годишњих и оперативних планова, већ као помоћ наставнику да их креира. Иста препорука се односи и на уџбенике. Није пожељно да структура садржаја уџбеника буде основ за планирање наставе.

Ученике треба оспособљавати да самостално истражују и анализирају природне и друштвене појаве и процесе. У зависности од исхода који се жели остварити, учитељ треба да подстакне ученике на различите врсте активности које ангажују како појединачна чула, тако и више чула истовремено. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима ученика при упознавању света и процесу учења. Ипак, учење се не завршава на чулним утисцима, већ се наставља уопштавањем уоченог кроз описивање, поређење, формулисање закључака итд. У наставном процесу се, дакле, полази од несистематизованих искуствених сазнања и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. Активности ученика потребно је прилагодити предметним исходима, специфичностима изабраних садржаја и узрасту ученика. Постепено треба повећавати ниво захтева и самосталности ученика приликом упознавања природних и друштвених појава.

Стварност (природна и друштвена) која нас окружује и из које произилази садржај овог програма, заснована је на *повезаности различитих појава и процеса*. Због тога садржаји Природе и друштва морају да буду одраз те целовитости и повезаности појава које се изучавају. Ради формирања елементарних појмова и постављања мреже за систем појмова, при избору и распореду програмске грађе примењен је *спирално-узлазни модел*, у складу са узрасним карактеристикама ученика. То значи да се иста тематика из разреда у разред проширује, продубљује и посматра са различитих аспеката. Изградња система у настави, последица је постојања система у стварности. Улога учитеља је да ствара прилике за учење, а не да наставне садржаје тумачи само као биолошке, географске, историјске и друге садржаје.

Поред тога, приступ настави и учењу треба да буде *повезан и са логиком и методологијом научне дисциплине* одакле произлази одређени садржај. Тако изучавање биолошких садржаја нужно треба да укључи посматрање и праћење биолошких феномена; изучавање садржаја хемије и физике – закључивање на основу спроведеног огледа или експеримента; изучавање прошлости – анализу историјских извора итд. Развијање система појмова подразумева континуиран рад учитеља на успостављању хоризонталне (унутар једног разреда) и вертикалне повезаности (између разреда) појмова унутар програма Природе и друштва. Важно је да се кад год је могуће приступи корелацији и интегрисаном приступу садржајима на међупредметном нивоу кроз наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Због природе садржаја предмета и датих исхода пожељно је активности организовати што чешће изван учионице, односно у ближем природном и друштвеном окружењу. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета, у остваривању програма за Природу и друштво препоручује се коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија. Посебно се препоручује коришћење аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у конкретном непосредном окружењу, као и дидактичких материјала који одражавају посебности датог окружења и краја у коме ученици живе.

Учитељ остварује постављени циљ и исходе кроз наставу и остале организационе форме рада у школи, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи могу бити добровољно ангажовани као расположиви потенцијал локалне средине, у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

---

2 Крај, као простор проучавања, је територијална целина која се поклапа са границом општине Традиционално до сада се за овај територијални ниво користио појам завичај Проблем употребе појма *завичај* произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање обухвата креирање годишњег и оперативних планова, као и развијање припрема за час/дан/седмицу. *Годишњи план* креира се у форми гантограма и садржи број часова по темама распоређених по месецима, а у складу са школским календаром, годишњим фондом часова, планираним фондом часова по темама.

Полазећи од датих предметних исхода и препоручених садржаја од наставника се очекује да дати програм контекстуализује према потребама конкретног одељења имајући у виду карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и друге ресурсе школе и локалне средине.

Приликом планирања наставе и учења потребно је руководити се:

– индивидуалним разликама међу ученицима у погледу начина, темпа учења и брзине напредовања;

– интегрисаним приступом у којем постоји хоризонтална и вертикална повезаност унутар истог предмета и различитих наставних предмета;

– партиципативним и кооперативним активностима које омогућавају сарадњу;

– превасходно активним и искуственим методама наставе и учења;

– уважавањем свакодневног искуства и знања које је ученик изградио ван школе, повезивањем активности и садржаја учења са животним искуствима ученика и подстицањем примене наученог у свакодневном животу;

– неговањем радозналости, одржавањем и подстицањем интересовања за учење и континуирано сазнавање;

– редовним и осмишљеним прикупљањем релевантних података о напредовању ученика, остваривању предметних исхода и постигнутом степену развоја компетенција ученика.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре, као и до сада, креира свој годишњи (глобални) план рада из кога касније развија своје оперативне планове. Како су исходи дефинисани за крај наставне године, наставник треба да их операционализује прво у оперативним плановима, а потом и на нивоу конкретне наставне јединице.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Однос циља, исхода, препоручених програмских садржаја, метода наставе и учења и активности ученика

При остваривању циља и предметних исхода Природе и друштва мора се имати у виду да су садржаји, методе наставе и учења и активности ученика неодвојиви у наставном процесу. Концепт наставе засноване на процесу и исходима учења подразумева наставу чији превасходни циљ није преношење предметних садржаја, већ изградња и развој знања као основе на којој се развијају разноврсна умења. У том смислу, програм наставе и учења нуди садржински оквир, а учитељ има слободу да уместо њих изабере и неке друге садржаје уколико сматра да су ти садржаји примеренији средини у којој ученици живе, узрасним и развојним карактеристикама ученика и њиховим интересовањима. Суштина је у томе да садржаји буду у функцији остваривања исхода, а не сами себи циљ. Учитељ има значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика како би водио ученике ка остваривању датог исхода.

Већина предметних исхода постиже се кроз непосредну истраживачку активност ученика уз континуирану подршку и подстицај од стране учитеља. Пожељне су активности које омогућавају интеракцију са физичком и социјалном средином, јер доприносе спознавању света који окружује ученике, тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине. Најефикасније методе учења јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу развијања знања. Потребно је стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Значајне активности ученика у оквиру предмета Природа и друштво су:

– Посматрање са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видљивих карактеристика);

– Илустровање појава и процеса из свакодневног живота – навођење, показивање, објашњавање примера из природног и друштвеног окружења;

– Описивање – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;

– Процењивање – самостално одмеравање;

– Груписање – уочавање сличности и различитости ради класификовања;

– Праћење – континуирано посматрање ради запажања промена;

– Бележење – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;

– Практиковање – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;

– Експериментисање – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;

– Истраживање – испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;

– Сакупљање – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;

– Стварање – креативна продукција;

– Играње – дидактичке, едукативне и спонтане игре;

– Активности у оквиру мини-пројекта – осмишљавање и реализација.

Ради прегледности препоручени садржаји су дати у темама.

Потребно је приликом тумачења исхода учења и препоручених садржаја у трећем разреду стално имати у виду да се садржаји и одговарајући примери истражују и проналазе у оквиру *краја у коме ученици живе*. Крај, простор проучавања природних и друштвених појава и процеса, је територијална целина која се поклапа са границом општине. Општински центар је насеље у коме становници свих осталих насеља унутар граница општине остварују своје животне потребе као што су здравство, образовање, трговина, саобраћај, финансије, запослење, забава, итд. Унутар краја постоје природни, друштвени, економски, културни и историјски садржаји који су утицали на успостављање односа и веза између њега и његових житеља. На основу територијалног обухвата краја можемо закључити да је задовољен и принцип упознавања простора од ближег (познатог) ка даљем (мање познатом) простору.

Традиционално до сада се за овај територијални ниво користио појам завичај. Проблем употребе појма завичаја произилази из непостојања јасних просторних и временских критеријума за његово издвајање. Најопштије, завичај се одређује као „место са ближом околином где се неко родио и где је одрастао". Из тога даље произилази да је завичај више субјективна категорија која почива на емоцијама.

Тема *Природа, човек, друштво* бави се узајамним дејством природних и друштвених фактора у окружењу. У том смислу креће се од облика рељефа и површинских вода у крају. Ови појмови су познати ученицима из претходних разреда, али се сада изучавају у ширем простору, уз додавање нових сегмената који се односе на елементе узвишења (подножје, стране, обронци, врх) и одређивање десне и леве обале текућих вода у циљу оријентације у простору. Кроз исходе учења и препоручене садржаје јасно је видљива потреба разматрања утицаја географских фактора на начин живота људи (људи су се насељавали тамо где су имали повољне географске услове, плодно земљиште и воду, правили су утврђења на узвишењима и сл.). Специфичност краја чине и групе људи који у њему живе (становници и народи краја). У том смислу наставља се разматрање дуализма права и обавеза, али сада становника краја, уз упознавање обичаја других народа у крају, а све у циљу хармоничног суживота. Разматрања започета у другом разреду кроз типологију насеља (село, град), сада се настављају разматрањем повезаности села и града, њихове зависности и међуусловљено-

сти кроз различите послове којима се баве становници у насељима краја. Ово представља и основу за прво груписање сличних послова (којима се задовољавају животне потребе људи у крају) у делатности (пољопривреда, образовање, здравство и сл.). У контексту поменутих делатности уводи се и појам саобраћаја и његове улоге у превозу путника и терета, односно преносу информација. И даље се ради на оспособљавање ученика за безбедно учешће у саобраћају (на саобраћајницама у крају).

Садржаји о својствима воде проширују се на различита агрегатна стања ове течности, као и на упознавање ученика са процесом који обједињује сва три стања воде – кружењем воде у природи.

Разматрају се и промене које настају при загревању и хлађењу још једног елемента неживе природе – ваздуха. У том смислу, путем једноставних практичних активности ученици уочавају да се ваздух на топлоти шири, а на хладноћи сабија (промена запремине), што у природи доводи до кретања ваздуха, односно ветра.

Услови за живот (сунце, вода, ваздух и земљиште) сада се уводе у новом контексту, као специфични услови за живот у животним заједницама (копненим и воденим). Уводи се појам *ланац исхране* као основни однос међу живим бићима у животним заједницама, ослањајући се на сазнања из другог разреда о подели животиња према начину исхране. Посебну пажњу треба дати животним заједницама специфичним за крај у коме ученици живе, као и њиховој заштити.

Садржаји о човеку, односно о људском телу сада се односе на уобичајене заразне болести деце (грип, заразна жутица, варичеле) које се лако шире у колективу, као и болести које преносе животиње (крпељи, вашке). Акценат је на упознавању ученика са основним мерама заштите против ових болести и одговорном односу према сопственом здрављу и здрављу људи из окружења (на пример, не треба долазити у школу уколико смо болесни ради сопственог здравља и очувања здравља осталих ученика и запослених у школи).

Тема *Оријентација у простору и времену* односи се на оспособљавање ученика за оријентацију у простору и надовезује са на начине оријентисања из прва два разреда (оријентација у насељу помоћу карактеристичних објеката и адресе). У трећем разреду уводи се оријентација помоћу главних страна света. Акценат је на оспособљавању ученика да одреде стране света помоћу компаса, Сунца и оријентира из природе/окружења (маховине, годови на пању, цркве и сл.) у складу са оним што је доступно у окружењу у коме ученик живи. Препоручљиво је да ученици спознају простор непосредним посматрањем, шетњом по насељу и околини или кретањем превозним средствима, односно да се ови исходи учења и настави садржаји реализују у ваучионичком окружењу.

У трећем разреду започиње процес *картографског описмењавања*. Оспособљавање ученика да разумеју информације приказане на географској карти засновано је на три изазова које је потребно превазићи:

– однос величине простора на карти у односу на величину реалног простора – на географској карти приказ реалног простора је вишеструко умањен;

– перспектива из које су приказани објекти на географској карти („птичија перспектива”);

– овладавање новим „језиком” кроз разумевање значења боја и симбола помоћу којих су приказани реални географски објекти на карти.

Да би лакше разумели како се објекти приказују на карти, препоручљиво је помоћу једноставних активности показати шта је умањено приказивање објеката и приказивање из „птичије” перспективе. Потреба за умањењем површина које се преносе на папир је блиска ученицима, јер на цртежима на којима приказују, на пример, природу у јесен умањују природне величине (бића, предмете...) до величине формата папира. У том смислу, а у складу и са оним што се ради на Математици, учитељ може планирати умањено приказивање предмета правилних облика из непосредног окружења ученика у размери 1:10 (на пример, школска клупа је димензија 120 x 60 cm, када је умањимо 10 пута, ученици у свескама цртају правоугаоник димензија 12 x 6 cm). На сличан начин, али на папиру већег формата може се представити план учионице. Препоручљиво је за ове активности изабрати такве предмете које ученици могу посматрати „одозго” како би стекли увид, на пример, зашто школска клупа на умањеном приказу учионице има изглед правоугаоника, резач у облику ваљка има изглед круга и сл. На сличан начин може се израдити макета насеља а затим је ученици могу посматрати (и фотографисати) из „птичије перспективе” како би уочили како из ваздуха изгледа то насеље, а затим се та фотографија може лако „превести” у скицу плана тог насеља. Уколико постоје техничке могућности, за приказивање познатог окружења из различитих перспектива (реални, фотографски приказ, картографски приказ) може послужити апликација Google Maps.

Прва карта са којом се ученици сусрећу је план насеља у коме они живе. Креће се од оспособљавања ученика да пронађу улицу или објекат на плану насеља, опишу пут којим се може стићи од једне до друге тачке помоћу плана насеља, што ће у будућности довести до крајњег циља – оријентисања помоћу плана насеља тако да се дође од једне до друге локације у насељу.

Након плана насеља, ученици су спремни да разумеју апстрактнији приказ (често потпуно непознатог) простора, односно општегеографску карту. У трећем разреду креће се од посматрања краја у коме ученик живи на географској карти Србије. Дакле, полазиште је простор који је ученицима познат, па они могу да успоставе везу између опаженог окружења и његовог графичког приказа на географској карти. Оспособљавање ученика да разумеју географски карту подразумева сусрет ученика са трећим изазовом – значењем картографских боја (облици рељефа и површинске воде) и картографских знакова. Није потребно оптерећивати ученике учењем напамет изгледа и значења картографских знакова, већ је препоручљиво користити легенду у функцији трагања за њиховим значењем. Методички приступ географској карти треба да се креће у правцу третирања карте као извора информација, а не да карта буде место на коме ученици само показују задате географске појмове. У том смислу се ученику може задати, на пример, да помоћу географске карте одреди положај свога краја у Србији у односу на главни град Републике Србије. Када ученик наводи шта све може да сазна о одређеном простору посматрајући географску карту тог простора и легенду која се на њој налази, треба га подстицати да у том приказу користе и знања о странама света.

Увођење временских одредница надовезује се на оне које су већ уведене у прва два разреда и проширује се новим одредницама – *деценија* и *век*. Као и у претходним разредима, нове временске јединице уводе се тако да се мањом (већ познатом) мерном јединицом објашњава већа (нова) мерна јединица. Ученике треба стављати у ситуацију да користе наведене временске одреднице (посебно годину, деценију и век) у свакодневним ситуацијама и приликом описивања догађаја из прошлости.

Тема *Прошлост* започиње у трећем разреду увођењем историјских извора као основних извора сазнања о прошлости. У том смислу, увођење поделе историјских извора (материјални, писани и усмени) није само себи циљ, већ указује на различите изворе информација о прошлим временима. Ученици упознају историјске изворе и истражују теме из породичне и прошлости краја за које су заинтересовани. Када је реч о породичној прошлости, продукт истраживања може да буде приказ породичног стабла, уз увођење значења појмова преци и потомци. У том смислу, ученик користећи породично стабло описује ближе чланове породице из „угла” предака и потомака (*Мој деда је предак мог тате. Тата је дедин потомак. Ја сам татин, мамин, бабин, дедин потомак*). Прошлост краја се истражује у односу на специфичности краја у коме ученици живе, на значајне догађаје за становнике тог краја (о којима често сведоче и споменици), и знамените људе који су рођени или живели у том крају. Истражују се ученицима блиске и релевантне теме из свакодневног живота (на пример, занимања људи у крају, одевање, исхрана, дечије игре) уз стално поређење начина живота у прошлости и садашњости (као ученицима блиске и познате). Није потребно да се истраже сви наведени аспекти свакодневног живота него они за које су ученици највише заинтересовани и за које постоје доступни историјски извори примерени

ученицима овог узраста. Податке прикупљене малим историјским истраживањима ученик може да представи на неки од начина које одабере (усмено, помоћу ленте времена, породичног стабла, презентације, постера...).

Тема *Кретање* представља сегмент о коме ученици имају богато искуство, а задатак наставника је да та несистематизована, искуствена знања буду структурисана и освешћена и да омогуће ученику боље спознавање света који их окружује. Ученици препознају и наводе примере за различите облике кретања тела према њиховој путањи – праволинијско и криволинијско. Истраживање утицаја јачине деловања на пређено растојање тела природно се реализује кроз практичну активност (експеримент). Утицај јачине деловања разматра се кроз удаљеност коју тела прелазе (као и у другом разреду), при чему је пожељно укључити не само процену растојања, већ и њено прецизно мерење уз коришћење мерних јединица за дужину које су уведене у математици у другом разреду. Уводи се и падање као специфичан начин кретања тела условљен дејством Земљине теже, чему се приступа феноменолошки, без улажења у детаљнија објашњења. Посебну пажњу потребно је обратити на испитивање утицаја облика тела на брзину падања практичним проверавањем брзине падања два тела који имају све исте карактеристике (материјал, маса), осим облика (на пример, згужван и исправљен папир).

Још један аспект кретања представљају садржаји о светлости и звуку. Светлост се изучава из два аспекта: извори светлости (природни и вештачки) и сенка (облик и величина сенке). Ученици треба да разликују природне и вештачке изворе светлости, као и да путем практичне активности уоче повезаност промене величине и положаја сенке са променом положаја извора светлости (природног или вештачког). Такође, ученици се упознају са различитим изворима чијим покретањем (треперењем) настаје звук – треперење затегнуте жице, гласних жица; различити звуци у природи (звук инсеката, фијукање ветра и сл.). Звукови се истражују из два аспекта – информативног (на основу звука знамо од кога/чега потиче и оријентишемо се на основу те информације) и безбедносног (звуци који упозоравају, заштита од буке). Пожељно је организовати практичне активности (огледе) којима се доказује да се јачина звука мења са променом удаљености од извора звука, што је посебно важно из безбедносних разлога.

Исходи учења и садржаји који се односе на промене *материјала* фокусирани су на уочавање повратних (истезање, савијање, ширење/скупљање; испаравање, кондензовање, топљење/очвршћавање) и неповратних (сагоревање, рђање) промена материјала. Наведене промене не треба учити напамет већ подстаћи ученике да их уоче у свакодневном животу и/или помоћу огледа. Разликовање неповратних од повратних промена материјала своди се на настајање или ненастајање материјала који имају другачија својства након механичког или топлотног деловања.

У прва два разреда једина течност која је изучавана била је вода. Сада се уводи први општији појам – течност. Приликом практичног истраживања користе се течности које су безбедне за ученика и лако доступне (вода, уље, детерџент за прање судова, мед, млеко, сок од лимуна). У овом смислу, у фокусу је уочавање сличности и разлика између воде и других течности (тече, променљивост облика; провидност, боја, густина). Посебно се истражује својство течности као растварача. Путем експеримента испитује се зависност брзине растварања од уситњености материјала, температуре течности и мешања. Ову активност најлакше је урадити на примеру воде.

Топлотна проводљивост материјала представља нови аспект изучавања материјала. На примеру свакодневних активности и претходних искустава, ученици класификују и бирају материјале који по топлотној проводљивости највише одговарају одређеној употреби (металне шерпе за кување, дрвене клупе за седење у парку и сл.). У овом смислу, разматра се и ваздух као топлотни изолатор у природи и свакодневном животу (крзно и перје животиња; слојевито облачење, вунене рукавице, грађевински блокови, термос-боца).

Исходи учења и садржаји о материјалима завршавају се упознавањем ученика са значајем рециклаже, као и потребом разврставања отпада од пластике, стакла, папира и метала. У складу са овим, повезана је и проблематика рационалне потрошње материјала и предмета која подразумева подстицање ученика да дају предност употреби: производа који се вишеструко користе у односу на производе за једнократну употребу, као и рециклираних и производа који могу да се рециклирају. Проблематика одрживог развоја приметна је и кроз указивање на међусобне утицаје човека и окружења кад год је то могуће и актуелно у конкретним условима у којима се реализује настава. Пуно разумевање концепта одрживог развоја могуће је тек на каснијем узрасту ученика, али је потребно да се континуирано развија, и то не само на нивоу знања, већ првенствено на нивоу развијања вредности, ставова и навика. На тај начин се утиче на развој ставова важних за опстанак и будућност.

Приликом изучавања природних и друштвених феномена нужно је и даље примењивати истраживачки приступ и оспособљавати ученике за различите начине прикупљања података о окружењу, њихову анализу, сврставање у групе и категорије по различитим карактеристикама, вођење белешки и закључивање. Учествовање у једноставним огледима/експериментима који се реализују на основу упутства – индивидуално, у пару или групи, усложњава се кроз повезивање резултата огледа/експеримента са објашњењем или закључком. Значајно је радити на оспособљавању ученика да јасно презентује резултате својих истраживања на начин који је примерен проблему који се истражује и интересовању ученика (писано, усмено, помоћу ленте времена, Power Point презентацијом и/или цртежом и др.).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика само је део праћења и вредновања образовно-васпитне праксе. Резултате целокупног праћења и вредновања наставник узима као основу за планирање наредних корака у раду са ученицима и развијању своје образовно-васпитне праксе.

Праћење напредовања и оцењивање постигнућа ученика је формативно и сумативно и реализује се у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Потребно је да наставник континуирано и на примерен начин указује ученику на квалитет његовог постигнућа тако што ће повратна информација бити прилагођена, довољно јасна и информативна како би имала улогу подстицајне повратне информације. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ ПРИРОДА И ДРУШТВО КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Тема: Наше наслеђе

- Овако је било некада код Хрвата
- Живот у породици
- Школе
- Изглед хрватских кућа, салаши
- Стари занати
- Обичаји
- Одевање
- Исхрана
- Игре некада
- Знаменити Хрвати мога завичаја

Назив предмета	**ЛИКОВНА КУЛТУРА**
Циљ	**Циљ** учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**72**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– поштује инструкције за припремање, коришћење, одржавање и одлагање материјала и прибора; – повеже уметничко занимање и уметнички занат са одговарајућим продуктом; – преобликује, самостално или у сарадњи са другима, амбалажу и предмете за рециклажу мењајући им употребну функцију; – изрази своје доживљаје, емоције, имагинацију и запажања одабраним материјалом, прибором и техникама; – користи одабране податке и информације као подстицај за стваралачки рад; – протумачи једноставне визуелне информације и поруке из свакодневног живота; – укаже на сличности и разлике које опажа у уметничким делима и традицији различитих народа; – изрази одабране садржаје изразом лица, положајем тела, покретима или кретањем; – распореди облике, боје, линије и/или текстуре креирајући оригиналне композиције; – разговара са вршњацима о доживљају простора, дизајна, уметничких и ученичких радова, уважавајући различитости; – учествује у обликовању и уређењу простора у школи, код куће или у окружењу; – разматра, у групи, шта и како је учио/ла и где та знања може применити	**МАТЕРИЈАЛИ**	Својства материјала Својства материјала за ликовно обликовање – тврдоћа, еластичност, растворљивост или постојаност (промене у току сушења, у контакту са светлошћу, у контакту са различитим супстанцама и подлогама), материјали који могу да се користе као алатке (пера, крзно, длака, лишће, дрвца) Изглед материјала – основне и изведене боје, природне и створене текстуре Технике Однос материјала, ликовне технике и идеје Производи уметничких заната (накит, уметничке лутке, шешири, таписерије, ћилими, осликани текстил, собне светиљке и сенила, грнчарија, дуборез, гравуре) Значај рециклирања, уметничка рециклажа
	СПОРАЗУМЕВАЊЕ	Говор тела Поглед, израз лица, држање тела, гест и кретање, однос вербалне и невербалне комуникације Тумачење визуелних информација Визуелне карактеристике бића и животиња, знаци, симболи, униформе, заставе, ношње Пејзаж, портрет, аутопортрет Слика, текст, звук Кратки анимирани филмови, рекламе, билборди Лепо писање – плакат, позивнице, честитке
	КОМПОЗИЦИЈА	Композиција Дводимензионалне и тродимензионалне композиције, организација композиције, равнотежа Орнамент Традиционална и савремена употреба орнамената, симетрија
	ПРОСТОР	Облици у простору Непокретни објекти у отвореном и затвореном простору (споменици, уметничка дела, експонати) Композиција у простору – поставка изложбе, уређење просторије, уређење школе, уређење околине у локалној заједници Оптичке илузије на дводимензионалној подлози, специјални ефекти на сцени, у филмовима, игрицама Кретање Покрет и кретање у природи, окружењу и уметничким делима

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја, текстура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Ученици се развијају и уче кроз разноврсне активности и задатке који подстичу радозналост и задовољство у истраживању, експериментисању, размишљању, повезивању, изражавању, стварању, дружењу и сарадњи.

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду их има три: простор – облик, линија; у другом разреду четири: простор – облик, линија, боја; у трећем пет: простор – облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено да истражују и откривају те везе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика.

У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није фокусиран на садржаје. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи. Настава се не планира према структури уџбеника, јер ученици не уче лекције по реду, већ истражују уџбеник како би развијали међупредметне компетенције – у зависности од задатка/теме траже одговарајуће визуелне и/или текстуалне податке и информације, повезују их, пореде, стављају у нови контекст, користе их као подстицај за стварање...

У настави треба да доминирају проблемски задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Задаци и активности треба да буду разноврсни и да омогуће сваком ученику да се развија у складу са својим интересовањима, искуством, потребама и потенцијалима. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање и на развијање креативних идеја (модел подстицајних питања се може видети у програму за други разред).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

МАТЕРИЈАЛИ

Материјали, прибор, технике и савремена технологија су средства која се користе у процесу визуелног описмењавања. Наставник кратко објашњава и показује како се припремају, користе, чисте, одлажу или преносе и пружа друге неопходне информације. Одабрани садржаји ове целине интегришу се са садржајима других целина.

Својства материјала

Ученици треба да добију само кључне информације о својствима материјала које користе. Ако користе употребљену амбалажу, материјале или објекте које су пронашли у природи потребно је да их, уз помоћ укућана, припреме пре доношења на час (прање, термичка обрада, дезинфиковање асепсолом, алкохолом... у зависности од материјала). У току године самостално припремају лепак или масу за обликовање од материјала који се користе у домаћинству (кукурузно брашно, кукурузни штирак, сода бикарбона, сирће, млеко, со, шећер...). Водене боје могу да направе од истрошених фломастера. Рецепти се могу пронаћи на интернету, наставник бира оне који одговарају узрасту ученика. Важно је и да сви ученици до краја првог циклуса развију навику да заједно распремају и чисте простор по завршетку рада.

Имајући у виду да се технологија материјала развија великом брзином, наставник може да информише ученике о неким иновативним материјалима које користе дизајнери одеће, амбалаже, намештаја... На пример, материјал који се прави од папира и пластике (Paptic), материјал који се прави од рециклиране одеће (варијанта материјала Karta-Pack)... Тродимензионално (3D) штампање и паметни материјали могу да се помену у следећем разреду.

Подела боја на основне (примарне) и изведене (секундарне) односи се на пигментне боје за сликање. Ученици треба да знају да мешањем две основне боје у односу 1:1 неће увек добити тон који су очекивали, јер се материјал различитих произвођача разликује. Било би добро да истражују мешање боја тако што ће размењивати прибор/материјал. Није потребно да меморишу називе боја, јер школске боје или немају називе или се називи разликују од једног до другог произвођача. Међутим, када почну да користе белу боју наставник треба да их мотивише да експериментишу. На пример, може да пита: „Како бисте описали ове две боје?”, показујући цинобер и кармин црвену. Затим, да тражи да помешају обе боје са белом и упореде тонове које су добили. Даље ученици сами истражују. Боје трећег реда (терцијерне) се објашњавају у четвртом разреду. Примарне и секундарне боје се повезују са природним и вештачким облицима, емоцијама, утисцима, простором... Наставник објашњава текстуру на најједноставнији начин (изглед површине материјала), иако објашњење неће бити потпуно. Важније је да се ученици не збуне и да искуствено истражују текстуру. Истражује се стварна (физичка) текстура материјала, која има изражене тактилне квалитете, а наставник планира више разноврсних задатака. На пример, ученици могу да компонују лепећи на картон лишће, комадиће чипке, текстил, канап, рафију..., да обложе рад алуминијумском фолијом за домаћинство, пажљиво трљајући тупим врхом оловке или прстима. Уколико немају фолију, могу да премажу рад белом бојом како би се фокусирали само на текстуру. Када вајају у меком материјалу треба да креирају текстуре плански (глачањем, урезивањем, утискивањем...). Наставник указује на то да понекад физичка текстура највише утиче на утисак о делу, нарочито када је реч о скулптури и дизајну ентеријера (показати примере). Визуелна текстура се још увек не објашњава, али се истражује искуствено – ученици могу да цртају текстуре разноврсним линијама, да осликају папир (разливањем боје, прскањем, дувањем кроз сламчицу...), да користе технике колаж, фротаж, гратаж, суминагаши или ебру.

Технике

На основу сопствене процене наставник у трећем или четвртом разреду објашњава да су акварел боја и папир материјали за ликовно обликовање, а акварел техника начин на који се тај материјал обликује. Ученици могу да испробају сликање акварел бојом на сувом папиру и сликање на влажном папиру. Уобичајено уче гваш технике (влажни нанос, полусуви нанос, испирање, гребање...) пре него што почну да користе темпере, али то није правило. У штампање графика се уводе прављењем импровизованих матрица. Најједноставнија се припрема на употребљеној стиропор (полистирен) тацни за паковање хране. На полеђини тацне цртеж се лако урезује фломастерима, а боја се наноси широком четком или комадићем чврстог картона. Осим оловкама и четкицама било би добро да цртају и импровизованим прибором (згужваним папиром/кесом/фолијом, гранчицама, боровим иглицама...), јер то помаже да „ослободе руку” и да боље организују композицију. Скулптуре могу да обликују од папира, картона, лако савитљиве жице, тканине, комбиновањем разноврсних материјала... Затим, од меких материјала: глинамола, школске глине, полимерне глине која се не пече („FIMO AIR”), „магичне глине” (пенаста глина са гранулама стиропора, кинетичка глина, „Mad Mattr”...) или масе коју су сами направили. Треба имати у виду следеће. Неке масе се споро суше, па је тешко пренети рад од школе до куће без оштећења. Боље је да не користе пластелин, јер има врста које се уопште не суше, као и миришљавих које садрже алергене. Неке масе не прљају руке и радну површину. Скулптуре се обликују белом масом или масом у боји природних материјала, а која може и да се „патинира” бојом.

Наставник може да покаже и корисне технике које нису кључне за достизање исхода. На пример, може да демонстрира како се од мараме или комада платна обликује торба/завежљај савијањем и везивањем („фурошики” техника), како се од омота за бомбоне обликују торбе, футроле..., како се плете прстима, како се обликују корпе од папира, како се савијају оригами фигуре, како се пакују поклони, како се савијају украсне машне, како се праве лампиони, како се праве/декоришу сенила... Ученици могу да вежбају те технике и код куће, али је важно да на часу осмисле или договоре намену тих радова (украс за собу, украс за учионицу/школу, лични предмет, поклон за некога, радови за школски продајни сајам...).

Ученици упознају неколико уметничких заната које наставник бира у складу са темама и задацима које је планирао, локалном традицијом или интересовањима ученика. Одабрани садржаји се интегришу са одговарајућим садржајима овог и других програма. Учење може да се реализује у одабраном етнографском музеју. Уколико наставник планира радионицу или пројекат који укључује прављење уметничких рукотворина у школи препорука је да се користи материјал за рециклажу.

Уметничка рециклажа је важна тема. Наставник може да покаже примере уметничких пројеката у нашој земљи, као што су: „Убаци лименку доврши скулптуру”, скулптура „Ђубровиште са Великог ратног острва” (Београд), „Еко-мрав” (Суботица), „Птица робот” (Бор, Београд)... и примере уметничких дела направљених од предмета за рециклажу (на пример, унети у претраживач називе уметничких група: „FigJamStudio”, „Skeleton Sea” или „Guerra de la Paz” и имена уметника: Aurora Robson, Subodh Gupta, Moaffak Makhoul или Sean E. Avery).

Школе које имају средстава и планирају набавку дигиталне технологије треба да имају у виду и ону која одговара настави Ликовне културе. На пример, мултимедијална лабораторија „i-Theatre” произвођача „Edutech” погодна је за интегрисану наставу Српског језика и Ликовне културе у првом циклусу. Дигиталне табле за цртање произвођача „Wacom”, као и ајпед таблети (iPadPro) подржавају стваралачки рад. Интерактивна школска табла „SMART Board” са пројектором (на пример, серија 7000) има вишеструку намену (проучавање ликовног језика, компоновање, лоцирање уметничких дела...). У школама које имају савремену опрему и средства, ученици треба да уче о заштити здравља и правилној употреби уређаја, као и о значају сарадње са школама које немају такве услове. У школама које не могу да набаве одговарајућу опрему и средства, ученици могу да користе помагала која се једноставно праве. На пример, када се настава одржава у учионицама опште намене које немају одговарајуће столове ученици могу да направе од картона стони „штафелај” (унети у претраживач: „DIY cardboard easel”). „Светлосне столове” као што је, на пример, APH Light Box наставници могу да направе у сарадњи са родитељима (унети у претраживач: „DIY lighttabletutorials”).

Све одабране садржаје је потребно повезати са причом о томе како се развијају креативне идеје, односно шта све може подстаћи (мотивисати) визуелне уметнике (и ученике) да стварају. Како би се освестио процес развијања идеја, наставник може да зада уче-

ницима једноставну вежбу – да три пута преобликују исти троугао тако да креирају три различита сложена облика из маште. Вежба може да се понови са другим обликом, мрљом или шаром. Ученици треба да знају и то да савремена технологија утиче на начин изражавања визуелних уметника. Наставник може да покаже један очигледан пример (унети у претраживач име графичког дизајнера: Canion Shijirbat или Шижирбат – финал).

СПОРАЗУМЕВАЊЕ

Циљ учења предложених садржаја је оспособљавање ученика за правилну, учтиву, добронамерну, ефектну и ефикасну комуникацију.

Говор тела

Предложене вежбе су фокусиране на невербално изражавање мимиком и телом. Наставник објашњава да се и без говора, лицем и телом, може пренети порука, испричати прича или насликати слика. Као пример може да послужи инсерт наступа мађарске трупе „Attraction" (унети у претраживач: Attraction Shadow Theatre Group). Уколико ученици до трећег разреда нису вежбали пантомиму треба да почну од читања израза лица и изражавања емоција. Затим, да тумаче и изражавају поруке које шаљемо неким општепознатим (у нашој култури) гестом или држањем тела (стани, крени, прићи, слажем се, нећу, извини и сл.) и неке једноставне радње (чисти метлом, свира...). Ученици који су то већ радили вежбају невербално исказивање неке ситуације (на пример, сусрет два пријатеља, пробирљиви купац и сл.). Важно је да сви ученици буду укључени да би се ослободили треме и несметано развијали креативност, заједништво и међусобно уважавање. Ако је потребно, ученици могу да погледају и неки смешан снимак (на пример, унети у претраживач: Mr. Bean's Holiday Dance Scene). Наставник повезује одабране вежбе са одговарајућим садржајима овог и других програма (имајући у виду да се програмски циљеви и методика разликују). На пример, може да формира тимове и подели задужења – док неки чланови тима глуме или рецитују, други их прате покретима, мимиком или „специјалним ефектима" (осветљавају глумце, померају делове сценографије, формирају облик рукама или телима, производе звучне ефекте...).

Тумачење визуелних информација

Тумачење визуелних информација је континуирана активност која се не планира као посебан час, већ као део задатака. Предложени садржаји се односе на тумачење слика независно од додатних информација као што су звук, текст и др. Сваки пут када ученицима покаже неку слику, наставник поставља питање: „Шта ово значи?", како би се навикли да размишљају о садржају. Наставник прво указује на то да неки облици, боје, шаре и текстура у природи саопштавају неку поруку (показати примере). На пример, тамно сиви облаци најављују кишу, тамнија и храпавија кора дрвета указује на север, рогови јелена супарнику указују на његову снагу, када се осећа угрожено једна врста гусенице (Hemeroplanes triptolemus) заузима положај у коме личи на отровну змију. Нека бића комуницирају само визуелно. На пример, карипска гребенска лигња (Sepioteuthis sepioidea) „разговара" тако што мења боје и шаре. Визуелни знаци у природи омогућавају живим бићима да преживе. Визуелни језик који користе људи је најсложенији – слике користимо и да бисмо нешто продали, забавили друге, изазвали одређене емоције, помогли угроженима, навели друге да размишљају о важним темама... Наставник показује познате знаке које ученици виђају у окружењу, а затим и оне који се често виђају на амбалажама и производима и разговара са ученицима о томе зашто је важно да разумеју те слике. Затим се разговора о сложенијим знацима и симболима (заставе, грбови, амблеми). Садржаји из хералдике се усклађују са узрастом ученика. На пример, наставник може да покаже заставе из целог света и да тражи од ученика да процене (без пребројавања) која боја се највише користи на заставама, затим, која комбинација боја се најчешће користи, које заставе су сличне, које заставе су сличне нашој, које заставе се битно разликују од осталих... Потребно је да размишљају и о томе како се споразумевамо одећом. Ко и зашто носи униформу, ко дизајнира униформе? Затим, шта је народна ношња, у којим приликама се некада носила, да ли се још увек носи и када, како изгледају ношње њиховог краја... Наставник одређује количину информација о ношњама у зависности од броја етничких група у општини (део може да се планира за следећи разред). Уметничка дела се и даље користе као мотивација за стваралачки рад, али су појачани захтеви који се односе на доживљај и тумачење садржаја. На пример, наставник може да покаже репродукцију слике „Шетња. Дама са сунцобраном" Клода Монеа, да пита ученике шта је приказано, шта мисле да се дешавало пре тренутка који је приказан, а шта после, ученици могу да напишу или да насликају причу према овом делу (или неком другом). Наставник показује неколико значајних дела српске уметности, бирајући она чији садржај је усклађен са сазнајним способностима и предзнањима ученика. Листа музеја се може наћи на адреси: http://muzejirade.com.

Слика, текст, звук

Предложени садржаји омогућавају медијско описмењавање. Препорука је да се почне од мултимедијалних садржаја, који су сложенији, али су ближи искуству ученика. Наставник може да укаже на то да рекламе на телевизији и на интернету, билборди, брендирана аутобуска стајалишта, кратки анимирани филмови... најчешће нису намењени деци или нису увек добронамерни. Међутим, превише разговора о негативним странама савремене медијске културе може бити контрапродуктивно или без икаквог ефекта, па је боље да се фокус помери на позитивне аспекте. На пример, наставник може да прикаже снимак „Waka Waka", флешмоб који се одржао у Холандији с циљем да се прикупи помоћ за Кенију. Затим, да тражи од ученика да се распитају коме је најпотребнија помоћ у њиховој општини, у каквој акцији би могли да учествују да би помогли... Већина квалитетних кратких анимираних филмова не одговара узрасту ученика, али поједини могу послужити као увод у васпитне теме (на пример, Пиксаров „For The Birds" или серија „Minuscule" или „Tuurngait", дипломски рад студената из Арла). Када је реч о маркетингу, као пример могу да послуже рекламе „The Power Of Teamwork", белгијске компаније „Линија" (De Lijn), билборд који рекламира млеко произвођача „Anando" (у Индији), а у нашој земљи билборд који рекламира Манчмелоу, агенције „Ovation BBDO". Савремени билборди и рекламни панои могу да буду и корисни свим грађанима. У нашој земљи је развијен систем паметних клупа и аутобуских стајалишта која се напајају соларном енергијом и имају више функција („PETROSOLAR"), а тим научника из Перуа развија билборде који пречишћавају ваздух у градовима. Ученици треба да разговарају о порукама, оригиналности и доживљају приказаних примера. Наставник указује на то да визуелни уметници креирају мултимедијалне садржаје тимски. Није предвиђено да ученици уче о фазама продукције у првом циклусу, важније је да развијају креативност тако што ће се трудити да дизајнирају карактере (осмисле изглед и особине јунака). Најлакше је да нацртају јунака у боји (јунак може да буде фантастично биће, човек, животиња, биљка, предмет...). Наставник може да помогне питањима: Како се зове? Како се креће? Шта је на твом јунаку посебно, по чему се истиче? Да ли је добар или лош? Шта воли да једе? (ученици записују најважније особине на маргини поред цртежа). Јунак се затим смешта у неку причу или рекламу.

Плакат је мање сложена форма оглашавања и ученици могу да га раде више пута у току године, уколико постоји потреба. Основна карактеристика плаката је да садржи саопштење за јавност на већем формату папира, а школски плакати могу да садрже само интерна обавештења (на пример, обавештење о школској забави), образовне садржаје (на пример, азбуку/абецеду) или васпитне (на пример, правила понашања). Наставник и ученици се договарају шта ће саопштити, да ли ће плакат садржати само текст или текст и слику, да ли ће се реализовати као одељенски рад (један плакат) или рад више тимова (више плаката), која техника/технике ће се користити и на ком формату (уобичајени формат за школу је

100 x 70 cm, али то није правило). Ученицима не треба постављати превише захтева везаних за ликовно-графичко обликовање плаката (захтеви ће се постепено повећавати у старијим разредима). Лепо писање се примењује на часу када се раде плакати, честитке, позивнице... Сви ученици могу да дизајнирају слова свог имена, било којом техником. Заинтересовани ученици могу да вежбају код куће калиграфско писање једног или неколико слова договореног словолика (фонта), на формату А4, А5 или А6, користећи фломастере широког равног врха.

КОМПОЗИЦИЈА

У овој целини су груписани садржаји везани за организацију композиције.

Композиција

Ученици треба да знају да је ликовна композиција целина коју је створио уметник и да се делови композиције називају ликовни елементи (ученици су упознати са обликом, линијом, бојом и текстуром). Уколико сами затраже додатна објашњења, наставник пружа најједноставнија. На пример, текстура листа није ликовни елемент, јер лист није створио уметник, већ природа. Али, ако осушени лист залепимо на ликовни рад, његова текстура ће постати део композиције (ликовни елемент). Наставник не објашњава врсте композиција и принципе компоновања, али разговара са ученицима о уметничким делима и ученичким радовима (који елементи су слични, а који потпуно различити, шта се највише истиче, шта се понавља...). Током године прати како ученик напредује, да ли увек распоређује елементе на исти начин, да ли црта мање фигуре и оставља превише празног простора на папиру, да ли су фигуре у предњем и задњем плану истих димензија... Наставник не исправља ученике и не објашњава однос простора и композиције, перспективу, скраћења, димензије и планове, већ прилагођава задатке и активности како би подстакао напредовање свих ученика. На пример, може да зада ученицима да заједно или у тимовима цртају на већем формату папира или кредама у боји у школском дворишту. Сликање аутопортрета, градског и сеоског пејзажа, цртање четком и бојом (без употребе оловке) на различитим форматима папира, компоновање само бојом, распоређивање разноврсних облика колаж техником... помаже да ученици боље организују елементе. Равнотежа се објашњава као баланс, на примерима из свакодневног живота (клацкалица, стајање на једној нози...), а ученици проналазе тежиште тела искуствено, док обликују или конструишу тродимензионалне радове. Организација композиције се примењује у свим задацима и повезује се са осталим садржајима овог програма.

Орнамент

У току године наставник планира најмање два задатка. Један задатак је везан за наслеђе – ученици на мањем формату папира прецизно цртају орнамент за вез, чипку, филигран, ћилим, чарапе, прекривач... Могу да користе милиметарски папир или папир на квадратиће, лењир, шестар, паус папир, јер треба да воде рачуна о томе да шара буде симетрична. Пре него што осмисле орнамент, потребно је да одреде за који предмет/објекат је намењен. Орнаменте могу да раде и када обликују празничне украсе. Овај задатак/задаци се интегришу са садржајима других програма. Други задатак је дизајн орнамента за било који предмет који користе (патике, мајица, обележивач за књиге, шнала за косу, шоља...), а на који могу да пренесу нацрт одговарајућим перманентним маркерима (уз помоћ старијих). Или, могу да дизајнирају предмет/објекат који је украшен орнаментом (орман, столица, камион, воз, капут, торба, саксија...) било којом техником коју сами одаберу. Као подстицај наставник може да покаже фотографије, на пример, аутомобила украшених орнаментима (унети у претраживач: „vochol”). Други задатак се везује за развијање креативних идеја.

ПРОСТОР

Предложени садржаји су везани за истраживање и обликовање простора.

Облици у простору

Ученици треба да разговарају о отвореном и затвореном простору у којем су изложена уметничка дела, колико је значајно да прилаз уметничком делу буде уређен, да дело буде осветљено на одговарајући начин, да буде постављено на одговарајуће место, да буде заштићено ако је потребно... Било би добро да наставник припреми фотографије различитих простора (плажа, њива, воћњак, шума, депонија, градски трг, улица, парк, пијаца, учионица...) и слику познатог споменика (изрезану по контурној линији), да тражи од ученика да „поставе” споменик у сваки од тих простора и процене како се мења утисак о споменику у зависности од окружења. Исто може да се уради са уметничким сликама и музејским експонатима. Наставник подстиче ученике да на креативан и ефектан начин изложе своје радове. Може да покаже један пример (качење штипаљкама или излагање на спојеним картонским кутијама у виду „тотема” или формирање „фриза”...), ученици се надовезују предлозима.

Наставник бира примере, задатке и активности везане за оптичке илузије (планирајући део и за следећи разред). На пример, добри примери симетрије су Ешерови радови (унети у претраживач: www.mcescher.com/gallery/symmetry/), за вежбе опажања добри примери су (одабрани) радови Олега Шупљака (Oleg Shuplyak), за илузије на фасадама зграда и у ентеријеру очигледан пример су радови Леандра Ерлиха (Leandro Erlich), а већи избор се може наћи на интернету (унети у претраживач: „optical illusions”). Оп-арт на равној подлози ствара илузије кретања и илузије испупчених и удубљених објеката. Наставник указује и на то да у свету, а и у нашој земљи постоје музеји илузија. Ученици могу да раде једноставне оптичке илузије (на пример, оп-арт вртешке) или да раде сложени школски пројекат: да обликују сценски простор користећи ЛЕД траке, фолије, огледала, декор изрезан од лепенке... Идеје за сценски дизајн се могу пронаћи на интернету (на пример, унети у претраживач: Alice in Wonderland scenic design).

Кретање

Приказивање покрета и кретања је садржај који се реализује током целе године у оквиру различитих задатака и активности. Аналитичко посматрање покрета и кретања се у најмањој мери вежба на примерима уметничких дела и то само на очигледним и једноставним. На пример, наставник може да покаже неколико пејзажа Саве Шумановића, а да ученици уоче да ли неке од приказаних облика покреће ветар, затим, дело „Под јабуком” (Гружанка са дететом), Ђорђа Крстића, на којој треба да уоче и протумаче покрете мајке и детета... Вежбе опажања су делотворније када ученици свесно обраћају пажњу на покрете и начин кретања у простору у коме се налазе. Наставник их упућује да и ван наставе посматрају кретање (како се њишу гране, како ветар покреће суво лишће на тлу, како пада киша...). У првом циклусу ученици углавном компонују на основу памћења покрета и кретања, али напредни ученици могу да раде и по природи (моделу).

Ученици могу да креирају кинетичке скулптуре (уколико то нису радили у претходном разреду). Када раде перформанс, могу да користе провидну фолију или старе чаршаве и ЛЕД батеријске лампе (одабрати најнижу цену) стварајући композиције светла и сенке (наставник снима перформанс).

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На почетку сваког задатка/активности наставник кратко информише ученике шта ће учити и зашто то уче. То је нарочито важно зато што се учење одвија кроз игролике, забавне задатке и активности, па се може десити да ученици не обрате пажњу на процес учења и стварања. По завршетку рада излажу се сви радови како би ученици могли да пореде решења и уче једни од других.

Самопроцена радова је вербална или писана. Наставник тражи од ученика да усмено опишу свој рад или да напишу нешто о свом раду. Уколико наставник процени да су ученици спремни, може да користи прилагођену методу 3, 2, 1. У интегрисаној настави ученици на листићу пишу: 3 ствари које сам научио/научила на

часу, 2 примера која илуструју то што сам научио/научила и 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио/поставила. Када се ученици ликовно изражавају, могу да напишу: 3 ствари о којима сам размишљао/размишљала током рада; 2 ствари које ми се свиђају на мом раду и 1 ствар коју бих променио/променила или бих урадио/урадила другачије. На листићу се уписује име, презиме и назив рада (може и датум), а листић се лепи на полеђину рада или се чува у блоку. Ученици не треба да наводе више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када им ништа није јасно или сматрају да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученике да идентификују најважнији пропуст и да се фокусирају на његово уклањање. Листићи за самопроцену дају наставнику потпунију слику о напредовању ученика.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

– однос према раду (ученик је припремљен за час, одговорно користи материјал, прибор и алатке, одржава прибор и радни простор...);

– однос према себи (поставља питања, труди се, учи на грешкама, самосталан је у индивидуалном раду, истрајан је...);

– однос према другима (поштује договорена правила понашања, спреман је да помогне и да сарађује, уважава туђе радове, начин размишљања, доживљавања, опажања...);

– разумевање (разуме задатак, разуме појмове, разуме процес, разуме визуелне информације...);

– повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, идеје, дела...);

– оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове, оригиналан је у односу на своје претходне радове...);

– вербално изражавање (учтиво комуницира, кратко и јасно образлаже свој рад, замисао, утисак, опажање, емоције...);

– употреба техника (примењује одговарајући процес, контролише однос воде и боје, бира подлогу у односу на технику, бира материјал и технику у односу на идеју).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Назив предмета	**МУЗИЧКА КУЛТУРА**
Циљ	**Циљ** учења Музичке културе је да код ученика развије интересовање и љубав према музици кроз индивидуално и колективно музичко искуство којим се подстиче развијање креативности, естетског сензибилитета и духа заједништва, као и одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**36**

ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– опише своја осећања у вези са слушањем музике; – примењује правилан начин држања тела и дисања при певању; – изговара бројалице у ритму, уз покрет; – пева по слуху и са нотног текста песме различитог садржаја и расположења; – наведе особине тона и основне музичке изражајне елементе; – разликује инструменте по боји звука и изражајним могућностима; – повезује карактер дела са избором инструмента и музичким изражајним елементима; – препозна музичку тему или карактеристични мотив који се понавља у слушаном делу; – повезује почетне тонове песама – модела и једноставних наменских песама са тонском висином; – комуницира са другима кроз извођење традиционалних и музичких игара уз покрет; – свира по слуху и из нотног текста ритмичку и мелодијску пратњу; – осмисли и изведе једноставну ритмичку и мелодијску пратњу; – осмисли музички одговор на музичко питање; – осмисли једноставну мелодију на краћи задати текст; – изабере одговарајући музички садржај(од понуђених) према литерарном садржају; – поштује договорена правила понашања при слушању и извођењу музике; – коментарише своје и туђе извођење музике; – самостално или уз помоћ одраслих, користи предности дигитализације; – учествује у школским приредбама и манифестацијама	**СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ**	Композиције различитог карактера и елементи музичке изражајности (мелодијска линија, темпо, ритам, динамика) Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање, јачина, тонске висине Музички дијалог (хор, глас и хор, глас и инструмент, два гласа, два инструмента, један свирач, група свирача, оркестар) Различити жанрови везани за уобичајене ситуације у животу Музичка прича Филмска музика Музички бонтон Музика и здравље Дигитализација
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	Дидактичке музичке игре Правилан начин певања – држање тела и дисање Правилна дикција Певање песама по слуху различитог садржаја и карактера Певање песама уз покрет Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од *ха* до *це*[2] Певање и свирање песама из нотног текста Дечји и алтернативни инструменти и начини свирања на њима Инструментална пратња по слуху Певање и извођење музичких игара уз свирање на дечјим инструментима – песме уз игру, дидактичке игре, музичке драматизације Свирање инструменталних аранжмана на дечјим ритмичким инструментима и на алтернативним изворима звука Музички бонтон Особине тона: боја (различити гласови и инструменти), трајање (нотна трајања), јачина (динамичке ознаке – пиано, форте, крешендо и декрешендо), тонске висине (од це[1] до ге[1]) Елементи музичког писма: линијски систем, виолински кључ, трајање тонова (половина, четвртина, осмина ноте и одговарајуће паузе) у такту 2/4 Јединица бројања Тактирање у 2/4 такту
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Стварање једноставне ритмичке и мелодијске (једноставне) пратње Музичка питања и одговори и музичка допуњалка Стварање звучне приче од познатих музичких садржаја, звучних ономатопеја и илустрација на краћи литерарни текст (учење у контексту)

Кључни појмови садржаја: певање, свирање, слушање, музичке игре, музички бонтон, нотно писмо.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и програмских садржаја. Нагласак у свакој од области је на развоју способности код ученика да комуницирају са другима кроз слушање, извођење и стварање музике као и способности да изражавају своје мисли и осећања кроз музику.

Инсистирање на развоју критичко-аналитичког мишљења има за циљ да помогне ученицима да превазиђу површно расуђивање и да развију лично гледиште (засновано на адекватним информацијама) као и да науче како да артикулишу своје креативне и уметничке изборе. Ученицима треба дати могућност да буду инвентивни и маштовити у свом размишљању, а не само да пронађу тачан одговор.

Учење о музичкој уметности не може се посматрати само као учење музичке писмености и извођење музичких композиција. Учење, поред нужне концетрације на развијању знања и вештина код ученика сходно њиховом узрасту и годинама проведеним у учењу музике, треба да развије његову комплетну личност негујући принципе вршњачког учења, одговорности и лидерства, великодушности и посвећености другима и појединачног доприноса у остваривању циљева у заједничким активностима. Поред тога, музичке активности имају функцију социјалне кохезије и спасавања од друштвене маргинализације.

Програм наставе и учења усмерен је на остваривање исхода при чему се даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање ученика кроз извођење музике и музичко стваралаштво.

Исходи представљају музичке, опажајне и сазнајне активности ученика. Музичке активности су говор у ритму, певање, свирање, покрет уз музику, слушање музике и видови стваралаштва. Препоручени музички садржаји (песме, музичке игре, ритмички и мелодијски аранжмани, композиције за слушање музике) остављају простор за избор других садржаја у складу са могућностима ученика и инвентивношћу наставника. Да би достигао програмске исходе, наставник реализује наставу користећи слушање, глас, покрет и музичке инструменте. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне активности у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати дух заједништва кроз рад у групама и у одељењу, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Наставни програм омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школска установа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

На сваком часу ученике треба упућивати да правилно седе, а вежбе дисања организовати кроз интересантну причу и игру. Вежбе за сугласнике (Ш – шуштање лишћа, Ф – фијук ветра, Р – зујање мотора, З – зујање пчеле, П – хлађење нечег врућег, С – опонашање оглашавања змије). Лепота певања зависи од јасноће и разговетности текста. Вежбе за правилну дикцију најпримереније је остварити изговором брзалица. Извођењем брзалица, поред јасног изговора, развија се пажња и концентрација − пожељни пратиоци сваког музичког извођења. Брзалицу изабрати према гласовима који их очекују у песми коју ће потом учити.

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету. Обратити пажњу и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Од велике важности је да се ученици упознају са правилима понашања (музичким бонтоном) при слушању и извођењу музике. Важно је обезбедити тишину и пажњу у току слушања музике и упутити их када треба извођаче да поздраве аплаузом. Овај модел понашања ученици треба да примењују на концертима и различитим музичким приредбама, било да се налазе у активној (као извођачи) или пасивној (као слушаоци) улози.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Планирање наставе и учења обухвата израду Годишњег плана наставе и учења, Оперативног плана (на нивоу месеца) и планирање часа, односно припреме за час. *Годишњим планом* се дефинише број часова по областима/темама, по месецима а у складу са годишњим фондом часова. *Оперативни план* подразумева одабир и операционализацију исхода на нивоу месеца, дефинисање наставних јединица и осталих важних елемената.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај и она је увек повезана са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе да се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У планирању активности, наставници треба да, имају у виду да су области уско повезане, а да су знања и вештине описане у исходима у свакој области међусобно зависна и комплементарна.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на избору најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући емоционални доживљај.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Током слушања филмске музике посебно треба обратити пажњу на однос звук–лик и музика–радња уочавањем изражајних музичких средстава који су коришћени у тумачењу драмске радње и карактерних особина главних актера.

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају опажајним могућностима ученика. Композиција се први пут *увек* слуша у целини (демонстративно слушање), са унапред постављеним задатком за слушање музике − уочавање извођачког медија: инструментално или вокално (соло, групно) или оркестарско музи-

цирање. Свако следеће слушање (три до четири пута) је фрагментарно у оквиру кога се издвајају упечатљиве целине и анализирају носећи елементи музичког дела – у случају литерарног садржаја (текстуална анализа), понављања, мелодија, темпо, ритам (аналитичко слушање). Повезујући постепено елементе музичког дела са карактером самог дела, ученик се развија у смеру активног слушања музике, а квалитетном комуникацијом између наставника и ученика долази до постепеног утицаја на развој естетске осетљивости, музичког укуса и интересовања и припремају се услови за развијање естетског процењивања. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

1. Државна химна
2. Светосавска химна
3. Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре

Народно коло, *Нишки вез*
Зелени се, јагодо
Девојчица платно бели (игра)
Ej, дуку, дуку
Ми смо браћа терзије
Поскакуша
Немања Радуловић, *Нишка бања*
Бора Дугић, *Чаробна фрула* (избор)

Песме за децу

Станојло Рајичић, *Бумбари и пчеле*
Немачка дечја песма, *Клепеће млин*
Традиционална песма из Финске, *Пролећна песма*
Зоран Христић, *Бус*
Драгана Михајловић Бокан, *Гурманска песма*
Сунцокрети, *Текла вода*
Хор Колибри, *Писмо Деда Мразу*
Леонтина Вукомановић, *Све што деца расту више*
Драган Лаковић, *Нема земље Дембелије*
Хор Колибри, *Најлепша мама на свету*
Влада и Гиле, *Јуца и куца*
Бранко Милићевић, *Јеж*
Бранко Милићевић, *Успаванка*
Драган Лаковић, *Бака*
Хор Колибри, *Репа*
Миро Унгар, *Тата ти ме волиш*
Мића и Аћим, *Песма о одјеку*
Бранко Милићевић, *Слатки генције*
Бранко Милићевић, *Бранкови гусари*

Домаћи композитори

Александар Обрадовић, *Свита кроз свемир*
Стеван Ст. Мокрањац, *II руковет*
Златан Вауда, *Јежева кућа* (дечја опера)

Страни композитори

Николај Римски Корсаков, *Бумбаров лет*
Габријел Форе, *Лептир*
Петар Илич Чајковски, *Игра малих лабудова*
Роберт Шуман, *На дрвеном коњу,*
Роберт Шуман, *Дивљи јахач*
Петар Илич Чајковски, *Валцер цвећа*
Камиј Сен-Санс, *Карневал животиња (Лабуд, Антилопе, Фосили, Корњаче)*
Лудвиг ван Бетовен, *За Елизу*,
Антонио Вивалди, *Пролеће*, први став
Антонио Вивалди, *Зима*, трећи став

Филмска музика

Disney medley by Voca people https://www.youtube.com/watch?v=VwnMFgy3oz0
Мапет шоу: *Манамана*, https://www.youtube.com/watch?v=8N_tupPBtWQ
Cinderella, *Sing sweet nightingale*https://www.youtube.com/watch?v=XgHYCuTPl_o
Disney's Sleeping Beauty,*Once Upon A Dream*https://www.youtube.com/watch?v=15Z21XqNdpY
Minions, *Banana song*, https://www.youtube.com/watch?v=s-FukyIIM1XI
Madagascar, *I like To Move It*, https://www.youtube.com/watch?v=h-dcTmpvDO0I
Камиј Сен-Санс, *Карневал животиња – Фосили,* https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI
Вивалди, *Пролеће*, https://www.youtube.com/watch?v=N-nURkV1Ou_w
Wolfgang Amadeus Mozart, *Wiegenlied (Lullaby),* K.350 https://www.youtube.com/watch?v=vXRzq_8bJ3c
Моцарт група, *Турски марш*https://www.youtube.com/watch?v=UzYGyCWeEGo
Едвард Григ, *In the hall of the mountain king* (пример за нотна трајањаитакт)
https://www.youtube.com/watch?v=Wk43IDUQmTk
Мапет шоу, *Ода радости*, https://www.youtube.com/watch?v=VnT7pT6zCcA
Мапет шоу, *На лепом плавом Дунаву*, https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I

ИЗВОЂЕЊЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Извођењем музике активира се велики број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење и фине моторичке радње. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музички доживљај.

Бројалице су драгоцен музички садржај у настави музичке културе за развијање ритмичких способности ученика. Слогови бројалице изговарају се у ритму, прецизно и увек праћени одговарајућим покретом. Покрет који прати бројалицу представља извођење пулса, ритма или груписање удара. Учењем и извођењем бројалица развијају се ритмичке способности и припрема свирање на дечјим инструментима, због чега је извођење бројалице добра уводна активност пре учења песме или свирања на дечјим инструментима. Певане бројалице подразумевају мелодију малог обима од неколико тонова, па су погодне за почетак наставе и као уводна активност пре певања песама, уколико је садржај бројалице повезан са садржајем текста нове песме. Правилан исход учења бројалице видљив је добијањем ритмички уједначеног покрета целе групе.

Певање

Избор песме треба да буде примерен узрасту ученика и њиховим интересовањима (тематика, ритмичка конструкција, форма, артикулација мелодијских скокова, садржај, мелодија и ритам). Вежбе правилног држања тела, дисања и говорне артикулације треба да претходе обнављању познатих песама, које су опет садржајно и/или музички сличне оној коју ће учити.

Певање модела и наменских песама и повезивање њихових почетних тонова у тонском опсегу од *ха*до *це*[2]). Песме модели уче се и певају по слуху. Следећи задатак је слушно идентификовање почетног слога/тона. Тонска висина се пева, записује и свира. Пожељно је свирање песама модела. Учитељ обрађује песме по слуху у тонском опсегу од *ха* до *це*[2]. Приликом обраде песме из нотног текста обрађују се песме у тонском опсегу од *це*[1] до *ге*[1].

Обрада песме из нотног текста – методски кораци

Рад на песми увек почиње обрадом литерарног текста (мотивациони разговор) у оквиру чега ученици анализирају нотни текст и уочавају ознаке за такт, темпо, нотне вредности, динамику и друго.

Обрада ритма: ритам се најпре изводи на неутрални слог *та*, уз обавезно тактирање (по деловима), након чега следи обрада ритма парлато (ритмичко читање). Након ритмичког читања следи обрада тонских висина (солмизацијом). Последњи корак чини певање песме са текстом где посебну пажњу треба обратити на правилну дикцију и инсистирати на изражајном певању.

Сви наведени елементи савладавају се по деловима (двотакт, фраза), а затим спајају у логичну целину.

Традиционалне и песме других народа и жанр овапевају се по слуху или нотном тексту у опсегу предвиђеном у делу Певање. Извођење ових песама упознаје нас са културом других народа и народности.

Музичке игре

У настави музичке културе пожељно је што чешће повезивати покрет и певање извођењем различитих врста музичких игара. Поред музичких игара са певањем, музичких игара са певањем уз инструменталну пратњу, инструменталних музичких игара, традиционалних музичких игара са певањем и без певања (само уз инструменталну пратњу), дидактичких музичких игара, музичку игру може да представља и било која песма чији литерарни садржај може да буде исказан покретом. Музичка игра се обрађује као песма по слуху, након чега следи усвајање покрета. Циљ извођења сваке игре је постизање уједначеног покрета целе групе. Група се формира слободним избором, водећи рачуна о броју ученика који чине групу. Сви ученици учествују у извођењу музичке игре, међусобним смењивањем група, све док игру не изведе цело одељење.

Свирање

Ова активност се реализује на дечјим и алтернативним инструментима (тело, предмети из окружења, ручни звончићи, бумвекери).

Тонску боју инструмената треба повезивати са музичким садржајем.

Примери ритмичке и мелодијске пратње могу бити:

– извођење пулса (основне ритмичке јединице),

– извођење ритма (који се поклапа са говорним ритмом бројалица и песама па се као такав једноставно учи по слуху),

– груписање удара – различитим покретима и различитим изворима звука се на један начин изводи наглашена прва у такту, а лакшим покретом и слабијим извором звука друга, односно остале слабије наглашене у такту,

– свирање једноставне мелодијске пратње,

– ономатопеја звучних илустрација – специфична места у тексту песама могу се звучно илустровати адекватним инструментом или неким другим предметом.

Једноставне композиције и модели за певање могу се и свирати. У извођењу инструменталних аранжмана ученике делити у две или више група.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна
Светосавска химна
Школска химна

Народне песме и традиционалне дечје игре (уз певање)

Разгранала грана јоргована
Савила се бела лоза винова
Ја посејах лубенице
Дивна, Дивна
Девојчица платно бели/Овако се...
У ливади под јасеном
Лепе ли су, нано
На крај села жута кућа
Људи ликујте

Дечје песме

Никола Херцигоња, *Шапутање*
Бора Мајданац, *Имитатори*
Хор Колибри, *Лептирићу, шаренићу*
Божидар Станчић, *Вејавица*
Александар Кораћ, *Питала деца медведа Брунда*
Константин Бабић, *Гаџа*
Александар Обрадовић, *Хвалисави зечићи*
Симеон Мишев, *Дино Саурус*
Никола Петин, *Бере медвед јагоде*
Мирко Шоуц, *Деда Мраз*
Мирко Шоуц, *Сањалица маца*
Хор Колибри, *Сервис за прање зуба*
Миња Субота, *Ишли смо у Африку*
Миодраг Илић Бели, *Здраво војско*
Вера Миланковић, *Ми, до и река*
Вера Миланковић, *Сирене*
Миња Субота, *Поврћијада, Поздрав из Србије*
Јован Адамов, *Сила ником није мила*
Бранко Милићевић, *Чисте руке*
Бранко Милићевић, *Лет, лет бубамаро*

Музичке игре

Девојчица платно бели/Овако се коло игра
Владимир Томерлин, *Кукавица*
Станко Коруновић, *Бака Мара*
Дечја песма из Енглеске, *Шта радимо ујутру*
Габријела Грујић *Жаба и жир*
Надежда Вукомановић, *Буји паји*
Народна игра, *Ми смо браћа терзије*
Владимир Томерлин, *Брзојав*
Драган Лаковић, *Песма о млеку*
Седморица младих, *Јуца и куца*

Свирање на дечјим инструментима

Народно коло, *Ерско коло*
Црногорска народна песма *Под оном*
Џејмс Пјерпонт, *Звончићи*
Народна песма, *Жута кућа*
Станко Коруновић, *Иду, иду мрави*
Божидар Станчић, *Школско звоно*

Модели

Синоћ је куца лајала
До, до, шта је то
Ресаво, водо 'ладна
Ми идемо преко поља
Фабрика бомбона/Фалила ми се
Сол ми дај
Лазара мајка учила/грдила
Синоћ мајка оженила Марка
Мирјана Живковић: *Сиђимацо*
Ричард Роџерс, *Солмизација*
Дорина Радичева, *Дорица, Рената, Милица*

СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво подстиче музичку машту, утиче на развој стваралачког мишљења, продубљује интересовања и тако доприноси квалитетнијем остваривању позитивних исхода наставе.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

– импровизацију игре/покрета на одређену музику;

– израду дечјих ритмичких инструмената од различитих материјала;

– стварање једноставне ритмичке и мелодијске пратње;

– музичке импровизације;

– музичка питања и одговоре;

– музичка допуњалка;
– компоновање мелодије на задати текст;
– илустрацију доживљаја музике;
– одабир познатог музичког садржаја у односу на литерарни.
Сви видови музичког стваралаштва реализују се искључиво по слуху, без записивања.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

На часовима музичке културе најбитније је развијање музичких способности и вештина. Смер наставе је такав да се увек креће од звука ка тумачењу. Из тих разлога не инсистира се на дефиницијама већ на препознавању, извођењу и идентификовању музичких садржаја. Критеријум у оцењивању је уложен труд ученика и лично напредовање сваког ученика у складу са његовим личним и музичким могућностима. У оквиру свих музичких активности потребно је обезбедити пријатну атмосферу, а код ученика потенцирати осећање сигурности и подршке.

IV. ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ПРОГРАМУ МУЗИЧКА КУЛТУРА КОЈИ ИЗРАЖАВАЈУ ПОСЕБНОСТ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ

1. ХРВАТСКА НАЦИОНАЛНА МАЊИНА

Препоручене композиције за певање у 3. разреду:
Химне
Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске
Песме за децу
Кад си сретан (Шведска)
На слово, на слово (Енглеска)
Ал’ сам рђав (Марјан Киш)
Шапутање (Никола Херцигоња – Д. Лукић)
Срце (песма за благдан Материце)
Бубамара
Лијепа наша домовино (Ј. Руњанин – А. Михановић)
Гдје је онај цвјетак жути – Перголези-Жгањер
Зеко и поточић – Б. Михаљевић
Гле игре ли красне – В. А. Моцарт
Народне песме
С’ оне стране Дунава (Србија)
Садила сам босиљак (Славонија)
У то вријеме годишта – божићна народна
Оде зима – швајцарска народна
Сиди дида на јендеку – народна
Игре уз песме и покрете – дидактичке игре
Ми селу иђемо (Краљичка писма)
Јутро на селу (Д. Д. Деначић – А. Кокић)
Јастук танца (Буњевачка игра)
Сиротица (Буњевачка игра)
Мали плес – народна
Духовна музика
Свим на земљи мир весеље (Божићна)
https://www.youtube.com/watch?v=Db5p8q5Hw-0
Препоручене композиције за слушање у 3. разреду:
Химне
Лијепа наша домовино – државна химна Републике Хрватске
Народни плес и песма
Дивојачко коло
Коло игра, тамбуруца свира (С. Мукић – Н. Кујунџић)
Кад засвира тамбурица јасна
Музичко-сценско дело
Шумска краљица (Фрањо Штефановић)
https://www.youtube.com/watch?v=vY8dMw1Kfe4 **Филмска музика**
Књига о џунгли
https://www.youtube.com/watch?v=08NlhjpVFsU
https://www.youtube.com/watch?v=JlnFkuHnXtE

Назив предмета	**ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** учења Физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**108**

– примени једноставне, двоставне општеприпремне вежбе (вежбе обликовања); – правилно изводи вежбе, разноврсна природна и изведена кретања; – комбинује усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу; – одржава равнотежу у различитим кретањима; – коригује сопствено држања тела на основу савета наставника; – правилно држи тело; – правилно подиже, носи и спушта терет; – изведе кретања, вежбе и – саставе уз музичку пратњу; – изведе дечји и народни плес; – користи терминологију вежбања; – поштује правила понашања на вежбалиштима; – поштује мере безбедности током вежбања; – одговорно се односи према објектима, справама и реквизитима; – примени правила игре; – навија и бодри учеснике у игри на начин којим никога не вређа; – прихвати победу и пораз као саставни део игре и такмичења; – уредно одлаже своје ствари пре и након вежбања и у другим ситуацијама; – правилно изводи и контролише покрете у различитим кретањима; – прати промене у тежини и висини код себе и других; – препозна здравствено стање када не треба да вежба; – примењује хигијенске мере пре, у току и након вежбања и другим животним ситуацијама; – уредно одржава простор у коме живи и борави; – користи здраве намирнице у исхрани; – повезује различита вежбања са њиховим утицајем на здравље; – препозна лепоту покрета у вежбању; – се придржава правила вежбања; – вреднује сопствена и туђа постигнућа у вежбању	**ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ**		**Основни садржаји** Вежбе за развој снаге са и без реквизита Вежбе за развој покретљивости са и без реквизита Вежбе за развој аеробне издржљивости Вежбе за развој брзине и експлозивне снаге Вежбе за развој координације Примена националне батерије тестова за праћење физичког развоја и моторичких способности
	МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ	Атлетика	Техника трчања Истрајно трчање Скок удаљ згрчном техником Бацање лоптице из залета Скок увис прекорачном техником
		Спортска гимнастика	Вежбе на тлу: вежбе и комбинације Прескоци и скокови Вежбе у вису, вежбе у упору и вежбе и вежбе променама висова и упора Вежбе равнотеже на шведској клупи и ниској греди
		Основе тимских, спортских и елементарних игара	Између четири ватре Мини-рукомет Футсал – „мали фудбал”
		Плес и ритмика	Вежбе са вијачом Вежбе са лоптом Народно коло „Савила се бела лоза винова” Народно коло из краја у којем се школа налази
		Пливање	Прилагођавање на водену средину и основна обука пливања
		Полигони	Полигон у складу са реализованим моторичким садржајима
	ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА	Култура вежбања и играња	Основна правила: Између четири ватре, Мини-рукомета и Футсала Понашање према осталим учесницима у игри (према судији, играчима супротне и сопствене екипе) Чување и одржавање материјалних добара Постављање, склањање и чување справа и реквизита неопходних за вежбање „Ферплеј” (навијање, победа, пораз) Породица и вежбање Вежбање као део дневних активности
		Здравствено васпитање	Моје срце – пулс Дисање и вежбање Хигијена простора за вежбање Значај воћа и поврћа у исхрани Значај воде за организам и вежбање Поступање у случају повреде

Кључни појмови садржаја: физичке способности, моторичке вештине, здравље, плес и игра.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Концепција Физичког и здравственог васпитања заснива се на јединству наставних, ваннаставних и ваншколских организационих облика рада, као основне претпоставке за остваривање циља кроз достизање исхода овог васпитно-образовног подручја које се састоји из три предметне области:

– физичке способности,
– моторичке вештине, и
– физичке и здравствене културе.

Већина исхода у програму је развојног карактера и протежу се кроз цео први циклус основног образовања и васпитања, узимајући у обзир узраст ученика и сензитивне периоде развоја физичких способности.

Програм трећег разреда базиран је на континуираном развијању знања, вештина, ставова и вредности.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИЦИ РАДА

А. Часови Физичког и здравственог васпитања.

Б. Слободне активности.

В. Недеља школског спорта.

Г. Активности у природи (крос, спортски дан, излети, зимовање, летовање ...).

Д. Школска такмичења.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава.

А. Часови физичког и здравственог васпитања

Наставне области:

1. ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

На свим часовима као и у другим организационим облицима рада, посебан акценат се ставља на:

– развијање физичких способности које се континуирано реализује у припремном делу часа. Део главне фазе користи се за развој основних физичких способности узимајући у обзир утицај који наставна тема има на њихов развој. Методе и облици рада бирају се у складу са потребама и могућностима ученика и материјално-техничким условима за рад;

– подстицање ученика на самостално вежбање;

– правилно држања тела.

Програм развоја физичких способности је саставни део годишњег плана рада наставника.

Праћење, вредновање и евидентирање физичких способности ученика спроводи се на основу *Приручника за праћење физичког развоја и развоја моторичких способности ученика у настави физичког васпитања*, (Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, 2016.).

2. МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ, СПОРТ И СПОРТСКЕ ДИСЦИПЛИНЕ

Учење моторичких вештина остварује се кроз различите активности применом основних дидактичко-методичких принципа и метода рада неопходних за достизање постављених исхода. Моторичке вештине треба да омогуће ученицима сналажење у свакодневним и специфичним животним ситуацијама у којима се очекује њихова примена. Ученицима који имају потешкоће са одређеним моторичким вештинама задају се вежбања слична али лакша од предвиђених или предвежбе. Ученицима који имају потешкоће да достигну предвиђени исход, оставља се могућност да исти достигне у наредном периоду. У раду са напреднијим ученицима могу се користити додатни садржаји у складу са његовим способностима. Кроз процес остваривања програма неопходно је пратити способности ученика за различите физичке активности.

Усавршавање моторичких вештина је континуирани процес без обзира на садржаје програма (техника ходања, трчања, примена научене игре итд.). Пре учења нових моторичких вештина у трећем, неопходно је поновити развијене моторичке вештине из првог и другог разреда.

3. ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све организационе облике рада, наставне области и теме уз практичан рад.

Достизањем исхода ове наставне области, ученици развијају знања, вештине, ставове и вредности о вежбању (основним појмовима о вежби, како се неко вежбање изводи и чему конкретна вежба и вежбање служи), физичком васпитању, спорту и здрављу. Основне информације о вежбању и здрављу преносе се непосредно пре, током и након вежбања на часу.

Ова наставна област обухвата: формирање правилног односа према физичком вежбању и здрављу; развијање и неговање другарства; препознавање негативних – неприхватљивих облика понашања у игри и др.

Поред наведеног у овој области потребно је радити и на: неговању патриотских вредности (народне традиције и интеркултуралности); формирању правилног односа према различитостима, чувању личне и школске имовине, неговању друштвених вредности итд.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дефинисани исходи су важан део и незаобилазан елемент процеса планирања наставе и учења. Дефинисани исходи представљају резултат учења на крају сваког разреда, па је при планирању рада потребно одредити временску динамику у односу на остваривање одређених исхода током школске године.

Неопходно је посебну пажњу обратити на исходе које није могуће достићи током једног или више часова, већ је у ту сврху потребно реализовати различите активности током године.

Предмет се реализује кроз 108 часова практичне наставе. Број часова датих наставних тема планира се на основу процене наставника, материјално-техничких и просторних услова. Наставне теме или поједини садржаји за које не постоје услови за реализацију могу бити замењени одговарајућим темама или садржајима програма за које постоје одговарајући услови.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ФИЗИЧКЕ СПОСОБНОСТИ

При планирању вежбања у припремној фази часа, треба узети у обзир утицај наставне теме на физичке способности ученика и применити вежбе чији делови биомеханичке структуре одговарају основном задатку главне фазе часа и служе за обучавање и увежбавање конкретног задатка. Методе вежбања које се примењују у настави су тренажне методе (континуирани, понављајући метод), прилагођене узрасним карактеристикама ученика. У раду са ученицима треба примењивати диференциране облике рада, дозирати вежбања у складу са њиховим могућностима и примењивати одговарајућу терминологију вежби. Време извођења вежби и број понављања задају се групама ученика или појединцима у складу са њиховим способностима, водећи рачуна о постизању што веће радне ефикасности и оптимализацији интензитета рада.

Препоручени начини рада за развој физичких способности ученика.

1. Развој снаге:

– без и са реквизитима,

– на справама и уз помоћ справа.

2. Развој покретљивости:

– без и са реквизитима,

– уз коришћење справа.

3. Развој издржљивости:

– трчање,

– елементарне игре,

– вежбање уз музику,

– плес.

4. Развој координације:

– извођење координационих вежби у различитом ритму и променљивим условима.

5. Развој брзине:

– вежбе изводити максималном брзином из различитих почетних положаја на одређени знак – старт из различитих положаја;

– трчање са убрзањем;

– штафетне игре.

За ученике који из здравствених разлога изводе посебно одабране вежбе, потребно је обезбедити посебно место за вежбање.

МОТОРИЧКЕ ВЕШТИНЕ

1. Атлетика

Поновити различите варијанте ходања и трчања из претходних разреда.

Трчање уз правилно постављање стопала и правилан рад руку, са подизањем колена, трчање преко препрека, трчање са променом ритма, трчање са променом правца и смера, брзо трчање 40 m са стартом из различитих почетних положаја, елементарне игре са трчањем.

Спринтерско трчање: вежбе технике трчања, (ниски скип, високи скип, забацивање потколенице, итд.), ниски старт и фазе трчања.

Истрајно трчање: вежбе технике кроз континуирано трчање.

Скок удаљ основни елементи згрчне технике.

Бацање лоптице у даљ: усвајање вежбе у целини.

Скок увис прекорачном техником; Обучавање технике врши се у целини а по потреби рашчлањивањем на фазе.

2. Спортска гимнастика

1. Вежбе на тлу:

Основни садржаји

– колут напред из упора стојећег опружених ногу,

– колут напред преко препреке,

– два повезана колута назад,

– став на лопатицама „свећа" – опружање и издржај,

– мост из лежања на леђима уз помоћ,

– припремне вежбе за вагу претклоном и заножењем,

– припремне вежбе за став на шакама.

Проширени садржаји:

– комбинације две и више савладаних вежби.

Одељењско такмичење са задатом комбинацијом вежби.

2. Прескок –- специфичне припремне вежбе:

Основни садржаји

– суножни одскок и доскок на повишену површину,

– на одскочној дасци (држећи се за руке помагача) узастопни суножни скокови,

– са неколико корака залета једноножни одскок испред даске, доскок суножно на даску, одскок, фаза лета и доскок,

– упором о козлић неколико узастопних одскока са подизањем кукова (суножно и са разножењем, доскок на даску суножно (уз помоћ испред и иза справе).

Проширени програм:

– мали козлић, разношка.

Одељењско такмичење: суножни одскок и доскок на повишену површину.

3. Вежбе у вису и упору и променама висова и упора (одређене вежбе се могу реализовати и на другим погодним справама, уколико су безбедне)

Основни садржаји

– вратило или двовисински разбој – прилагодити висину: наскок у вис предњи, померања улево и удесно; њих у вису предњем,

– наскок у упор предњи на различитим справама; померања у упору,

– дочелно вратило или нижа притка разбоја: узмак корацима уз косу површину до упора предњег активног,

– паралелни разбој: упор, њих, предњихом упор разножно пред рукама,

– дохватни кругови: суножним одривом вис узнето (кроз згиб – уз помоћ), спуст напред до суножног става (кроз згиб, уз помоћ).

Проширени садржаји:

– одривом једне ноге узмак до упора предњег и сп. зањихом саскок.

4. Вежбе равнотеже: шведска лупа и ниска греда

Основни садржаји

– лицем према клупи – греди бочно: залети одразом једне ноге наскок у став на другој нози, слободном заножити,

– различити начини ходања: у успону, са згрченим предножењем, са заножењем, са одножењем, са високим предножењем, различити начини ходања уназад,

– скок суножним одскоком, суножни доскок на место одскока,

– издржаји на једној нози са различитим положајима слободне ноге,

– окрети на греди усправно, у чучњу за 90^0 и 180^0,

– саскок згрчено.

Проширени садржаји:

– са шведског сандука кораком на високу греду, ходање корацима у складу са способностима ученика; саскок пруженим телом на високо наслагане струњаче (све уз надзор и помоћ наставника).

3. Основе тимских и спортских игара

3.1. Између четири ватре

Предвежбе

– Гађање лоптом у циљ (део зида, медицинка, шведски сандук, клупа итд.) једном руком; Рука је у висини рамена или главе.

– Хватање лопте обема рукама у наручје, на груди.

Игра уз примену правила

Основи тактике:

– Кретање играча у пољу.

– Пребацивање лопте (највише два пребацивања).

– Гађање (у ноге, избор играча који се гађа, правац гађања у односу на положај саиграча и играча који се гађа...).

3.2. Мини-рукомет

– Додавање лопте једном руком у месту и кретању.

– Хватање лопте обема рукама у висини груди у месту и кретању.

– Вођење лопте левом и десном руком (у месту и кретању).

– Шутирање из места и кретања – бочни и чеони шут.

– Тактика – игра „човек на човека".

3.3. Футсал – „мали фудбал"

– Додавање лопте у месту унутрашњим делом стопала.

– Примање лопте унутрашњим делом стопала.

– Додавање и примање лопте у кретању унутрашњим делом стопала (дупли пас).

– Шут унутрашњим делом стопала.

– Игра на два гола.

4. Плес и ритмика

– Вежбе са вијачом: њихање вијаче у бочној равни (једном и другом руком, обема рукама) напред–назад, кружење, отворити вијачу у предручењу, два суножна поскока са међупоскоком, два суножна поскока без међупоскока са окретањем вијаче напред. Заустaвити вијачу у предручењу и наставити четири поскока са ноге на ногу. Поновити вежбе са окретањем вијаче уназад.

– Вежбе са лоптом

Кружење са лоптом у чеоној и бочној равни са обе и једном руком; из одручења зибом почучњем, прехват лопте у предручењу и зибом почучњем до одручења (лопта у другој руци).

Бацање и хватање:

у задатом ритму у месту и кретању,

са почучњем,

са окретом за 180^0.

– Народно коло „Савила се бела лоза винова".

– Народно коло из краја у коме се школа налази.

5. Пливање

Наставну тему Пливање, реализују школе које за то имају услове у школи или објектима ван ње.

Вежбе

– Правила понашања на пливалишту.

– Вежбе прилагођавања на водену средину (квашење делова тела).

– Вежбе дисања.

– Вежбе плутања (на леђима стомаку и згрчено).

– Вежбе клизања (на стомаку и леђима).

– Рад ногама у води (краул и леђни краул).

– Рад рукама (краул и леђни краул са даском).

– Игре у води.

Наставу пливања реализује наставник физичког и здравственог васпитања у сарадњи са учитељем одељења.

6. Полигони

Полигони се примењују након неколико обрађених тематских целина (наставних тема или области) и састављају се од усвојених вежби у складу са условима за извођење наставе.

ФИЗИЧКА И ЗДРАВСТВЕНА КУЛТУРА

Ова наставна област реализује се кроз све друге наставне области и теме уз практичан рад и састоји се од две наставне теме *Култура вежбања и играња* и *Здравствено васпитање.*

Култура вежбања и играња

У раду са ученицима постепено уводити терминологију вежбања и упознати их са утицајем примењених вежби на организам. Упознати ученике са основним правилима Мини-рукомета, Футсала, игре Између четири ватре.

Подсетити ученике на правила понашања која важе у просторима за физичко вежбање како у школи, тако и ван ње. Истицати неопходност поштовања правила понашања током игре и вежбања.

Развијање свести о потреби чувања својих и туђих ствари, справа и реквизита које користе.

Упућивати ученике да информишу родитеље о вежбању на наставним и ваннаставним активностима.

Указивати на значај вежбања и подстицати ученике на вежбање у слободно време.

Навикавати ученике да приликом игре или такмичења уважавају све учеснике у игри, њихова постигнућа и међусобне разлике.

Здравствено васпитање

Моје срце – пулс

На начин прилагођен ученику објаснити повезаност интензитета вежбања и вредности пулса. Мерење пулса на вратној артерији.

Дисање и вежбање

Објаснити ученицима значај правилног дисања током вежбања (пешачења, трчања, вежби снаге...). Мерење фреквенције дисања (мери се удах и издах током једног минута) приликом вежбања различитог интензитета.

Значај воћа и поврћа у исхрани

Указивати ученицима на значај редовног конзумирања воћа и поврћа ради нормалног функционисања организма и обезбеђивања неопходних хранљивих материја за вежбање (витамини и минерали, угљени хидрати...).

Значај воде за организам и вежбање

Истицање значаја воде у структури и функционисању организма. Упознати ученике са важношћу уношења воде пре, током и након вежбања.

Поступање у случају повреде

Препознавање основних врста повреда (посекотина, одеротина, ударац...) и указивање на важност правовременог обавештавања наставника, родитеља и других одраслих у случају повреде.

Дидактичко-методички елементи

Основне карактеристике реализације наставе:

– јасноћа наставног процеса;

– оптимално коришћење расположивог простора, справа и реквизита;

– избор рационалних облика и метода рада;

– избор вежби усклађен са програмским садржајима и исходима;

– функционална повезаност делова часа – унутар једног и више узастопних часова одређене наставне теме.

При избору облика рада узимају се у обзир просторни услови, број ученика на часу, опремљеност справама и реквизитима и планирана динамика рада.

Избор дидактичких облика рада треба да буде у функцији ефикасне организације и повећања радне ефикасности на часу у циљу достизања постављених исхода.

У настави треба да преовладавају игре и садржаји који захтевају прецизност извођења. Свим вежбањима претходе тачна упутства наставника и приказ вежби. Наставник прати рад ученика, указује и исправља грешке.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У циљу сагледавања и анализирања ефеката наставе *физичког и здравственог васпитања,* препоручује се да наставник подједнако, континуирано прати и вреднује:

• Ниво ангажованости (активност) и однос ученика према обавезама у Физичком и здравственом васпитању који обухвата:

– вежбање у адекватној спортској опреми;

– активно учествовање на часовима Физичког и здравственог васпитања;

– вежбање и играње у слободно време.

• Приказ два комплекса усвојених општеприпремних вежби (вежби обликовања), без реквизита.

• Постигнућа у моторичким вештинама.

• Индивидуални напредак ученика.

Индивидуални напредак сваког ученика процењује се у односу на претходно проверено стање. Приликом оцењивања неопходно је узети у обзир способности ученика, степен спретности и умешности. Уколико ученик нема развијене посебне способности, приликом вредновања (оцењивања) узима се у обзир његов индивидуални напредак у односу на претходна достигнућа и могућности као и ангажовање ученика у наставном процесу.

Код ученика ослобођених од практичног дела наставе прати се и вреднује:

– познавање основних правила елементарних и спортских игара, основних здравствено-хигијенских правила вежбања и здраве исхране;

– учешће у ваннаставним активностима.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика ослобођених од практичног дела наставе, врши се на основу посебног ангажовања у настави.

Праћење, вредновање и оцењивање ученика са инвалидитетом врши се на основу њиховог индивидуалног напретка.

ВАННАСТАВНЕ И ВАНШКОЛСКЕ АКТИВНОСТИ

План и програм ових активности предлаже Одељенско веће трећег разреда и саставни је део Годишњег плана рада школе и школског програма.

Б. Слободне активности

Реализују се према интересовању ученика. Сачињава се посебан програм при чему се узимају у обзир материјални и просторни услови рада, узрасне карактеристике и способности ученика.

В. Недеља школског спорта

Ради развоја и практиковања здравог начина живота, схватања важности сопственог здравља и безбедности, о потреби неговања и развоја физичких способности, као и превенције насиља, наркоманије, малолетничке делинквенције, школа у оквиру Школског програма реализује недељу школског спорта.

Недеља школског спорта обухвата:

– физичке активности прилагођене узрасту и могућностима ученика;

– културне манифестације са циљем промоције физичког вежбања, спорта и здравља (ликовне и друге изложбе, фолклор, плес, музичко-спортске радионице...);

– ђачке радионице (о здрављу, физичком вежбању, спорту и др...).

План и програм Недеље школског спорта сачињава Одељенско веће трећег разреда заједно са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу, као и другим Стручним већима (ликовне културе, музичке културе, историје, информатике...) и стручним сарадницима у школи, водећи рачуна да и ученици који су ослобођени од практичног дела наставе Физичког и здравственог васпитања, буду укључени у огранизацију ових активности.

Г. Активности у природи (излет, крос, зимовање, летовање...)

Из фонда радних дана, предвиђених заједничким планом, школа може да организује активности у природи:

– излет;

– крос се организује минимум једном у току школске године;

– зимовање – организује се за време зимског распуста (физичке активности на снегу);

– летовање – организује се за време летњег распуста (камповање итд.).

План и програм ових активности сачињава Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем предметних наставника који реализују наставу Физичког и здравственог васпитања у другом циклусу.

Д. Школска такмичења

Школа за ученике трећег разреда организује и спроводи такмичења из минимум једне елементарне или спортске игре (у складу са програмом), полигона у току школске године, као интегрални део процеса физичког и здравственог васпитања. План такмичења доноси Одељенско веће трећег разреда у сарадњи са Стручним већем наставника Физичког и здравственог васпитања.

Ученици могу да учествују и на такмичењима у систему школских спортских такмичења Републике Србије, која су у складу са планом и програмом наставе и учења, као и на такмичењима од интереса за локалну заједницу.

Ђ. Корективно-педагошки рад и допунска настава

Ове активности организују се са ученицима који имају:

– потешкоће у остваривању исхода;

– смањене физичке способности;

– лоше држање тела;

– здравствене потешкоће које онемогућавају редовно похађање наставе.

За ученике који имају потешкоће у савладавању градива и ученике са смањеним физичким способностима организује се допунска настава која подразумева савладавање оних програмских садржаја, које ученици нису успели да савладају на редовној настави, као и развијање њихових физичких способности;

Рад са ученицима који имају лоше држање тела подразумева:

– уочавање постуралних поремећаја код ученика;

– саветовање ученика и родитеља;

– организовање додатног превентивног вежбања у трајању од једног школског часа недељно;

– организовање корективног вежбања у сарадњи са одговарајућом здравственом установом.

Рад са ученицима са здравственим потешкоћама организује се искључиво у сарадњи са лекаром специјалистом, који одређује врсту вежби и степен оптерећења, а спроводи их наставник Физичког и здравственог васпитања у сарадњи са наставником који реализује разредну наставу у одељењу које ученик похађа.

Ослобађање ученика од наставе Физичког и здравственог васпитања

Ученик може бити ослобођен само од практичног дела програма наставе за одређени период, полугодиште или целу школску годину на основу препоруке изабраног лекара.

Ученик ослобођен практичног дела у обавези је да присуствује часовима. За рад са тим ученицима наставник сачињава посебан програм рада базиран на усвајању теоријских и васпитних садржаја у складу са програмом и корелацијом са садржајима других предмета.

Ослобођеним ученицима треба пружити могућност да:

– прате игру и усвајају правила игара,

– направе едукативни цртеж са спортског догађаја,

– на други начин помажу у настави.

Пример исхода за ученике ослобођене од практичног дела наставе:

По завршетку теме ученик ће бити у стању да:

– наведе основна правила елементарне игре која се најчешће примењује у настави;

– примени основна здравствено-хигијенска правила;

– помогне у организацији активности предвиђених програмом.

Педагошка документација

Свеска за резултатима ученика постигнутим на тестирању – лични картон ученика.

Назив предмета	**ДИГИТАЛНИ СВЕТ**
Циљ	**Циљ** наставе и учења предмета Дигитални свет јесте развијање дигиталне компетенције ученика неопходне за безбедну и правилну употребу дигиталних уређаја за учење, комуникацију, сарадњу и развијање основа алгоритамског начина размишљања.
Разред	**Трећи**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

– унесе текст (речи и реченице) помоћу физичке и/или виртуелне тастатуре у програму за обраду текста; – селектује и измени (обрише, дода) текст; – именује, сачува и поново отвори текстуалну датотеку; – допише текст на слику коришћењем едитора за текст у програму за обраду слике; – именује, сачува и поново отвори графичку датотеку; – објасни својим речима сврху коришћења прегледача и претраживача за приступ садржајима светске мреже; – осмисли кључне речи на основу којих ће на интернету тражити потребне дигиталне садржаје; – објасни својим речима на који начин се формирају резултати претраге интернета; – објасни својим речима због чега треба критички прићи садржајима који се налазе на интернету; – објасни својим речима због чега је неопходно да дигиталне садржаје пронађене на интернету користимо на етички начин; – наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно; – објасни шта је дигитални углед и како се он изграђује; – одабира дигиталне садржаје на основу PEGI ознаке у складу са својим узрастом; – препозна дигитално насиље и реагује на одговарајући начин; – направи лични план коришћења дигиталних уређаја уз помоћ наставника; – означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава; – решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева понављање (програмски циклус); – утврди шта је резултат извршавања датог једноставног алгоритма/програма који садржи понављање; – уочи и исправи грешку у једноставном алгоритму/програму који садржи понављање; – решава алгоритамски једноставан проблем у визуелном програмском језику чије решавање може да захтева гранање; – наведе неке од оператора поређења (мање, веће и једнако) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања (тачно, нетачно); – наведе аритметичке операторе (+, -, * и /) и у конкретном примеру предвиди резултат њиховог извршавања; – примени блокове оператора поређења при креирању програма у визуелном програмском језику, који садрже гранање; – објасни потребу употребе гранања и понављања у програмима својим речима.	**ДИГИТАЛНО ДРУШТВО**	Унос краћег текста помоћу физичке и виртуелне тастатуре (функције Shift, Enter, Space bar, Caps Lock, Delete, Backspace тастера). Селектовање и основно едитовање текста (брисање, додавање). Чување текстуалног документа, именовање и поновно отварање. Додавање текстуалног објашњења на слику, чување, именовање и поновно отварање. Претраживање интернета (прегледачи, претраживачи, кључне речи, информисаност о томе како су резултати претраге одабрани и рангирани; критички однос према резултатима претраге). Етичко коришћење туђих дигиталних материјала. Коришћење технологије ван школе-примери дигитализације у свакодневном животу у чијој је основи вештачка интелигенција.
	БЕЗБЕДНО КОРИШЋЕЊЕ ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА	Дигитални углед. Усклађеност дигиталних садржаја са узрастом корисника. Дигитално насиље. Примерена комуникација у дигиталном окружењу. Израда личног плана коришћења дигиталних уређаја.
	АЛГОРИТАМСКИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА	Осмишљавање алгоритама са гранањем који води до решења једноставног проблема. Оператори поређења и аритметички оператори. Креирање рачунарског програма у визуелном програмском језику. Анализа постојећег програма креираног у визуелном програмском језику и тумачење функције блокова од којих је сачињен. Уочавање и исправљање грешака у програму.

Кључни појмови садржаја: уређивање текста, обрада слике, претраживање интернета, дигитални материјали, понашање у дигиталном окружењу, алгоритам, програмирање у визуелном програмском језику.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Предмет Дигитални свет намењен је развијању дигиталне компетенције код ученика трећег разреда основне школе. Програм наставе и учења за трећи разред оријентисан је на процес учења и остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет Дигитални свет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика, који су груписани у три наставне теме: *Дигитално друштво*, *Безбедно коришћење дигиталних уређаја* и *Алгоритамски начин размишљања*.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику дању операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наведене исходе потребно је остварити са различитим нивоима расположивости дигиталних уређаја намењених за коришћење од стране ученика. Наставник треба да реализује наставу у кабинету за Информатику и рачунарство и омогући ученицима да користе рачунаре на начин који директно доприноси остваривању дефинисаних исхода учења. Препорука је да два ученика користе један рачунар како би се развило вршњачко учење, делила одговорност и развијао тимски рад. Вероватно је да ученици имају искуства са коришћењем дигиталних уређаја. Од изузетног је значаја да та искуства наставник увиди и уважи. Ученици могу бити вешти корисници технологије, али то не значи да су и компетентни у овој области. У том смислу, наставник има слободу да наставу организује у складу са техничким могућностима, предзнањима и потребама својих ученика.

Током реализације наставе, рад наставника мора бити континуирано усмерен ка смањивању дигиталног јаза. Важно је да наставници помогну ученицима који немају могућност приступа технологији од куће тако што ће их, у кабинету за Информатику и рачунарство, повезати са ученицима који су дигитално спретни и радити на поспешивању вршњачког учења. Обавезивање ученика да користе наставне материјале за које им је потребан приступ интернету од куће неправедно је према онима који га немају. За такве ученике наставник мора да обезбеди алтернативу – могућност приступа школским дигиталним уређајима, пре или после наставе.

Дигитално друштво

У циљу достизања наведених исхода, покренути одабрани програм за унос и обраду текста и, не улазећи у детаље радног окружења, показати ученицима простор (виртуелни лист папира) у оквиру којег ће се приказати слова и знакови откуцани помоћу физичке или виртуелне тастатуре. Увести појам *курсор* указујући ученицима да је то мала усправна линија која пулсира како би нам показала на ком месту ће се појавити текст када га будемо откуцали. Задатак за ученике је да помоћу тастатуре откуцају једноставан текст (сачињен од кратких реченица). Објаснити како се куца велико слово (Shift + слово), размак између речи (Space bar), сва слова велика (Caps Lock), прелази у нови ред (Enter).

Након уноса текста, указати на могућности измене текста. Показати основно едитовање текста (брисање (Delete, Backspace) и додавање знакова), селектовање текста и његово брисање. Скренути пажњу на могућност провере исправности унетог текста и демонстрирати начин коришћења опције за проверу правописа (Правопис и граматика). Демонстрирати поступак именовања и чувања текстуалне датотеке, а на следећем часу поступак отварања претходно сачуване датотеке, у којој ће ученици наставити да уносе и едитују текст.

На часовима утврђивања ученици треба да вежбају уносећи сложеније текстове. Текстови треба да буду релевантни за ученике и повезани са активностима за које наставник процењује да су од значаја за њих (нпр. занимљивости о темама које уче из наставних предмета, које су обележје локалне заједнице и сл). На крају сваког часа потребно је издвојити 10 минута како би ученици пажљиво прочитали откуцани текст и кориговали грешке.

Добро би било да квалитетни радови ученика или колажни радови сачињени од више радова ученика из једног одељења буду промовисани на школском сајту.

Напомена: Најбоље би било да часови буду одржани у кабинету за Информатику и рачунарство, а рад ученика организован тако за једним рачунаром седе по два ученика. Ученици треба да уносе текст сарадднички (док један куца, други ученик тихо диктира и смењују се након сваке откуцане реченице).

Препоручени број часова: 6 (2 обрада, 4 утврђивање)

У трећем разреду ученици се поново сусрећу са коришћењем програма за цртање и обраду слика. Показати унос текста на слику наглашавајући да се акције примењиване у програму за обраду текста на исти начин спроводе у програму за цртање. Ученицима давати задатке који подразумевају додавање текста на слике ради додатног појашњавања онога што је на сликама приказано. Добро би било да слике имају директну везу са наставним садржајима које ученици изучавају у оквиру других наставних предмета. Демонстрирати поступак именовања и чувања графичке датотеке, а на следећем часу поступак отварања претходно сачуване датотеке, у којој ће ученици да наставити да уносе и едитују текст.

Препоручени број часова: 4 (1 обрада, 3 утврђивање)

Обраду наставних садржаја који се односе на претраживање интернета треба започети демонстрацијом начина на који приступамо садржајима светске мреже. Правећи разлику између програма прегледача и програма претраживача, објаснити да нам је прегледач потребан да видимо садржаје светске мреже, док нам претраживач обезбеђује да на интернету пронађемо оно што нам је потребно. Разрадити начин претраживања интернета помоћу *кључних речи* и показати примере коректно дефинисаних кључних речи и оних које садрже непотребне везнике или се недовољно прецизно односе на конкретан предмет претраге. Напоменути да не постоји јединствен „рецепт” за дефинисање кључних речи, већ да се ова способност изграђује кроз праксу и промишљање.

Следећа важна тема јесу сами резултати претраге. Резултате добијене претрагом интернета никада не треба узимати здраво за готово. Наставник треба да предочи да садржајима са интернета морамо да приђемо критички. Објаснити да *критичко мишљење* није исто што и *критика*, већ да оно представља такав приступ информацијама који подразумева преиспитивање њихове тачности, порекла и сл. Указати и на то да су резултати претраге означени ознаком *Оглас* плаћене рекламе и да такви резултати нису нужно поуздани у погледу тачности или квалитета садржаја. У основи потребе да критички прилазимо информацијама доступним на интернету стоји отвореност интернета – свако може да постави на светску мрежу што год да пожели. Овакав приступ носи извесне ризике, али доноси бројне предности које их далеко превазилазе – могућности за дељење знања, информација, приказе иновација и сл.

На крају теме се треба осврнути на етичко понашање када су садржаји светске мреже у питању. Садржаји на интернету имају своје власнике. У том смислу, није дозвољено присвајати их. Уколико, за потребе наставе и учења, користимо материјале пронађене на интернету, у обавези смо да наведемо одакле смо их преузели. Такође, није дозвољено да остварујемо материјалну корист од туђих материјала преузетих са интернета осим уколико то није јасно назначено.

Наведене садржаје ученицима треба представити кроз хеуристички разговор, подстичући их да формирају одговарајуће вредносне судове и етичке ставове.

Примењујући вештине рада у програмима за обраду текста и слике, ученици треба да направе пригодан постер или напишу одговарајући текст са темом „Упутство за употребу интернета" и сл.

Препоручени број часова: 8 (5 обрада, 3 утврђивање).

У оквиру активности за достизање исхода *наведе примере дигитализације у свакодневном животу током којих се стиче утисак да се дигитални уређај понаша интелигентно* подстицати ученике да наведу примере када њихов уређај памти и препознаје радње које ученик понавља у одређеном временском периоду. Постављати питања ученицима која воде ка спознаји да дигитални уређај памти веб-места која смо посетили на интернету, након чега нам сам дигитални уређај предлаже нова веб-места са сличним садржајем. Ученике треба упознати са примерима као што је дигитални маркетинг персонализован за корисника: на основу историје претраживања на интернету уређај препознаје интересовања, старосну доб, пол итд. корисника и на основу тога приказује рекламни материјал (пример: ученик претражује интернет у потрази за подацима потребним за домаћи задатак који се бави темом „Језера у Републици Србији", након чега дигитални уређај приказује огласе за смештај на Палићком језеру). Наставник може да разговара са ученицима и о употреби рачунара у пољопривреди – за аутоматско сортирање површа, препознавање присуства штеточина или о употреби рачунара за управљање аутомобилима који немају возаче (захваљујући сензорима аутомобил неће ударити пешака, проћи кроз црвено светло на семафору или прекорачити дозвољену брзину кретања).

Примењујући вештине рада у програмима за обраду текста и слике, ученици треба да направе пригодан постер или напишу одговарајући текст са темом „Дигитални уређај није паметан, али јесте користан" (или одговарајућом сличном темом).

Препоручени број часова: 2 (1 обрада, 1 утврђивање).

Безбедно коришћење дигиталних уређаја

Приликом обраде ове наставне теме, кренути од свакодневног, „извандигиталног" искуства ученика. Ученици треба да издвоје једну особу из свог окружења која има углед (нпр. позитиван или негативан) и да објасне шта је то углед и на основу чега су формирали позитивну или негативну слику о тој особи. Кроз дискусију са ученицима, извести закључак да се углед гради кроз односе са другима, комуникацију и да слика коју други имају о нама највећим делом зависи од нас самих, од тога како се понашамо и које информације о себи откривамо другима. Затим поставити ученицима питање на основу чега други креирају слику о нама у дигиталном окружењу и навести примере блиске искуству ученика.

Указати на чињеницу да сваки корисник интернета има свој дигитални углед. Дигитални углед се гради на основу: садржаја наших порука (нпр. у Вајбер групи) и начина на који су написане, на основу фотографија и видео-записа које делимо, онога што „лајкујемо", видео-игрица које играмо, група у које смо укључени, веб-сајтова које посећујемо итд.

Дељењем информација на интернету, остављамо *дигиталне трагове* који се тешко могу обрисати. Оно што поделимо на интернету доступно је великом броју особа (познатих и непознатих) и једном када нешто поделимо губимо контролу над тим (неко може да то сачува и касније злоупотреби). Пре него што било шта (о себи или другима) поделимо или објавимо на интернету, веома је важно да застанемо и размислимо шта објављујемо, због чега, ко ће то моћи да види (вршњаци, родитељи, наставница), шта ће други мислити о нама, да ли тиме што објављујемо или шаљемо можемо некога да повредимо, како ће се осећати особе на које се то односи итд. О свом дигиталном угледу водимо рачуна тако што не објављујемо ништа у тренуцима када смо љути, бесни или тужни. Приликом коришћења интернета, веома је важно да водимо рачуна о свом дигиталном угледу, али и о дигиталном угледу других особа. Ученици треба да наведу примере особа са интернета које су њима блиске (нпр. јутјубере) и које имају позитиван/негативан дигитални углед. Наставник може да покаже ученицима кратак видео *Лепо понашање на интернету*: https://digitalni-vodic.ucpd.rs/crtani-filmovi/, а такође може у оквиру неког другог предмета (нпр. Ликовног васпитања) да зада ученицима да креирају постер о лепом понашању на интернету.

Препоручени број часова: 1

Поставити ученицима питање која је њихова омиљена видео-игра и зашто им је баш та игра омиљена. Такође их питати шта мисле, да ли је игра намењена деци њиховог узраста и зашто јесте или није. Пронаћи игру, односно њен опис на интернету и ПЕГИ ознаку (енгл. Pan-European Game Information) и уколико има могућности поделити је са ученицима (помоћу пројектора или паметне табле). Више информација о ПЕГИ систему може се пронаћи на званичној ПЕГИ веб-страници (https://pegi.info/), у публикацији Деца у дигиталном добу (http://ucpd.rs/dokumenti/vodic-deca-u-digitalnom-dobu.pdf) или у Дигиталном водичу (https://digitalni-vodic.ucpd.rs/igranje-video-igara-gejming/). Скренути пажњу ученицима на ПЕГИ ознаку и њено значење (повлачи паралелу са узрасним ознакама којима се обележава телевизијски програм, које су вероватно ближе деци). Ова ознака нам говори ком је узрасту видео-игра намењена, односно указује на њен садржај. У оквиру ПЕГИ система постоји више ознака: ПЕГИ 3, ПЕГИ 7, ПЕГИ 12, ПЕГИ 16, ПЕГИ 18. Садржаји са ознаком ПЕГИ 3 намењени су свим узрастима. Видео-игра са овом ознаком не би требало да садржи било какве звукове или слике које могу уплашити млађу децу, као ни ружне речи. Прихватљиво је веома благо насиље у комичном контексту. Ипак, важно је указати на чињеницу да се и међу видео-играма које имају ознаку ПЕГИ 3, нажалост, могу пронаћи и оне које због свог садржаја, нису примерене деци. Чак и када је видео-игра узрасно примерена детету по питању садржаја, то не значи да оно не може бити изложено неким ризицима током играња. Велики број игара, чак и са ознаком ПЕГИ 3 садржи огласе и могућност трошења новца унутар игре (нпр. прелазак на виши ниво, додатне могућности). Уколико ученици сретну такве игре потребно је да обавесте одрасле у породици и да знају да имају могућност да то пријаве (нпр. ако је игра преузета из Гугл продавнице, на следећој веб-страници: https://support.google.com/googleplay/contact/rap_family). Видео-игре са ПЕГИ ознаком 12, 16 и 18 нису примерене ученицима 3. разреда основне школе, зато што могу да садрже разне штетне садржаје: ружне речи, насиље, узнемирујуће звуке, злоупотребу штетних супстанци (дуван, алкохол итд.). Уколико има могућности, пожељно је заједно са ученицима потражити образовне видео-игре које су примерене њиховом узрасту (са одговарајућом ПЕГИ ознаком), нпр. за подстицање развоја алгоритамског мишљења или решавања проблема, вежбање математике итд.

Препоручени број часова: 1

На почетку ученици треба да наведу примере када је неко од њихових вршњака (или они сами) био насилан према другоме (нпр. у школском дворишту, учионици, на излету). Кроз дискусију са ученицима издвојити кључну карактеристику насилног понашања: постоји **намера** да се друга особа повреди, понизи, нањути, растужи. Дигитални уређаји (рачунари, мобилни телефони итд.) пружају нам бројне могућности (неке од њих ученици су већ искусили), међутим, понекад деца и одрасли користе ове уређаје како би вређали и узнемиравали друге. Некада се то ради непромишљено, из забаве, а некада постоји намера да се други повреде. О дигиталном насиљу говоримо када неко намерно шаље ружне, претеће и узнемирујуће поруке, објављује нетачне информације о другима, срамоти друге у групи, исмева, „искључује" некога из групе или га игнорише, „блокира", негативно коментарише (нпр. туђе фотографије или видео-снимке) и/или подстиче друге да то раде, подстиче друге даураде нешто што је за њих лоше, уцењује, креира и објављује туђе фотографије на интернету без дозволе особе која је на фотографији, крије се иза лажних имена/надимака, односно претвара се да је неко други итд. Питати ученике да ли су чули за неки пример дигиталног насиља или насиља на интернету. По чему се разликују насиље уживо и дигитално насиље? Веома је важно да ученици разумеју зашто последице дигиталног насиља

могу бити чак и озбиљније од последица насиља које се дешава уживо, у интеракцији лицем-у-лице. Требало би им указати на неколико специфичности дигиталног насиља које произилазе из самих карактеристика дигиталне технологије: да се може вршити у било које време и са било ког места, да не можемо увек утврдити ко је особа која нас узнемирава, у дигитално насиље укључен је велики број особа и информације се тешко бришу, а лако шире. Пожељно је да се ученицима прикаже краћи филм у коме се демонстрира дигитално насиље (уколико то није могуће, може само да опише неки пример дигиталног насиља) и да се заједно са њима продискутује и размотре начини реаговања у оваквим ситуацијама. Уколико су они сами или неко од њихових вршњака искусили нешто од горе наведеног, неопходно је да о томе обавесте одрасле особе у које имају поверења (родитеље и наставнике, школског психолога или педагога). Узнемирујуће поруке не би требало брисати или прикривати од блиских особа. Указати им да на ружне поруке никада не треба одговарати, као и да на насиље не треба узвраћати насиљем.

Препоручени број часова: 1.

У оквиру теме **Безбедно коришћење дигиталних уређаја** потребно је посебну пажњу посветити времену током кога ученици користе дигиталне уређаје којима имају приступ. Како многа истраживања показују да деца овог узраста проводе превише времена на интернету и уз мобилне телефоне, уколико су им доступни, указати на значај креирања личног плана коришћења доступних дигиталних уређаја. У сврху остваривања исхода *направи лични план коришћења дигиталних уређаја уз помоћ наставника,* покренути разговор питањима: Колико времена проводимо у школи? Колико времена спавамо? Колико дуго се током дана играмо? Колико нам времена треба да урадимо домаће задатке? Колико времена проводимо у коришћењу рачунара/телефона/таблета? (Уколико има ученика у разреду који немају приступ интернету и/или мобилним телефонима код куће, преформулисати питање или дати податак о времену које деца проводе на интернету из неког релевантног истраживања, нпр. Уницефовог.) Шта све можемо да урадимо за 24 сата? Активност прављења личног плана најбоље је организовати као рад у мањим групама. Ученицима дати нацртану временску линију која представља један дан од 24 сата и задатак да распореде своје обавезе током тог дана. За ову активност предвидети око 15 минута. Анализирати са ученицима планове које су направили, коментарисати и посебно истицати превиђено време за коришћење дигиталних уређаја. Након тога ученици, свако за себе, креирају план пожељног коришћења дигиталних уређаја на недељном нивоу, укључујући и викенде. Овај распоред може бити приказан табелом. Задатак који ученици добијају је да прате и бележе да ли се придржавају плана током недељу дана и да уписују запажања, а затим организовати кратку дискусију на наредном часу. Уколико у разреду има ученика којима нису доступни дигитални уређаји у кућним условима, задржати се само на изради пожељног личног плана коришћења дигиталних уређаја.

Препоручени број часова: 1

Активности за достизање исхода *означи начин комуникације путем интернета који највише одговара контексту у коме се комуникација дешава* усмерити на препознавање кључних разлика у онлајн комуникацији са наставником, родитељима и вршњацима. Комуникација са наставником је формална, поруке су јасно повезане са темом, реченице су јасне и потпуне, без *емотикона* и скраћеница. Слике и прилози увек садрже објашњења. Тако да је за овакав вид дигиталне комуникације најприкладнија електронска пошта (ученици тада користе имејл налоге својих родитеља). За размену мишљења везану за оно што се у школи учи, за групне школске задатке користи се школска платформа за онлајн учење. За неформалну комуникацију са вршњацима и родитељима прикладније је користити платформе за размену порука попут Вајбера и сличних платформи у оквиру којих је мало вероватно да ће дете ступити у контакт са непознатим особама. За овакву комуникацију специфичне су краће поруке без знакова интерпункције, поруке које су извучене из контекста и често могу бити неразумљиве трећем лицу. Ове поруке могу садржати слику или *емотикон* без додатног текста, а да буду потпуно разумљиве саговорнику. Наставник треба да промовише писање порука у складу са правописним правилима и језичким нормама без обзира на платформу у оквиру које се комуникација реализује. Јер, особа која је писмена никада неће пристати да у писаној комуникацији делује неписмено. Такође, наставник треба да упозори ученике да не користе друштвене мреже попут Фејсбука или Инстаграма зато што оне нису безбедна средина за особе млађе од 15 година.

Препоручени број часова: 1

Алгоритамски начин размишљања

У оквиру овог дела теме, ученици у специфичним окружењима за блоковско програмирање локализованих на српски језик (попут code.org) решавају једноставне проблеме чије решавање захтева понављање (програмске циклусе). Наставник треба да представи узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање (нпр. маца мења боју, исцртава се испрекидана линија, срце пулсира) и постави ученицима питање: „Ако бисмо сложили блокове на овакав начин, шта би се њиховим извршавањем добило?”. Ученици треба да аргументују своје одговоре и дебатују о тачности изнетих одговора. Након тога, наставник треба да прикаже узрасту примерен алгоритам/програм који садржи понављање, али садржи грешку. Након саопштавања сврхе програма, наставник треба да постави питање: „Да ли блокови сложени на овакав начин доводе до описаног решења? Да ли је могуће поправити програм?”. Ученици тада треба да предложе решења и по потреби дебатују о њима.

Препоручени број часова: 3

Појам гранања у програмима наставник не треба да уведе експлицитно, већ кроз проблемски оријентисан приступ. Најбоље је да се ученици сусретну са овим принципом кроз рад у неком од специфичних окружења за блоковско програмирање локализованих на српски језик (попут code.org), у оквиру којих ће се бавити једноставним проблемима чије решавање захтева гранање. Кроз наведене активности наставник треба да укаже на програмске блокове који омогућавају гранање, као и на постојање дефинисаног *услова* на основу кога се гранање реализује.

У склопу одабраног језика за визуелно програмирање који је локализован на српски језик наставник треба да прикаже ученицима неколико примера програма који садрже блокове који омогућавају гранање (блок *Ако је-Онда* и/или блок *Ако је-Онда-У супротном*). Приликом дефинисања услова у овим програмима наставник треба да користи томе намењене блокове (на пример, *Ако си на рубу*, *Ако је тастер притиснут*, *Ако се објекти додирују*), као и операторе поређења (мање, веће и једнако), које том приликом и представља ученицима. Наставник треба да нагласи да је резултат извршавања тако дефинисаних блокова *Тачно* или *Нетачно*. Кроз анализу представљених задатака ученици треба да предвиде резултат извршавања блокова у њима (нпр. уколико се притисне тастер размакница на екрану ће се појављује сунце, уколико балон додирне кактус зачуће се звук „пуцања” и балон ће нестати, уколико маца ходајући стигне до ивице позорнице она ће се окренути и наставити да хода у супротном смеру).

Наставник иницира разговор са ученицима о основним аритметичким операцијама (сабирању, одузимању, множењу и дељењу) и облицима њиховог записа у математици. Затим представља блокове у визуелном програмском језику који представљају аритметичке операторе (+, -, * и /) и приказује како се помоћу њих граде аритметички изрази. Приказује ученицима блокове који садрже аритметичке операторе и подстиче их да размисле и предвиде резултат њиховог извршавања. Подстиче ученике да примене блокове аритметичких оператора при креирању програма у визуелном програмском језику који садрже гранање (нпр. ученици формирају два аритметичка израза чије вредности пореде у програму и на основу резултата поређења дефинишу наредну акцију). Главни акценат током ових активности треба да буде на формирању израза на основу текстуалне формулације задатка тј. на моделовању проблема, док рачунар у потпуности преузима задатак израчунавања вредности израза (који је у нижем математичком образовању изразито важан).

Препоручени број часова: 7

Иницирати хеуристички разговор о питањима употребе гранања и понављања у програмима – шта се тиме постиже, на који начин се програм унапређује и сл. Подстицати ученике да ове концепте примене при програмирању физичких уређаја, у блоковском окружењу за програмирање локализовано на српски језик, ћириличко писмо.

Препоручени број часова: 1

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на процес учења и достизање исхода учења вреднују се процес и продукти учења. Устаљене методе процене постигнућа ученика, које наставници примењују у другим обавезним предметима и изборним програмима, могуће је примењивати и у настави овог предмета. Ипак, изазови попут чињенице да процена постигнућа заснована само на резултатима практичних задатака које ученици раде није довољан показатељ онога што они знају и умеју, или да је, при сарадничком раду, врло тешко идентификовати допринос сваког појединца, доводи до потребе за издвајањем неколико техника које се посебно препоручују за примену у оквиру предмета Дигитални свет (превасходно зато што у највећој мери корелирају са његовом природом):

– самопроцена: неговање праксе исказивања рефлексивних коментара током представљања онога што су урадили прилика је за развој самоувида и саморегулације у учењу и основа за процену властитог постигнућа ученика;

– вршњачка процена: ова врста процене постигнућа ученика природно се надовезује на процес самопроцене – ученици раде у пару или групи на истом задатку и имају могућност да, делећи одговорност, стварају и исправљају решења, те пружају конструктивне повратне информације. (Ова метода широко је распрострањена у ИТ индустрији од стране професионалних програмера (програмирање у пару) и лако ју је превести у учионицу.);

– отворена питања: знање ученика о концептима који су обухваћени програмом неће увек бити лако уочљиво. Постављање отворених питања један је од начина на који наставник може да процени постигнућа својих ученика, али и да допринесе продубљивању њиховог разумевања конкретног концепта.

– Већ знам – **Желим да научим** – **Научио/ла сам**: коришћење рубрика за идентификацију онога што већ знају, шта желе да науче и, накнадно, онога што су научили, корисна је техника коју ученици могу да користе за подршку самосталном учењу, а наставник за процену њихових постигнућа.

Примењујући предложене методе процене постигнућа ученика наставник креира и конзистентно гради персонализовано и подстицајно образовно окружење. Он прати постигнућа ученика из улоге активног посматрача и ментора. Избегнута је формална ситуација процењивања (наставник не прозива и не пропитује ученике), чиме је ниво стреса ученика битно смањен (потенцијално и елиминисан). Јачање самопоуздања ученика и саморегулације у учењу посебна је добробит која произилази из наведеног.

4. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ

Назив програма	**ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ**
Циљ	**Циљ** наставе и учења Грађанског васпитања је подстицање развоја личности која је одговорна према својим правима и правима других, отворена за договор и сарадњу и спремна да активно учествује у животу школске и локалне заједнице, уважавајући принципе, процедуре и вредности демократског друштва
Разред	**трећи**
Годишњи фонд часова	**36 часова**

ИСХОДИ По завршеном разреду ученик ће бити у стању да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**САДРЖАЈИ**
– својим понашањем показује да прихвата различитост других; – препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према некој особи или групи на основу неког њиховог личног својства; – се понаша на начин који уважава сопствене и туђе потребе, права и осећања у свакодневним ситуацијама; – препознаје примере солидарности у свом окружењу, причама, филмовима; – укаже вршњацима на особе или групе у свом окружењу којима је потребна помоћ и подршка; – објасни разлику између саосећања, солидарности и сажаљења на датом примеру; – укаже на упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога на приказаним примерима; – наведе неколико институција у свом окружењу које брину о потребама и правима грађана, посебно деце; – наведе шта би волео да има у својој локалној заједници што сада недостаје; – тражи помоћ у ситуацијама кршења својих или туђих права; – наведе једно удружење грађана у свом окружењу и опише чиме се бави; – опише на које све начине деца његових/њених година могу да брину о својој локалној заједници; – пажљиво слуша саговорника, слободно износи мишљење, образлаже идеје, даје предлоге и прихвата да други могу имати другачије мишљење; – испољава заинтересованост за сарадњу и учешће у групном раду; – заједно са осталим ученицима учествује у проналажењу особа којима је потребна помоћ, у изради плана и реализацији акције, њеној промоцији и вредновању	**ЉУДСКА ПРАВА** **Сви различити, а сви равноправни**	**Различитост** Живот у заједници у којој би сви људи били исти (по полу, узрасту, вери, националности, образовању, интересовању) Различитост као богатство једне друштвене заједнице Отвореност и затвореност за различитости Различитости у нашој локалној заједници **Равноправност мушкараца и жена** Уважавање разлика уз једнака права, одговорности и могућности Дечаци и девојчице – сличности и разлике, иста права и могућности **Осетљиве друштвене групе** Групе којима је услед специфичних разлика потребна додатна подршка како би имале исте шансе и могле равноправно да се укључе у живот заједнице и остваре своје потребе и права **Стереотипи и предрасуде** Упрошћено, поједностављено, генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога (сви дечаци су, све девојчице су, сви Роми су) Негативно мишљење појединаца о некоме ко се не познаје довољно Стереотипи и предрасуде као основ за дискриминацију **Дискриминација** Неједнако поступање према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства (пол, узраст, вера, националност, образовање, инвалидитет), што за последицу има нарушавање њихових права и достојанства Једнако поступање према неједнакима као вид дискриминације Етикетирање, ружни надимци као вид дискриминације
	ДЕМОКРАТСКО ДРУШТВО **Ја и други у локалној заједници**	**Локална заједница** Место где грађани задовољавају највећи број својих потреба и остварују највећи број својих права Потребе и права које деца задовољавају у локалној заједници – за образовањем, здравственом заштитом, одмором, игром, учествовањем у спортским, кулурним и уметничким активностима **Комуналне услуге** Услуге од општег интереса за све грађане локалне заједнице – вода, превоз, путеви, паркинг, отпад, осветљење, паркови, пијаце, димничари **Институције и организације** Локалне заједнице у области образовања, културе, здравља, спорта и рекреације, очувања околине, безбедности, верске организације Активности и допринос удружења грађана у локалној заједници **Наша локална заједница** Брига наше локалне заједнице о потребама и правима својих грађана, Брига наше локалне заједнице о деци различитих својстава (пол, узраст, сиромаштво, здравље) Доступност садржаја у нашем окружењу слепим или глувим особама, родитељима са дечијим колицима или особама у инвалидским колицима (пешачки прелази, школа, дом здравља, продавница, превоз) Брига деце о својој локалној заједници – о отпаду, биљкама и животињама, споменицима културе, уметничким делима, потрошњи воде, пружање помоћи онима којима је то потребно Удружење грађана у нашем окружењу некад и сад

	ПРОЦЕСИ У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ **Снага узајамне помоћи**	**Солидарност** Потреба узајамне бриге и одговорности међу људима Лажна солидарност Разлика између саосећања, сажаљења и солидарности Примери акција солидарности у нашој локалној заједници (мобе, добровољно давање крви и хуманитарне акције за лечење болесних, СМС акције прикупљања новца) Ситуације у којима свакоме може бити потребна помоћ (болест, сиромаштво, ратови, поплаве, земљотреси, пожари, миграције) Медији као подршка солидарности **Волонтирање** Добровољно ангажовање појединаца и група у пружању помоћи људима, животињама, биљкама Мотиви волонтера – веровање у снагу узајамне помоћи, човекољубље и хуманост Волонтерске акције ученика/ученица школе у локалној заједници (чишћење јавних површина, сађење биљака, помоћ старим људима, удомљавање напуштених кућних љубимаца) Активности волонтера Црвеног крста у нашој локалној заједници
	ГРАЂАНСКИ АКТИВИЗАМ **Акција солидарности у локалној заједници**	**Планирање и извођење акције солидарности у локалној заједници** Утврђивање коме је у заједници потребна помоћ Одређивање циља акције Припрема плана акције – подела улога, договор о роковима, начину реализације Извођење и документовање акције –видео, фотографије, текстови и сл Промоција акције на нивоу школе –приказивање другим одељењима, родитељима и сл , прављење постера или паноа, објављивање прилога у школском листу Вредновање акције – чиме смо задовољни, шта је могло бити боље

Кључни појмови садржаја: равноправност, стереотипи и предрасуде, дискриминација, локална заједница, солидарност, волонтирање

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Изборни програм Грађанско васпитање за трећи разред организован је, као и програми за претходна два разреда, по моделу спирале што значи да су садржаји дати у исте четири области (*Људска права, Демократско друштво, Процеси у савременом свету* и *Грађански активизам)* али се они проширују и продубљују, а исходи се надограђују или се, ако је у питању вештина, даље развијају. Све четири области су једнако важне, а наставник их, у непосредном раду са ученицима, интегрише јер између њих постоји природна веза.

Програми Грађанског васпитања у првом циклусу, по свом циљу и концепцији, најближи су програмима обавезног предмета Свет око нас, односно Природа и друштво. Како ученици расту, повећавају се и њихове когнитивне, емотивне и социјалне способности да упознају појаве у свету који их окружује. Зато се у првом разреду проучавају појаве из најближег окружења (породица, одељење), затим у другом то је школа, а у трећем разреду програми оба предмета предвиђају проучавање појава из ширег окружења, односно локалне заједнице како се она назива у овом изборном програму. Сам појам локалне заједнице, у овом програму, се посматра као простор у коме грађани у највећој мери задовољавају своје потребе и остварују своја права, а не као дефинисана територијална површина у оквиру организације државне управе.

У трећем разреду ученици проширују свој радијус кретања и сваким даном све боље упознају своју локалну заједницу. Знају где је пошта или где су спортски терени, где се иде код лекара или у куповину. Међутим, недовољно познају ко је обезбедио воду, направио пут или организовао превоз људи, одношење ђубрета, сређивање парка или чишћење снега на улицама. Садржај овог програма треба да омогући ученицима да се упознају и са тим аспектом комуналног живота грађана у некој локалној заједници, а које се међусобно могу врло разликовати (сеоска, приградска, градска) о чему ће наставник свакако водити рачуна и прилагођавати садржај и активности. Од ученика се очекује не само да упознају локалну заједницу већ и да имају критички однос према њој, у смислу да промишљају шта све недостаје или није довољно развијено како би она у што већој мери задовољавала потребе свих грађана који ту живе (више паркова, пешачких прелаза, биоскоп, базен, тржни центар, играоница...). У тим активностима ученике треба подстицати да мисле и о потребама других, а не само о сопственим, и да јачају свест и осетљивост за специфичне разлике међу људима у заједници по полу, узрасту, здравственом стању, образовању, националности, вери. Да та осетљивост постоји показују њихови одговори у којима се залажу да у њиховој локалној заједници буде амбуланта, звучни семафори за слепе, паркинг за инвалиде, црква или библиотека. Програм предвиђа да ученици боље упознају и различита удружења грађана којих има велики број чак и у сасвим малим срединама. Нека од њих су настала недавно (нпр. удружење љубитеља видео игара), нека имају трајање и више од једног века (нпр. удружење пчелара), нека су за забаву и задовољење неких интересовања (нпр. хор), а нека су основана из хуманих разлога (нпр. удружење *Живимо заједно* за помоћ особама са сметњама у развоју). Прича о удружењима грађана има за циљ подстицање осећаја припадности заједници и спремности за удруживање са другима како би боље функционисали и боље се осећали у својој заједници. Упознавање ученика са солидарношћу и волонтирањем треба да обезбеди јачање вредности заједништва, хуманости, личне одговорности и поштовања различитости у оквиру локалне заједнице којој природно припадамо. Ученицима ће посебно бити интересантно уколико буду у прилици да се упознају са особама које су својим понашањем то и показале. На пример, може се организовати разговор са особом која је велики број пута дала добровољно крв и са особом која је примила туђу крв што јој је спасло живот. Такође, ученицима би био интересантан и сусрет са особом/особама које су на свом поседу изградиле азил за незбринуте животиње и о њима брину док их не удоме. Програм пружа велике могућности да се ученици током целе школске године укључују у различита дешавања у локалној заједници (традиционални вашари, посела, изложбе, дружења, смотре, фестивали, такмичења, сусрети...) и јачају везе са другим грађанима (старијим, болесним, друге вере, друге нације...).

Кроз различите активности и примере потребно је ојачати ученике да разликују саосећање, сажаљење и солидарност. Као илустрацију наводимо пример односа према слепим особама где

ученицима треба да буде јасно да је саосећање кад осећамо колико им је тешко да се самостално крећу улицама уз помоћ белог штапа, да је солидарност када осмишљавамо како помоћи тим лицима да се лакше крећу самостално, а да је сажаљење вид дискриминације у коме се слепе особе доживљавају као мање способне, другачије, мање вредне или јадне. Многи су примери где се дискриминација по различитом основу може довести у везу са предрасудама и стеротипима али је на овом узрасту најпогодније о томе говорити на примеру дечака и девојчица, мушких и женских послова, односа према Ромима, деци која похађају школу по индивидуалном образовном плану или имају било коју сметњу у развоју. Није неопходно да ученици у свом речнику имају речи дискриминација, етикетирање, предрасуде и стереотипи али је потребно да достигну исходе наведене у програму као што су *препознаје у свом окружењу примере неједнаког поступања према особи или некој групи на основу неког њиховог личног својства* или *на примеру препознаје упрошћено, поједностављено генерализовано и најчешће нетачно приказивање некога или нечега*. Ови исходи су врло важни јер подржавају развој осетљивости ученика за различите видове неуважавања и непоштовања што је основ за постизање исхода програма у следећим разредима, а који имају за циљ даље неговање друштвене свести и одговорности. Из тог разлога програм за трећи разред предвиђа акцију солидарности у локалној заједници која захтева да ученици „изађу" из школе, пронађу особе или групе којима је потребан неки вид помоћи и осмисле на који начин ће исказати своју солидарност с њима. То не морају бити велике акције, довољно је организовати да ученици наизменично посећују неку старију особу о којој нема ко да брине и доносе јој неопходне намирнице, проводе време у разговору са њом, обележе рођендан и празнике или помогну око кућних послова, одласка лекару... Своју активност треба да прате и да је документују. Смисао оваквих акција је не само да ученици боље препознају потребе других који често живе, више или мање, невидљиво ту око нас, већ и да осете ефекте заједничког рада и задовољство у пружању помоћи. Као погодан мотив оваквих акција може се користити позната мисао Душка Радовића: „*Наше мало може бити много онима који немају ни мало*". Осим тога, са ученицима треба тако радити да постану свесни да свако од нас може доћи у ситуацију да му буде потребна нечија помоћ и солидарност. Зато као идеју наводимо и могућност да уместо спровођења акције ученици обаве истраживање о некој раније спроведеној акцији солидарности у локалној заједници (у ситуацији болести, сиромаштва, земљотреса, поплаве, бомбардовања, доласка већег броја миграната, класичне мобе и др.). То могу урадити тако што ће питати своје родитеље, баке и деке шта се тада дешавало, ко се све укључио у акцију, како се завршила.... Истраживање може бити окончано припремом изложбе која би садржала фотографије и текстове из новина, књига о том догађају.

У програму су наведени садржаји које наставник може да допуњује, проширује и мења према конкретним потребама и плану сопственог рада али увек имајући у виду исходе које треба достићи. Они су тако дати да одговарају узрасту ученика и да су мерљиви, проверљиви, односно наставник може, пратећи активности ученика, лако да утврди да ли их они остварују и у којој мери. Најчешће су на нивоу примене што значи да се знање и разумевање подразумевају јер без тога нема примене. Такав приступ одговара концепту Грађанског васпитања од кога се очекује да код ученика развија конативну, вољну компоненту која долази до изражаја у понашању. Редослед наведених исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање општег циља програма и развоја међупредметних компетенција. Између исхода постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода што се препознаје у томе да се неки исходи у истој или сличној формулацији налазе у програмима за више разреда.

У процесу планирања наставе и учења наставник се руководи, превасходно, исходима које ученици треба да достигну. Приликом избора активности, како наставника тако и ученика, треба имати у виду да свака од њих се може вишеструко искористити. На пример, у оквиру скоро свих активности на различитим садржајима могућ је допринос остваривању исхода који се односе на комуникацију, осетљивост за различитост, сарадњу, поштовање правила, доношење одлука. То значи, да за такве исходе нису потребни посебни садржаји, активности и часови. Њихово остваривање одвија се постепено, спонтано и то не само кроз избор садржаја већ и кроз избор одговарајућих начина рада.

Достизање исхода захтева примену различитих интерактивних облика рада као и одабир и коришћење одговарајућих метода и техника. Наставници су у прилици да бирају: радионице, симулације, играње улога, студије случаја, дискусије, мини истраживања, једноставне акције као и да сами осмисле неке друге активности. Радионице треба да започињу причом која је блиска искуству ученика, а садржи неку врсту заплета (моралну дилему или сукоб потреба и/или вредности) као повод за дискусију у пару или у мањој групи, а завршава разменом у целој групи. Циљ је да се пружи могућност сваком ученику да преиспита своје мишљење и деловање због појаве конфликта између његове тачке гледишта и тачке гледишта која је различита од његове. Зато се може рећи да активности на часу треба тако да теку да обезбеде искуствено учење, тј. уобличавање и поимање личних, аутентичних доживљаја и ставова ученика кроз размену у групи, а не преношење готових знања, туђих увида или готових предлога. Добро је да постоји игровни контекст који помаже ученицима да се опусте и ослободе, да пробају различите видове изражавања и симболизације унутрашњих искустава, и да кроз игру истражују разноврсна, дивергентна решења за проблеме са којима се суочавају. С обзиром на узраст ученика добро је у току часа комбиновати различите активности и осмислити такву динамику рада којом се одржава њихова пажња и мотивација за учествовањем.

Грађанско васпитање је део ширег концепта образовања за демократију и грађанско друштво и у том смислу је повезано са другим предметима, ваннаставним активностима и етосом школе. Овај програм корелира са предметима Српски језик, Природа и друштво, Ликовна и Музичка култура и зато је сваки вид тематског планирања добродошао.

Како је планом предвиђено да се и у трећем разреду остварује *пројектна настава,* то је добра прилика да се повеже са активностима Грађанског васпитања. Пројектна настава по свом концепту у потпуности одговара природи овог изборног програма. Заједничко им је што доприносе когнитивном, афективном и социјалном развоју ученика, као и развоју међупредметних компетенција. *Пројектна настава* има елементе проблемске и истраживачке наставе који се односе на тражење решења за неки проблем кроз тимски рад и коришћење савремених технологија. Заједничко им је и то што се предност даје процесу рада и сарадњи наспрам самих резултата. *Пројектна настава* од ученика захтева самостално проналажење информација, способност решавања проблема, рад у групи, критичко мишљење, доношење одлука, аргументовање, преузимање одговорности, поштовање рокова, планирање што су све захтеви и програма Грађанског васпитања, посебно у области *Грађански активизам*. *Пројектна настава* подразумева унапређивање компетенције ученика да користе савремене технологије у образовне сврхе на одговоран и безбедан начин што се уклапа са очекиваним исходима програма за Грађанско васпитање у другом разреду (безбедност у коришћењу интернета), а који треба и даље неговати.

У овом програму продукти ученичких активности имају посебан значај. Они могу бити различите врсте: постери, аудио-визуелни записи, презентације, прикази резултата истраживања и друго. Они се могу користи у току рада на неком садржају као вид документовања процеса учења и активности ученика, при интеграцији или рекапитулацији обрађених садржаја, процени напредовања ученика, као и самопроцени наставника колико успешно ради. Продукти се могу користити и ван одељења/групе, на пример на изложби у холу школе, у школским новинама, сајту школе.

За остваривање програма и достизање дефинисаних исхода врло је важна улога наставника. Он је модел који својим понашањем и начином на који организује рад у групи доприноси стварању

демократске атмосфере која је погодна за размену и аргументовање идеја и мишљења међу ученицима, он је тај који даје повратну информацију и подстиче ученике на разумевање односа у групи. Наставник подржава ученике када им је тешко да се изразе, помаже им у избору правих речи. Подстицајним питањима може да наведе ученике да сагледају ситуацију из друге перспективе што је озбиљан захтев за ученике трећег разреда који су још увек у извесној мери (мада мање него пре) фокусирани на сопствене потребе, мисли, осећања. Конструктивна комуникација и демократске процедуре нису само циљ већ и начин да се достигну жељени исходи. Наставник треба да обезбеди да се на часу сваки ученик осећа уважено, прихваћено и добродошло у својој различитости уз обавезу поштовања и уважавања других и другачијих погледа и мишљења. Његова улога је и да обезбеђује наставна средства или упућује ученике да их сами пронађу. За овај програм посебно су погодне информације које нуди сама локална заједница нпр. локалне новине, телевизија и радио, информације на сајтовима, различити плакати и лифлети које прави дом здравља, музеј, галерија, туристичка агенција, спортски клуб... Ученици који живе у малим срединама, селима где локална заједница свакако другачије изгледа од оне у градовима, могу користити информације од својих бака и дека од којих ће сазнати како су они задовољавали своје потребе, које су проблеме имали и како су их решавали.

Оцењивање ученика у Грађанском васпитању се остварује у складу са Правилником о оцењивању у основној школи. Оно је описно и подразумева да ученици имају увид у своје напредовање и то не само у остваривању исхода из овог програма већ и у развоју неколико међупредметних компетенција, посебно компетенције за *Одговорно учешће у демократском друштву.* Како је највећи број активности ученика у оквиру часова овог изборног програма организован кроз групни рад, то значи да наставник треба да има јасне критеријуме праћења напредовања који су и ученицима познати. Могу се пратити следећи показатељи: начин на који ученик учествује у активностима, како прикупља податке, како аргументује, евалуира, документује. Посебно поуздани показатељи су квалитет постављених питања, способност да се нађе веза међу појавама, наведе пример, промени мишљење у контакту са аргументима, разликују чињенице од интерпретације, изведе закључак, прихвати другачије мишљење, примени научено, предвиде последице, дају креативна решења. Такође, наставник прати и вреднује како ученици међусобно сарађују, како решавају сукобе мишљења, како једни другима помажу, да ли испољавају иницијативу, како превазилазе тешкоће, да ли показују критичко мишљење или критицизам, колико су креативни. Када су у питању активности ученика у оквиру последње области, ученици не треба да буду оптерећени резултатима јер и из неуспелих акција може се пуно тога научити. Истовремено, наставник пружа подршку ученицима да и сами процењују сопствено напредовање и напредовање групе.

5. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА УЧЕНИЦИМА КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ПОДРШКА У ОБРАЗОВАЊУ

За ученике којима је потребна додатна подршка због тешкоћа у приступању, укључивању и учествовању у образовању и васпитању, планирају се и спроводе мере за отклањање физичких, комуникацијских и социјалних препрека (мере индивидуализације), односно доноси индивидуални образовни план.

5.1. Индивидуални образовни план за ученике са тешкоћама у учењу, сметњама у развоју и инвалидитетом, односно за ученике у ризику од раног напуштања школовања

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је због сметњи у развоју и инвалидитета, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна образовна подршка.

Индивидуални образовни план је посебан акт који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) податке о ученику и податке о тиму за додатну подршку 2) педагошки профил ученика, у ком су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 3) план мера индивидуализације, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 4) персонализовани програм наставе и учења, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности, 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а и 6) сагласност родитеља. ИОП се израђује према образовним потребама детета, ученика, односно одраслог, и може да буде прилагођени програм наставе и учења (ИОП 1) и измењени програм наставе и учења за један, више или све предмете (ИОП 2).

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељенски старешина, предметни наставник, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник, при планирању рада у одељењу, усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

5.2. Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја учења (ИОП 3). Индивидуални образовни план је посебан акт који у овом случају има за циљ оптимални развој и задовољавање образовно-васпитних потреба ученика који постижу резултате који превазилазе очекивани ниво образовних постигнућа.

Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима укључује:

1) податке о ученику и податке о тиму за додатну подршку 2) педагошки профил ученика, у којем су описане његове јаке стране и потребе за подршком; 3) план мера индивидуализације, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора и услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 4) персонализовани програм наставе и учења, којим се предвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности, 5) податке о праћењу и вредновању ИОП-а и 6) сагласност родитеља.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминанто у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика.

Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

6. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА ПРЕДМЕТА ОД ЗНАЧАЈА ЗА НАЦИОНАЛНУ МАЊИНУ

У настави предмета од значаја за националну мањину (Свет око нас/Природа и друштво, Музичка култура и Ликовна култу-

ра) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

7. УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОЈЕКТНЕ НАСТАВЕ

Планом наставе и учења у првом циклусу основног образовања и васпитања дефинисана је Пројектна настава као облик образовно-васпитног рада којим се развијају опште међупредметне компетенције уз употребу информационо-комуникационих технологија. Усмерена је на достизање исхода који се првенствено односе на логичко и критичко мишљење као и припрему ученика за лако сналажење у свету технике, технологије и рачунарства, како у свакодневном животу, тако и у процесу учења. У складу је са општим исходима образовања и васпитања и у функцији је когнитивног, афективног и социјалног развоја ученика.

Пројектна настава почива на савременим схватањима детета, наставе, учења, функције образовања и сазнавања као социјалне конструкције подржане кроз сарадничко деловање, коришћењем различитих извора информација и активности. Применом пројектне наставе долази до повезивања познатог и непознатог, учења помоћу примера, учења примењивањем, развоја процедуралних знања, коришћења информационих технологија као и комбиновања конвергентног (логичког) и дивергентног (стваралачког) мишљења. Пројектна настава има елементе проблемске и истраживачке наставе али се овом врстом наставе поред централног захтева, који се односи на тражење решења за неки проблем, потенцирају још и процедуре, планирање, евалуирање, презентовање резултата, коришћење савремених технологија на правилан начин и наравно, тимски рад, односно процес сарадње, који је изнад самог резултата у решавању проблема.

Пројектна настава је део целокупног образовно-васпитног рада и прати наставни процес уважавајући специфичности наставних предмета трећем разреду. Ослонци планирања и организације пројектне наставе су: уважавање узраста ученика и њихове природне радозналости; коришћење ваншколских знања, вештина и искустава ученика; укључивање свих ученика уз поштовање њихових различитости; повезивање садржаја свих наставних предмета и употреба савремених информационо-комуникационих технологија. Зато ова врста наставе омогућава да наставни предмети буду смислено међусобно повезани као и доведени у везу са свакодневним животом ученика. На тај начин се обезбеђује разумевање сврхе онога што се учи, функционално повезивање знања, вештина и искустава и мотивација ученика.

Пројектна настава је драгоцен начин рада јер од ученика захтева бројне активности, међу којима су: самостално проналажење информација; способност решавања проблема; самостално учење; рад у групи, сарадњу; критички однос према властитом и туђем раду; доношење одлука; аргументовање; усвајање другачијих, нових начина рада; планирање; поштовање рокова и преузимање одговорности.

С обзиром на узраст ученика трећег разреда и чињеницу да су се са оваквим начином рада сусрели у првом разреду, примерено је да се реализују пројектни задаци где је наставник и даље главни организатор активности уз све више прилика у којима ће се самосталност ученика испољавати где год је то могуће. Наставник пружа подршку свим ученичким активностима у току пројекта. Као и у првом разреду и другом разреду, и у трећем је важно наставити са култивисањем сарадње и начина на који се комуницира у групи што су важни циљеви пројектне наставе, јер доприносе јачању одељењске кохезије.

Пројектну наставу треба планирати и организовати на начин да садржи све потребне кораке:

– дефинисање циља и исхода који се пројектом желе постићи;

– планирање активности које одговарају теми пројекта, односно циљу пројекта, подела активности, избор материјала и метода рада, дефинисање места и динамике рада;

– реализацију планираних активности;

– приказ добијених резултата и продуката пројекта;

– вредновање пројекта (процена остварености дефинисаних циљева и исхода, указивање на успехе и тешкоће у току реализације пројекта).

При планирању наставник треба да дефинише тип пројекта, да одреди његов циљ, очекиване исходе, област којом се бави пројекат и повезаност са наставним предметима, његове садржаје, активности ученика, потребна средства, динамику рада по фазама и све што је потребно за успешно спровођење пројектне наставе. За трећи разред, као и за први и други, најпримеренији је и даље полуструктурирани тип пројекта с том разликом да наставник сада више укључује ученике и давање предлога и избор тема. Он и даље, у великој мери, дефинише методологију рада, али се очекује да више укључи ученике у проналажење материјала тако што ће се са њима договарати о томе које материјале би ко, где и како могао да пронађе и обезбеди. Све садржаје треба реализовати кроз различито тематско повезивање у игри или функционалној активности која задовољава интересовање и потребе ученика на млађем школском узрасту.

Кроз пројектну наставу треба започети са развијањем основа дигиталне писмености. На овом узрасту, употреба ИКТ-а треба да буде сведена на употребу најједноставнијих алата и упознавање са коришћењем интернета. На крају трећег разреда ученик би требало да буде у стању да:

– правилно седи при раду за рачунаром;

– зна да наведе могуће последице на здравље услед неправилног коришћења дигиталних уређаја;

– правилно укључи рачунар, покрене програм за цртање, користи одговарајуће алатке овог програма, сачува свој цртеж и искључи рачунар;

– покрене програм за рад са текстом, унесе краћи текст и сачува документ на рачунару;

– користи интернет за учење и проналажење информација уз помоћ наставника;

– предложи редослед активности у односу на постављени пројектни задатак.

Један од важних исхода реализације пројекта јесте оспособљавање ученика да добијене продукте учине видљивим и представе их другима. Бројни су начини да се то постигне (представе, изложбе, кратки филм, текст у новинама, наступ на локалној телевизији, представљање за родитеље...), а њихов квалитет није приоритет.

Ученике треба стављати у ситуације да одређују редослед активности у решавању одређених пројектних задатака, што, осим развијања самосталности, представља увод у алгоритамски начин размишљања. На пример: редослед активности чији ће продукт бити плакат са знаменитим личностима краја; редослед активности у прављењу кућице за птице; у изради школског часописа итд.

Пројектна настава јесте захтевнији облик рада који подразумева добру припрему наставника. Планом је предвиђено да се реализује са једним часом недељно али сам наставник ће проценити каква динамика рада највише одговара могућностима ученика и фази у којој је пројекат. То значи да, уколико је потребно, Пројектна настава се може организовати и на другачији начин (на пример као двочас сваке друге недеље).

Родитељи треба да буду упознати са сврхом пројектне наставе и њеним најважнијим исходима. Они треба да подрже самосталне активности своје деце, или њихов заједнички рад са другом децом, као и да разумеју зашто је важно да не преузимају њихове задатке у жељи да имају боље продукте.

8. УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите активности у складу са својим ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Те активности могу се реализовати по програму које је сама школа развила, али могу се користити и програми који су претходно донети као изборни (нпр. *чувари природе*, *рука у тесту, народна традиција*). Сврха ових активности је подршка прилагођавању ученика трећег разреда на школску средину и заједницу, као и задовољавање/проширивање њихових интересовања, дружење са вршњацима кроз заједничко делање, исказивање способности, осамостаљивање, развој неких вештина и друго. Активности треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за креативно испољавање, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија. Резултате рада ученика у оквиру слободних активности треба учинити видљивим јер се на тај начин обезбеђује мотивација и задовољство учесника активности. Бројни су начини на које је могуће то остварити, као на пример: организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту школе, кроз смотре стваралаштва, спортске сусрете и друго.

За ученике овог узраста важно је да родитељи буду упознати са активностима које школа нуди и помогну да њихова деца изаберу оне које им највише одговарају.

ХОР

Певање у хору је непроцењива вештина у којој ученици уживају од најранијег узраста. Свака основна школа је у обавези да организује рад хорова. У зависности од броја ученика и њихових певачких способности, могу се формирати разредни хор и/или хор млађих, то јест старијих разреда основне школе.

Рад са хором представља сложенији вид васпитно-образовног рада наставника. Рачуна се као саставни део обавезне наставе, а вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по три часа недељно, односно по 108 часова годишње.

Часови хора се изводе континуирано од почетка до краја школске године и као редовна настава улазе у фонд часова наставника музичке културе.

Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Развија се дечји глас, правилно држање, дисање, интонација, изговор и артикулација.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

Утицај музике на здравље (психолошки, социолошки, емоционални развој) је веома значајан. Певање у хору у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који певају у хору показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, певање у хору подстиче и доживотну љубав према музици.

Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора и композиције са фестивала дечјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет једногласних и двогласних композиција, acappella или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности и примереног литерарног садржаја.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставник формира хор на основу провере слуха и гласовних могућности ученика, дикције и осећаја за ритам. Код сваког ученика треба да пронађе његов природни певачки регистар и опсег. На тај начин ће их поделити на певачке гласове (први и други, односно горњи и доњи) за извођење двогласних композиција.

На часовима хора, наставник треба да укаже на важност држања тела, дисања и правилног изговора гласова. Услов правилног дисања је правилно држање тела. Крајњи циљ је природно и синхронизовано певање и уједначен звук хора.

Вежбе дисања су важне за загревање гласница, отварање дисајних путева и опуштање грла. Практикују се пре вежби певања и значајне су за регулисање даха у току певања.

Вежбе распевавања доприносе квалитету певања и прецизном интонирању, чак и у почетним фазама. Како је певање техничка вештина, распевавање може помоћи развоју дечијих гласова. Наставник треба да буде креативан и користити вокализе које ће бити забавне деци, јер основни циљ је да заволе певање. Вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене.

Обрада песме:

– Обратити пажњу на избор песме имајући у виду могућности ученика. Код обраде нове песме најпре се приступа анализи текста. Наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговетан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. За вежбање дикције препоручује се и певање слогова или одговарајућег текста на истој тонској висини.

– Усвајање мелодије се одвија у фрагментима. Уколико је композиција двогласна, ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима, све док свака група не буде интонативно сигурна. Правилном интонирању могу помоћи и визуелни знакови, на које ученици одлично реагују. На пример, покретима руку нагоре и надоле можемо давати знак деци да се мелодија креће навише или наниже.

– На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обратити пажњу на динамику и агогику.

Ученици треба да усвоје правило међусобног слушања, нарочито код унисоног певања. Уколико не чују ученика поред себе, значи да певају прегласно. Уколико се уз певање изводи и кореографија, покрете треба увежбати пре текста.

Од прве пробе хора ученике треба упутити на правила понашања: нема причања у току извођења, жвакања жвака, треба да стоје право (мада их не можемо спречити да се врпоље). Ако ученици правила усвоје на пробама, лакше ће их поштовати на концертима. Незаобилазни су и детаљи везани за одабир гардеробе за наступе, уласка на сцену, распореда стајања, поклањања, изласка са сцене.

Обрађене композиције треба изводити на редовним школским активностима (Дан школе, Свечана прослава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним манифестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ У ХОРУ У ТРЕЋЕМ РАЗРЕДУ

Химне

Државна химна
Химна Светом Сави
Химна школе

Дечје песме

Миња Субота, *Од школе и књиге*
Бранко Милићевић, *Ласте*
Коста Бабић, *За свако чудо*
Коста Бабић, *Коњски реп*
Коста Бабић, *Врабац*
Мирко Шоуц, *Јесен*
Александар Корач, *Ал' је леп овај свет*
Миодраг Илић Бели, *Јануарске звезде*
Петар Озгијан, *Свитац*
Милан Ђурђевић, *Анђели певају*

Леонтина Вукомановић, *Свети Саво, мудра главо*
Станко Коруновић, *Пролећна песма*
Перпетум Џезиле, *Киша*
Хор Колибри, *Љубав је то*
В. Стојанов, *Јесењска песма*
Вера Миланковић, *Српска ћирилица*
Вера Миланковић, *Добар дан*
Драгана Михајловић Бокан, *Пастир Хиландара*
Хор Врапчићи, *Ти и ја*
Драгана Михајловић Бокан, *Деци света*

Народне песме

Киша пада
Кажи мени ђаче, ученице
Ој, Бадњаче, Бадњаче
Божићна песма
Седи Ћира на врх сламе
Ко удара тако позно
Маријо славна

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

У свакој основној школи има ученика чије интересовање и љубав за музику не може да се задовољи само оним што им пружа редовна настава. За такве ученике могу да се организују слободне активности у оквиру музичке и фолклорне секције.

У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика рад се може организовати кроз следеће активности:

– солистичко певање;

– групе певача (дуети, терцети...);

– „Мали композитор” (експериментисање са инструментима и звуцима, звучно осликавање и ритмичка пратња уз стихове, приче, бројалице, песме и музичке игре, компоновање мелодије...);

– „Мала школа инструмента” (металофон, блок флаута, мелодика, Veehharfe/Melodylapharp, ручни звончићи, бумвекери...);

– оркестар (Орфов инструментаријум, разноврсни инструменти...);

– музичко-креативне радионице (прављење музичких инструмената, илустрације везане за наставу музичке културе и школске музичке догађаје...);

– ритмичке радионице (осмишљавање малих музичких игара уз покрет, модерни и традиционални плес, ритмичке игре, игре чашама, штаповима, „битбокс” – вокалне перкусије...);

– посете концертима у школи и ван ње (концерти ученика музичких школа, пријатеља школе, концерти у организацији Музичке омладине или неког другог удружења, концерти еминентних уметника, мјузикли, пројекције музичких филмова...);

– музички уредник (одабир одговарајућег музичког материјала према датом садржају).

Програм рада треба прилагодити могућностима сваког ученика или групе.

Назив програма: МАТЕРЊИ ЈЕЗИК/ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

БОСАНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta	**Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture**
Cilj	Cilj učenja *bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture* je sticanje znanja o osobenostima bosanskoga jezika, književnosti i kulture Bošnjaka, kao i razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, te razvijanje svijesti o sopstvenom nacionalnom identitetu, vrjednovanju vlastitog kulturnog stvaralaštva i stvaralaštva drugih naroda.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**72 časa**

ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
− čita sa razumijevanjem različite tekstove; − ima izražen interes za knjigu, znanje i čitanje sadržaja koje nudi knjiga; − zna klasificirati elemente toka događaja u priči; − može uočiti važne pojedinosti u književnome tekstu; − uočava likove i njihove osobine − uočava prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje pojedinih likova; − prepoznaje slijed događaja u književnome tekstu; − sastavlja plan priče; − prepoznaje dijelove teksta koje govore likovi i one dijelove koje govori pripovjedač; − shvata i izvlači poruku priče; − razumije osjećanja koja u njemu budi priča; − doživljaj priče može izraziti riječima, pokretom, crtežom, zvukom; − zna da je bajka priča o čudesnim nestvarnim likovima i događajima; − zna da je basna kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje biljke i predmeti; − tumači pouku basne i povezuje je sa ljudskim osobinama; − može analizirati pjesmu, učiti je napamet i recitirati je izražajno; − uočava da u igrokazu glumci likove predstavljaju na pozornici; − glumi; − prepoznaje teorijske pojmove. − istražuje i upoznaje se sa životom i običajima Bošnjaka; − zna o kulturno-historijskom nasljeđu Bošnjaka; − istražuje i upoznaje se sa ličnostima iz historije Bošnjaka; − pravilno piše veliko početno slovo u pisanju imena naroda, višečlanih geografskih naziva, naziva knjiga i časopisa; − piše veliko početno slovo u nazivima praznika i blagdana; − razlikuje vrste riječi, uočava ih u primjerima; − zna da odredi vrstu, rod i broj određene vrste riječi; − razlikuje upravni i neupravni govor; − u učestalim riječima pravilno upotrebljava skupove je/ije; − pravilno izgovara i upotrebljava glasove – slova č, ć, dž, đ, h − može govoriti u kontinuitetu i služiti se oblicima izražavanja koji su predviđeni programom; − zna razgovarati s drugom osobom/osobama, direktno ili telefonom uz uvažavanje pravila lijepog ponašanja; − može ispričati priču predstavljenu nizom slika ili jednom slikom (kao običan slijed događaja); − može prepričati tekst pomoću detaljnih pitanja; − može napisati priču ispričanu nizom slika ili jednom slikom; − prepričava priču u pisanoj formi (po nizu slika, po jednoj slici, po detaljnim pitanjima); − napiše čestitku, poruku; − prepoznaje filmske priče, rado ih gleda i prepričava sadržaj; − usvaja pojam televizijske emisije i priča o emisijama koje odgovaraju njegovom/njenom interesu i uzrastu; − rado gleda crtani film i prepričava sadržaj; − uočava izražajne mogućnosti filma (slika, riječ, muzika, boja, zvuk).	**KNJIŽEVNOST**	Hadžem Hajdarević: *Bajramske cipele* Ahmet Hromadžić: *Dječak i ptica* Suada Hodžić: *Prvak Nino* Mevluda Melajac: *Vrapčići* Ela Peroci: *Papučica maca* Narodna priča: *Nasrudi-hodža i car* Narodna priča*: Lisica i roda* Braća Grim*: Hrabri krojač* Zehra Hubijar: *Zeko i djeca* Grugor Vitez: *Zalazak sunca* Mirsad Bećirbašić: *Naušnice od trešanja* Hajro Ikić: *Pismo učitelju* Omer Turković: *Hor hrčaka* Muharem Omerović: *Kad djeca vožnju uče* Ibrahim Kajan: *Igra žmurke* Zehnija Bulić: *Biciklo* Bela Džogović: *Maslačak* Nasiha KapidžićHadžić: *Sjenice* Enes Kahvić: *Najbolji majstor* (igrokaz) **Književni pojmovi:** – lirska pjesma, – epska pjesma, – narodna bajka, – basna, pouka – dramski tekst (igrokaz), dramski junak.
	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	Život i običaji Bošnjaka. Praznici, blagdani i značajni događaji Bošnjaka
	JEZIK (rječnik, gramatika, ortoepija, ortografija)	Veliko slovo u pisanju imena naroda, višečlanih geografskih naziva, praznika, blagdana, knjiga i časopisa Vrste riječi: Imenice (vrste imenica) Pridjevi (vrste pridjeva, rod i broj) Zamjenice (lične) Glagoli (glagolska vremena, rod i broj glagola) Upravni i neupravni govor Skupovi je/ije u učestalim riječima Glasovi – slova č, ć, dž, đ, h u izgovorenim i napisanim riječima.
	JEZIČKA KULTURA	**Vježbe usmenog izražavanja:** **Pričanje** Situacioni i telefonski razgovor Pričanje događaja predstavljenog nizom slika **Prepričavanje** Prepričavanje teksta na osnovu detaljnih pitanja **Opisivanje** Opis predmeta (doživljavanje svim osjetilima i izražavanje doživljaja riječima) Opisivanje kao vježba percepcije i izbora adekvatne riječi kao oznake **Čestitka** Čestitanje praznika i rođendana (igra uloga, ponašanje, učtivost u obraćanju, uvažavanje različitosti, poštovanje drugog) **Vježbe pisanog izražavanja:** **Pričanje događaja** Pisani odgovori na pitanja koja se odnose na sadržaj niza slika Dopunjavanje rečenica uzetih iz price. **Prepričavanje teksta** Prepričavanje na osnovu detaljnih pitanja (pisani odgovori na pitanja) **Pisanje rečenica o dragom predmetu** (Koji je to predmet? Kako izgleda? Kakve je boje, veličine i od čega je izrađen?) **Pisanje čestitke** (pravimo i pišemo čestitku).
	MEDIJSKA KULTURA	Filmske priče za djecu Televizijske emisije kao podsticaj i sredstvo za realizaciju svih sadržaja Crtani film (nivo prepoznavanja i prepričavanja) Šta sve može moj računar.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, elementi nacionalne kulture jezička kultura, jezik, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Izborni program Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture pohađaju učenici koji nastavu slušaju na srpskome jeziku. Program za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja je organizovan, kao i programi za prethodna dva razreda, po modelu spirale, što znači da su sadržaji dati u iste četiri oblasti: *Književnost, Elementi nacionalne kulture, Jezik, Jezička kultura, Medijska kultura*, ali se oni proširuju i produbljuju, a ishodi se nadograđuju i razvijaju. Program nastave i učenja Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova. Program nastave i učenja predmeta Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture u trećem razredu osnovne škole čine četiri predmetne oblasti. Ukupan broj časova je 72, dva časa sedmično. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: *Književnost* – 25 časova, *Elementi nacionalne kulture* – 12 časova, *Jezik* (rečnik, gramatika, ortoepija, ortografija) 15 časova, *Jezička kultura* – 15 časova, Medijska kultura – 5 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima. Programi Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture u prvom ciklusu, po svom cilju i koncepciji, najbliži su programima obaveznog predmeta Srpski jezik, naročito u oblastima *Jezik* (rečnik, gramatika, ortoepija, ortografija) i *Jezička kultura*. Na časovima književnosti učenici imaju priliku da se upoznaju sa autorima i delima bosanske književnosti. Kada je u pitanju oblast *Elementi nacionalne kulture* učenici će proširiti i produbiti stečena znanja o običajima i načinu življenja bošnjaka u prošlosti.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNjIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati sposobnost čitanja književnih tekstova sa razumijevanjem, podsticati ljubav prema čitanju, graditi osećaj za lepo i vredno, vaspitavati ukus i negovati istrajnost u čitanju i doživljavanju književnog dela. Učenike treba navikavati da opišu doživljaj pročitanih književnih djela i iznesu mišljenje o njima. Osim navedenog, potrebno je unaprijediti čitanje i sve oblike čitanja, kao i osposobiti učenike za samostalno čitanje i samostalan rad na tekstu.

Takođe, važno je kod učenika razvijati interesovanja i motivacije za umjetnički tekst. Bitno je osposobiti učenike da prepoznaju određene književnoteorijske i funkcionalne pojmove i otkriju njihovo značenje, kao i osposobiti ih za govornu interpretaciju književnog teksta: kazivanje i recitiranje, izvođenje dramskog teksta po ulogama i uživljavanje u vrijednosti književnog lika.

Procesom nastave književnosti potrebno je postići i sledeće:
– uočavanje pojedinosti i elementarnih slika ekspresivnih mjesta i korišćenje jezičko-stilskih sredstava;
– otkrivanje uzročno-posljedičnih veza u složenoj strukturi umjetničkog teksta;
– osposobljavanje učenika da istražuju tekst, da se sami snalaze u njemu, da ga prepričavaju (ako je prozni tekst u pitanju);
– uočavanje događaja, situacija, scena, konflikata i razvijanja sposobnosti za izražavanje vlastitih stavova;
– uočavanja radnje, redosljeda izlaganja, uočavanje logičkih cjelina i njihovo jezičko naslovljavanje;
– osposobljavanje za uočavanje ideja ili poruka;
– uvođenje učenika u vrijednovanje književnog umjetničkog teksta;
– širenje saznajnih vidika učenika.

ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

U oblasti nacionalne kulture na nivou ovog uzrasta pažljivim odabiranjem priča i predanja treba učenike upoznavati sa običajima, blagdanima, praznicima, značajnim datumima i ličnostima iz bošnjačke historije kako bi se kod njih razvijao pozitivan stav prema osobenostima sopstvene nacionalne pripadnosti.

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim bosanskim jezikom. Usvajanje gramatike bosanskoga jezika u početnim fazama na mlađem uzrastu pretežno je nesvjesno – u raznovrsnim aktivnostima učenici slušaju iskaze na bosanskom jeziku, ponavljaju ih i kombiniraju u odgovarajućim poznatim i bliskim kontekstima. U narednim fazama nastavnik pomaže učenicima da uoče jezička pravila i počnu da ih primjenjuju. Važno je neposredno nametnuti gramatičku pojavu. Bitno je da učitelj/učiteljica u svakoj pogodnoj situaciji znanje iz gramatike stavi u funkciju tumačenja teksta. Pri obradi nastavnih jedinica važno je koristiti pogodan polazni tekst (lingvometodički tekst) na kojem će učenici uočiti novu gramatičku pojavu koristeći već stečena znanja. Jezičku pojavu bi trebalo predstaviti ilustracijom ili grafički, kako bi je učenici lakše usvojili i zapamtili. Naučenu gramatičku pojavu obnoviti i provjeriti kroz jezičku igru, kako bi nastava gramatike učenicima bila što zanimljivija.

Budući da učenici koji pohađaju nastavu Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture, pohađaju i nastavu srpskoga jezika, svrsishodno je u odgovarajućim prilikama koristiti transfer znanja stečenih na srpskom jeziku i o srpskom jeziku. Nastava Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture treba da bude u korelaciji s nastavom srpskoga jezika.

Jezička građa se iz razreda u razred postepeno proširuje i usložnjava, ona je kumulativna i nadovezuje se na prethodnu. Uvođenje novog elementa podrazumeva ovladanost prethodnim, što znači da se nova građa oslanja na prethodnu koja se kontinuirano uvježbava.

Kada su u pitanju nastavni sadržaji koji se odnose na pravopis (ortografiju) bosanskoga jezika važno je da pravopisna pravila učenici usvajaju postepeno, uz ponavljanje i vježbanje već naučenog i uz usvajanje novih sadržaja, i to putem različitih vježbanja kako na nivou riječi tako i na nivou rečenice.

Pisanje višečlanih geografskih naziva potrebno je povezati sa nastavom pridrode i društva, kao i sa znanjem stečenim na času srpskoga jezika.

Kada su u pitanju skupovi je/ije potrebno je obnoviti znanja iz prethodnih razreda, proširiti ih i produbiti.

Obzirom da je u bosanskome jeziku karakteristična upotreba glasa „H" neophodno je pronaći adekvatne primere i na zanimljiv način predstaviti ih učenicima. Takođe, na časovima ortoepije vežbati izgovor riječi koje sadrže glasove: č, ć, dž i đ.

JEZIČKA KULTURA

Oblast Jezička kultura obuhvata usmjeno i pismeno izražavanje. Usmjeno izražavanje učenika treba razvijati u razgovoru u kojem ih učitelj usmjerava da jasno, precizno i razgovetno izgovaraju rečenice, poštujući intonaciju i pravilno akcentovanje u rečenicama. Učitelj treba da stvara prilike i podstiče učenike da govore, iznose informacije, svoja mišljenja, osjećanja itd. U trećem razredu trebalo bi podsticati učenike da prepričavaju, pričaju i opisuju i na sažet i na opširan način kako usmjeno, tako i pismeno. Prepričavanje mora da ima svoj cilj i da bude planski i usmjereno. Potrebno je usmjeravati učenike kako da odaberu činjenice, kako da odvoje glavno od sporednog i manje bitnog i kako da slede hronološki tok sadržaja. Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to da li je u pitanju stvarnost ili fantazija. Najčešće se počinje sa pričanjem doživljaja, pa potom događaja. Potrebno je ukazati učenicima da zanimljivo pričanje treba da bude dinamično, kao i da mogu slobodnije da iznose lične doživljaje, stavove, da budu maštoviti i originalni, da se emocionalno i slikovito izražavaju. Opisivanje – treba osposobljavati učenike da pažljivo posmatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, upoređuju, pa tek onda datu predmjetnost da misaono zaokruže i jezički uobliče. Ciljeve i zadatke ove vrste vježbanja trebalo bi postepeno usložnjavati – od jednolinijske deskripcije vidljivog do promišljenog, analitičkog izražavanja doživljaja stvarnosti u kojoj će biti istaknuta samostalnost i individualnost učenika.

Tokom nastave jezičke kulture trebalo bi osposobiti učenike da pravilno popune različite jednostavne obrasce, da napišu čestitku, čestitaju praznik, napišu pozivnice za rođendan i slično. Jezička kultura učenika neguje se i kroz igrovne aktivnosti, posebno kroz jezičke vježbe, na primjer: igra uloga – ponašanje, učtivost u obraćanju, uvažavanje različitosti, poštovanje drugog. Govorne vježbe kod učenika podstiču maštu i kreativnost zbog čega bi ih trebalo češće primjenjivati u nastavi jezičke kulture.

Nijedan školski pismeni zadatak se ne izrađuje u trećem razredu.

III. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Praćenje napredovanja i ocjenjivanje postignuća učenika realizuje se u skladu sa *Pravilnikom o ocjenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju* i usmjereno je na dobijanje informacija o obrascima mišljenja i uslovima pod kojim učenik može da funkcionalno primjeni znanje razvijeno tokom procesa nastave I učenja. Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procjenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima – na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primjeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procjenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procjenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

БУЊЕВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta:	**Bunjevački jezik sa elementima nacionalne kulture**
Cilj:	Cilj učenja Bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture je da putom usmenog i pisanog izražavanja bogate, usavršavaje i niguju specifičnosti bunjevačkog jezika; da razvijaje interesovanje prema bunjevačkoj književnosti i upoznaju tekovine nacionalne kulture Bunjevaca.
Razred:	**Treći**
Godišnji fond časova:	**72 časa**

ISHODI **Po završenoj oblasti učenik će bit u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
− razlikuje rečenice po značenju (obavištajnu, upitnu i uzvičnu) i obliku (potvrdne i odrične); − pripoznaje subjekat i glagolski predikat; − pripoznaje vrstu riči – imenice; − pripoznaje podvrstu riči: vlastite i zajedničke imenice; − pripoznaje vrstu riči – imenice i gramatičke kategorije promenljivi riči (rod i broj zajednički imenica); − pripoznaje vrstu riči – glagoli; − pripoznaje gramatičke kategorije glagola (lice, broj i rod); − pripoznaje glagolska vrimena (prezent, perfekat i futur); − zna pribacit glagole iz jednog glagolskog vrimena u drugo; − pripoznaje vrstu riči – pridevi; − pripoznaje gramatičke kategorije glagola (lice, broj i rod); − upotribljava veliko slovo prilikom pisanja: višečlani geografski imena, imena naroda, naziva ulica i trgova, naslova knjiga i časopisa, naziva praznika; − pripozna pismu i odredi njezine karakteristike; − pripoznaje rimu, stih i strofu u lirskoj pismi; − pripoznaje figurativno značenje u tekstu; − samostalno čita naglas i u sebi tekstove; − zna samostalno iznet svoje mišljenje o pročitanom sa nikoliko međusobno povezani rečenica bunjevačkim jezikom; − odredi glavni događaj i likove u književno -umitničkom tekstu; − određiva vrime i misto dešavanja radnje u književno -umetničkom tekstu; − uočava likove i određiva njeve osobine; − određiva osnovni smiso teksta i njegovu naminu; − izrazi svoje mišljenje o ponašanju likova u književnom dilu; − odredi poruku pročitani tekstova; − izvodi jednostavne zaključke na osnovu teksta i iznosi svoj stav o sadržaju teksta; − razumi bunjevačke poslovice; − pripozna zagonetku i razumi njezino značenje; − uočava specifičnost bunjevačkog jezika u tekstovima; − izdvaja dilove teksta koji su mu nejasni; − usmeno pripričava pročitano; − ima razvijeno kritičko mišljenje; − zna navest sadržaj izbornog predmeta; − pripovida na osnovu zadate teme izvornim bunjevačkim jezikom;	BUNjEVAČKI JEZIK

− opisuje pejzaž, divani o svojim događajima i osićanjima izvornim bunjevačkim jezikom; − opisuje ličnost izvornim bunjevačkim jezikom − bira i koristiodgovarajuće bunjevačke riči u govoru i pisanju; − napamet kaziva poetske tekstove; − izvodi staru bunjevačku sigru; − pozna osnovne karakteristike bunjevački narodni običaja; − zna samosatlno divanit o narodnim običajima; − usvaja i izvodi pokrete bunjevačke narodne igre; − pripoznaje i imenuje bunjevačko tradicionalno ilo; − učestvuje u pripremi tarane; − čisti slamu i lipi je na selotejp; − samostalno siče jednostavne oblike od slame i pravi kompoziciju (kolaž tehnika); − pripoznaje, imenuje i crta starinske predmete.	JEZIČKA KULTURA ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	***Zbogom rode, zbogom laste,*** *Prema Bunjevačkoj i šokačkoj čitanci iz 1939.* ***Porodica,*** *prema bunjevačkoj i šokačkoj čitanci iz 1939.* ***Carova ćer i diviji bravac,*** *narodna pripovitka* Narodne umotvorine: zagonetke i poslovice Bunjevačke narodne pripovitke, bajke i basne (po izboru) Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi Upoznavanje sa sadržajom predmeta Odletila je moja lasta Usmeno pripričavanje pripovitke prema datom planu Proliće u mojoj bašči Jedared sam putovo... Da imam vilinsku moć... Materice u mojoj familiji Božić u mojoj familiji Moja majka, baćo, nana, brat sestra... (opisivanje) U gostima kod dide, i majke na salašu Moja sigračka **Pavle paune** **Običaji na Badnjak i Božić** Bunjevački običaji: **Prelo** **Uskrs**, Iz knjige „Bunjevački običaji“ **Dužijanca**, Prema izdanju „Bunjevački običaji kroz literaturu inarodna sićanja”, kraj 19. i 20. vika Cupanica Tarana Cviće u kotarici Uskršnja čestitka Ćupice

Ključni pojmovi sadržaja: bunjevački jezik, književnost, jezička kultura, nacionalna kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Učenje bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture u trećem razredu i dalje triba da se realizuje putom igrovni aktivnosti di god je to moguće. Nastava triba da je tako organizovana da kod diteta izaziva zainteresovanost i znatiželju pri otkrivanju novi saznanja. Nastava bunjevačkog koncipirana je tako da svakom učeniku daje mogućnost da proširi i pokaže svoje znanje i sposobnosti, zadovoljavajuć individualne karakteristike učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

U realizaciji nastavni sadržaja u nastavi bunjevačkog, nastavnik triba da koristi savrimene oblike, metode i nastavna sridstva kako bi nastava bila kvalitetnija i olakšala učenicima usvajanje nastavni sadržaja. Tokom časa se priporučiva dinamičko smenjivanje aktivnosti sa ciljom održavanja dičije pažnje. Neophodna je korelacija sa ostalim predmetima srpski jezik, muzička kultura, priroda i društvo, likovna kultura, fizičko vaspitanje, virska nastava, građansko vaspitanje i narodna tradicija. Ovaka korelacija omogućiva ostvarivanje vrlo uspišni rezultata rada.

Oblast bunjevačkog jezika se odnosi na gramatiku i pravopis i usko je povezana sa nastavom srpskog jezika. U ovoj oblasti dica upoznaju specifičnosti bunjevačkog jezika primereno uzrastu učenika.

Oblast književnosti je takođe u korealciji sa srpskim jezikom. Učenik ima mogućnost čitat tekstove iz umitničke i narodne književnosti pisane bunjevačkim jezikom i da se pri analizi i tumačenju tekstova takođe koristi bunjevačkim jezikom u skladu sa svojim jezičkim mogućnostima.

Učenike triba upućivat na govorne situacije iz svakodnevnog života u cilju proširivanja aktivnog ričnika i osposobljavanje za komunikaciju u raznim životnim situacijama.

Upoznavanje elemenata nacionalne kulture Bunjevaca uglavnom se ostvariva upoznavanjom i približavanjom narodni običaja i tradicije putom audio-vizuelnih zapisa, prezentacija i prigodni tekstova. Poštujuć princip postupnosti, učenicima će se olakšati usvajanje znanja. Teme su iste u sva četri razrede, s tim da se obim gradiva povećava primereno uzrastu.

Neophodno je da nastavnik uvik primenjiva sistematsko ponavljanje. Nastava mora bit postavljena tako da omogući učeniku što češće verbalne aktivnosti.

Posebnu pažnju triba posvetit razvijanju kreativnosti, istraživačke sposobnosti, ko i kritičkog mišljenja učenika.

III. PRAĆENJE I VRENOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje vridnovanja učenika se odvija kroz usmenu i pismenu proviru znanja najčešće primenom formativnog ocinjivanja. Ocine su brojčane i ne ulaze u prosik. Učenik se ocinjuje i na osnovu aktivnosti i zalaganja u toku časa. Bunjevački jezik pratimo i vridnujemo kroz usmenu i pismenu proviru znanja. Književnost pratimo na osnovu usmene provire, recitovanje, odgovori na pitanja i dramatizacija. Jezičku kulturu pratimo i vridnujemo na osnovu pismenog izražavanja o ličnim događajima i doživljajima ko i pričanja na osnovu dati slika. Elemente nacionalne kulture pratimo i vridnujemo kroz praktične radove i na osnovu usmenog i pismenog izlaganja. Pismena provira podrazumiva imenovanje i zapisivanje

naziva praznika, običaja, predmeta, odgovori na pitanja, a učenicima se pruža mogućnost da svoje znanje pokažu putom zadataka zaokruživanjom odgovara, povezivanjom, pricrtavanjom, dopisivanjem.

МАЂАРСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

A tantárgy neve	**Magyar nyelv – anyanyelv a nemzeti kultúra elemeivel**
Cél	A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontossága a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	**harmadik**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET A tanév végére a tanuló:	**RÉSZTERÜLET/TÉMA**		**TARTALOM**
− Megérti az elolvasott, kimondott mondatokat; − alapszinten képes verbális kommunikációra; − meg tudja nevezni a szöveg szereplőit, a cselekmény helyét és idejét; − rövid szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; − képes rövidebb szövegek alkotására; − kívülről/fejből mond rövid népköltészeti alkotást, drámai szöveget, gyermekverset; − képes egyszerű beszédszituációk eljátszására; − a felolvasott rövid szöveggel kapcsolatban tud a feltett kérdésekre válaszolni (elmesélni a szöveg tartalmát).	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	Szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Az életkornak megfelelő rövid mesék, történetek. Vázlat. Nyelvi játékok. Beszélgetések, szituációs játékok. Élménybeszámoló, egy szöveg tartalmának elmesélése. Dráma-és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Szituációs játék. Hibás szórendű mondatok javítása. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Önellenőrzés, közös javítás.
− Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; − meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; − megérti a felolvasott, rövid ismeretterjesztő szöveget; − átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során.		**Befogadás**	Valós vagy szimulált helyzetek. Szóbeli közlés befogadása. Felolvasott szöveg befogadása. Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása.
− Elsajátította a magyar ábécé betűit; − eszközhasználat szintjén tud nyomtatott és írott betűkkel írni; − képes a mondatok helyes megszerkesztésére és a tartalmilag összetartozó mondatok összekapcsolására; − tud rövid üzeneteket írni; − ügyel a szórendre, a különböző mondatfajták helyes használatára; − le tudja írni a rövid szöveg tartalmát kérdések segítségével vagy azok nélkül; − összefüggő mondatokat ír, és betartja az időrendi sorrendet; − 4-6 mondatos elbeszélő fogalmazást ír közös vagy egyéni élmény alapján; − közös terv alapján adott témáról, tárgyról, növényről, állatról írásban összefüggő mondatokat alkot; − kerüli a szóismétlést; − az új szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; − képes saját szövegének javítására.		**Írás**	Másolás, tollbamondás, közös fogalmazás lejegyzése. Hibás szórendű mondat javítása. Gondolattérkép készítése és alkalmazása. Vázlatkészítés. A mondatfajták kommunikációs szerepe. Iskolai és házi olvasmány. Kép, képsor, megadott szavak. Hiányos vázlat kiegészítése. Tartalmilag összefüggő mondatok írása. A cím és a tartalom kapcsolata. Szerkezeti egységek. Iskolai és házi olvasmány. Megfigyelés, anyaggyűjtés. Vázlat, vázlatkészítés, címadás. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Szólások, szóláshasonlatok jelentése. Önellenőrzés, javítás.
− Felismeri a verset, az elbeszélést és a mesét (tanmese és tündérmese); − meghatározza a szöveg témáját; − meghatározza a szöveg számára kevésbé érthető tartalmi elemeit; − meghatározza a szöveg cselekményét, annak idejét és helyét; − elsajátítja a hangos és néma olvasás technikáját; − felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és negatív tulajdonságaik alapján; − képes rövid szöveget értelmezni; − felismeri a rímet.	**IRODALOM**		**Választható és adaptálható** **ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **Költészet:** − Petőfi Sándor: Füstbement terv − József Attila: Altató − Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt − Devecseri Gábor: Tavaszhívogató − Szabó Lőrinc: Esik a hó − Nagy László: Dióverés **Próza:** − Mikszáth Kálmán: Madárfészek − A kőleves (népmese) − La Fontaine: A nyúl meg a teknős − A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese) − Az égig érő paszuly (népmese) − Mit gondolt Kinizsi Pál a maga fejéről? (monda) − Gyurkovics Tibor: Rád nem lehet számítani − Adaptált szövegek **Népköltészeti alkotások:** Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. **Drámai szövegek:** drámai szövegek gyermeklapokból **Tudományos és ismeretterjesztő szövegek** A magyar nemzeti kultúra elemeivel kapcsolatos szövegek. Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből.

		Irodalomelméleti fogalmak: − vers (versszak, verssor); − mese (tündérmese, állatmese); − párbeszéd, dráma; − a cselekmény; helye és ideje; − a mű szereplője – külső és belső tulajdonságai és cselekedetei.
− Felismeri, megkülönbözteti és alkalmazza a kijelentő, a kérdő és a felszólító mondatokat a beszédben és az írásban; − helyesen használja a megtanult rokon értelmű szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat; − odafigyel a helyes szórendre; − megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket, történéseket; − a mondatvégi írásjeleket helyesen használja az egyszerű mondatok végén; − helyesen használja az igeidőket beszédben és írásban; − felismeri a köznevet és a tulajdonnevet, és helyesen írja le őket; − képes többes számú főneveket alkotni; − alkalmazni tudja a melléknevet a nyelvhasználatban; − megérti a névmások (személyes, mutató, kérdő) alkalmazását a beszédben és a szövegben; − A hosszú magánhangzókat és mássalhangzókat helyesen használja írásban. − a j hangot biztonságosan jelöli a tanult szófajok körében.	**NYELVTAN**	Csoportmunka, nyelvi játékok alkalmazása. A szerb nyelv hangrendszerétől eltérő magyar hangok ejtésének gyakorlása. Mondókák, versek hangosan történő felolvasása. A hosszú magánhangzók és mássalhangzók minél pontosabb kiejtésének begyakorlása. Beszélgetés. Párbeszéd folytatása játék keretében, illetve ismert szöveggel kapcsolatban. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Nyelvhelyességi gyakorlatok. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Hibás szövegek javítása. Üzenet írása. Saját élmény megfogalmazása, leírása. Helyesírási gyakorlatok.

Kulcsszavak: nyelvi kultúra, irodalom, szövegértés, nyelvismeret, alapvető kommunikációs készség és nyelvhelyesség.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb mint anyanyelv, természet és társadalom.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A *magyar nyelv – anyanyelvápolás* tanításának és tanulásának tantervi alapját a kimenet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények képezik. A kimenet magában foglalja a rendszerbe épített tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a tantárgyi részterületek révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív tervek elkészítését, valamint az órára, napra/hétre való előkészületeket. Az éves tervet Gantt-diagram formájában kell elkészíteni, amely összhangban van az iskolanaptárral és az évi óraszámmal, valamint havi felbontásban tartalmazza az óraszámot részterületenként.

A magyar nyelv – anyanyelvápolás tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola második osztályában a következő három részterületet foglalja magába: nyelvi kultúra, irodalom és nyelv. Az ajánlott óraszám részterületenként: nyelvi kultúra – 30 óra, irodalom – 30 óra és nyelvtan – 12. Az ajánlott óraszám tájékoztató jellegű, mivel a tanítási részterületek összefüggnek egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan tanítani.

Az éves tervvel összhangban ki kell alakítani az iskolai olvasmányok szövegeinek jegyzékét, havonkénti lebontásban. A szövegek ilyen módon történő felosztása, mint eddig is, a szövegek bizonyos kritérium szerinti csoportosításán és összekapcsolásán alapul – az irodalmi mű jellege és szerepe; szövegfajta; a szöveg célja: szövegértés/elmesélés/értelmezés; évszakok; jelentős dátumok és ünnepek; a tanulói közösség; a tartalmak és a kimenetek tantárgyi és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációját azok rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolása teszi lehetővé. A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehetséges példái (semmiképpen sem egyetlen):

− szeretet: Petőfi Sándor: Füstbement terv, József Attila: Altató, Mikszáth Kálmán: Madárfészek stb.;

− mesevilág: A kőleves (népmese), La Fontaine: A nyúl meg a teknős, A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese), Az égig érő paszuly (népmese) stb.

− évszakok: Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt, Szabó Lőrinc: Esik a hó.

Az operatív terv az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket tartalmazza. Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai élettel összhangban kell elkészíteni. Az óravázlatnak tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási módszereket, eljárásokat és a tanulási stratégiákat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A nyelvi kifejezőkészség közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével általában. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a tanító/tanár a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogja fel, mintha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusok nélkül tanítaná. Alapvető feladat az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során lényeges a magyar nemzeti kultúra elemeinek megismerése.

A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

NYELVI KULTÚRA (SZÓBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG)

A második osztályban alapvető beszéd-, valamint a beszédhallás fejlesztés a részterületnek a készségszintűvé mélyítésén volt a hangsúly. Továbbra is a nyelvi kultúra részterületének céljai az egyéb részterületekkel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósulnak meg. A második osztályban figyelmet fordítottunk a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére. Az alapozás lényege az volt, hogy a tanulók viszonylag fejlett beszédalap birtokába jussanak. Ezért beszédüket a szó, a mondat és a szöveg szintjén egyaránt fejlesztettük, és a fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használjuk ki, hanem a szövegelemzés és a nyelvhelyesség nyújtotta lehetőségeket is.

A beszédfejlesztés alapozását szolgáló (szó-, illetve mondatszintű) tevékenységformák közül kiemelünk néhányat: közös szógyűjtés adott szempontok szerint, szavak csoportosítása, rokon értelmű szavak felismerése adott szóhalmazból, szópárok alkotása, mondatalkotás képek segít-

ségével, megadott szavakkal, kifejezésekkel, hiányos mondatok kiegészítése, kérdések alapján válasz megfogalmazása. A szövegszintű beszédfejlesztés történhet kép/képsor alapján. A szóbeli megnyilvánulás része a versmondás és a drámarészletekben való hangos szereplés is. Fontos szerepet játszanak ebben a párbeszéddel kapcsolatos feladatok (párbeszéd alkotása adott szöveg dramatizálásával, adott téma alapján, megjelölt téma alapján megadott mondatok felhasználásával vagy szereplők megadásával).

A tanulók beszédkultúráját játékos aktivitásokkal is fejleszthetjük: nyelvi játékkal, játékos beszélgetéssel (pl. beszélgetés egy meseszereplővel), szituációs gyakorlatokkal (pl. beszélgetés az üzletben, a piacon, a szünetben, az iskolaudvaron) stb.

A befogadás (beszédhallás), a kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanulókat arra utasítjuk, hogy az irányított és a szabadon folytatott beszélgetések során, de a valós szituációkban is, figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban (utasítások, szóbeli üzenetek közvetítésekor) a tanulók figyelemmel hallgatják mások beszédét, majd megfelelő módon reagálnak az elhangzott üzenetre, azaz a felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben és a másokra figyelést fejlesztő játékokban, ismeretterjesztő és irodalmi szöveg bemutatásakor is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat. A valós beszélgetésben, a megfelelő szituációkban mind a tanító, mind a társak beszédét is figyelemmel kell kísérniük.

A nyelv gazdag szókészletéből való tudatos válogatás nem képzelhető el a tanulók szókincsének állandó bővítése nélkül. Ezért figyeltetjük meg az olvasmányok stíluseszközeit, nyelvi fordulatait, tanítjuk meg az új szavakat, kifejezéseket.

Az írás harmadik osztályban, a szóbeli kifejezőkészség fejlesztése mellett immár összetettebb írásbeli kifejezőkészségi formát, azaz a fogalmazásírást is megtanítjuk a tanulókkal.

Javasoljuk az írás folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástanítást. A folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástanítás során a szöveg az írás folyamatának különböző fázisaiban alakul ki. Ezek: a tervezés, a piszkozat megírása, az átdolgozás és a bemutatás. A tanító feladata, hogy végigvezesse a diákokat ezeken a fázisokon, és ösztönzze a szöveg többszöri felülvizsgálatát és átdolgozását. A fogalmazás még eredményesebbé válik, ha a tanító lehetővé teszi, hogy a diákok megmutassák egymásnak az írásukat, beszélgessenek róla.

A harmadik osztályban a tanulók elbeszélő fogalmazást készítenek az olvasmány tartalmáról, képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.). A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás). A tanulók a szerkezeti egységek elsajátítása során különböző feladatokat végeznek, amelyek a szöveg befejezésének megváltoztatására, a szöveg folytatására és kiegészítésére vonatkoznak.

Módszertani szempontból indokoltabb előbb az események időrendbe állításával foglalkozni. Minden esetben fel kell hívni a tanulók figyelmét arra, hogy a jó cím valamit előre közöl a szöveg tartalmából, utal a mondanivaló lényegére, esetleg a szereplőkre, a helyszínre vagy az esemény idejére. Meg kell tanulniuk, hogy a tartalomnak és a címnek összhangaban kell lenniük, azaz a fogalmazásnak a címről kell szólnia.

A fogalmazástanítás fontos eleme a vázlatkészítés. Kezdetben közösen készített vázlat alapján fogalmaznak a tanulók.

A fogalmazás-előkészítés szakaszában nyelvi gyakorlatokkal fejlesztjük a tanulók szóhasználatát (rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése, a szavak hangulatának tisztázása, szóláshasonlatok, szólások, közmondások jelentésének megbeszélése).

A fogalmazástanítás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre.

Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellenőrizni, javítani, javíttatni és értékelni.

A házi feladatok száma fogalmazásból a tanév folyamán legalább 3-4 legyen, melyeket a következő órán elemzünk és javítunk.

A harmadik osztály végére a tanulók kifejezőkészségének olyan szintre kell jutnia, amely alapja lesz az írásbeli kifejezőképesség fejlesztésének a negyedik osztályban.

IRODALOM

Az irodalomra vonatkozóan az ajánlott szövegeket a tanulók a tanév folyamán fogadják be (a tanító/tanár felolvasása alapján), szem előtt tartva a magyar tagozatos harmadik osztályosok számára készült tankönyvet/tankönyveket is. A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat, amelyeket meg is értenek, de megértik az enciklopédiák és a gyermeklapok szövegeit is. Észre tudják venni az eseményt, a cselekvésmozzanatokat, az időbeli és térbeli viszonyokat.

A tanterv egyszerű, rövid, néha adaptált, a tanulók számára érthető szövegeket lát elő, melyeket önállóan olvasnak, így könnyen felfedezhetik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét. A tanulónak meg kell különböztetnie a verset a mesétől, valamint fel kell ismernie a tündérmesét és az állatmesét.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy megtalálják a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító kérdéseket tesz fel (ki?, mi?, hol?, mikor?, miért?) a felolvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók meghatározzák a cselekmény helyét és idejét. A mű szereplőinek külső és belső tulajdonságait felsorolják. Válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában.

A verseket szavalják, a gyermekek számára írt drámaszövegek feldolgozásakor a tanulók számos kreatív tevékenységre motiváltak, amelyek a mű hatására keletkeznek (színpadi előadás, drámajáték, bábjáték, gyermekszínházi előadások, dramatizált részletek megbeszélése).

Első osztálytól a tantervi tartalmak azt sugallják, hogy az irodalomelméleti fogalmakat fokozatosan sajátítsák el. A tanítónak javasoljuk, hogy folyamatosan új szavakkal gyarapítsák a tanulók szókincsét. Az irodalmi fogalmak elsajátítása nem azt jelenti, hogy a gyerekek a definíciókat megtanulják, hanem megértik a fogalmak leíró magyarázatát, az irodalmi szövegben betöltött szerepüket.

A nyelvi kultúra keretében, valamint az irodalmi szövegek feldolgozásánál is fejleszteni kell a szövegértés képességét. A tanító a tanév folyamán rendszeresen mond el rövid történetet (képpel vagy képsorral szemlélteve), mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla. Az aktív hallgatás során a tanulók képesek lesznek az irodalmi, az ismeretterjesztő és más típusú szövegek befogadására.

NYELVTAN

A tanuló a tanító irányításával összehasonlítja a magyar nyelv hangjait, és azokat helyesen ejti ki. Képek és indukciós szövegek kapcsán mondatokat és kérdéseket fogalmaz meg, majd egyszerű mondatokkal történetet mesél el. Beszédben és írásban megkülönbözteti és alkalmazza a beszélő szándéka szerint a kijelentő, a kérdő és a felszólító mondatokat.

Megadott szavakból mondatokat alkot, a szórendre figyel, annak jelentőségét felismeri. Szavakat gyűjt adott témával kapcsolatban. A mondatvégi írásjeleket helyesen használja. Ezen kívül a jelen, a múlt és a jövő idő, valamint a többes számú főnevek is megjelennek megfogalmazásaiban. Nyelvhasználatában alkalmazni tudja a mellékneveket.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása *A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabályzattal* összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önértékelésre.

РОМСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Nav predmetosko:	**Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura**
Res:	Res sikavimasko ande predmeto *Rromani čhib e kotorenca pale nacinalno kultura* si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.
Klaso:	**Trinto**
Beršesko fondo sikavimasko:	**72**

ISHODO SIKAVIMSKO **Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:**	**KOTOR/E TEMA**	**SAINĆARIPE**
− Kamen te drabaren andar o lil savo del pes lenge. − Džanen te losaren paramičake kotora. − Šaj te dikhen importantne kotora ande lilaripe. − Šaj te dikhen soske si manuša ande paramiča. − Šaj te pindžaren so si lače, a so naj ande paramiča. − Pindžaren ande paramiča sar džal vrijamako kotor thaj ažutimasa savo si len katar o sikljarno den gata e paramiča. − Pindžaren kotora ande paramiča save den svato manuša ande paramiča thaj vi kola kotora save den svato kola save keren svato paramičako. − Džanen kaj e paramiča džungadol ande amende sar šukar khajda vi bilače gindurja. − Kova so drabarde šaj te vi mothon alavenca, pinturenca, vastenca, ašundavimasa. − Džanen kaj si ande paramiča manuša save naj čačune. − Džanen kaj si e basna xarni paramiča ande savi khelen džuvdimata. − E gili sikljon pe godji, thaj te mothoven la andar o muj. − Dikhen kaj e artisturja khelen aver manuša pe bina. − Šaj te pindžaren e teorijske kotora. − Pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi. − Pindžarel pes e rromengi kulturako-historikane kustikipasa. − Pindžarel pes pindžarde Romenca ande rromani historija. − Pindžarel e rromane šeja (sar vi šeja save indjaren pes ande lesko/lako gav). − Pindžarel sumnale rromane djesa thaj pindžarel so anel pe aver sumnale djesa ande lesko/lako gav. − Xaćaren kaj ačhel artikulo pale mušrikano, džuvljikano thaj pale liduj linga. − Orta ramon baro grafemo ande teljarne alava kana ramon manušenge, anava foreske, gaveske, thaj aver thana kaj trajin e Rroma. − Džanen so si sarnavna. − Ramon baro grafemo kana ramon nava bare djesengo. − Pindžaren pašnavna. − Orta džanen te vorbin aspirate. − Pindžaren prepozicie pale than thaj vrijama. − Šaj te keren svato ande kontinuiteto thaj te vorbin sar si ramosardo ando programo. − Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato. − Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas). − -Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. − Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte. Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučes len) džanen te ramon xarno lil. − E filmoske paramiča pale čhavorra. − TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. − Crtano fimo (pindžarimasko niveli). − Računari (pindžarimasko niveli).	LILARIPE	E Lektira Čhavorrendji djiljarni 1–4, losaripe. E muce thoven gada – paramiča rromengi. Zlatomir Jovanović, Rromane parimača pale čhavorra, losaripe Losaripe andar enciklopedie thaj andar e čhavorrenge lila. Lila: Drabarimasko lil pale trito klaso Bućarno lil Xaćaripe paramičako. Katar soste numaj pala kaste kerel pes ande paramiča, vrijamake kotora. Losaripe majšukar kotor paramičako. Pindžaripe soske si manuša ande paramiča, thaj so si lače, a so naj ande paramiča. Gili: fundosko xaćaripe ande gili. Dramsko ramope (e predstave): e publika, bina, artisturja. **Garadine alava** si alava pe save šaj te dikhel pes avrčhande numaj šaj te dikhel pes pe lende sar pe gindimaske – vakerimaske khelimata, sar metafora, pučipe pe savo musaj te des boldino svato. **Selikane alava** si xarne alava save mothon godjaver trajoske gindurja, varekana si ramosarde sar ironija numaj sar rima. Selikane alava si pindžarde ande sa jekh kultura. **E nacionalno kultura** Trajo thaj e tradicija rromengi. Bare rromane đesa.
	ČHIB (alavari, e gramatika rromane čhibako)	− Xaćaripe so si: alav, alaveske kotora. − Baro teljarimasko grafemo kana ramon nava manušenge, punkta po agor alavesko, − Baro teljarimasko grafemo kana ramon foroske, gaveske nava. − Sarnavna. − Ramosaripe nava bare djesengo. − Orta vorbipe aspiratengo. − Pašnavna. − Prepozicie.
	ČHIBAKI KULTURA	**E vežbe katar vakeripe** Vorba: Vakeripe varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte; Vakeripe sar sas: Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe: Vakeripe šejengo (sar xaćarde e paramiča); Vakeripe sar e vežba Xarno lil. Xarno lil pale bare djesa thaj pale bijandimasko djes (khelimata ande save lena sama te paćivaren aver čhavorra). E vežbe pale ramosaripe **Vakeripe sar sas:** Ramosardine bolde alava pe pučipa pale pinte; Pherdipe alavenca save si line andar e paramiča. **Vakeripe paramičako:** Vakeripe kana losaren but pučipa (trubun te bolden svato ramosarimasa); Korkoro ramon katar 6–10 lavorra.

	E MEDIJSKO KULTURA	− Pindžaren xarne filmoske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle. − Džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen. − Kamen te dikhen o crtano filmo thaj džanen te mothon so dikhle. − Pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).

Importantne alava: gili, paramiča, garadine alava, selikane alava, tradicija, lavorra, pašnavna, prepozicie, e televizija.

SAINĆARIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorrenca o predmeto: *Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura* trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora. Ande sikavipe trubul te so majlačhe prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sićona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura. Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

– e metoda drabarimaski

– e metoda vorbaki – vorbaki metoda

– e metoda haljarimaski (monološko metoda)

– e metoda praktikane bućako – džanglipako-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodia, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti nevetehnologijasa. Trubun te ande buti čhavorrenca si tumen averčhande kotora bućake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čhavorrenca, buti ketane čhavorrenca, – sikljope trujal averčhandekhelimata sar kaj i e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato-pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe –pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pučimaski thajboldo alav e intonacijasa. Vakeripe – pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe – pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo – maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane. Vakeripe – xarne paramiča, e basne, kova so xaćarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, djilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande romani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura.

Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo. Sikljope si lačhardokhajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

I. PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlačhe, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodena thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlačhe čhavorrenge.

Neve vinajipake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačho ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te haćaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile.

Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te loćaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainćarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa.

Lačhe ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko. Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile.

II. DIDAKTIKAKO - METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, haćarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlačhe sikamne sikljon te drabaren, haćaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorrengo gindo, čhib, kulturake kotora, haćaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorrenge ande angluno klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija thaj e ortogafija. Kava e čhavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. Po kava niveli e sikamne naštik te sikljon apstraktno ramope, a vi kova so si o fundo ande komunikacija čhibaki trubul te avel po majcikno niveli.

Ververane vežbe ande save šaj te aven teljarne fundoske kotora (pinta, ramope, alava, vorbake situacije, filmo), numaj vi averčhande vežbe sar kaj si: čhibako, stilsko, gramatikano, keren te so majlače vorbin. Ande vuče školake nivelurja sikamne sikljona te so majlače keren svato, drabaren thaj ramon.

Kova so sikljol pes ande gramatika si aspiraturja (kh, ph, th, čh), artikulo pale murškiano ling, džuvljikano thaj pale liduj linga (o, i e), sar vi sarnavna, kernavna, pašnavna thaj prepozicie po teljarutno niveli.

Čhibaki kultura

Sainćaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli. Kava si vi ande aver sikavimaske kotora. Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimaske vežbe, a palal godova vorbake.

E medijsko kultura

Sainćaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predmeturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačhipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Imoprtantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

III. DIKHLJARIPE THAJ DEVIPE MOLIPE SIKLJOVIPASKE

Dikljaripe anglosaripasko thaj notiribe rezultatja sikljovnesko sito formatesko thaj sumatesko thaj realizunelape ano rami e *Regulako lil vaš notiribe sikljovnengo ano fundono edukuibe.* Procesi dikljaripe thaj devipe molipe jeke sikljovneske musaj te lelpe inicijalno nota kotar niveli ano savo sikljovno arakhelape. Sikavno kotar procesi sikljovipasko ano kontinuiteti thaj ano misalutno čhane sikavela sikljovneske pedo kvaliteti oleske reslipasko adžahar so inardutni informacia ovela adaptirimi, kobor manglape šuži thaj informativno vaš te ovel ola rola inicijativno inardutni informacija. Sakova aktivipe sitoj šukar šansa vaš te notirinelpe anglunisaripe thaj devipe inardutni informacija, a sikljovnenge manglape te delpe kvalifikacia thaj te delpe zorakaripe vaš korkore te notirinen poro anglunisaripe ano reslipe rezultatja sikljovipaske, sar ini anglunisaripe aver sikljovnengo.

РУМУНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Denumirea disciplinei	**Limba română cu elemente ale culturii naționale**
Scopul	**Scopul** învățării Limbi române cu elemente ale culturii naționale în învățământul elementar este ca elevul, prin dobândirea cunoștințelor funcționale despre sistemului lingvistic și cultură, și prin dezvoltarea strategiilor de învățare a limbii române să dezvolte capacitatea de comunicarea orală, iar din clasa a treia și de comunicare în scris și să aibă o atitudine pozitivă față de limba română și patrimoniu cultural românesc.
Clasa	**A III-a**
Fondul anual de ore	**72**

FINALITĂȚILE După terminarea clasei elevul va fi capabil să:	**FUNCȚIILE COMUNICATIVE**	**ACTIVITĂȚILE LINGVISTICE** (în funcțiile comunicative)
− Salute și să răspundă la salut aplicând mijloace simple de limbă; − Se prezinte pe sine și pe altcineva; − Înțeleagă întrebări simple de natură personală și să răspundă la ele; − Să înțeleagă îndrumări și cerințe simple și să reacționeze la ele; − Comunice îndrumări și cerințe simple; − Înțeleagă invitația la o activitate comună și să reacționeze la ea în mod corespunzător; − Adreseze invitație la o activitate comună; − Înțeleagă cerințe scurte și simple și să reacționeze la ele; − Adreseze cerințe scurte și simple; − Exprime și accepte mulțumirile și scuzele exprimate în mod simplu; − Înțeleagă enunțuri simple din felicitare și să răspundă la ele; − Adreseze felicitări simple; − Aplicând mijloace lingvistice simple să înțeleagă și să menționeze cele mai obișnuite activități cu privire la aniversarea zilei de naștere și a sărbătorilor; − Recunoască și numească ființe, obiecte și locuri din mediul înconjurător; − Înțeleagă descrieri simple ale ființelor, obiectelor și locurilor; − Descrie ființe, obiecte și locuri folosind mijloace lingvistice simple; − Înțeleagă enunțuri cotidiene cu privire la nevoile zilnice, simțuri și sentimente și să reacționeze la ele; − Exprime nevoi elementare, simțuri și sentimente prin mijloace lingvistice simple; − Înțeleagă informații simple despre poziția în spațiu și să reacționeze la ele; − Ceară și ofere informații simple cu privire la poziția în spațiu; − Înțeleagă și comunice enunțuri simple care se referă la exprimarea timpului și a condițiilor meteorologice; − Înțeleagă enunțuri simple prin care se exprimă apartenența/neapartenența, posedarea/neposedarea și să reacționeze la ele; − Ceară și ofere enunțuri simple prin care exprimă apartenența/neapartenența, posedarea/neposedarea; − Înțeleagă enunțuri simple prin care exprimă mulțumirea/nemulțumirea și reacționează la ele; − Ceară părerea și să exprime (satisfacția) mulțumirea/nemulțumirea prin mijloace lingvistice simple; − Înțeleagă texte simple în care se descriu acțiuni și capacități în prezent; − Facă schimb de informații cu privire la o situație de comunicare dată; − Descrie acțiuni și capacități folosind mijloace lingvistice simple; − Înțeleagă și comunice enunțuri simple cu privire la numere și cantități.	SALUTAREA	Reacția la impulsurile orale și scrise ale interlocutorului (profesorului, colegului, etc.); exprimarea orală și scrisă a salutărilor corespunzătoare.
	PREZENTAREA PROPRIE ȘI A ALTOR PERSOANE; OFERIREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE; OFERIREA ȘI CEREREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE ALȚII	Ascultarea textelor simple în care se prezintă o persoană; prezentarea proprie și a altor persoane prezente sau absente.
	ÎNȚELEGEREA ȘI OFERIREA ÎNDRUMĂRILOR ȘI CERINȚELOR SIMPLE	Ascultarea cerințelor și îndrumărilor și reacționarea la acestea; oferirea îndrumărilor simple (comunicarea în sala de clasă – schimbul de indicații și cerințe dintre participanții la procesul de predare, îndrumări cu privire la jocuri și altele).
	INVITAȚIA ȘI REACȚIONAREA LA INVITAȚIA DE A PARTICIPA LA O ACTIVITATE COMUNĂ	Ascultarea invitațiilor simple la o activitate comună și reacționarea la aceasta (invitație la ziua de naștere, joacă, socializare...); adresarea și acceptarea/refuzarea invitației la o activitate comună prin folosirea celor mai simple expresii.
	EXPRIMAREA CERINȚEI, MULȚUMIRILOR ȘI SCUZELOR	Ascultarea enunțurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informații; oferirea răspunsurilor, oral sau în scris, la o cerință utilizând cele mai simple mijloace lingvistice simple,înaintarea unei cereri, exprimarea recunoștinței și scuzei
	FELICITAREA SĂRBĂTORILOR, ZILELOR DE NAȘTERE ȘI A ALTOR EVENIMENTE IMPORTANTE	Ascultarea expresiilor simple de felicitare a sărbătorilor, zilelor de naștere, reacționarea la felicitările adresate și adresarea felicitărilor ocazionale scurte.
	DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ȘI FENOMENELOR	Ascultarea descrierii simple a ființelor, obiectelor și locurilor în care se oferă informații despre aspectul fizic, formele de apariție, dimensiunile și alte caracteristici simple; alcătuirea descrierilor scurte ale ființelor, obiectelor și locurilor; cererea și oferirea de informații cu privire la descrierea ființelor, obiectelor și locului.
	EXPIMAREA NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ȘI SENTIMENTELOR	Ascultarea enunțurilor simple în legătură cu necesitățile, simțurile, sentimentele: exprimarea necesităților, simțurilor și sentimentelor proprii și a altora (empatic) și reacționarea la acestea.

	EXPRIMAREA POZIȚIEI ÎN SPAȚIU	Ascultarea textelor în care se descrie în mod simplu poziția în spațiu, cererea și oferirea informațiilor, oral și în scris, despre poziția în spațiu utilizând cele mai simple mijloace lingvistice.
	EXPRIMAREA TIMPULUI	Ascultarea enunțurilor simple cu privire la cronologia timpului și condițiile meteorologice; cererea și ofeririea informațiilor, oral și în scris, despre cronologia timpului și condițiile meteorologice, utilizând cele mai simple mijloace lingvistice.
	EXPRIMAREA APARTENENȚEI/ NEAPARTENENȚEI ȘI POSEDĂRII/NEPOSEDĂRII	Ascultarea textelor cu enunțuri simple cu privire la exprimarea apartenenței/neapartenenței și posedării/neposedării și reacționarea la ele; exprimarea orală și scrisă a apartenenței/ neapartenenței și posedării/neposedării folosind cele mai simple mijloace lingvistice.
	EXPRIMAREA SATISFACȚIEI MULȚUMIRII/NEMULȚUMIRII	Ascultarea textelor cu enunțuri simple pentru exprimarea mulțumirii/nemulțumirii și reacția la acestea; exprimarea orală și scrisă a aprobării/dezaprobării, mulțumirii/nemulțumirii, folosind cele mai simple mijloace lingvistice.
	DESCRIEREA EVENIMENTELOR ȘI CAPACITĂȚILOR LA TIMPUL PREZENT	Ascultarea enunțurilor simple referitoare la acțiuni și capacități exprimate la timpul prezent; descrierea acțiunilor și capacităților în prezent, punerea întrebărilor și răspunderea la ele, oral și în scris, prin utilizarea celor mai simple mijloace lingvistice.
	EXPRIMAREA NUMERELOR ȘI A CANTITĂȚILOR	Ascultarea enunțurilor simple cu privire la numere și cantitate; exprimarea numerelor și cantității, punerea întrebărilor și răspunsul la ele, oral și în scris, prin utilizarea celor mai simple mijloace lingvistice.

Noțiuni-cheie ale conținutului: accesul comunicativ, întrebuințarea funcțională a limbii, interculturalitatea.

DOMENIILE TEMATICE ÎN PREDAREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE ÎN ȘCOALA ELEMENTARĂ

Notă: Domeniile tematice se întrepătrund și sunt aceleași pentru toate cele patru clase ale primului ciclu de instrucție și educație elementară – în fiecare clasă următoare se va recapitula, iar apoi se va extinde fondul de cunoștințe de limbă, de obișnuințe și aptitudini și prezentarea conținuturilor extralingvistice cu privire la o temă concretă. Profesorii abordează temele în funcție de interesele elevilor, necesitățile lor și tendințele contemporane în predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale, astfel încât fiecare temă să reprezinte un anumit complex situațional.

1) Identitatea personală
2) Familia și un mediul social mai restrâns (prieteni, vecini, profesori etc.)
3) Caracteristici geografice
4) România – țara din care descind strămoșii mei și Serbia – patria mea
5) Locuința – forme, obișnuințe
6) Lumea vie – natura, animalele de companie, protecția mediului de viață
7) Experiența timpului și trăirea în timp (trecut – prezent – viitor)
8) Școala și viața în școală
9) Tinerii – viața copiilor și a tineretului
10) Sănătatea și igiena
11) Emoțiile (dragostea pentru familie, prieteni)
12) Mijloacele de transport
13) Condițiile meteorologice
14) Arta pentru copii (în special literatura contemporană pentru copii, cântece și poezii tradiționale și moderne ocazionale)
15) Obiceiuri și tradiție, folclor, festivități (zile de naștere, sărbători)
16) Timpul liber – distracție, divertisment, hobby-uri
17) Alimentația și obișnuințele gastronomice
18) Călătoriile
19) Moda și îmbrăcămintea
20) Sportul
21) Comunicarea verbală și non-verbală, convențiile de comportament și conduită

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

Funcția comunicativă	Conținuturi lingvistice
SALUTAREA	*Salut! Ce mai faci? Bună ziua, vă simțiți bine? Bine, mulțumesc! Ce mai faceți? Mulțumesc, bine! Bună seara! Noapte bună! Bună ziua, domnule. La revedere, doamnă. Pe mâine dimineață! Ne vedem luni! Ne vedem mai târziu!* Întrebare prin intonație. Propoziția exclamativă. **Conținuturi (inter)culturale:** Salutarea formală și neformală; reguli de comportament politicos.

PREZENTAREA PROPRIE ŞI A ALTOR PERSOANE; OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE; OFERIREA ŞI CEREREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE ALŢII	**Conținuturi** *Pe tine cum te cheamă?/Cum te numeşti? Mă cheamă (mă numesc) Elena. Câți ani ai? Eu am nouă ani şi merg în clasa a treia. El este din România? Nu, el trăieşte în Serbia. Iată-l pe Mihai. Aceasta este doamna Daniela, dumneaei este profesoară. Câți ani are fratele tău? El are 16 ani. Care este adresa ta? Eu locuiesc la Belgrad, strada 1 Mai, nr 24. Locuiesc împreună cu părinții.* Formele neaccentuate ale pronumelui personal *(îmi, îți, îşi, mă, te, se...)*. Articolele şi pronumele posesive (*al meu/a mea, a ta...*). Cuvinte interogative (*cum, cine, câți*). Numeralele cardinale de la 1 până la 100. Prezentul verbelor frecvente. **Conținuturi (inter)culturale:** reguli de comportament politicos; convenția în scrierea pronumelor personale; convenția în exprimarea numerelor de telefon şi adresă;convenția în scrierea cărților poştale şi a scrisorilor.
ÎNȚELEGEREA ŞI OFERIREA ÎNDRUMĂRILOR ŞI CERINȚELOR SIMPLE	**Conținuturi** *Ascultă şi răspunde/arată prin mimică. Găsiți răspunsurile! Repetați după mine! Citiți cu voce tare! Spuneți adevărat sau fals! Dați numărul corect! Găsiți imaginea potrivită! Alege un prieten/ă! Joacă-te cu vecinul sau vecina ta! Luați un card! Desenați/scrieți în caietele voastre! Să cântăm împreună! Completați dialogul! Pregătiți-vă! Aşteptați! Atenție! Grăbeşte-te! Închide uşa, te rog.* Imperativul verbelor frecvente. Adjectivele posesive (*al tău/a ta, al nostru/a voastră*). **Conținuturi (inter)culturale:** Respectarea normelor de comportare politicoasă.
INVITAȚIA ŞI REACȚIONAREA LA INVITAȚIA DE A PARTICIPA LA O ACTIVITATE COMUNĂ	**Conținuturi** *Mergem împreună la cantină? Bineînțeles. Poți să vii la mine în seara aceasta? Îmi pare rău, nu pot. Vrei să joci baschet cu noi? Da, ador baschetul! Nu pot, sunt obosit. Mergem acolo? Da, desigur.* Întrebarea prin intonației. Formele de negație. **Conținuturi (inter)culturale:** invitația ocazională şi acceptarea/refuzarea invitației; aniversarea zilei de naştere, jocurile, distracția şi divertismentul.
EXPRIMAREA CERERII, MULŢUMIRILOR ŞI SCUZELOR	**Conținuturi** *Pot să primesc un sandvici, te rog? Poftiți. Mulțumesc, doamnă! Te implor. Aş dori să citesc dialogul. Vă rog, puteți să scrieți pe tablă? Vrei să mă ajuți, te rog? Bineînțeles! Ne pare rău!* Întrebarea prin intonație. Condiționalul (aş dori…). **Conținuturi (inter)culturale:** Regulile de comunicare politicoasă.
DESCRIEREA ŞI FELICITAREA SĂRBĂTORILOR, ZILELOR DE NAŞTERE ŞI A ALTOR EVENIMENTE IMPORTANTE	**Conținuturi** *Mâine este ziua mea de naştere. La mulți ani, dragă Mihaela! Bine ai venit! Anul Nou fericit! Sărbători fericite! La mulți ani, mamă! Crăciun fericit! Foarte frumos! Îți/Vă mulțumesc foarte mult/şi dumneavoastră! Felicitări!* Adjectivele (*bun/bună, dragă*). Propozițiile exclamative. **Conținuturi (inter)culturale:** Cele mai importante sărbători şi moduri de aniversare/sărbătorire.
DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	**Conținuturi** *Andra este o cântăreață. Aceasta este cântăreața mea preferată. Aceasta este poza familiei mele. E fratele meu mai mare. El are părul negru. Sunt foarte drăguți şi vorbesc foarte mult. Are un câine negru mare. Maşina mamei lui este frumoasă. Bucureştiul este capitala României. În România există mulți munți.* Adjectivele personale (*meu/mea, tău/ta ...*). Adjectivele calificative. Pluralul substantivelor şi adjectivelor. **Conținuturi (inter)culturale:** Personalități celebre din domeniul sportului, cinematografiei, muzicii...; caracteristici specifice țărilor în care se vorbeşte limba română.
EXPIMAREA NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ŞI SENTIMENTELOR	**Conținuturi** *Aş vrea un pachet de bomboane. Mi-e foame, iau un sandvici/croasant. Îmi este frig, îmi voi lua puloverul. De ce este el trist? Nu se simte bine. Ți-e frică de lupi? Nu, nu mi-e teamă.* Prezentul verbelor frecvente. Condiționalul politicos (*aş vrea*) Prezentul verbului *a avea*. **Conținuturi (inter)culturale:** Regulile comunicării politicoase.
EXPRIMAREA POZIȚIEI ÎN SPAȚIU/MEDIUL ÎNCONJURĂTOR	**Conținuturi** *Ei se joacă în parc. Prietenul tău nu este aici. Tu eşti în faţa şcolii. Te rog, unde este cinematograful? Mergeți drept. Cinematograful se află în spatele oficiului poştal. Unde este dicționarul tău.? E în ghiozdanul meu. Ei locuiesc în centrul oraşului Cluj. Oraşul Constanța este la mare.* Prepozițiile (*în, la, în față, în spate*). Articolul hotărât; articolul nehotărât. Cuvintele interogative (*unde*). **Conținuturi (inter)culturale:** caracteristici specifice țărilor în care se vorbeşte limba română..

EXPRIMAREA TIMPULUI	*Cum este vremea? Astăzi este rece. Ce zi este azi? E sâmbătă. Ce oră este? Este ora patru. Este şase şi jumătate. În seara aceasta vom avea un meci de baschet. Va începe la ora 19. Mă duc la şcoală la ora 8.* Zilele din săptămână. Numeralele cardinale până la 100. Cuvintele interogative (*cum, ce*). **Conținuturi (inter)culturale:** Săptămâna de lucru şi sfârşitul săptăminii.
EXPRIMAREA APARTENENȚEI/NEAPARTENENȚEI ŞI POSEDĂRII/NEPOSEDĂRII	**Conținuturi** *Aceasta este păpuşa Corinei. Aceştia sunt părinții lui David. Ei au o maşină nouă. A cui este această carte? Cine are o radieră? Prietenul meu are un frate şi o soră. Aici este mobilul tău! El nu are câine, are o broască țestoasă.* Adjectivele posesive. Negația (*nu*). **Conținuturi (inter)culturale:** Familia, prietenii, raportul față de propietatea personală şi a altora.
EXPRIMAREA MULȚUMIRII/NEMULȚUMIRII	**Conținuturi** *Eşti de acord? Şi eu sunt de acord. Eu nu sunt de acord. Vă place această melodie? Da, este frumoasă. Mie nu-mi place. Această carte este interesantă. Nu este interesantă. Îți place baschetul? Nu, prefer jocul de handbal. Eu ador muzica, dar nu-mi place sportul. Ce îi place ei să facă? Îi place să patineze şi să-şi dea cu rolele. Ce desen drăguț!* Prezentul verbelor frecvente. Pronumele şi adjectivele demonstrative (*acesta, aceasta, aceştia, acestea*). Propoziția exclamativă. **Conținuturi (inter)culturale:** Interese, hobby-uri.
DESCRIEREA EVENIMENTELOR ŞI CAPACITĂȚILOR LA TIMPUL PREZENT	**Conținuturi** *Acum ştiu să citesc românește. El câte limbi ştie să vorbească? El vorbeşte două limbi, italiana şi spaniola. Ştie cumva să joace baschet? Da, joacă foarte bine. Ce cauți? Telefonul mobil, vreau să scriu un mesaj mamei mele. Ce fac ei? Nu se joacă, se uită la TV. Ea poartă pantaloni? Nu, ea poartă o fustă.* Verbul *a şti* pentru exprimarea capacității. Prezentul verbelor frecvente. Cuvinte şi construcții interogative (*câți,ce*). **Conținuturi (inter)culturale:** Viața în familie; viața la şcoală – activități şcolare şi extraşcolare.
EXPRIMAREA NUMERELOR ŞI A CANTITĂȚILOR	**Conținuturi** *Câte ore ai azi? Azi am cinci ore. Câți sunteți în clasa ta? Noi suntem 21. În clasa mea sunt 12 fete şi 9 băieți. Bunica mea are 58 de ani. Mă trezesc la ora 7.* Numeralele cardinale până la 100. Prezentul verbelor *a avea* şi *a fi.* **Conținuturi (inter)culturale:** Convenția în scrierea numerelor de două cifre.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare şi învățare a Limbii române cu elemente ale culturii naționale în primul ciclu al instrucției şi educației elementare este orientată spre dezvoltarea cunoştințelor funcționale şi se bazează pe finalitățile de învățare definite pe principii comunicative, adică pe activitățile pe care elevul le realizează cu succes folosind limba română. Activitățile lingvistice de ascultare, citire, vorbire şi scriere în programa de predare şi învățare sunt considerate ca întreg, ca şi componente inseparabile ale comunicării autentice a unui individ într-o comunitate lingvistică.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂȚĂRII

Cu prilejul planificării predării şi învățării trebuie avut în vedere că finalitățile se deosebesc, că unele se pot realiza mai uşor şi mai rapid, dar pentru majoritatea finalităților este nevoie de un timp mai îndelungat, diverse activități şi mod de lucru variat. În faza planificării predării şi învățării este foarte important să avem în vedere că manualul este mijloc didactic care nu stabileşte conținutul disciplinei şcolare. Conținuturile din manual trebuie abordate selectiv şi în conformitate cu finalitățile prevăzute.

Având în vedere că manualul nu este singura sursă ce însuşire a cunoştințelor, profesorul trebuie să ofere elevilor şi alte surse de însuşire a cunoştințelor şi abilităților. Pornind de la finalități, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, într-o oarecare măsură şi cea non-verbală), poziția centrală formală şi structurală a programei predării şi învățării o dețin *funcțiile comunicative*. Pe baza funcțiilor comunicative sunt definite *activitățile lingvistice* prin care se pot realiza aceste funcții şi care, **din clasa a treia,** reprezintă o îmbunătățire treptată a capacității de înțelegere a vorbirii şi a textului scris, a exprimării orale şi scrise interactiv.

Datorită concepției continue şi ciclice a programei şcolare, funcțiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învățământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalitățile, funcțiile comunicative şi activitățile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaționalizării finalităților, funcțiilor şi activităților, sunt oferite exemple de realizare, pentru fiecare limbă în parte. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilități de realizare verbală a funcțiilor comunicative.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂȚĂRII

Programa axată pe finalitățile indică aceea ce un elev este capabil să înțeleagă şi să producă în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalități şi funcțiile comunicative ca domenii, până la activitățile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viața lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaționale. Aplicarea acestei modalități de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi aplicare consecventă a următoarelor atitudini:

− limba țintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;

− discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;

− profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale, precum şi elementele socializării;

− este importantă semnificaţia limbajului mesajului dat;

− pentru îmbunătăţirea calităţii şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacţiunea socială în sala de clasă şi în afara acesteia şi se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definit;

− toate conţinuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe a elevilor şi fără explicaţii gramaticale detaliate, iar cunoştinţele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale, include următoarele:

− însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;

− conceperea programei de predare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate;

− profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;

− elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la actul social;

− materialele didactice reprezintă una din sursele de activitate şi trebuie îmbogăţite cu materiale suplimentare autentice;

− sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;

− munca la proiect este considerată o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităţilor cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducţia etc.);

− pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească cuvinte internaţionale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificaţiei cuvântului.

Tehnici/activităţi

În timpul orei se recomandă schimbul dinamic al tehnicilor/activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau înregistrările audio (*ascultă, scrie, uneşte, determină, găseşte* şi activităţile legate de munca în clasă: *desenează, decupează, colorează, deschide/închide caietul* etc.).

Munca în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.).

Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor de perete, posterelor etc.).

Exerciţii de ascultare/audiere (după instrucţiile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.).

Jocuri potrivite vârstei şi cerinţelor didactice (de înviorare, captarea atenţiei şi concentrării, întărire a motivaţiei, introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place/nu-mi place, comparaţii ...).

Rezolvarea ”problemelor de situaţie” în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

”Transpunera” enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activităţi, raport/jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestaţie).

STRATEGIILE PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂŢILOR LINGVISTICE ÎN CLASA A III-A A ŞCOLII ELEMENTARE

Asupra alegerii strategiilor de avansare şi exersare a abilităţilor lingvistice în predarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale în **clasa a III-a** a şcolii elementare influenţează în primul rând cunoştinţenţele anterioare, factorii psihologici şi cognitivi, caracteritici pentru vârsta menţionată a elevilor. În clasele I şi a II-a predarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale a avut caracter audio-verbal, fiind bazată pe imitare şi reproducere a acelor conţinuturi pe care elevii le-au auzit de la profesor (sau de pe înregistrarea audio). Din **clasa a III-a** se introduc treptat activităţi care asigiră o includere cognitivă mai mare a elevilor. În perioada şcolară precedentă elevii au însuşit tehnica fundamentală a citit-scrisului în limba în care frecventează cursurile, astfel că legităţile însuşite pot să le folosească şi la învăţarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale. La această vârstă elevul foloseşte limba română în comunicare şi în situaţii apropiate de interesele lui, folosind creativitatea, originalitatea în oferirea răspunsurilor şi o atitudine activă faţă de conţinuturile didactice.

Prin alegerea strategiilor corespunzătoare pentru avansarea şi exersarea abilităţilor lingvistice, va fi asigurată continuitatea în dezvoltarea multilingvistică şi atingerea nivelurilor superioare ale competenţei lingvistice relevante şi indispensabile pentru şcolarizarea, munca şi viaţa de viitor.

Având în vedere că finalităţile **se operaţionalizează** prin activităţi lingvistice în situaţii de comunicare, este important ca aceasta să se exerseze permanent şi simultan. Predarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale în **clasa a III-a** a şcolii elementare subînţelege însuşirea inductivă a conţinuturilor gramaticale şi lexicale, în contextul scris şi oral. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale.

Elevii s-au obişnuit deja ca toate îndrumările care se repetă frecvent în cursul desfăşurării orelor să fie în limba română.

Noile îndrumări, în mod aparte cele pe care profesorul le consideră mai complexe şi mai grele de înţeles, pot fi la început date paralel, în limba română şi în limba în care frecventează cursurile. Este necesar să se utilizeze obiecte şi fiinţe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărţi, afişe şi înregistrări audio şi video. Pentru cele mai importante conţinuturi comunicative se recomandă activităţi de recapitualare pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă şi obţinerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciţii de producţie orală cu mici variaţii ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conţinuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Sprijinirea interacţiunii cu alţi elevi poate fi realizată ca o formă de mediere, prin intermediul unor instrucţiuni **simple** în limba sârbă (de ex. *întreabă colegul sau colega*, *răspunde la întrebările colegului/colegei*).

Este necesar ca elevii să însuşească funcţiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învăţare, cu menţionarea că **unele conţinuturi lingvistice sunt date ca o recomandare** şi pot fi înlocuite cu un conţinut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesităţile şi interesele elevilor.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONŢINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învăţare, diversitatea activităţilor este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştinţele anterioare ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înţelegerea mai uşoară a temei.

Mijloace vizuale de predare (cărți, afișe, filme animate de scurt metraj, obiecte reale din mediul înconjurător, așa cum s-a menționat deja în indicațiile generale) sunt ideale pentru însușirea și exersarea vocabularului. Când se prezintă elevilor o anumită noțiune – când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunță cuvântul și doar după aceea să îl pronunțe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranță, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridiculizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.

Pantomima (ca un gen de tehnică a dramatizării), drept metodă de răspuns fizic complet, este foarte populară și eficientă, nu numai la această vârstă, ci și mai târziu. Se potrivește în special elevilor cu stilul chinestezic de învățare (transpunerea cuvintelor pronunțate în mișcare și invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însușirea și exersarea tuturor părților de vorbire.

Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiție esențială pentru însușirea cu succes a vocabularului, dar și a limbii în general, dar și a familiarizării cu obiceiurile românești. Însușirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situațional clar. De exemplu, dacă se însușesc cuvinte care se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se țină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuși până la 10 cuvinte noi.

Modelele de dialog sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. Însușirea dialogului începe prin forme simple de întrebare-răpuns. Jocurile didactice de tipul „La magazin", „La bibliotecă" etc. reprezintă un mijloc stimulativ pentru realizarea exercițiilor lingvistice și comunicative.

Activitățile de proiect măresc motivația deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalți, prin aceasta dezvoltând și consolidând anumite competențe sociale. Proiectul este potrivit pentru munca în secțiile de clasă cu componență mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă și se încheie cu un fel de prezentare a rezultatelor și a procesului de lucru.

Activitățile dramatice permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat și astfel să „reînvie" folosirea acestuia. Potențialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:

− elevii nu numai că învață limba română într-un mod distractiv, ci prin interacțiunea și rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice și divergente);

− toți pot să participe – fiecare își are un rol pe care îl poate „duce la bun sfârșit" și de aceea este potrivit pentru munca în secțiile de clasă cu componență mixtă;

− sunt potrivite pentru toate modalitățile de învățare – pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mișcare;

− avansează motivația și încrederea în sine;

− sunt orientate spre elev – profesorul are un rol mai puțin dominant;

− dezvoltă imaginația și creativitatea la elevi.

Se sugerează ca activitățile dramatice și muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuși mini, improvizările și poveștile din viața reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci și mai târziu.

În exersarea **cititului** la această vârstă se recomandă să citească cu voce tare textul cu dialoguri, care sunt apropiate de vorbire și reprezintă un mijloc eficient pentru dezvoltarea competențelor lingvistice generale. Tipul narativ de texte necesită citirea în sine, având drept scop extragerea informațiilor din textul citit. Pentru a dezvolta înțelegerea unui text scris pot fi folosite diverse strategii și tehnici de însușire și extindere a vocabularului prin folosirea mijloacelor didactice convenționale și electronice (de exemplu, carduri cu inscripții, poze, afișe și altele).

Scrierea este strâns legată de vorbire. Pentru exersarea scrisului pot fi folosite diferite jocuri fonetic-ortografice (de exemplu, elevii scriu cât mai multe cuvinte posibile cu literele date); jocuri ortografice (de exemplu: scrierea cuvintelor în care au fost omise vocalele/consoanele, a grupurilor de litere caracteristica – *che, chi, ghe, ghi, ce, ci, ge, gi* la care elevii au sarcina de a completa spațiile libere și de a scrie corect cuvintele date; profesorul rostește un cuvânt, iar elevii au sarcina de a scrie cât mai multe cuvinte care încep cu fiecare literă din cuvântul rostit de. profesor); jocuri pentru dezvoltarea scrisului *(Ghicește cuvântul*! – elevii primesc un text cu un subiect cunoscut în care lipsesc câteva cuvinte, iar sarcina lor este să-și amintească ce cuvintele ar trebui să fie introduse, iar scrierea lor poate fi realizată în mod individual și colectiv).

Competența socio-culturală ca un ansamblu de cunoștințe despre lume în general, despre asemănările și diferențele dintre modelele culturale și comunicative în comunitatea în care trăiește elevul care se învață este foarte importantă pentru că aceste cunoștințe sunt necesare pentru comunicarea competentă și cu succes în activitățile concrete de comunicare în limba țintă..

Un aspect aparte al competenței socio-culturale îl constituie *competența interculturală*, care subînțelege dezvoltarea conștiinței despre alții și cei care sunt altfel, cunoașterea și înțelegerea asemănărilor și diferențelor dintre lumi, respectiv dintre comunități lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competența interculturală se referă și la dezvoltarea toleranței și atitudinii pozitive față de caracteristicile individuale și colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparțin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuși. Deci, introducerea treptată a conținuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul, interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare și altele) contribuie la dezvoltarea personalității interculturale, prin creșterea conștientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi și la dezvoltarea capacității de integrare a experienței interculturale în propriul model cultural de comportament și convingeri.

Conținuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. **Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcțional** (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcției comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însușirea gramaticii prin activități lingvistice de audiere și vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite și cu finalitățile.

III. MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PREDĂRII ȘI ÎNVĂȚĂRII

Munca fiecărui profesor este alcătuită din planificare, realizare și monitorizare și evaluare,. Este important ca profesorul în mod continuu să monitorizeze și să evalueze nu numai realizările elevului, procesul de predare și învățare, ci și munca proprie, în vederea avansării permanente a procesului instructiv.

Procesul de monitorizare a realizării finalităților începe prin aprecierea nivelului de cunoștințe ale elevilor la începutul anului școlar pentru a-i ajuta pe profesori să-și planifice și procesul de predare și procesul de monitorizare și evaluare a realizărilor elevilor și a progresării. Acest proces este realizat prin evaluarea formativă și cumulativă.

În timp ce în evaluarea formativă pe parcursul anului se monitorizează realizările elevilor folosind diferite instrumente (teste de diagnostic, de autoevaluare, portofoliul lingvistic, exerciții de proiect etc.), prin evaluarea cumulativă se apreciază cu exactitate mai mare realizarea finalităților la sfârșitul unei anumite perioade de timp (la sfârșitul semestrului, anului, ciclului de învățământ).

Prin evaluarea formativă nu se subînțelege doar monitorizarea realizărilor elevilor, ci și monitorizarea muncii în clasă, fiind totodată și un instrument care permite profesorului ca pe parcursul procesului de predare să schimbe și să îmbunătățească procesul de lucru.

Cu prilejul monitorizării și evaluării realizărilor elevilor trebuie avut în vedere ca modul în care sunt acestea realizate să nu difere de activitățile obișnuite la oră, deoarece evaluarea și monitorizarea sunt considerate parte integrantă a procesului de predare și învățare și nu acțiuni izolate care crează stres la elevi și nu dau o imagine reală a realizărilor lor.

Prin notarea şi evaluarea cunoştinţelor trebuie să se asigure progresul elevilor în realizarea finalităţilor şi calitatea şi eficienţa predării.

Scopul evaluării ar trebui să fie consolidarea motivaţiei pentru progresul elevilor, nu pentru a evidenţia greşelile lor.

Elementele care sunt evaluate sunt diverse şi ar trebui să contribuie la imaginea completă a progresului elevilor, consolidarea competenţelor comunicative, dezvoltarea abilităţilor şi capacităţilor necesare pentru continuarea activităţilor şi a instruirii.

Acest lucru se realizează prin evaluarea diferitelor elemente, cum ar fi competenţe lingvistice (citirea, ascultarea, vorbirea şi scrierea), însuşirea conţinuturilor lexicale şi a structurii limbii, angajamentul la oră şi în afara orelor.

Cu prilejul notării şi evaluării este necesar ca modurile de verificare şi notare să fie cunoscute elevilor, adică să fie conformate cu tehnicile, tipologia exerciţiilor şi felurile de activităţi, care au fost întrebuinţare la orele obişnuite, dar şi cu modul de evaluare a finalităţilor.

РУСИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмету:	**Руски язик з елементами националней култури**
Циль	**Циль** настави и ученя *рускоґо язика з елементами националней култури* то попсцигнуц таки ступень розвою комуникативних схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складзе зоз тематичнм минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етнічне самопочитиванє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и обичайох Руснацох.
Класа	**Треца**
Рочни фонд годзинох	**72 годзини**

ИСХОДИ По законченей теми/обласци школяр годзен:	**ОБЛАСЦ/ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
– самостойно читац и розумиц кратши и єдноставнєйши тексти – розликовац и одредзиц род кнїжовного дїла – розликовац басну, сказку, приповедку – навесц основни характеристики прози, поезиї и драми – видвоїц главни подоби од побочних – обачовац цек дії у кнїжовним тексту – повязовац поуки з басни зоз реалним животом – препознавац елементи фантастики у сказки – препознавац описани чувства у писнї	КНЇЖОВНОСЦ	**Школска лектира** Поезия 1. М. Колошняї, *Бависка мойого бачика* 2. Народна шпиванка, *Танцовала нина з нину* 3. Мирон Колошняї, *Яка моя мац* 4. Михал Ковач, *Шицких любим* 5. Серафина Макаї, *Цо ми брига* 6. Мелания Римар, *Брат и шестра* Проза Яков Кишюгас, *Черешньов квиток* 1. *Як пуканка* 2. *Предня* 3. *Важни папери* 4. *Парток* 5. *Стара слика* 6. *Андри* 7. *Сушеди* 8. *Седми рай* 9. *Розмария* 10. *Пацери* 11. *Крачун* 12. *Миколая* 13. *Сушедов хлапец* 14. *Живе кино* 15. *Колєна* 16. *Черешньов квиток* 17. *Таблїчка* 18. *Дзеци то народ окремни* 19. Мирон Канюх, *Пчолка Смолка* 20. Мелания Римар, *Поспани пчолки* 21. Народна приповедка, *Троме ловаре* 22. Драмски тексти зоз *Заградки* 23. Загадки и присловки по вибору Основни характеристики прози, поезиї и драми Характеристики басни, сказки и приповедки Присловки и загадки Руски народни приповедки, басни, сказки и писнї Одредзованє главней особи и других особох у приповедки Обачованє цека дії у приповедки Композиция приповедки: увод, заплєт и розплєт (розришенє) Опис простору и особох Поручєнє присловки Поуки баснох и реални живот Фантастичне у сказкох Чувства у писньох Характеристики драмского дїла

– обачовац розлики и подобносци медзи сербску и руску кирилку – складац виреченя зоз датих словох – препознац слова зоз хторима ше меную особи, предмети и чувства – розликовац слова зоз хторима ше означує дія, прикмета и количество – розликовац и правилно хансовац три дієсловни часи – розликовац и меновац три роди у єднини и множини – розликовац и меновац три особи у єднини и множини при власних заменовнїкох – правилно вигваряц и писац гласи руского язика – правилно хасновац знаки интерпункциї; запяту при начишльованю и наводнїки при писаню насловох кнїжовних дїлох – писац по диктату пейц до шейсц слова у виреченю и коло шейсц слова у диктату – правилно писац букви Я, Є, Ї, Ю, Й, Ь у розличних позицийох – правилно писац мегки знак Ь зоз буквами Д, Т, Л, Н – правилно писац слова зоз буквами (гласами) ДЗ и ДЖ – правилно хасновац букву Щ – правилно хасновац вельку букву при писаню назвох кнїжкох, часописох, школох, местох и улїцох – правилно вигваряц гласи руского язика – хасновац правилну интонацию розповедного виреченя – правилно хасновац наглашку на предостатнїм складу – приповедац о власних дожицох, о тим цо видзел и цо жада – пренєсц цудзи слова на директни и индиректни способ – вираженац количество зоз словами половка и штварцина – водзиц диялог на дату тему – вираженац приблїжносц места, часу и количества – виразно читац драмски текст подзелєни по улогох и заменьовац улоги – хасновац загадки за забаву и розвагу – розумиц словнїк каждодньовей конверзациї – препознац значенє словох на основу контексту – зжато преприповедац филм, представу, спортске змаганє або музичну манифестацию – описац нукашнї, вонкашнї простор и людзох – хасновац прикметнїки при описованю – драматизовац текст або дожиту подїю, анегдоту – читац у себе и розумиц пречитане зоз напредок датим задатком – хасновац правилну интонацию виреченя – писац кратки литературни состави на познати и блїзки каждодньово теми – здравкац на стретнуцу и при розходзе так як вимага швето Велька ноц або Крачун – шпивац єдну руску народну шпиванку – шпивац єдну руску дзецинску популарну шпиванку – препознац, меновац и одредзиц зач служели хижни ствари старого руского обисца: руски пец, кочерга, ожох, дзивоцка лада, кудзель, кросна, керпари, перини – поровнац живот у сучасней рускей фамелиї зоз животом рускей фамелиї у прешлосци	ЯЗИК ҐРАМАТИКА И ПРАВОПИС	**Морфология** Слова хтори меную дацо и слова хтори означую дїю, прикмету або количество Дїєсловни часи: прешли, терашнї и будуци час Особни заменовнїки Род пременлївих словох **Правопис** Правилне писанє двозначних вокалских буквох Я, Є, Ї, Ю Писанє буквох Щ, Й, Ь и словох зоз ДЗ и ДЖ Писанє словка НЄ и дїєсловох
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Приповеданє о власним дожицу Зжате преприповеданє филмох, театралних представох, спортских змаганьох або музичних манифестацийох Описованє нукашнього простору и людзох Диялог, директна и индиректна бешеда Драматизация текста; читанє по улогох и заменьованє улогох Розгварка, теми з каждоднёвого живота, словнїк каждодньовей конверзациї (комуникациї) Присловки, загадки и „питаня за роздумованє” Словнїк менєй познатих словох и виразох у хторих ше таки слова хасную Заменьованє странских словох зоз словами руского язика; толкованє значеня словох у контексту Розлични значеня истих словох у зависносци од контексту Читанє наглас и у себе зоз напредок датим задатком Составянє особного словнїка Составянє крижалькох и ребусох Преписованє кратших виреченьох; записованє стихох и фразох Писанє диктату Писанє составох
	ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ	Народни писнї хтори ше шпиваю Дзецински популарни писнї зоз фестивала *Червене пупче* Сотруднїцтво зоз часописом *Заградка* *Драмски мемориял Петра Ризнича Дядї* – брац учасц у драмских секцийох Провадзенє руских дзецинских ТВ емисийох Двоєнє родичом и старшим людзом Медзисобне двоєнє старших людзох; муж-жена, сушедово, родзини и подобне Здравканє старшим при стретнуцу на улїци Окремне здравканє на швета Вельку ноц и Крачун Старе руске обисце; ствари у хижи: руски пец, дзивоцка лада, ормани, лавка, посцелї, керпари, перини, образи и друге Живот у сучасней фамелиї и фамелиярни живот Руснацох у прешлосци

Ключни поняца: кнїжовносц, язик ґраматика и правопис, язична култура, елементи националней култури.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма *рускога язика зоз елементами националней култури* состої ше з трох предметних обласцох: литератури, язика и култури висловйованя. Розподзельоваc наставних годзинох би нє требало буц, а на каждей годзини треба окремну увагу пошвециц култури висловйованя школярох и култури Руснацох у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Шицки три обласци медзисобно попреплєтани и анї єдну нє мож виучовац изоловано и без учасци других обласцох.

Наставна програма *рускога язика зоз елементами националней култури* фундаментує ше на исходох, односно на процесу ученя и школярскох посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглібює през три предметни обласци того предмета.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Наставна програма орієнтована на исходи дава наставнїкови векшу шлєбоду, вецей можлївосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставнїка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддзелєня беруци до огляду шлїдующе: уровень знаня руского язика, состав ґрупи и характеристики школярох; учебнїк и други наставни материял хтори буду хасновац; технїчни условия, наставни средства и медиї зоз хторима школа розполага; ресурси, можлївосци, як и потреби локалного стредку у хторим ше школа находзи. Рушаюци од датих исходох и змистох наставнїк преше креирує свой рочни и ґлобални план роботи зоз хторого познєйше розвиє свойо оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олєгчую наставнїкови дальшу операционализацию исходох на уровню конкретней наставней єдинки.

II. ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популарни дзецински и народни дзецински писнї, же би ше провадзел дзецински часопис и реализовало заєднїцке патренє театралней представи за дзеци по руски.

Тексти зоз додатней часци програми треба же би наставнїкови послужели и при обробку наставних єдинкох зоз ґраматики, як и за обробок и утвердзованє змистох зоз култури висловйованя. Дїла хтори ше нє буду обрабяц, наставнїк би требал препоручиц школяром за читанє у шлєбодним чаше.

Попри корелациї медзи текстами, нєобходне же би наставнїк успоставел вертикалну корелацию. Наставнїк муши буц упознати зоз змистами руского язика предходних класох же би ше могло почитовац принцип поступносци и систематичносци.

Наставнїк, тиж так, треба же би познал змисти других предметох и зоз предходних класох хтори преучую историю, традицию и културу Руснацох, треба же би сам познал традицийну и духовну културу Руснацох зоз наглашку на обичаї Руснацох у Сербиї.

Исходи вязани за наставну обласц литература засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловиє же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успишно уводзели до швета литературного дїла. У трецей класи ше, у першим шоре, пестує емотивне читанє и то читанє кратших руских народних приповедкох, текстох зоз уметнїцкей творчосци, писньох, баснох, сказкох. Вежбанє чечного читаня зоз розуменьом хторе ше приблїжує ґу природней бешеди. При обробку писньох треба вежбац красне читанє и рецитованє.

Од школярох того возросту обчекує ше же би знали одредзиц цек подїйох, главни и побочни подоби, час и место збуваня події, поуки у баснох поровнац зоз подїями зоз живота. Замерковйовац елементи фантастичного у сказкох и пренєшеного значеня у баснох.

Правописни правила ше усвоюю з помоцу систематичного вежбаня (правописни диктати, виправянє ґришкох у датим тексту, тести зоз питанями з правопису итд.). У рамику правописних вежбох требало би з часу на час уключиц и питаня зоз хторима ше преверює ґрафия (правилне писанє буквох).

Язик

Розвиванє култури висловйованя єден з найважнєйших задаткох настави мацеринского язика з елементами националней култури. Тота наставна обласц, гоч є програмски конституована як окремне подруче, муши ше повязовац зоз обробком литературних текстох, як и зоз наставу ґраматики и правописа. Тиж так, обробок литературного текста и робота на ґраматики и правопису литературного язика муши уключовац и змисти хтори допринoша пестованю културы усного и писаного висловйованя.

Нужне же би наставнїк вше мал на розуме пресудну улогу прилагодзениих и систематичних вежбох, односно же наставна материя нє усвоєна док ше добре нє увежба. То значи же вежбанє муши буц состойна часц обробку наставней материї, применьованя, обновйованя и утвердзованя знаня.

Упознаванє школярох зоз основами историї рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (присельованє, културни, образовни, вирски и привредни активносци, найвисши посцигнуца у култури, релевантни орґанизациї и институциї...). Пестованє емоционалного одношеня ґу традициї, култури, звичайом рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (фолклор, ремесла, народна творчосц, театер, литература, музика, звичаї...). Обезпечиц школяром податки о рускей заєднїци у Сербиї (населєня, институциї и орґанизациї, познати особи, мена, презвиска, походзенє...), алє и о вязох зоз другима етнїчнима заєднїцами. Намагац ше же би ше руски идентитет и самопочитованє пестовало суптилно, нє з помоцу висловох и фразох, алє на конкретних прикладох, при тим злучовац спознаня з емоцийним унапрямованьом, даваюци значенє меншинским и людским правом, интеретнїчному почитованю, толеранциї и интеракциї.

Муши ше стално мац на розуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашнє бешедовац на руским литературним язику, же би крашнє читали, писали и же би здобули схопносц у язичней правилносци. Стално ше муши мац на розуме и предзнаня школярох, же би ше могло надовязац на материю хтору школяре уж звладали. На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличнима язичнима компетенциями.

Ґраматику треба викладац у имплицитней форми, место виправяня ґришкох хаснує ше формованє правилней бешедней вариянти. На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора оможлївює партнерске одношенє медзи наставнїком и школяром и помага же би ше звладала психична бариєра при активизациї схопносцох висловйованя. Кажде язичне средство ше демонструє у одредзеним контексту, нє изоловано. Под час увежбованя бешедних схопносцох треба же би доминовали розлични форми диялогох у интеракциї наставнїк – школяр и школяр – школяр. При висловйованю ше глєда єдноставносц, природносц, спонтаносц и язична правилносц.

III. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє и вредноване резултатох напредованя школярох у функциї досцигованя исходох, а почина з иницияльним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношеню на цо ше будзе преценьовац його дальши цек напредованя, як и оцена. Кажда активносц добра нагода за преценьованє напредованя и даванє повратней информациї. Кажда наставна годзина и кажда активносц школяра нагода за формативне оценьованє, односно регистрованє прогресу школярох и унапрямованє на дальши активносци.

Формативне вредноване состойна часц сучасного приступу ґу настави и подрозумює преценьованє знаньох, схопносцох, становискох и справованя, як и розвою одвитуюцей компетенциї под час настави и ученя. Под формативним мераньом подрозумює ше зазберованє податкох о школярових посцигнуцох, а найчастейши технїки то: реализация практичних задаткох, провадзенє и зазначованє школярових активносцох под час настави, нєпостредна комуникация медзи школяром и наставнїком, реґистер за каждого школяра (мапа напредованя) итд. Резултати формативного вреднованя на концу наставного циклуса треба же би були виражени и сумативно – зоз числову оцену.

Робота каждого наставнїка состої ше од планованя, реализациї и провадзеня и вреднованя. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал попри посцигнуцох школяра и процес настави и ученя, як и себе и свою власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Názov predmetu	**Slovenský jazyk ako jazyk s prvkami národnej kultúry**
Cieľ	**Cieľ** učenia *slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry* je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných i odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník	**Tretí**
Ročný fond hodín	72

VÝKONY Po skončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
− rozlišovať vypovedanú hlásku a napísané písmeno; vypovedané a napísané slová a vety; − ovládať základnú techniku čítania a písania s dôrazom na správnu výslovnosť dvojhlások a slabík; − Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch. − čítať s porozumením; − aktívne počúvať a pochopiť obsah literárno-umeleckého textu, ktorý sa mu číta; − rozlišovať báseň, bájku, rozprávku a dramatický text; krátke formy ľudovej slovesnosti − vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; − rozlišovať hlásku/písmeno, slovo a vetu; − správne povedať krátku a úplnú jednoduchú vetu; − správne používať veľké písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov miest a ulic a základných objektov; − veta, druhy viet a interpunkcia; − utvoriť ústny odkaz so zodpovedajúcimi slovami; − prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; − ústne opísať veci z priameho okolia; − vyberať a používať zodpovedajúce slová pri rozprávaní; správnym spôsobom využívať nové slová a správne vyslovovať špecifické hlásky pre slovenský jazyk v každodennej konverzácii; − spamäti predniesť kratšie literárne útvary; − účinkovať v scénickom prednese textu; − poznať podstatné mená, slovesá a prídavné mená − zúčastniť sa v kultúrno-umeleckých podujatiach (aj ako divák, aj ako účastník) − vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; − chápať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov; − chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov; − poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou; − prednieť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia; − zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov; − poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (so zameraním na svoju dedinu a dedinu svojho pôvodu) − zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) − poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (Vianoce – koledovanie, Mikuláš a Lúcia, Nový rok, Veľká noc – oblievačka,) a k tomu priliehavé tradičné jedlá; zaznamenávanie menín	**ČÍTANIE A PÍSANIE** **JAZYK** **LITERATÚRA**	Hláska a písmeno; tlačené a písané písmená. Slová a vety ako hovorené a písané celky. Jazykové hry. Analyticko-syntetické cvičenia; lexikálne a syntaktické cvičenia; motorické cvičenia. Písanie (odpisovanie, samostatné písanie) Čítanie (splývavé/globálne čítanie, čítanie nahlas a potichu); otázky, ktorými sa overuje, ako žiaci pochopili prečítaný text. Výslovnosť hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. *dz, dž, h, ch, ľ*). Dvojhlásky a výslovnsť *de, te, le, ne, di, ti, li, ni.* Samohláska *ä* a dlhé *ŕ, ĺ.* Podstatné mená, slovesá a prídavné mená na úrovni rozlišovania. Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch. Veta, druhy viet a interpunkcia. **ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Poézia** Slovenská ľudová pieseň: *Tancuj, tancuj, Štyri kozy, piaty cap, Bodaj by vás vy mládenci,....* Vyčítanky Hádanky a riekanky: *Nesie vtáčik slámku,..* Juraj Tušiak: *O Báčke, Banáte a Srieme/Po lete* Ľubica Kepštová: *Ja som doňho.../Stromy* Mária Števková: *Aprílová chrípka* Miroslav Demák: *Kukuričné zubybolenie* Michal Kyseľa: *Starej mame/Hodiny* Krista Bendová: *Ako Jožko Pletko zasadiť chcel všetko* František Rojček: *Bielizeň* Ján Navrátil: *Mamine ruky* Štefan Moravčík: *Slovenčina* Michal Babinka: *Čitateľ/Dedov list* Ľudmila Podjavorinská: *Prvý sneh/Do školy* Grigor Vitez*: Ceruzka, ceruzka* Jozef Zrnek: *Začiatok leta* **Próza** Anna Majerová: *So starou mamou po celom svete za jediný deň* Dragan Lukić: *Ako rastú deti* Lev Nikolajevič Tolstoj: *Najlepšia zo všetkých* Daniel Hevier: *Cisár a pisár* Sibyla Mislovičová: *Kto že mi to pije krv* Mária Haštová: *Srnka Cupilupka* Milan Rúfus: *Modlitba na dobrú noc* *Hra s vrabcom* Libuša Friedová: *O polnočnom nákladnom aute/O vianočnej mane* Mária Ďuríčková: *Darček* František Hrubín*: O nepodarených kozliatkach* Ľudová rozprávka: *Kubov zajac*, *Soľ nad zlato, Popoluška* Ezopská bájka: *Líška a bocian* Ľudové pranostiky, porekadlá a príslovia. **Dramatické texty** Detské ľudové hry: *Na húsky, Ani-Ani– Anička,O ručníček, ...* František Hrubín: *Chlapci vymýšľanci* **DOMÁCA LEKTÚRA – výber 2 diel** Jozef Cíger Hronský: *Dubkáčik a Budkáčik* Mária Ďuríčková: *O Guľkovi Bombuľkovi* Gligor Popovski: *Radosť* Desanka Maksimovićová: *Rozprávka o Rakovi Krajčírovi* Vekuprimerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti. **Populárne a informatívne texty:** Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti.

			Literárne pojmy: − báseň (verš, strofa); bájka; rozprávka; krátke formy ľudovej slovesnosti. − udalosť; miesto a čas konania deja; literárna postava – zovňajšok, − detský dramatický text; detské hry; žartovný text.
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	**Ústne vyjadrovanie**	Tradičná slovenská ľudová kultúra. Riadený a voľný rozhovor. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko; svoju školu, školské potreby.. Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy Sviatky a rodinné oslavy. Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a podľa obrázkov (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes krátkeho vekuprimeraného literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatizácia kratších rozprávok, bájok alebo zážitkov žiakov), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby. Hovorové, situačné a jazykové hry. Rozhovor o počutých audio zápisoch.
		Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuálne zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
		Čítanie	Literárne texty – prednes učiteľa a audio a video zápis. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, vstupenka a iné. Informatívne texty: pravidlá správania v škole, o živote z nášho okolia, z encyklopédií pre deti.
		Písanie	Písanie písmen charakteristických pre slovenskú abecedu vo frekventných slovách a frázach. Odpisovanie s úlohou. Vypĺňanie krížoviek, hrebeňovie k, tajničiek, … Písanie veľkého začiatočného písmena na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov ulíc, miest a ulíc a základných objektov (názov školy). Bodka, otáznik a výkričník na konci vety.

Kľúčové slová: čítanie a písanie, jazyková kultúra, ústne vyjadrovanie, literatúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje vzdelávacie oblasti: čítanie a písanie, literatúru a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť ovládaniu čítania a písania, kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajom a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, všetky oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje prostredníctvom vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov vzhľadom na predbežné vedomosti žiakov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti gramotnosti) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica, ako aj CD k učebnici, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na obohacovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov väčšinového národa a iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

ČÍTANIE A PÍSANIE

Didakticko-metodická organizácia vyučovania čítania a písania závisí od mnohých činiteľov, z ktorých je najdôležitejší ten, ktorý sa vzťahuje na predbežné vedomosti žiakov. Učitelia si volia postup, akým budú vyučovať čítanie a písanie – kombináciu analyticko-syntetickej metódy, globálnej alebo komplexnej metódy. Keďže žiaci poznajú sbrskú abecedu, dôležité je poukázať na rozdily medzi abecedami a odporúča sa pracovať podľa komplexnej metódy.

Vyučovanie čítania a písania treba realizovať na viacerých úrovniach s uplatňovaním princípu individualizácie. Náplň, metódy a formy práce treba prispôsobiť schopnostiam a potrebám žiakov uplatňujúc diferencované vyučovanie.

V tomto období žiaci majú nacvičovať čítanie zodpovedajúcich textov, správne vyslovujú všetky hlásky, dvojhlásky, samohlásku *ä*; dlhé *ŕ* a *Ĺ,* ako i slabiky *de, te, le, ne, di, ti, li, ni* a dávajú správny prízvuk v slovách a správny dôraz na slová vo vetách. Treba prihliadať na individuálne schopnosti žiakov. Každé dieťa číta vlastným tempom a podľa vlastných schopností. Žiaduce je často preverovať stupeň zdolanej techniky čítania a porozumenia prečítaného. V procese nácviku čítania možno využívať hry s hláskami a so slovami, jazykové hry (rébusy, doplňovačky, krížovky). Žiaci takto poznajú nové obsahy, situácie a sú väčšmi motivovaní a atmosféra je príjemná a uvoľnená. Dôležité je využiť vedomosti žiakov, ktoré nadobudli na hodinách srbčiny, pri spracovaní latinky.

Písanie treba nacvičovať odpisovaním, dopĺňaním viet, tvorením viet podľa obrázka, tvorením viet podľa skupiny obrázkov, diktátov a samostatným písaním viet a kratších textov. Okrem zdolania tvaru písmen, smeru písania samého písmena, osobitnú pozornosť treba venovať priestorovej orientácii v zošite. Samostatné písanie písmen sa obmedzuje na jeden alebo dva riadky v zošite.

Nácvik čítania a písania

V tomto období žiak má mať zvládnutú základnú techniku čítania a písania. Zdokonaľovanie čítania treba precvičovať na textoch, ktoré sú krátke, dynamické, zaujímavé a vekuprimerané žiakom, a zároveň aj na textoch školskej a domácej lektúry. Osobitný zreteľ treba klásť na porozumenie prečítaných slov, viet a textov.

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka z čítanky a CD k čítanke a pracovného zošita, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopňovaní žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Literárne žánre: rozprávky, bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, riekanky, vyčítanky, rečňovanky, detské ľudové hry.

Čítanie – v podaní učiteľa alebo z audio vizuáneho záznamu kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok, detských ľudových hier. Čítanie sa môže nacvičovať v skupine, pri čom sa prihliada na správnu výslovnosť jednotlivých hlások, charakteristických pre slovenský jazyk. Žiakom, ktorí to dokážu, treba dať aj samostatne prečítať niekoľko viet. Pri spracovaní básní treba nacvičovať krátky umelecký prednes v skupine a individuálne.

U žiakov v tomto veku treba nacvičovať postrehnúť priebeh udalosti, určiť hlavnú postavu, čas a miesto konania deja. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy, spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia (podľa možnosti bábkového) a filmu pre deti v slovenskej reči (podľa možnosti na námet rozprávky).

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu svet okolo nás, tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, sveta okolo nás, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu ...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať podľa vzoru učiteľa alebo pomocou CD nahrávok/interaktívneho materiálu podľa výberu učiteľa alebo žiaka.

JAZYK

Pri spracovaní učiva z jazyka treba prihliadať na správne písanie vlastných mien, názvov ulíc a miest (svojich alebo sídla školy), názvov objektov (hlavne školy), písanie veľkého začiatočného písmena vo vete a písanie bodky, otáznika a výkričníka na konci vety.

Záväzne treba prihliadať na správne písanie dlhých samohlások, samohlásky *ä* a dlhého *ŕ* a *Ĺ* (ako východiskové navrhujeme texty *Báseň bez konca* od Milana Ferku, *Mäkčeň, mäkčeň* Michala Babinku *a Ako sa z A stalo Ä* Jána Turana*)* písanie dvojhlások ia, ie, iu, ô *(Vôkáň* Daniela Heviera*,...) ,* ako aj správne písanie dvojhlások a slabík *de, te, le, ne, di, ti, li, ni.* Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch.

Slovné druhy: podstatné mená, prídavné mena a slovesá treba spracovať len na úrovni poznávania a rozlišovania.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Spracovaním literárneho textu sa prispieva k pestovaniu kultúry ústneho vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: *Rozprávanie* – o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: škola, rodina, moja dedina. Príbuzenské vzťahy. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko; svoju školu, školské potreby... Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Doprava. Chráňme prírodu – zvieratá a rastliny. Láska k rodnej reči. Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy. Časopis *Mravec*. Významné sviatky: *Vianoce, Nový rok (Mikuláš a Lucia)* a *Veľká noc; meniny*. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Pexeso. Ako motiváciu na obohacovanie slovnej zásoby sa odporúčajú texty ako *Červené vetrovky* Márie Jančovej*; Veronika má narodeniny* od Evy Lenartovej*,...*

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť ústrednú postavu v texte a jej zovňajšok. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o sebe, svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole (max. 3 – 5 jednoduchých viet).

Reprodukcia – Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný detský slovenský film, rozprávku alebo detské a bábkové divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis – ľudí, zvierat, zážitku, sviatkov, prírody.

Dialóg – formy spoločenského styku.

Dramatizácia – kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života.

Rozhovor – prihliadať na rozvoj slovnej zásoby každodennej konverzácie, obohacovanie najmä aktívnej slovnej zásoby. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno, dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov. Môžu prerozprávať počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnou výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskoršie tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiacku pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika a gestá a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Záväzne insistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások *h* a *ch*, *l* a *ľ, dz* a *dž, ŕ, Í a dlhých samohlások a dvojhlások*.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 200 nových slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Od žiakov očakávame, aby vedeli nové aspoň 4 básne, 5 piesní (slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky), hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia a nové 2 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zaznamenávanie Mikuláša a Lucie, Vianoce, Nový rok, Veľká noc koledovanie, oblievačky; meniny), a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

V treťom ročníku žiaci píšu vety a kratšie texty. Zvlášť sa dbá o individuálny prístup ku každému žiakovi, teda podnecujú sa jeho schopnosti a schopnosti v písaní. Ak dieťa má ťažkosti pri písaní, treba ho postupne a pozorne uvádzať do techniky písania, kým dieťa, ktoré postupuje rýchlejšie, podnecovať adekvátnymi, dobre zvolenými požiadavkami. Žiaci písomne odpovedajú na jednoduché otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch. Taktiež, zapisujú názov obrázku ale názvy obrázkov v slede a vety na základe obrázkov alebo slede obrázkov. Pri písaní žiakov treba upozorniť na veľké začiatočné písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien a na bodku na konci vety.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi kultúry slovenskej menšiny v Srbsku, sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny v Srbsku (folklór, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ – žiak a žiak – žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené známkou, v súlade s pravidlami o známkovaní žiakov.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

СЛОВЕНАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Ime predmeta: **Slovenski jezik z elementi narodne kulture**

Cilj: Cilj pouka slovenskega jezika je, da učenci osvojijo zakonitosti slovenskega književnega jezika, v katerem se pisno in ustno pravilno izražajo, da se spoznajo z izbranimi knjižnimi, gledališkimi, filmskimi in drugimi umetniškimi deli iz slovenske kulture zapuščine in jih znajo interpretirati in razumeti.

Razred: **Tretji**

Letno število ur: **72 ur**

IZHODIŠČA Po končanem razredu bo učenec usposobljen, da:	**PODROČJE/TEMA**	**VSEBINE**
− neguje tehniko glasnega branja (pravilen govorni ritem, intonacija, artikulacija, akcentiranje); − zna glasno prebrati kratka besedila z znano vsebino, v skladu s tematiko (dialoška in pripovedna oblika), potem tudi besedil z delno neznano vsebino; − bere z razumevanjem kratka pisna in ilustrirana besedila v zvezi z znanimi temami. − opazi korelacijo glas – grafem, − zna prepisati krajše povedi; − zna napisati krajše nareke na podlagi usvojenih struktur in leksike; − upoštevajoč pravopis prepiše, dopolni in piše besede ter krajše povedi v zvezi z znanimi pisanimi besedili ali vizualnimi spodbudami; − zna napisati svoje osebne podatke (ime in priimek, naslov); − zna narediti sezname z različnimi temami (nakup, proslava rojstnega dne, obvzenosti tekom dneva ipd.); − zna dopolniti voščilo; − razume osnovne pomene kratkih pisanih ali ilustriranih besedil o znanih temah; − zna pisno odgovoriti na enostavna vprašanja; − zastavi vprašanja v zvezi z zastavljenimi stavki. − najde informacije jasno izkazane v besedlu; − razume artikuliran govorni izkaz; − usvoji predvidene jezikovne strukture in jih aktivno uporablja v govoru; − razumevanje v ustnem govoru zaporedoma deset do petnajst povedi, skupaj z dialogi, ki tvorijo koherentno celoto v okviru obdelane tematike; − aktivno posluša in razume vsebino literarno-umetniškaga besedila, katerega mu berejo; − pozorno in kulturno posluša sogovorce; − posluša interpretativno branje in pripovedovanje knjižnih besedil zaradi razumevanja in podoživljanja; − pravilno izgovori kratek in celoten stavek z enostavno strukturo z ustrezno intonacijo; − razume dialog učitelj – učenec in obrano; − zastavi vprašanja in odgovori na vprašanja; − jasno izgovori glasove, spoštuje ritem, intonacijo in akcent besed in izrazov; − poimenuje stvari iz neposrednega okolja v zvezi s temami, ki se obravnavajo; − reproducira sam ali v skupini kratke deklamacije in poštevanke, poje znane pesmice. − ustno povzame besedilo; ustno govori na podlagi slike in o doživetjih − uporablja ustrezne besede v govoru; − na pravilen način uporabi nove besede v vsakdanjem govoru; − sodeluje v odrskem izvajanju besedil; − prepozna pesem, zgodbo in dramski tekst; − opazi like in razlikuje njihove pozitivne in negativne lastnosti; − izrazi svoje mišljenje o ponašanju likova u književnom delu; − pozna materialnu in duhovno kulturo svojega naroda na nivoju prilagojenem starosti; − pozna osnovne slovenske folklorne tekste − pozna in razlikuje osnovne slovenske praznike (nacionalne in lokalne kulture); − primerja slovenske praznike in običaje s tistimi pri večinskem narodu in drugih nacionalnih skupnosti; − ustvari predstavo o lastni kulturni identiteti − zna ustno izraziti vsebine v zvezi z znanimi temami, samostojno ali s pomojo učitelja; − zna povzeti krajši film, dialog ali besedilo na podlagi danega našrta v obliki vprašanj ali podnaslovov; − dalje se usposablja za samostojno predstavljanje obravnavane teme ob vizualni pomoči (slike, strip-slike) in brez tega; − zna na enostaven način opisati predmete in bitja; − zna predstaviti osebno doživetje.	**BRANJE IN PISANJE** **JEZIK** **Slovnica, pravopis, ortoepija** **JEZIKOVNA KULTURA** **Branje** **Pisanje** **Poslušanje in govorjenje**	− usvaja pismo slovenskega jezika; − neguje tehniko glasnega branja (pravilen govorni ritem, intonacija, artikulacija, akcentiranje); − zna glasno prebrati kratka besedila z znano vsebino, v skladu s tematiko (dialoška in pripovedna oblika), potem tudi besedil z delno neznano vsebino; − bere z razumevanjem kratka pisna in ilustrirana besedila v zvezi z znanimi temami. − usvaja pismo slovenskega jezika; − opazi korelacijo glas – grafem, − zna prepisati krajše povedi; − zna napisati krajše nareke na podlagi usvojenih struktur in leksike; − upoštevajoč pravopis prepiše, dopolni in piše besede ter krajše povedi v zvezi z znanimi pisanimi besedili ali vizualnimi spodbudami; − zna napisati svoje osebne podatke (ime in priimek, naslov); − zna narediti sezname z različnimi temami (nakup, proslava rojstnega dne, obvzenosti tekom dneva ipd.); − zna dopolniti voščilo; − prepozna črke, napisane besede in povedi, ki jih ustno že obvlada in spoštuje pravopisne znake ob branju; − razume osnovne pomene kratkih pisanih ali ilustriranih besedil o znanih temah; − zna pisno odgovoriti na enostavna vprašanja; − zastavi vprašanja v zvezi z zastavljenimi stavki. − razlikuje jezik, ki se ga uči, od drugih jezikov; − prepozna glasove v govornem zaporedju (predsvem tiste glasove, ki jih ni v jeziku širše okolice), akcent, ritem in intonacijo naučenih besed in izrazov; − razume počasi in pozorno artikuliran govorni izkaz, z daljšimi pavzami in oblikami neverbalne komunikacije, ki mu pomagajo, da razume pomen; − razume govor učitelja, kratke dialoge, zgodbe in pesmi o znanih temah, ki jih sliši v živo ali z audio-vizualnih zapisov; − razume in reagira na ustrezen način na kratka ustna sporočila v zvezi z osebnimi izkušnjami in dejavnostmi pri pouku; − razume in reagira na krajše ustno besedilo v zvezi z znanimi temami; − razvija sposobnost in navado poslušanja z razumevanjem.
	KNJIŽEVNOST	− slovenske narodne lirske pesmi − slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice − umetniške zgodbe − drame za otroke − slovenske risanke − stripi in otroški časopisi v slovenščini − otroške narodne igre − poslušanje slovenskih pesmi in glasbe − seznanjanje s specifičnimi slovenskimi glasbili − narodni plesi − tradicionalna narodna kultura – javni nastop, prezentacija lastnega in timskega dela − razvijanje spoštovanja do slovenskega kulturnega izročila − vzgoja v duhu mira, tolerance, kulturnih odnosov in sodelovanja med ljudmi. − Moj dežnik je lahko balon (Ela Peroci), Medvedki Sladkosnedki (Srečko Kosovel), Muca Copatarica (Ela Peroci), Peter Nos je vsemu kos (Leopold Suhodolčan), Lukec in njegov škorec (France Bevk), Levi devžej (Prežihov Voranc), Ure kralja Mina (Brina Štampe Žmavc), Beli muc (Neža Maurer), Drejček in trije marsovčki (Vid Pečjak), Nana, mala opica (Josip Ribičič); − priporučeni časopisi – Ciciban, Pil; − risanke, radio in TV oddaje, filmi, fotografije in dr. − dela po izbiri učitelja.

Ključni pojmi vsebine: jezikovna kultura, branje, pisanje, poslušanje in govorjenje, književnost, tradicija.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO URESNIČEVANJE PROGRAMA

I. NAČRTOVANJE POUKA IN UČENJA

Tretje leto učenja tujega jezika je usmerjeno na utrjevanje predhodno usvojenih znanj in uvajanje učencev v veščine razumevanja pisanega besedila ter pisanja že poznanih vsebin. Komunikativno-interaktiven pouk jezik razumeva kot sredstvo komunikacije, zato se pri poučevanju uporablja naslednje osnove: v učilnici se uporablja ciljni jezik, v osmišljenem družbenem kontekstu učencev, učitelj pa svoj govor prilagaja razvojni stopnji in znanju učencev.

Pri poučevanju književnosti in elementov narodne kulture je neizogibna komparativna metoda, zaradi nenehne potrebe ustvarjanja ožjega ali širšega konteksta tradicije. V okviru tega dela učnega programa naj se spoštuje splošna priporočila o opuščanju teorijskih razlag za mlajše otroke. Pričakuje se, da se učitelj nenehno izpopolnjuje, glede na to, da ti elementi predmeta predstavljajo novost v splošnem šolstvu. Prav tako je potrebno vključiti družine in starše učencev, od katerih učitelj pridobi pomembne povratne informacije, med drugimi tudi odziv učencev na gradivo in način njegovega posredovanja.

Učenci. Pri pouku slovenskega jezika z elementi narodne kulture je težišče dela usmerjeno na učence: te se obravnava kot odgovorne, kreativne in aktivne udeležence učnega procesa, ki s svojim trudom in delom pridobivajo in razvijajo jezikovne sposobnosti, usvajajo jezik in pridobljena znanja uporabljajo v komunikaciji. Učenci sprva poslušajo in se odzivajo, kasneje začnejo govoriti. Ko gre za književnosti in elemente narodne kulture, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanem pogovoru pri urah, ali pri zbiranju obvestil, raziskav in spoznanj starejših članov družine (posebej dedkov in babic), ki so povezani s temami iz narodne tradicije. Znanje učencev se ocenjuje v skladu z jasno določenim načelom relativnosti, po katerem vzor ne predstavljajo izvirni govorniki, saj je na tej jezikovni ravni sporočilnost oz. pomen pomembnejši od slovnične natančnosti.

II. URESNIČEVANJE POUKA IN UČENJA

Učitelj načrtuje, vodi in organizira učni proces (izbira vsebino dela, leksiko, metode in oblike dela, tipe in število vaj itd.), usmerja delo učencev, da bi se najuspešneje uresničili zastavljeni cilji. Učitelj spoštuje načelo individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, in vaje postavlja tako, da vsakemu od učence omogoči čim pogostejšo verbalno aktivnost.

Pri aktivnostih, povezanih s pridobivanjem znanja o elementih narodne kulture in književnosti, praktična plat pouka obsega aktiven stik s predmeti, ki predstavljajo materialno komponento tradicionalne kulture, najsi gre za njihovo izdelavo, ali srečanje z njimi v avtentičnem ambientu. Z ustreznimi folklornimi zgodbami in legendami, povezanimi z osnovnimi prazniki (npr. božič, velika noč), učitelj lahko vključi ročne aktivnosti (risanje, barvanje pirhov itd.), ali uporabi ustrezno igro, pesem ali ples.

Učna sredstva: visoka raven motivacije učencev je lahko znatno spodbujena s strani učitelja, ki v ta namen uporablja ustrezna avdio-vizualna sredstva, učbenike in delovne zvezke, slike, fotografije, oddaje in filme itd. Učitelj mora učence spodbujati k zbiranju učnih sredstev, povezanih z obravnavanimi temami (razglednice, čestitke, slike, časopisni članki itd.).

Da bi izboljšali kvaliteto in kvantiteto jezikovnega gradiva, se pouk izvaja tudi na podlagi socialne interakcije (delo v učilnici poteka v obliki skupinskega ali posameznega reševanja problemov, iskanje informacij ali rešitev bolj ali manj zapletenih nalog je jasno opredeljeno s kontekstom, postopkom in ciljem).

Učbeniki na tej ravni postanejo vir aktivnosti, učilnica pa prostor, ki ga je mogoče vsakodnevno prilagajati potrebam poučevanja

Pri poučevanju književnosti in elementov narodne kulture se priporoča uporaba že dostopnih opisov folklornih iger ter tiskanih zbirk otroške folkloristike, čeprav se izbira vsebin v določeni meri prepušča učitelju.

− Tehnike:

− Veščina branja: prepoznavanje vezi med črkami in glasovi, povezovanje besed in slik, odgovarjanje na preprosta vprašanja, povezana z besedilom, izpolnjevanje prebranih navodil in ukazov;

− Veščina pisanja: povezovanje glasov in črk; nadomeščanje besede s sliko, vnašanje manjkajoče besede (dopolnitev niza, prepoznavanje vsiljivca, križanke ipd.), povezovanje krajšega besedila in povedi s slikami/ilustracijami;

− Veščina poslušanja: odzivanje na zapoved učitelja ali poslušano zapoved z avdio zapisa (predvsem fizične aktivnosti: vstani, sedi, hodi, skoči, igraj ipd.; pa tudi ročne aktivnosti znotraj učilnice: riši, izreži, pobarvaj, odpri/zapri zvezek ipd.); povezovanje zvočnega gradiva z ilustracijami: povezovanje pojmov iz delovnega zvezka (dodaj manjkajoče dele slike), prepoznavanje točnih in netočnih izrazov, utrjevanje kronologije ipd.; pretvarjanje izjave v gesto;

− Veščina govorjenja: igre, petje v skupini, razvrščanje in vzporejanje (po velikosti, obliki, barvi itd.), ugibanje predmetov in oseb, pretvarjanje geste v izjavo;

− Veščina govorne in pisne interakcije: reševanje aktualnih težav v razredu oz. dogovarjanje glede aktivnosti, skupno ustvarjanje ilustriranih materialov (album fotografij z izletov ali proslav, načrt tedenskih aktivnosti, izleta, druženja itd), interaktivno učenje, spontani pogovor, delo v parih, malih in velikih skupinah (drobni dialogi, igranje vlog itd.).

III. SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE POUKA IN UČENJA

Spremljanje in vrednotenje pouka in učenja naj bo v skladu s Pravilnikom o ocenjevanju učencev v osnovnem izobraževanju in vzgoji. Mero napredovanja učenca, oziroma vrednotenje je treba primerjati z začetnim nivojem znanja učenca. Učitelj tekom procesa pouka in učenja permanentno in jasno daja povratno informacijo o kakovosti znanja učenca. Povratna informacija naj bo smerokaz za nadaljnje delo, toda istočasno tudi motivacija za učenca. Vrednotiti je treba vse dejavnosti učenca, razen vrednotenja in dajanja povratne informacije pa je pomembna naloga navaditi učence na samovrednotenje.

УКРАЈИНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назва предмета	**Українська мова з елементами національної культури**
Мета	**Метою** викладання та навчання навчальної дисципліни *українська мова з елемнетами національної культури* є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити їх з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси українського мовлення в Сербії.
Клас	**Третій**
Річна кількість годин	**72 години**

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	**ОБЛАСТЬ/ ТЕМА**	**ЗМІСТ**
– розрізняє звук, слово і речення; правильно вимовляє слова і пише повні речення; – оволодіє основною технікою читання та письма з наголосом на правильну вимову приголосних в словах; – читає з розумінням; – уважно слухає і розуміє зміст літературного твору, який читається; – розрізняє вірш, казку, байку та п'єсу; – народна мудрість; – уміє виділити головних героїв твору і визначати їхні позитивні та негативні риси; – розпізнає загадку; – розрізняє звук, слово і речення; – правильно вимовляє короткі і повні речення; – правильно використовує велику літеру на початку речення і в написанні власних імен, назвах об'єктів (школи), назвах міст і вулиць; – уміє виділити іменники, дієслова та прикметники. – уміє сформулювати усне повідомлення за даними словами; – уміє усно переказувати; – уміє усно описувати малюнок/малюнки та розповісти про пригоду з власного досвіду; – уміє усно називати та описувати предмети, які нас оточують; – правильно використовує нові слова в повсякденній мові; правильно вимовляє специфічні звуки української мови в повсякденній розмові; – уміє напам'ять розказати короткі вірші; – бере участь у виставі; – бере участь у культурно-мистецьких заходах (як глядач або як учасник); – уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; – розуміє термін *національна приналежність* і поважає представників інших народів; – шанує свою рідну мову та мови інших народів; – розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; – уміє інтерпретувати народні вірші, пов'язані зі святами чи порами року; – бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; – знає характерні особливості українських народних костюмів (свого краю); – святкує свята (і порівнює їх з сербськими); – знає традиційні українські звичаї (Святий Миколай – вірші, Різдво – різдвяні пісні,Великдень – писанки/крашанки, „Веснянки" – цикл веснянок), а також традиційні народні страви; святкування іменин.	**ЛІТЕРАТУРА**	Звук та буква, друковані та писані літери. Слова і речення в розмові та на письмію Мовні ігри. Аналітико-синтетичні вправи, графомоторні вправи. Писання (переписування, самостійне писання). Читання (плавне читання, читання голосне і про себе); питання, для перевірки розуміння прочитаного тексту. Вимова звуків, з вимовою яких у учнів виникають труднощі: (напр: *и, г, х, і, я, ю, є, ї, й, дз, дж*) та усіх м'яких приголосних. Вживання м'якого знака та апострофа. Розпізнавання іменників, дієслів і прикметників. **ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА** **Поезія** Українські народні пісні: *Два півники; Зайчику, зайчику, де ти бував; Прийшла весна з квітами...* Лічилки: *У зеленому садочку; Тікав заєць через міст;* Загадки і скоромовки: *Хто це землю вигортає; Холодна, біла; Запитала мишка мишку; Летів горобець;* Тамара Коломієць: *Кораблі-кораблики;* Н. Забіла: *Чотири пори року; Барвінок;* Ю. Ходос: *12 місяців Кота Микитки;* Олександр Олесь: *Весняні квіти в поезії;* Олена Пчілка: *Весняні квіти;* Ганна Чубач: *Роса;* Ліна Костенко: *Сунички;* Олекса Ющенко: *Щоб швидше ріс!* Марія Пономаренко: *Осінь пензлика взяла;* О. Роговенко: *Зима;* Платон Воронько: *Журавлики-журавлі;* **Проза** Василь Сухомлинський: *Ласкавий вітер і холодний вітрюга;* Вікторія Лабунець: *Неслухняна дівчинка;* Олег Буцень: *Батько;Так чи не так;* Василь Чухліб: *Дикі каченятя;* Віктор Кава: *Він живий;* Народні казки: *Хто помиє горщик? Казка про родину,* Народні прислів'я та приказки. **Драматургія** Дитячі народні ігри: *Подоляночка...* Легенди: *Легенда про калину; Чому собаки з кішками ворогують* Лялькoвий театр. **ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ** Василь Сухомлинський: *Лижі й ковзани* **Позакласне читання – на вибір 2 твори** Ярослав Стельмах: *Голодний, Злий і дуже небезпечний;* Віктор Кава: *Оповідання;* Олег Буцень: *Солодкий дощ;* Віктор Васильчук: *Чому Нічка посварилася з Ранком*; Вистава лялькового театру та комікси. **Популярні та інформаційні тексти:** Тексти з ілюстрованих енциклопедій та дитячих журналів на вибір. **Літературні тексти;** − Вірш (рядок, строфа); байка; казка; народна мудрість. − подія; коли вона відбулась і де; літературний герой, його зовнішній вигляд, − дитячі п'єси; дитячі ігри; смішинки.

	МОВНА КУЛЬТУРА	**Усне висловлювання**	Традиційна українська народна культура. Уміти вести невимушену розмову. Особистість учня: сім'я і дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповісти про свою улюблену тварину; свою школу, шкільні обов'язки ,... Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Свята та сімейні свята. Розмова, розповідь, розповідь за малюнком (народний костюм, традиційні страви). Переказ короткого літературного тексту, який відповідає віку учня. Драматичний текст, театральний текст, сценічна обробка. Театральна постановка (вистава і ляльковий тетр), дитячі народні ігри. Збагачення словникового запасу. Мовлення, ситуативні та мовні ігри. Розмова на базі прослуханого аудіозапису.
		Слухання	Реальні та симуляційні ситуації. Аудіовізуальні записи. Ігри для розвитку уваги та вміння *слухати.*
		Читання	Літературні твори – виразне читання вчителя або аудіовізуальний запис. Не літературні твори: текст у таблиці, розклад уроків, квиток та багато іншого. Інформаційні тексти: правила поведінки в школі, з життя в нашому оточенні, з дитячої енциклопедії.
		Письмо	Написання букв, характерних для українського алфавіту, у широко використовуваних словах і фразах. Переписування. Розгадування кросвордів, ребусів, головоломок ... Написання великої літери на початку речення та особистих імен людей, назвах міст, вулиць, шкіл. Види речень, рздільові знаки в кінці речення.

Ключові слова: початкове читання та писання, мовна культура, усне висловлювання, література

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з предметних областей: читання та писання, літератури та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу навчанню початкового читання та писання, культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Обидві області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення – це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

І ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає вчителеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з поданих навчальних досягнень та змісту, вчитель спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують учителю подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності результатів навчання в залежності від попереднього знання учня. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області: мова та письмо), потрібно більше часу та різних заходів та роботи. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, вчитель повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

ІІ ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМО

Дидактико-методична організація уроків читання та письма залежить від кількох факторів, з яких найважливішим є той, який стосується попередніх знань учнів. Викладачі обирають модель навчання читання та письма – поєднання аналітично-синтетичних методів,

цілісного або комплексного методу. Оскільки учні знають кирилицю, слід вказати відмінності між сербськими та українськими літерами, а також рекомендується комплексний метод обробки.

Уроки з читання та письма повинні бути реалізовані на кількох рівнях із застосуванням принципу індивідуалізації навчання. Зміст, методи та форми роботи повинні бути пристосовані до здібностей та потреб учнів, з використанням диференційованого навчання.

У цей період учні повинні формувати навички читання відповідних текстів, правильно вимовляти усі звуки, правильно наголошувати слова та інтонаційно виділяти в реченнях слова. Необхідно враховувати індивідуальні здібності учнів. Кожна дитина читає своїм темпом читання і відповідно до своїх здібностей. Бажано часто перевіряти рівень сформованості навичок читання та розуміння прочитаного. У процесі формування навичок читання, можуть використовуватися мовні ігри. Учні таким чином відкривають для себе щось нове, стають більш мотивованими, а атмосфера приємною і розслабленою. Важливо використати знання учня, набуте з сербської мови при засвоєнні кирилиці.

Для формування навичок писання слід практикувати переписування, доповнення речень, складання речень за малюнком, складання речень за групою малюнків, написання диктантів, самостійне написання речень та коротких текстів. Для формування навичок правильного писання букв особливу увагу слід приділити просторовій орієнтації в зошиті. Написання літер обмежується на один або два рядки в зошиті.

Формування навичок читання і писання

У цей період учні повинні сформувати базові навички читання та письма. Для вдосконалення навичок читання потрібно читати короткі, динамічні, цікаві, відповідні до віку тексти, а також тексти для шкільного та позакласного читання. Особлива увага повинна приділятися розумінню прочитаних слів, речень та текстів.

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендований зміст з *Літератури* засвоюється протягом всього навчального року з читанки та робочих зошитів з літературного читання як основних навчальних матеріалів за планом вчителя, зробленим відповідно до індивідуальних здібностей учня, можливостей всього колективу, відповідно до запланованих навчальних досягнень.

Працюючи з учнями над розумінням творів з обов'язкової літератури, текстів на вибір з сучасної популярної літератури для дітей, інформативних текстів з енциклопедій та журналів для дітей тощо, дуже важливо щоб вчитель допоміг їм зрозуміти окремі описані в творі події, час і простір, у якому відбуваються ці події. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки, байки, вірші, прислів'я, загадки, лічилки, дитячі народні ігри.

Читання – виразне читання вчителя або аудіозапис коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Розвиток навичок читання можна практикувати працюючи в групах, зважаючи на правильну вимову окремих звуків, характерних для української мови. Учням, які швидше за інших розвивають навички читання, потрібно дати можливість самостійно прочитати кілька речень. Під час опрацювання віршів слід тренувати правильну вимову, читаючи головним чином хором.

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних героїв, час і місце розгортання подій. Визначення елементів фантастики в казках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, подивитися, проаналізували і обговорити принаймні одну театральну виставу (бажано лялькову) та фільм для дітей (рекомендується фільм за мотивами народних казок) українською мовою.

Разом із кореляцією між художніми творами, вчителеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Вчитель повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Навколишній світ*, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні народні звичаї.

Горизонтальну кореляцію вчитель встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Вчитель повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується за допомогою певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...

Деякі ортопедичні вправи можуть бути виконані при засвоєнні відповідних тем з літератури: напр. артикуляція може тренуватись за допомогою лічилок, скоромовок або мовних ігор, коли вони засвоюються як складова частина народної творчості; наголос, темп, ритм, інтонація та перерви можуть тренуватись на прикладі читання вчителя або прослуховування CD і відтворення його *у мовленні,* за вибором вчителя чи учня.

МОВА

При опрацюванні граматичного матеріалу слід звернути увагу на правильне написання власних імен, назв міст, назв шкіл, своєї вулиці, на написання великої літери на початку речення, написання розділових знаків в кінці речення.

Необхідно звернути увагу на правильну вимову звуків (напр: *и, г, х, і, я, ю, є, ї, й, дз, дж*) та мяких приголосних та написання голосних, *и, і, е*, м'якого знака *ь* - і апострофа, на правильне написання *я, ю, є, ї;* на написання складів та слів з голосними *я, ю, є, і, и, е.*

Частини мови: іменники, дієслова і прикметники опрацьовуються лише на рівні розпізнавання.

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область повинна бути пов'язана з роботою над літературними творами, які сприяють плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Розвиток зв'язного мовлення – розмова про пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: школа, сім'я, моє місто чи село. Родинні відносини. Особистість учня, сім'я та дім, сімейні обов'язки, товариші

та однокласники, розповісти про свою улюблену тварину; свою школу. Шкільні обов'язки ... Робочий день учня. Вільний час. Транспорт. Ми бережемо природу – тварини та рослини. Любов до рідної мови. Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Дитячий журнал *Соловейко*. Важливі свята: Святий Миколай, Різдво, Великдень та «Веснянки»; іменини. Пісні, вірші, діалоги, п'єси, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Пексесо. Для збагачення словникового запасу рекомендуються тексти українських письменників для дітей.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Учні повинні вміти визначити головного героя в тексті та описати його. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга/про свою подругу, про однокласників, про життя в школі (максимум 5 речень).

Відтворення – описати зображення або послідовний перебіг подій на основі ілюстрацій. Вміти переказати український дитячий фільм за заздалегідь визначеним планом, розповідь або дитячу виставу, пригоду або свято.

Опис – людей, тварин, пригод, свят, природи.

Діалог – правила соціальної поведінки.

Драматизація – короткий текст за вибором, про пригоду або події з повсякденного життя.

Спілкування – дбати про збагачення словникового запасу для повсякденного спілкування, збагачуючи активний словниковий запас. Часті речення з повсякденного життя. Різні форми висловлювання. Вправи з заміною слів і додаванням слів у речення.

Усне вивисловлювання реалізується через ігри та творчі заходи, якими тренується спілкування (привітання в конкретних ситуаціях: *доброго ранку, добрий день і до побачення;* подяка, вибачення). Учні можуть розмовляти на основі малюнків. Можуть переказати почутий текст, виставу чи лялькову виставу, невимушеною мовою з правильною вимовою.

Вправи на спостереження – це вправи на розпізнавання цілого та його частин, спостереження за об'єктами, явищами та навколишнім середовищем. Їх потрібно розділити за темами. Перш за все розглядається класна кімната, а потім ведеться спостереження навколишнього середовища. Учні можуть спостерігати за предметами, людьми, тваринами, подіями, розглядати зображення, групи зображень, фотографії, об'єкти, що їх оточують тощо. Увага учнів повинна бути спрямована на ціле, а потім на найважливіші його частини, а в кінці – і на менш важливі частини. Спостереження ведуться за: формами, кольорами, відносинами, рухами, мімікою та жестами, тощо.

Вправи на слухання починаються з слухання того, що говорять вчителі, інші учні, артисти чи ведучі. Почуте аналізується, визначаються мовні характеристики особи, яка говорить. Слухання має бути пов'язане з мімікою та жестами, які відносяться на сказане. Обов'язково наполягати на правильній вимові. Під час слухання, зосереджувати увагу та концентрацію. Слухати ономатопоетичні звуки, шум, чітку та нечітку вимову.

Аналітичні вправи мають бути цікавими та стимулюючими, оскільки вони є однією з найважливіших передумов для читання та письма. Вони не виконуються окремо, їх треба пов'язати з вправами на слухання та спостереження.

Вправи, за допомогою яких видаляються не літературні елементи з висловлювання, виконуються повільно і систематично. Вчителі повинні особливу увагу звертати на вимову голосних звуків*, я, ю, є, ї* ; вимову голосного *и*; приголосного *г*; і ненаголошених голосних е та *и*.

Учні повинні активно засвоїти 200 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських віршів (народних або сучасних популярних дитячих віршів), загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 3–5 речень та 2 нових коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму своєї громади, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (святкування Святого Миколая – виконання пісень і віршів про Святого Миколая, святкування Різдва – виконання різдвяних пісень і віршів й святкування Великодня – звичаї: писанки і крашанки) та традиційні страви; святкування іменин.

У третьому класі учні записують речення та короткі тексти. Особлива увага приділяється індивідуальному підходу до кожного учня, і в залежності від його здібностей заохочувати правильно писати. Якщо у дитина виникають труднощі у навчанні письма, їй потрібно допомогти оволодіти технікою письма поступово. Дитину, яка розвивається швидше, потрібно заохочувати і ставити перед нею завдання, які б її стимулювали. Учні письмово відповідають на прості питання про особистий досвід, істоти, предмети, явища. Вони також записують назву малюнку або назви декількох малюнків, а також речення на основі малюнку або групи малюнків. При написанні речень учням слід звернути увагу на написання великої літери на початку речення, написання власних імен, а також на ставлення крапки в кінці речення.

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...) прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувалась витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШІ ЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб їх можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель – учень та учень – учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня – це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою – цифрою.

Робота кожного вчителя полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб вчитель постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, вчитель буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

ЧЕШКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Název předmětu	**Český jazyk s prvky národní kultury**
Cíl	Cílem učení žaků českého jazyka s prvky národní kultury je, postupně a sistematicky zvládnout základní zákony českého literárního jazyka pro správně ústní projev při zachování národní identity; pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality. Cílem je také podpořit národní a kulturní identitu a etnické sebeúcty tím, že se seznámí s prvky tradice, kultury a zvyků českého národa, se zvláštním zřetelem na místní komunitu.
Třída	**Třetí**
Roční fond časů	**72 hodiny**

VÝSLEDKY Na konci školního roku žák bude shopen:	**OBLAST/TÉMA**	**OBSAHY**
− rozlišovat mluvený hlas a napsané písmeno, mluvené a psané slova a věty; − ovládát základní čtecí techniku a psaní s důrazem na správnost výslovnosti souhlásek, slabiků a slov; − číst s porozuměním; − aktivně poslouchát a porozumět obsahu literárně-uměleckého textu, který se čte; − -uznávát píseň, pohádku, báseň a dramatický tekst; lidové umění; vidět postavy a rozlišovat jejich pozitivní a negativní vlasnosti; − rozlišovat hlas/písmeno, slovo a větu; − správně používát velké písmeno na začátku věty a ve svém vlastním jménu název objektu (školy), název města a jeho ulice; − vypracovat ústní zprávu s danými slovy; − ústně mluvít o obrázku/obrázcích a zkušenostech; − ústně jmenovat věci z bezprostředního okolí − správně používát nová slova v každodenním projevu; správně vyjadřuje specifický český hlas v každodenním rozhovoru; − nazpamět' hovořít kratšími literárními texty; − podílit se na jevištním představením textu; − rozpoznávát podstatná jména, slovesa a přídavná jména; − podílit se na kulturních a uměleckých akcích (jako divák nebo jako účastník); − vědět, jak poděkovat, požádat o pomoc, pozorně naslouchat partnerovi; − rozumět pojetí národní příslušnosti a respektuje členy jiných národů; − rozumět vztah k mateřskému jazyku a jazyku jiných národů; − znát podobnost jazykových jevů mezi českým a srbským jazykem; − interpretovat lidové písně týkající se svátků nebo ročních období; − recitování nebo scénická reprezentace českých lidových pohádek a legend vztahujících se základními prázdninami; − se podílit na lidových hrách dětí, které jsou v souladu s jeho věkem; − znát vlastnosti českého národního kroje (jejich místo); − slavít svátky a srovnávát je se srbskými; − poznávát tradiční české zvyky: Mikuláš; Předvánoční koncert; Maškarní ples; Jaje fest – Vaječný festival; − rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji; − recitace nebo scénická reprezentace českých folklórních příběhů a legend souvisejících se základními prázdninami; − tradiční národní jídla; − značit svátek.	**ČTENÍ A PSANÍ**

		KRATOCHVÍL, M.: Pes nám spadla KUČEROVÁ, N.: Kočka Sára a její přátelé LADA, J.: Mikeš MACOUREK, M.: Mach a Šebestová MACOUREK, M.: Pohádky MALINSKÝ, Z.: Cyril a Teniska NEPIL, F.: Já, Baryk NEPIL, F.: Makový mužíček NIKL, P.: Záhádky PROCHÁZKOVÁ, I.: Myši patří do nebe…ale jenom na skok PROCHÁZKOVÁ, I.: Eliáš a babička z vajíčka ŘÍČANOVÁ, T.: Noemova archa SEKORA, O.: Ferda mravenec SKÁLOVÁ, A.: Pampe a Šimka SVĚRÁK, Z.: Pan Buřtík a pan Špejlička ŠRUT, P.: Dva lelci ve skříni ŽÁČEK, J.: Čertovská pohádka Literární texty: – píseň (strofa, verš); báseň; pohádka; lidové umění – lidová tvorba – událost;- místo a čas provozu; literární postava – vnější vzhled, – dětský dramatický text; dětské hry; vtipný text.
	JAZYKOVÁ KULTURA	Tradiční česká národní kultura. Vedená a volná konverzace. Osobnost studenta: rodina a dům, rodinné povinnosti, soudruzi a přátelé školy, představí své oblíbené zvíře; vaše škola, školní potřeby ... Formy sociálního chování: jaká slova a kdy použít, pozdravy a fráze. Dovolená a rodinné oslavy. Mluvení, sdílení příběhu a na základě obrázků (národní kroj, tradiční jídla). Představení krátkého literárního textu, který odpovídá věku studenta. Dramatické, dramatické texty, scénografie. Scénické texty (drama a loutka), dětské lidové hry. Obohacující slovník. Hovorové, situační a jazykové hry. Mluvit o poslechu zvukových nahrávek
	Ústní projev	Reálné a simulační situace. Audiovizuální záznamy. Hry pro rozvíjení pečlivého naslouchání.
		Literární texty – vystoupení učitele nebo audio vizuálního záznamu.
	Hovor	Literární texty: text v tabulce, rozvrh hodin, vstupenka a další. Informativní texty: pravidla chování ve škole, o životě v našem prostředí v dětských encyklopediích.
	Poslouchání	Psaní písmen charakteristické pro českou abecedu v často používaných slovech a větách. Přepisování rolí. Řešení křížovky, rébusů... Psaní velkých počátečních písmen ve větách a v psaní osobních jmen, názvů měst, názvů ulic, názvu školy. Typy vět. Tečka, dotazník a vykřičník na konci věty.
	Čtení	
	Psaní	

Klíčové pojmy obsahu: čtení a psaní, jazyková kultura,ústní projev, literatura.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO – METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Program výuky a učení **českého jazyka s prvky národní kultury** se skládá z následujících oblastí: **čtení a psaní, literatura a jazyková kultura.** Rozdělení vyučovacích hodin by nemělo být prováděno na základě oborů, ale vždy by měla být věnována zvláštní pozornost zvládnutí počátečního čtení a psaní, kultuře výrazu žáka a kultuře České republiky v Srbsku s důrazem na lidovou tradici a zvyky. Všechny oblasti se propletájí a žádná oblast se nemůže naučit samostatně a bez spolupráce s ostatními.

Program výuky a učení **českého jazyka s prvky národní kultury** je založen na výsledcích, tj. na procesu učení a úspěchu žák. Výsledky jsou popisem integrovaných znalostí, dovedností, postojů a hodnot, které žák staví prostřednictvím vzdělávacích oblastí tohoto předmětu.

Ve třetím roce učení cizího jazyka si procvičujeme dříve nabyté znalosti a dovednosti, žáka učíme porozumět obsahu psaného textu.Interaktivně-komunikativní výuka jazyk považuje za prostředek komunikace, a tak se při výuce cizího jazyka důsledně dodržují tato pravidla: ve třídě se používá cizí jazyk v kontextu který je v zájmu žáka a hovor učitele je přizpůsoben věku a znalosti žáků; Ve výuce literatury s prvky národní kultury je komparativní přístup velmi důležitý, zde jazykový materiál musíme neustále umist‘ovat v užší nebo širší kontext. V rámci této části učebních osnov se doporučuje u mladších dětí vynechat teorii, učitel by si měl , s ohledem na to, že je tento způsob výuky nový, stále zvyšovat své znalosti. Rodina by se měla do tohoto procesu aktivně zapojit a učitel by měl mít zpětnou vazbu od rodiny.

I. PLÁNOVÁNÍ VÝUKY A UČENÍ

Program výuky a učení je založen na výsledcích, dává učitelům větší svobodu, více příležitostí pro tvorbu a navrhování výuky a učení. Úlohou učitelů je kontextualizovat tento program na potřeby konkrétního oddělení s ohledem na úroveň znalostí českého jazyka, složení katedry a vlasností žáků; učebnice a jiné učební materiály k použití; technické podmínky, výukové prostředky a média, které má škola k dispozici; zdroje, příležitosti a potřeby místního prostředí, ve kterém se škola nachází. Počínaje danými výsledky a obsahem učitel nejprve vytvoří svůj roční, globální pracovní plán, ze kterého bude později vypracovávat své operační plány. Výsledky definované oblastmi usnadňují učiteli další operacionalizaci výsledků na úroveň konkrétní vyučovací jednotky. Od učitelů se očekává, že definují diferencované očekávané výsledky na třech úrovních v

každé plánovací jednotce, během fáze plánování a psaní připrav, v závislosti na pre-znalostech studenta. Při plánování je třeba také poznamenat, že očekávané výsledky se liší, že některé lze dosáhnout snadněji a rychleji, ale pro většinu očekávaných (zejména pro oblast gramotnosti), které vyžadují více času a více různých činností. V procesu plánování výuky a učení je důležité mít na paměti, že učebnice je výukovým nástrojem a že neurčuje obsah předmětu. Obsah by proto měl být vybrán selektivně a je to jen jeden z možných zdrojů znalostí kterýzaleží na učiteli, aby umožnil žákům prohlédnout a přiblížit vlastní zkušenosti s využitím jiných zdrojů znalostí. Při plánování výuky je třeba vzít v úvahu předchozí znalosti, zkušenosti, intelektuální schopnosti a zájmy studentů.

Je třeba zdůraznit bohatost slovní zásoby a využít určité kulturní události a svátky, které se konají v určitých lokalitách, aby se čeští občané seznámili v minulosti, jejich tradice a kultura, která patří k menšinám v tomto regionu. Doporučuje se srovnávat oslavy svátků s Čechy oslavou svátků s většinou a národními společenstvími, kteří žijí společně v určitých prostředích.

II. DOSAŽENÍ VÝUKY A UČENÍ

ČTENÍ A PSANÍ

Didakticko-metodická organizace výuky čtení a psaní závisí na několika faktorech, z nichž nejdůležitější je ta, která se týká počatečních znalostí českého jazyka. Učitelé si zvolí způsob, jak zvládnout oblasti čtení a psaní – kombinace analyticko-syntetických metod, globální nebo komplexní metody. Vzhledem k tomu, že žáci znají latinské písmo, je třeba upozornit na rozdíly mezi srbským a českým písmem a pro zpracování se doporučuje komplexní metoda.

Výuka čtení a psaní by měla být realizována na několika úrovních s využitím principu individualizace. Obsahy, metody a formy práce by měly být přizpůsobeny schopnostem a potřebám žáků pomocí diferencované výuky.

Během tohoto období by žáci měli číst příslušné texty, správně vyslovovat všechny hlasy, jako je ď, é, ě, í, ň, o, ř, ť, ú, ů, ý, q, x, y, správně zdůrazňit přízvuk a správně zdůrazňit slova ve větách. Je třeba vzít v úvahu individuální schopnosti žáků. Každé dítě čte svým vlastním tempem a podle svých schopností. Je žádoucí často kontrolovat stupeň dokonalosti čtení a porozumění čtené techniky. V procesu nácviku čtení lze použít hry s hlasy a slovy, jazykové hry (rebusy, doplňky, křížovky). Žáci tímto způsobem poznají nový obsahy, nové situace, jsou více motivováni a atmosféra je příjemná a uvolněná. Při zpracování latinského písma je důležité využít znalostí získaných v srbském jazyce.

Psaní by mělo být praktikováno přepisováním, doplňováním vět, skládáním vět založených na obrázku, skládáním vět založených na skupině obrázků, psaním diktátů, vět s vlastním psaním a kratších textů. Kromě zvládnutí tvarů a směrů psaní, zvláštní pozornost by měla být věnována prostorové orientaci v sešitů. Písmena jsou omezena na jeden nebo dva řádky v sešitech, procvičování čtení a psaní.

Procvičování čtení a psaní

Během tohoto období by měl žák zvládnout základní techniku čtení a psaní. Zlepšení techniky čtení by měly být školeny na textech, které jsou krátké, dynamické, zajímavé, věkově vhodné, stejně jako texty školních a domácích četby. Zvláštní pozornost je třeba věnovat porozumění slovům, větám a textům.

LITERATURA

Doporučené obsahy v tomto okruhu si žáci osvojují během celého školního roku, a to pomocí slabikáře a čítanky jako základních učebních materiálů, jejichž využití učitel plánuje v souladu s individuálními schopnostmi žáků a celkovými možnostmi kolektivu, přičemž se řídí závěry vyplývající z výuky.

Při výcviku žáků porozumění textům povinných přednášek s pomocí učitelů, volitelných textům ze současné populární literatury pro děti, informativním textům z encyklopedií a časopisů pro děti apod. je důležité snažit se pochopit jednotlivé události a jejich časový a prostorový rámec. Povinné četby jsou především práce národního korpusu, které obohacuji o díla současné literatury pro děti. Výběr díla se opírá především o dílu podle principu věkové vhodnosti.

PRÁCE S TEXTEM

Pokud jde o literaturu a prvky národní kultury, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zajmená od starších členů své rodiny (prarodičů); znalost žáků je hodnocena v souladu s jasně definovaným principem relativity, kterému model není původním řečníkem, to znamená, že na této jazykové úrovni je význam jazykové zprávy důležitý, nikoli jeho gramatická přesnost.

Čtení – prezentace učitele nebo zvukového záznamu krátkých českých lidových pohádek, textů z umělecké tvořivosti, písní, básně. Čtení se může procvičovat ve skupině s ohledem na správnou výslovnost určitých hlasů charakteristických pro český jazyk. Žáci, kteří jsou rychlejší, budou schopni samostatně číst několik vět. Při zpracování písní žáci můsi procvičovat správnou vyslovnost, recitální chorál nebo individuálně.

Žáci tohoto věku by měli být požádáni, aby určili průběh událostí, hlavní postavy, čas a místo konání události. Vyhlášení fantastických prvků v pohádkách.

Doporučuje se, aby žáci prezentovali oblíbené dětské a lidové písně, sledovali dětské časopisy, společně pozoroválí a analyzovali a diskutovali alespoň jednu divadelní hru (nejlépe loutkové divadlo) a film pro děti (doporučuje se film o motivech lidových pohádek) v českém jazyce.

Kromě souvztažnosti mezi texty učitel stanoví vertikální souvztažnost. Učitel by měl být obeznámen s obsahem předmětů – svět kolem nás, také s poznáním tradiční a duchovní kultury Čechů v Srbsku a jejich lidových zvyků.

Učitel vytváří horizontální souvztažnost mezi výukou předmětů srbský jazyk a literatura, historie, výtvarného umění, hudební kultury, náboženské výchovy a občanské výchovy.

Učitel by měl neustále upozorňovat na důležitost správného projevu, který je podpořen realizací některých ortoepických cvičení. Ortoepická cvičení by neměla být realizována jako samostatná vyučovací jednotka, ale s příslušnými tématy z gramatiky; větny intonace může být spojena s kulturou vyjadřování, praxí recitování písní, a tak dále. S použitím zvukových nahrávek by žáci měli být zvyklí na reprodukci a přijetí správné výslovnosti, melodie, dikce...

Některá ortopedická cvičení mohou být prováděna při zpracování vhodných témat z literatury: např. artikulace může být vykonávána v dětské rozpočítávání při hře, recitování nebo jazykových hrách, když jsou zpracovány jako součást lidových umění; přízvuk, tempo, rytmus, intonace a přestávky mohou být trénovány podle příkladu učitele nebo pomocí CD záznamu, interaktivního záznamu, podle volby učitele nebo žáku.

JAZYK

Při zpracování materiálů z jazyka je třeba věnovat pozornost správnému psaní vlastních jmen, jmen měst, jmen, škol, ulic, velkých počátečních písmen na začátku věty, psaní interpunkčních znamének na konci věty.

Pokud jde o jazyk a prvky národní kultury, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zajmená od starších členů své rodiny (prarodičů) o řadě témat týkajících se národních tradic; znalost žáků je hodnocena v souladu s jasně definovaným principem relativity, kterému model není původním řečníkem, to znamená, že na této jazykové úrovni je význam jazykového sdělení důležitý, nikoli jeho gramatická přesnost.

Typy slov: podstatná jména, slovesa a přídavná jména pouze na úrovni rozpoznání.

JAZYKOVÁ KULTURA

Rozvoj jazykové kultury je jedním z nejdůležitějších úkolů výuky mateřského jazyka prvky národní kultury. Tato oblast výuky musí být spojena se zpracováním literárních textů, které přispívají k kultivaci ústní a písemné kultury vyjadřování.

Od žáků tohoto věku očekáváme znalosti z následujících oblastí:

Mluvení – o zkušenostech, o tom, co viděli, o tom, co chtějí. Doporučená témata pro zpracování: škola, rodina, moje místo. Relační vztahy. Osobnost žáků, rodin a domů, povinnosti v rodině, soudruzi a přátelé ve škole, představit své oblíbené zvíře, jejich školu. Školní potřeby... Školní den. Volný čas. Provoz. Zachováváme přírodu – zvířata a rostliny. Láska k mateřskému jazyku. Formy sociálního chování: co a kdy říkáme, pozdravy a fráze. Dětské časopisy: – Sluníčko, Mateřídouška;

Významné svátky pro zachování kulturního dědictví: Vánoce a Nový rok, Sv. Tři krále, Maskenbal – Maškarní ples, Vejce fest, Velikonoce; Svátky. Písně, dialogy, dramatizace, dílny pro nácvik konverzace. Jako motivaci pro obohacení slovní zásoby doporučujeme například českou literaturu pro děti a mládež. Josef Čapek - Povídání o pejskovi a kočičce a Tereza Říčána: Noemova archa.

Od žáků se očekává, že budou tvořit skupinu slov na konkrétním předmětu a formy vět z uvedených slov. Musí vědět, jak určit hlavní osobnost v textu a jeho vnějších vlastnostech. Potřebují vědět, poděkovat a jak požádat o pomoc. Měli by samostatně říci několik vět o sobě, o svém bratrovi nebo sestře, o svém příteli/přítelce, spolužácích, o životě školy (max. 5 vět).

Reprodukce – popište obraz nebo pořadí akce na základě ilustrací. Vypravovat český dětský film podle předem určeného plánu, příběhu nebo představení dětského a loutkového divadla, skečů či oslav.

Popis – lidí, zvířat, zážitků, prázdnin, přírody.

Dialog – pravidla sociálního chování.

Dramatizace – kratší text dle výběru, zkušenosti nebo události z každodenního života.

Rozhovor – starat se o rozvoj denního konverzačního slovníku, obohacujícího aktivní slovní zásobu. Časté věty z každodenního života. Různé formy vyjádření. Cvičení s nahradou slov a doplnění slov ve větě.

Ústního projevu je dosaženo prostřednictvím her a činností, které praktikují komunikaci (pozdravy v konkrétních situacích: dobré ráno, dobrý den a sbohem, děkuji, omluvy). Žáci povídájí o obrázku přirozenou řeči a správnou výslovností, převypráví texty, divadlo nebo loutkové představení.

Cvičení týkající se pozorování jsou cvičení pro stanovení celých celku a částí, pozorování objektů, jevů a životního prostředí. Je třeba organizovat cvičení na témata. Za prvé, dívají se na třídu, pak se aktivita rozšiřuje do prostředí. Žáci si nejprvé mohou pozorovat na objekty, lidi, zvířata, události, obrázky, skupiny obrázků, fotografií, objektů v okolí atd. Pozornost žáků by měla být zaměřena na celek, pak na nejdůležitější části a nakonec na méně důležité části. Pozorování jsou: tvary, barvy, vztahy, pohyby, mimiky, gestikulace a podobně.

Poslechová cvičení začínají naslouchaním tomu, co říkají učitelé, další žíci, herci nebo vedoucí. Poslechová řeč je analyzována, určují se charakteristiky řeči osoby, která mluví. Naslouchání by mělo být spojeno s mimiky a gesty, což se týká toho, co se říká. Je také nutné poslouchat onomatopoické zvuky, šumot (šumění), artikulované a neartikulované zvuky.

Analytická cvičení by měla být zajímavá a podnětná, protože jsou jedním z nejdůležitějších předpokladů pro čtení a psaní. Nejsou izolovány, ale jsou spojeny se sluchovým a pozorovacím cvičením. Cvičení, která odstraňují neliterární prvky ve vyjádření, se dosahuje pomalu a systematicky. Učitelé by měli věnovat zvláštní pozornost výslovnosti hlasů a dlouhých samohlásek...

Žáci musí přisvojit si 200 nových slov a frazeologických jednotek. Pasivní slovník by měl být na každé úrovni rozsáhlejší než aktivní.

Předpokládá se, že se žáci naučí nové: minimálně 4 recitace, 5 českých písní (lidové nebo současné populární dětské písně), hádanky, některá přísloví, recitování lidových písní souvisejících s náboženskými svátky nebo ročními obdobími, dva kratší prózy v rozsahu 3. - 5 vět a 2 nové krátké dialogy nebo účast na dětském divadelním představení. Žáci by měli být, pokud je to možné, zapojeni do dětských národních her odpovídajících jejich věku, měli by rozlišovat rysy českých krojů na jejich místě, slavit náboženské svátky (ve srovnání se srbskými), znát tradiční české návyky a zvyky (označování Mikulaše a Tři králové, Vánoce a Silvestru – zpívání vánočních písní a velikonočních zvyků: Vejce festu a tradičních jídel označujících svátky.

Ve třetí třídě žáci píší věty a kratší texty. Zvláštní pozornost je věnována individuálnímu přístupu ke každému žáků, jeho schopnost a schopnost psání se podporuje. Pokud má dítě potíže s psaním, musí být postupně a pečlivě zavedeno do techniky psaní. Dítě, které postupuje rychleji, by mělo být podporováno odpovídajícími, dobře zvolenými požadavky. Žáci písemně odpovídají na jednoduché otázky o osobních zkušenostech, bytostech, objektech, jevech. Také zaznamenávají název obrázku nebo jména obrázků ve skupině, stejně jako věty založené na obrázcích nebo skupině obrázků. Při psaní by měli být upozorněni na to, aby psali velké písmeno na začátku věty, také při psaní vlastních jmen a napsat tečku na konci věty.

Prvky národní kultury a tradice

Seznámení žáků se základy dějin české menšinové komunity v Srbsku (imigrace, kulturní, vzdělávací, náboženské a ekonomické aktivity, špičkové kulturní výsledky, relevantní organizační útvary a instituce...), zajištění a poskytování údajů, ale také pěstování emocionálního vztahu k tradici, kultuře, zvykům a návyky české menšinové komunity v Srbsku (folklór, řemesla, lidové výtvory, divadlo, literatura, hudba, tradiční dětské hry, zvyky, démonologie ...).

Poskytnout žákům informace o české komunitě v Srbsku (osady, instituce a organizace, slávné osoby, jména, příjmení, původ ...), ale také vazby na jiné etnické komunity a kultury, o příspěvku Čechů do místního prostředí (ve vzdělávání, kultuře, umění, architektuře..). Česká identita a sebeúcta by měly být podpořeny subtilně, bez použití výroků a fráze, ale na konkrétních příkladech, kombinovat údaje s emocionálním orientace, dávajícím důležitost menšinovým a lidským právům, interetnické úctě, toleranci a interakci.

ZPŮSOB DOSAŽENÍ PROGRAMU

Vždy je třeba mít na paměti základní úkol tohoto předmětu: naučit se dobře ovládat český literární jazyk a osvojovat si dovednosti v jazykové správnosti. Předběžná znalost studentů musí být vždy vzata v úvahu, aby mohli stavět na materiálu, který již zvládli. Učitel by si měl vždy zvolit diferenční postup, protože studenti různých věkových kategorií mají různé jazykové kompetence.

Je nezbytné vytvořit příjemnou atmosféru, která vyžaduje partnerství mezi učiteli a studenty a měla by pomoci překonat psychologickou bariéru v aktivaci schopnosti projevu a zvyků. Každý jazykový nástroj je demonstrován v konkrétním kontextu, ne izolovaně. Při výkonu řečových dovedností by měly různé formy dialogu v interakci dominovat učitel - žák a žák - žák. Výraz vyžaduje jednoduchost, přirozenost a spontánnost a jazykovou správnost.

III. NÁSLEDOVÁNÍ A HODNOCENÍ VÝUKY A UČENÍ

Následování a hodnocení výsledků žákového postupu je ve funkci dosahování výsledků a začíná úvodním posouzením úrovně, na které se žák nachází, v souvislosti s tím, co bude posouzeno pro jeho další pokrok, jakož i hodnocení. Každá činnost je dobrou příležitostí pro hodnocení pokroku a poskytování zpětné informace.

Každá doba výuky a každá aktivita žáka je příležitost k formativnímu hodnocení, tj. zaznamenávání pokroku žáků s odkazem na další činností. Formativní hodnocení je nedílnou součástí moderních výukových přístupů a zahrnuje hodnocení znalostí, dovedností, postojů a chování a rozvoj vhodných kompetencí ve výuce a učení.

Jako formativní měření se jedná o sběr údaj o výsledcích žáků a nejběžnějšími technikami jsou: realizace praktických úkolů, sledování a zaznamenávání činností žáků během výuky, přímá komunikace mezi žáky a učiteli, registr pro každého studenta (mapa progresů) atd. Výsledky formativního hodnocení na konci cyklu výuky by měly být vyjádřeny sumativním stupněm.

Práce každého učitele spočívá v plánování, realizaci a následování a hodnocení. Je důležité, aby učitel průběžně sledoval a vyhodnocoval diferenciálně, s výjimkou úspěchů žáků, a proces výuky a učení, také sebe a svou práci. Všechno, co se ukáže jako dobré a užitečné, bude i nadále používat ve své pedagogické praxi a mělo by se zlepšit vše, co se jeví jako neúčinné a účinné.

1. ХРВАТСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**
Cilj	Cilj nastave i učenja *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* je njegovanje hrvatskoga jezika, očuvanje tradicije i upoznavanje kulturne baštine Hrvata i Hrvatske; razvijanje svijesti o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.
Razred	**treći**
Godišnji fond sati	**72 sata**

ISHODI Nakon obrađene teme/područja, učenik će moći:	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
1. Hrvatski jezik i književnost		
– primjenjivati pravilo u pisanju višečlanih vlastitih imenica u pisanju imena voda i gora u zavičaju, nebeskih tijela, naseljenih mjesta koje učenik poznaje, naziva ustanova i poduzeća, škola, kazališta – izvesti od zadanih riječi umanjenice i uvećanice, pravilno ih pisati i rabiti u govoru – pravilno rabiti ije/je/e/i u češće rabljenim uvećanicama i umanjenicama i ostalim riječima u pisanju i govoru – rabiti dvotočje i zarez kao interpunkcijske znakove, pravilno ih upotrebljavati u nabrajanju – pravilno pisati opće kratice: r., uč., itd., npr. te češće oznake za mjere – razgovarati u skladu s jezičnim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjećaje na standardnom hrvatskom jeziku – birati i koristiti se odgovarajućim riječima u govoru – na pravilan način koristiti se novim riječima u svakodnevnom govoru – pravilno izgovarati riječi, pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju – uočiti razliku između hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora – pozorno slušati pitanja i odgovarati cjelovitom rečenicom – pripovijedati o stvarnom i nestvarnom događaju – usmeno prepričavati; pričati prema poticaju – kazivati pjesme naizust – pozorno i kulturno slušati sugovornike – čitati latinični tekst i pisati latiničnim pismom – razumjeti sadržaj književno umjetničkog teksta – zamijetiti ritam/rimu/srok – izraziti svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon čitanja književnog teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom – sudjelovati u scenskom izvođenju teksta – riječima i slikom izraziti o čemu tekst govori – odrediti glavni događaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u tekstu – uočiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u književnu djelu – slušati, razumjeti i parafrazirati poruku – razlikovati monolog/dijalog/ govornik/sugovornik – prepoznati i oblikovati kraću obavijest – izvijestiti o obavljenom zadatku – oblikovati i pisati kraći sastavak	**Jezik** Pravogovor i jezično izražavanje	Usvajanje novih riječi i njihova značenja Cjelovita rečenica u usmenom izražavanju Glas, slovo, riječ, rečenica Imenice, vrste, rod i broj imenica Glagoli Pridjevi Veliko početno slovo Sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom Umanjenice i uvećanice Riječi s ije/je/i/e Kratice s točkom i bez točke Dvotočje i zarez u nabrajanju Vrste rečenica po značenju (izjavna, upitna, usklična) i obliku (jesna i niječna), poredak riječi u rečenici Pričanje, prepričavanje, opisivanje (lika, predmeta, krajolika) i izvješćivanje o događajima Pripovijedanje o stvarnom i nestvarnom događaju Stvaranje zajedničke priče prema poticaju Pisanje kraćeg sastavka Izvješćivanje o obavljenom zadatku Obavijest Izražajno kazivanje stihova napamet Rima/srok Čitanje po ulogama Rasprava, govornik, sugovornik, dijalog, monolog Čitanje Igrokaz (scensko/lutkarsko izvođenje) Bogaćenje rječnika: leksičke i sintaksičke vježbe Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu (*Smib*, NIU Hrvatska riječ – podlistak za djecu *Hrcko*) Obrazovni digitalni mediji.

	Književnost – hrvatska – zavičajna	**Poezija** Zvonimir Balog, *Karneval* Božidar Prosenjak, *Prošlo je ljeto* ili Stanislav Femenić, *Škola zove, Stakleni most* Ratko Zvrko, *Mladi Zagreb* Tin Kolumbić, *Majčina ljubav* Zlata Klarić-Kišur, *Riječi* Luko Paljetak, *Ljubav do ušiju* Milan Taritaš, *Pisanice* Darko Cindrić, *Ah, proljeće*, *Što mi je donio sveti Nikola* Pajo Kanižaj, *Šiša kiša*, *Domovina* Stjepan Jakševac, *Školjka* Sanja Pilić, *Škola je gotova* Aleksa Kokić, *Sveta noć* Marina Vujčić, *Ljubavni lanac* Nevenka Videk, *Od malena zrna do kruha crna* **Proza** Sandra Ružić-Čajavec, *Je li ovo smiješna priča* Tin Kolumbić, *Badnji dan* Mladen Kopjar, *Odbrojavanje* Sanja Pilić, *Maškare, ah, maškare*, *Dan planeta Zemlje i divnih dječaka* Željka Horvat-Vukelja, *Galeb Mate*, ulomak iz knjige *Putovanje patuljka Zvončića* Marinko Marinović, *Cvitnica* Mato Lovrak, *Izlet u grad*, ulomak iz dječjeg romana *Vlak u snijegu* Nada Iveljić, *Šestinski kišobran* Smilja Kusar Pupovac, *Tatin dan*, *Stara maslina* Dubravko Horvatić, *Grički top* Sanja Polak, *Darujte slikovnice* Harriett Diller, *TV program* Ema Pongrašić, *Sve moje mame* Mišo Kranjec, *Dom i domovina* Durica, strip **Dramski tekstovi** Dražen Šola, *Svađa* Miro Gavran, *Stare cipele* Sanja Petrov, *Vitamini i minerali* Ksenija Grozdanić, *Ljetno jesenski razgovor* **Domaća lektira** 21. Mato Lovrak, *Vlak u snijegu* 22. Ivana Brlić-Mažuranić, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* 23. Luko Paljetak, *Miševi i mačke naglavačke* 24. Vladimir Nazor, *Bijeli jelen* 25. Sanja Polak, *Dnevnik Pauline* 26. Sanja Pilić, *E bas mi je žao*, *Hoću i ja* 27. Stanislav Femenić, *Ludi kamen*
2. Elementi nacionalne kulture		
– navesti kulturno-povijesne znamenitosti Republike Hrvatske i njihove značajke – prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine – poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih – poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije Hrvata – otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše – navesti odlike nacionalne kuhinje i poznavati načine pripremanja jela – pjevati narodne i dječje pjesme primjerene dobi – ilustrirati svoj doživljaj pročitanog teksta – različitim tehnikama izraziti svoju kreativnost na zadanu temu.	**Povijest i geografija, tradicijska kultura i baština** – blagdani i običaji – zanati/obrti – folklor i nošnja – kazalište, film – nacionalna jela	Kulturno-povijesne znamenitosti Hrvatske (Crkva sv. Marka u Zagrebu, đakovačka katedrala, osječka Tvrđa) Tradicija izrade čipke – Paška čipka Dječje tradicijske igračke iz Hrvatskog zagorja Kravata, licitarsko srce, narodne nošnje Bjeloglavi sup Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ta dva najveća kršćanska blagdana Godišnja doba, mjeseci Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posuđe itd. (jedan po izboru) Narodni ples i tradicijska nošnja po izboru (Mazuljka/Taraban) Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije) Stare igre i igračke Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (*Zagonetni dječak*) Kulturne manifestacije u zajednici – upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama Izbor prigodnih tekstova iz časopisa *Smib*, *Hrvatska riječ* – podlistak *Hrcko.*

	Glazbena kultura – pjevanje – slušanje	**Himna** – *Lijepa naša domovino* – državna himna Republike Hrvatske **Pjesme** – *Al' sam rđav* (Marjan Kiš) – *Srce* (pjesma za Materice) – *Bubamara* **Narodne pjesme** – *Sadila sam bosiljak* (Slavonija) – *U to vrijeme godišta* – božićna narodna – *Sidi dida na jendeku* – narodna – Pjesme u izvedbi *Kraljica Bodroga (Pjesma nad pjesmama, Klada, ...)* **Igre uz pjesme i pokrete – didaktičke igre** – *Mi selu idemo* (kraljička pisma) – *Jutro na selu* (D. D. Denačić – A. Kokić) – *Jastuk tanca* (bunjevačka igra) – *Sirotica* (bunjevačka igra) – *Mali ples* – narodna **Duhovna glazba** – *Svim na zemlji mir veselje* (božićna) – *Radujte se narodi* – *Tiha noć* – *Kirie Eleison* Preporučene skladbe za slušanje u 3. razredu: – *Divojačko kolo* – *Kolo igra, tamburuca svira* (S. Mukić – N. Kujundžić) – *Kad zasvira tamburica jasna* – Pjesme u izvedbi *Kraljica Bodroga (Pjesma nad pjesmama, Klada, ...)* **Glazbeno-scensko djelo** – *Šumska kraljica* (Franjo Štefanović) **Druge pjesme i igre po izboru nastavnika prikladne dobi učenika.**
	Likovna kultura	Izrada i oslikavanje čizmica za Sv. Nikolu Božićni ukrasi Šaranje pisanica Izrada plakata (mozaik i dr. tehnike) Izrada maski i štapnih lutaka potrebnih za igrokaz Izrada čestitki Strip Licitarsko srce (brašno, voda, šećer) Narodni običaji (slobodna tehnika)

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski jezik, gramatika, književnost, običaji, glazba, tradicija

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* čine dva velika predmetna područja: *Hrvatski jezik i književnost* te *Nacionalna kultura*. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: *Hrvatski jezik* – 36 sati, *Nacionalna kultura* – 36 sati. Područja su kompatibilna i prožimaju se te se ne mogu proučavati zasebno.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima iz područja književnosti, prirode i društva, tradicijske kulture, glazbene i likovne kulture. Preporuča se nastavu *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u cjelinu. Sadržaje predmeta treba tematski povezati. Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je sve dijelove programa povezati: sadržaje iz jezika, književnosti i sadržaje iz nacionalne kulture.

Program *Hrvatskoga jezika s elementima nacionalne kulture* usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje učeći taj predmet.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga odjela ili skupine učenika, imajući u vidu sastav i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji ili globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni ili operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju dalje izvođenje ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima u udžbeniku pristupiti selektivno. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja, poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobvezno čitanje u skladu s dobi i zanimanjima *(domaća lektira).*

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

HRVATSKI JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskoga govora.

Gramatika

U programu su navedeni novi sadržaji iz gramatike, ali podrazumijeva se da se gradivo povezuje sa sadržajima obrađenim u prvom i drugom razredu.

Osnovna znanja iz morfologije proširuju se u vezi s imenicama, pridjevima i glagolima. Kad su u pitanju posvojni pridjevi, gradivo iz gramatike treba povezivati s pravopisom. Kako bi se odredio rod i broj pridjeva, treba ponoviti rod i broj imenica i ukazati učenicima na slaganje pridjeva s imenicom u rodu i broju, bez uvođenja novih termina.

Vrste riječi uočavati najprije na izdvojenim primjerima, a zatim uvježbavati na rečenici.

Nastavu gramatike treba povezivati s nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz *udžbenika* mogu poslužiti za gramatičku anali-

zu i kao primjer uporabe vrsta riječi u rečenici i različitih vrsta rečenica po obliku i značenju.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici trebaju usvajati postupno, uz ponavljanje i vježbanje već naučenog i uz usvajanje novih sadržaja, i to putem različitih vježbanja kako na razini riječi tako i na razini rečenice.

Pisanje višečlanih geografskih naziva potrebno je povezati s nastavom pridrode i društva – zavičajnom geografijom.

Poželjno je napraviti korelaciju s nastavom matematike u vezi s pisanjem kratica za mjerne jedinice.

Jezično izražavanje

Područje Jezično izražavanje obuhvaća usmeno i pismeno izražavanje.

Usmeno izražavanje učenika treba razvijati u razgovoru u kojem se usmjeravaju na jasno, precizno i razgovjetno izgovaranje rečenica, poštujući intonaciju i pravilno naglašavanje u rečenicama. U vođenom razgovoru o književnom ili neumjetničkom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Učenici se ohrabruju na oblikovanje usmenih poruka u kojima će iznijeti informacije na primjerima iz svakodnevnog života. Učitelj treba stvarati prilike i poticati učenike da govore, iznose informacije, svoja mišljenja, osjećanja itd.

U trećem razredu trebalo bi poticati učenike na prepričavanje, pričanje i opisivanje, na sažet i opširan način kako usmeno tako i pismeno. Prepričavanje mora imati svoj cilj, treba biti planski i usmjereno. Prije prepričavanja sadržaje učenicima treba protumačiti/analizirati, predočiti i objasniti.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to je li u pitanju stvarnost ili fantazija. Najčešće se počinje pričanjem doživljaja, potom događaja. Potrebno je ukazati učenicima da zanimljivo pričanje treba biti dinamično, da mogu slobodnije iznositi osobne doživljaje, stavove, biti maštoviti i originalni te se emocionalno i slikovito izražavati.

Opisivanje – treba osposobljavati učenike da pozorno promatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, uspoređuju pa tek onda danu predmetnost misaono zaokružuju i jezično oblikuju. Učenici bi trebali lokalizirati ono što opisuju i iznijeti osobni stav/odnos prema danoj pojavnosti.

Izvješćem se na jasan, objektivan i sažet način govori o nekom događaju. Na tom uzrastu potrebno je samo ukazati učenicima na osnovne odlike tog oblika izražavanja: na točnost prenošenja podataka, na autentično predstavljanje činjenica, na jednostavnost, na odsustvo osobnog komentara, subjektivnog i imaginarnog doživljaja.

Tijekom nastave, učenicima bi trebalo ukazivati da je neophodno govoriti onako kako to zahtjeva komunikativna situacija i s njom uskladiti jezične mehanizme što se ostvaruje različitim programskim vježbama (pravopisne, jezične, leksičko-semantičke i govorne vježbe).

Pravopisne vježbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, a naučena provjere. Trebalo bi primjenjivati jednostavne pravopisne vježbe. Pri ovladavanju pravopisnim načelima, prikladne mogu biti sljedeće pravopisne vježbe: diktat, vježbe dopunjavanja i izbora pravilnog oblika riječi.

Jezična kultura učenika njeguje se i aktivnostima u igri, posebno jezičnim vježbama, na primjer, razgovor s književnim likom, zatim situacijske igre, odnosno stvarne situacije. Mogu se odabrati i proširivanje i dopunjavanje rečenica različitim vrstama riječi, promjena reda riječi u rečenici, promjena duljine rečenice i slično.

Primjenom leksičko-semantičkih vježbi kod učenika, stvara se navika za promišljanje i traženje odgovarajućih jezičnih izraza za ono što žele iskazati (ovisno o komunikacijskoj situaciji) i povećava se fond takvih izraza u njihovu rječniku. Govorne vježbe kod učenika potiču maštu i kreativnost zbog čega bi ih trebalo češće primjenjivati u nastavi jezične kulture. Na tom uzrastu prikladne mogu biti sljedeće govorne vježbe: recitiranje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatiziranog teksta i slično.

Obvezno je zahtijevati uporabu riječi hrvatskoga standardnoga jezika i poticati učenike da govore cjelovitim rečenicama. Učenici tako upoznaju nove riječi, situacije i bogate svoj rječnik. Učitelji trebaju paziti na pravilnu artikulaciju glasova, s učenicima komentirati odslušano, uočavati odstupanja i razlike od hrvatskoga standardnoga jezika te ukazivati na njih.

Književnost

Okosnicu programa književnosti čine predloženi tekstovi. Program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog dijela (30%) predloženih tekstova za obradu s tekstovima po vlastitu izboru. Izbor tekstova treba biti prilagođen dobi učenika. Tako osmišljen program omogućava primjenjiv i kreativan pristup književnim sadržajima. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika radi dostizanja ishoda učenja. Predloženi sadržaji iz književnosti služe razvijanju ljubavi i njegovanja materinskoga jezika te poticanju učenika na jezično izražavanje. Oni su okosnica usmene komunikacije koja se odvija na satu. Također služe bogaćenju rječnika i jezičnog izraza učenika te upoznavanju, razvijanju, čuvanju i poštivanju kulturnog identiteta te kulturne baštine.

Osim korelacije između tekstova i sadržaja iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta *Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture* prethodnih i narednih razreda radi poštovanja načela postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom prirode i društva, likovne kulture, glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitu izboru, u skladu sa zanimanjima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, svijeta oko nas, likovne kulture, glazbene kulture i vjerske nastave su sljedeći:

– tema Moja domovina: Mišo Kranjec, *Dom i domovina*, Dubravko Horvatić, *Gričći top*, Pajo Kanižaj, *Domovina*, Ratko Zvrko, *Mladi Zagreb*, Željka Horvat-Vukelja, *Galeb Mate*, ulomak iz knjige *Putovanje patuljka Zvončića*, himna *Lijepa naša* – slušanje i pjevanje, *Dan neovisnosti Republike Hrvatske*

– tema Blagdani i običaji: Zvonimir Balog, *Karneval*, Milan Taritaš, *Pisanice*, Darko Cindrić, *Što mi je donio sveti Nikola*, Nevenka Videk, *Od malena zrna do kruha crna*, Tin Kolumbić, *Badnji dan*, Mladen Kopjar, *Odbrojavanje*, Sanja Pilić, *Maškare, ah, maškare*, Marinko Marinović, *Cvitnica*, razlikovanje i korištenje hrvatskoga standardnoga jezika i zavičajnoga govora, slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih i uskrsnih pjesama, izradu božićnih i uskrsnih ukrasa, božićni i uskrsni običaji u zavičaju i u Hrvatskoj.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Radi dostizanja ishoda, prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na dalje aktivnosti. Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat takva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Formativno ocjenjivanje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: ostvarivanje praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosije učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika, nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim, treba se koristiti i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

2. МАКЕДОНСКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Назив на предметот **МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА**

Цел **Целта на** учењето на предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* е учениците да овладеат со основните карактеристики на македонскиот литературен јазика заради правилно усно и писмено изразување, негујувајќи ја свеста за важноста на улогата на јазикот и националната култура во зачувувањето на националниот идентитет; да се оспособат за интерпретација на одбрани книжевни и други уметнички дела од македонското и светското килтурно наследство заради негувањето на традицијата и културата на македонскиот народ и развивањето на интеркултуралноста.

Одделение **Трето**

Годишен фонд на часови **72** часа

ИСХОДИ По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**СОДРЖИНИ**
– чита со разбирање различни текстови; – разликува книжевни видови: лирска и епска песна, расказ, басна, бајка, роман и драмски текст; – ги одреди темата, редоследот на настаните, времето и местото на случувањето во прочитаниот текст; – ги именува главните и споредните ликови и да ги разликува нивните позитивни и негативни карактеристики; – ги воочи основните карактеристики на лирската песна (стих, строфа и рима); – ја разбира идејата во книжевното дело; – ги воочи основните карактеристики на народната бајка; – ја разликува народната од авторската бајка; – ги претстави главните карактеристики на јунаците; – ја воочи компарацијата во литературното дело и да ја разбере нејзината улога; – ја разликува дескрипцијата од нарацијата во литературното дело; – ги покаже примерите на дијалог во песната, расказот, и драмскиот текст; – го воочи хуморот во литературното дело; – идентификува облици на релјефот во Македонија; – прибере и претстави податоци за минатото на предците и крајот од кој дошле; – го лоцира на картата крајот од кој дошле неговите предци; – ја развива свеста за сопствените корени и идентитетот, културата, обичаите и традицијата; – ги лоцира на географската карта Огридското, Преспанското и Дојранското Езеро; – ја препознава важноста на државните празници; – ги користи временските одредници (година, деценија, век) при опишувањето на случки; – ја согледава важноста и улогата на истакнати личности во даден историски контекст; – користејќи дадена информација да препознава историјска личност и да ја сместува на лентата на времето; – ги образложи причините и последиците на настанокот на востанијата; – ги образложи причините и последиците на исламизацијата; – на историската (географската) карта да ги лоцира местата на кои се подигнати востанија; – реално да ги проценува своите знаења, своите можности и да разбира уште на што треба да работи да би ги унапредил своите знаења и умеења; – ги споредува историските појави во народните песни и изворите за одредена случка; – чита текст почитувајќи ја интонацијата на реченицата/стихот; – изразно рецитира песни и чита прозни текстови; – изведува драмски текстови; – ги применува основните правописни правила; – јасно и разбирливо да ги изговара расказната, прашалната и заповедната реченица, почитувајќи ги соодветната интонација и логичниот акцент, паузите, брзината и темпото; – употребува глаголи во сегашно, минато и идно време; – спои повеќе реченици во пократка и подолга целина; – писмено прераскажува прочитани текстови, содржини на она што го репродуцирал наставникот, другарот, родителот, некој роднина, што слушнал на радио емисија, телевизија, филм и др.; – зборува за доживеано, врз основа на зададени слики или зборови и др; – ги опишува карактеристичните обележја на лицата, предметите, животните, растенијата, појавите и др. – учествува во разговор почитувајќи ги вообичаените правила на комуникација и внимателно да го слуша соговорникот.	**КНИЖЕВНОСТ**	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Лирска поезија** Бистрица Миркуловска: *Татковино* Македонка Јанчевска: *Есен* Стојан Тарапуза: *Детскиот сон* Драган Јаневски: *Дожд* Блаже Конески: *Од возот* Ненад Џамбазов: *На мојата мајка* Видое Подгорец: *Пеперутка* **Проза** Избор на куси народни умотворини Михаил Ренцов: *Моето детство* Горјан Петревски: *Вредното девојче* Гроздана Олујиќ: *Љубовта на стакларот* Томе Богдановски: *Цвеќињата на Октомври* Јадранка Клисарова: *Новогодишен поклон* Доситеј Обрадовиќ: *Лавот и глувчето* (споредување на двата јазика – македонскиот и српскиот) Тихо Најдовски: *Весна црта* Македонска народна приказна: *Итриот селанец* Григор Прличев: *Килим* Ванчо Николески: *Првиот училишен ден* (извадок од детскиот роман „Гоце Делчев“); Лав Толстој: *Дедото и внукот* Стеван Раичковиќ: *Бајка за белиот коњ* Македонска народна бајка: *Страчката со страчињата* **Драмски текстови** Еди Мајоран: *Овошна караница* Александар Поповиќ: *Ледот се топи* **Популарни и информативни текстови** Избор од илустрирани енциклопедии и списанија за деца за важните личности за македонскиот јазик, књижевност и култура, важна личност од родниот крај и др. **ДОМАШНА ЛЕКТИРА** Глигор Поповски: *Бајка за детето Вилен* Браќа Грим: *Бајки* (по избору) Нецати Зекирија: *Орхан* Епски народни песни **Книжевни поими:** –лирска песна, – химна, – епска песна, – народна бајка, –авторска бајка, – роман, – компарација, – дескрипција, – дијалог, – нарација, – драмско дејство.

	ЈЕЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**	Врсте речи: именице (градивне, збирне); придеви (присвојни, градивни**);** род и број придева; заменице (личне заменице); глаголи; лице и број глагола. Подела речи на крају реда (граница на самогласник). Управни говор (први и други модел). Неуправни говор. Велико слово: писање имена народа, вишечланих географских назива (планина, река, језера, мора и сл.), празника, наслова књига и часописа; Писање присвојних придева изведених од властитих имена (суфикси: *-ов*, *-ев*, *-ин; -ски, -чки, -шки*). Речца *не* уз именице и придеве**.** Наводници (у управном говору, насловима дела, називима школа). Сугласник *ј* (између самогласника *и-о* и *о-и)*. Скраћенице (мерне јединице за масу, дужину, време и запремину течности). -Подела речи на слогове; – потврдне и одричне реченице; -проста и проширена реченица; -главни делови реченице: субјекат и предикат; -именице: род и број; -глаголи - разликување временских показатеља: садашње, прошло и будуће време.
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА	Географска карта на Република Македонија (облици на релјеф). Крајот на моите предци. Охридско, Преспанско и Дојранско Езеро. Народни песни: *Билјана платно белеше, Сокол пие, Калино моме* и др. Народни ора. Коледе, Бадник, Божиќ. Песни од детски фестивали. Македонија во времето на османската власт. Облици на отпор против османската власт. Ајдуци. Востанија.
	ЈАЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**	Поделба на зборовите на слогови. Именки – граматички категории. Придавки, Заменки. Глаголи – разликување на временските показатели: сегашно, минато и идно време. Потврдни и одречни реченици. Проста и проширена реченица. Главни делови на реченицата: подмет и прирок.
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	Претставување, опишување на случки и предмети во куќата и во училницата, лично претставување, претставување на друго лице). Зборување за случки и доживувања, вистински и измислени (усно и писмено). Опишување на луѓе, животни и природа. Различни комуникативни ситуации (комуникација со возрасни и со врсници; во училиште, во продавница, телефонски разговор, поздравувања, честитања и сл.). Зборови со исто или слично значење; зборови со спротивно значење; зборови кои означуваат нешто смалено и зголемено (со соодветни текстови од лектирата). Правописни вежби: вежби со дополнување и избор на правилен облика на зборови; диктат, автодиктат. Јазични вежби: проширување и дополнување на реченици со различни видови на зборови, промена на редот на зборовите во реченицата, промена на должината на реченицата. Лексичко-семантички вежби: зборови со спротивно значење, промена на граматичкото лице во текстот и друго. Стилски вежби: составување на раскази врз основа на слики, зададени зборови; скратување или проширување на познати раскази (текст), сменување на крајот на расказот. Говорни вежби: рецитирање, изразно читање, сценско прикажување драмско/ драматизиран текст и сл. **Медиумска култура:** Детски филм или претстава Претставување на релјефот, градови, природни убавини и културно-историски споменици...

Клучни поими на содржината: книжевност, елементи на национална култура, јазик, јазична култура.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* во трето одделение во основното училиште се состои од четири предметни области: Книжевност, Елементи на национална култура, Јазик и Јазична култура.

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* заснована е на исходите, односно на процесот на учење и ученичките постигања. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се појде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

I. ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Планирањето на наставата и учењето опфаќа креирање на годишните и оперативните планови, како и развивање на подготовките за час/ден/седмица. Планирањето треба да биде во координација со планот и програмата на наставата и учењето и да ги опфаќа сите програмски подрачја. *Годишниот план* се креира во форма на гантограм и го содржи бројот на часовите по областите распредени по месеци, а во согласност со школскиот календар, планираниот фонд на часови по областите и годишниот фонд на часови. Препорачената дистрибуција на часовите по предметните области е: Книжевност – 25 часа, Елементи на национална култура – 17 часа, Јазик – 18 часа и Јазична култура – 12 часа. Сите области се преплетуваат и ни една не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Меѓутоа, на секој час треба да им се посвети посебно внимание на културата на изразувањето на учениците и на културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Програмата овозможува корелација со предметите *Српски јазик, Ликовна култура, Музичка култура и Природа и општество.*

Оперативниот план содржи рубрика со операционализирани исходи, дефинирани со наставните единици, рубрика за планираната меѓупредметна поврзаност и рубрика за евалуација на квалитетот на испланираното, како и други елементи според проценката на наставникот. При креирањето на годишниот и оперативните планови неопходно е да се води сметка за школскиот календар и активностите кои го следат животот на училиштето. *Подготовката за час* подразбира дефинирање на целта на часот, дефинирање на исходите во однос на целта на часот, планирање на активностите на учениците и наставникот во однос на целта и дефинираните исходи, планираните начини за проверка на остварената на исходите, изборот на наставните стратегии, методите и постапките на учење и подучување.

II. ОСТВАРУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

КНИЖЕВНОСТ

Во наставата по книжевност најважно е кај учениците да се развива љубовта кон читањето, да се гради чувството за убаво и вредно, да се воспитуваа вкусот. Со читањето на книжевноуметнички текстови и со разговорот за нив на часот се гради критичкото мисљење. Со дидактичките постапки треба учениците да се оспособуваат да донесуваат суд за постапките и карактеристиките на ликовите, како и за различни настани во текстот. Учениците треба да се навикнуваат да опишат доживување на прочитани книжевни дела и да изнесат мислење за нив. Читањето бара време, истрајност и посветеност, а негувањето на овие карактеристики претставува основа за сите понатамошни учења. Особено е важно што книжевноста кај учениците интензивно развива емпатија, со тоа што од читателите бара да се стават на местото на друг и да разбираат најразлични карактеристики и постапки на ликовите. Настава књижевности јача национални и културни идентитет ученика, кроз упознавање своје књижевности и културе, као и књижевности и културе других народа.

Препорачаните содржини од областа *Книжевност* се совладуваат во текот на целата учебна година, од учебникот *Македонски јазик со елементи на национална култура* како основно наставно средство, така што наставникот ја планира нивната реализација во согласност со индивидуалните карактеристики на учениците и вкупните можности на колективот, раководејќи се со исходите на учењето.

При оспособувањето на учениците со помош на наставникот да ги разбираат текстовите од школската лектира, но и популарните, информативните текстови од списанијата за деца, енциклопедиите и слично, важно е да се настојува учениците да се оспособуваат за самостојно одредување на структурата на содржината (планот на текстот), главните и споредните ликови, нивните карактеристики и описите; исто така да ги воочат настаните, просторните и временските односи и битните поединости во описите на суштествата и природата. Бидејќи текстовите од школска лектира се користат за усовршување на читањето, пишувањето и воведувањето на учениците во основните поими за книжевноста, така учениците се поттакнуваат да ги воочат ликовите во книжевното дело, нивните карактеристики и постапки; нивните емоционални состојби (радосно, тажно, смешно) и да ги разликуваат поимите добро и зло.

Обврзителниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, дела на творци Македонци кои живеат и творат во Република Србија, но и на српската и светската литература. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагодеността на возраста на учениците. Корелацијата со *српски јазик* овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови и нивните одлики.

Учениците се оспособуваат да ги воочат непознатите и помалку познатите зборови во текстот и да го прашаат наставникот за нивно објаснување како би го разбрале што подобро значењето на текстот. Водени со прашањата учениците се оспособуваат ја откријат тематско-идејната основа на текстот (за што се говори во текстот/книгата) зависно од индивидуалните способности. Во текот на обработката на књижевните текстови учениците стекнуваат први литерарно-естетски искуства и формираат свои ставови за делото што го слушаат или читаат. Наставникот ги поттикнува учениците да ги искажуваат своите ставови.

При читањето на лирските песни учениците постапно учат да ја препознаваат и доживеат мелодичноста на песните и изразно да ги читаат и рецитираат (по избор).

При обработката на драмските текстови за деца учениците се мотивираат на многу творечки активности кои се случуваат по повод на делата (сценски настап, драмска игра, куклена игра, драмски дијалози, гледање на детски театарски претстави, снимање и коментирање на драматизирани изводоци). При тоа учениците ги усвојуваат и правилата на однесувањето во театар во рамките на воспитната дејност на училиштето. Со активно слушање, а потоа и со самостојно читање на поедноставни книжевни и други видови на текстови учениците се оспособуваат да ги доведуваат содржините во врска со илустрациите кои ги следат книжевниот, популарниот и информативниот текст.

Со содржините на програмата се сугерира систематско и постапно усвојување на книжевните поими, а на наставниците им се препорачува континуирано да воведуваат нови зборови во речничкиот фонд на ученикот, како тој би се обогатил. Усвојувањето на книжевните поими не подразбира учење на нивните дефиниции, туку нивно именување и описно образложување на поимот, воочување на неговата улога во книжевноуметничкиот текст.

Текстовите од домашната лектира придонесуваат да се стекнуваат читачки навики. Со намера учениците да се навикнуваат на читање на лектира од обврзителниот дел и по слободен избор, се воспоставува соработка со училишниот библиотекар, а неколку часа во текот на годината можат да се реализираат во училишната библиотека.

Вештината на читање и разбирање на прочитаното се стекнува во рамките на *Јазичната култура* и при обработката на книжевноуметничките текстови. Учениците се поттикнуваат да читаат текстови во сликовници (на пример, басни, бајки и раскази).

ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА И ТРАДИЦИЈА

Запознавање на учениците со основите на културата и традицијата на македонскиот народ се врши континуирано – со основните обележја: знаме, химна; детски песни, народни умотворби, авторски уметнички дела. Учениците треба да се запознаваат со историјата на македонскиот народ, рељефните карактеристики на Република Македонија, со природните убавини, градовите и знаменитоситите користејќи го учебникот, слики и документарни филмови. Континуирано треба да се негува емотивниот однос кон традицијата, културата, обичаите и навиките на македонската малцинска заедница во Србија (фолклор, народни умотворби, литература, музика, традиционални игри, обичаи, обележување

на празници, следење и учествување на манифестации…) и да се поттикнуваат врските со другите етнички заедници и култури. Македонскиот идентитет и самопочитувањето треба да се негуваат на конкретни примери, давајќи им важност на малцинските и човековите права, мултикултуралноста и толеранцијата.

Оваа подрачје се преплетува и со подрачјето литература, со читање на книжевни дела учениците сознаваат за животот на македонскиот народ во минатото и за нивните обичаи. Оваа подрачје има корелација со предметите *Природа и општество*, *Ликовна култура* (каде што е можно со цртање и боење да се усвојат знаења низ игровни активности), *Музичка култура, Граѓанско воспитување и Верска настава*.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика, во корелација со *Ликовна култура.*

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. Се препорачува на учениците да им се презентираат песни од детските фестивали „Златно славејче“, „Поточиња“, „Супер ѕвезда“...

ЈАЗИК

Во наставата од областа *јазик* учениците се оспособуваат правилно усно и писмено да комуницираат на македонски литературен јазик. Програмата е насочена на развивање на исходите и ученичките компетенции за примена на граматичките правила во пишаната и говорната комуникација.

Граматика

Во програмата се наведени само нови содржини од граматиката, но се подразбира дека градивото се поврзува со содржините обработени во прво и второ одделение.

Основните знаења од морфологијата се прошируваат во врска со именките, придавките и глаголите, а се воведува и нов вид на зборови: заменките. Видовите ба зборови се воочуваат најнапред на изолирани примери (во основниот облик), а потоа се вежбаат и во рамките на реченицата.

Наставата по граматика треба да се поврзува со наставата по книжевност така што книжевните текстови од учебникот можат да послужат за граматичка анализа и како пример за употреба на видовите на зборовите во реченицата и различни видови на реченици според обликот и значењето. Треба да се води сметка за тоа примерите да бидат едноставни за анализа. Наставникот може и да го прилагоди текстот, така примерите да бадат типични.

Синтаксичките знаења се надоврзуваат на веќе наученото и се прошируваат со разликувањето на речениците по облик и значење.

Правопис

Правописните правила учениците ги усвојуваат постепено, со повторување и вежбање на веќе наученото и со усвојување со нови содржини, и тоа по пат на различни вежбања како на ниво на зборови така и на ниво на реченици.

Пишувањето на повекечлените географски називи потребно е да се поврзе со наставата по *Придрода и општество*.

Пожелно е да се направи корелација со наставата по *Математика* во врска со пишувањето на кратенките за мерни единици.

Правописните вежби им овозможуваат на учениците посебно да обратат внимание на правописните барања и на нивната улога во текстот. Правописните вежби претставуваат најдобар начин правописните правила да се научат, проверат, како и воочените недостатоци да се отстранат. Во оваа возраст би требало да се применуваат прости правописни вежби кои се погодни да се совлада само едно правописно правило од една правописна област. Потребно е да се подготват правописните вежби и при тоа да се почитува принципот на постапност, систематичност, единството на теоријата и праксата. При совладувањето на правописните начела можат да бидат погодни следните правописни вежби: *препишување*, *диктат* и *самостојно пишување*.

ЈАЗИЧНА КУЛТУРА (УСНО И ПИСМЕНО ИЗРАЗУВАЊЕ)

Развивањето и унапредувањето на јазичната култура кај учениците претставува една од најзначајните задачи на наставата по македонски јазик. Нејзина крајна цел е учениците да бидат оспособени квалитетно и целисходно усно и писмено да комуницираат.

Основни облици на усно и писмено изразување се прераскажување, раскажување и опишување.

Усното изразување кај учениците треба да се развива со разговор во кој наставникот ги насочува јасно, прецизно и разбирливо да ги изговараат реченицте, почитувајќи ги интонацијата и правилното акцентирање во реченицте. Во водениот разговор за литературниот или неуметничкиот текст или за одредена тема, учениците одговараат на прашања, поставуваат прашања, изнесуваат свои мислења и ставови. Учениците се охрабруваат да обликуваат усна порака во која ќе изнесат информации на примери од секојдневниот живот. Наставникот треба да создава можности и да ги поттикнува учениците да говорат, изнесуваат информации, свои мислења, чувства итн.

Во трето одделение учениците би требало да се поттикнуваат да прераскажуваат, раскажуваат и опишуваат на скратен и на опширан начин како усно, тако и писмено.

Прераскажувањето мора да има цел и да биде плански и насочено. Потребно е да се насочат учениците како да изберат аргументи, како да го издвојат главното од споредното и помалку битното битног и како да го следат хронолошкиот тек на содржината. Би требало да се води сметка за тоа да се прераскажуваат само оние содржини што ги идполнуваат програмските барања и што им се на учениците претходно протолкувани/анализирани, предочени, објаснети.

Раскажувањето претставува творечко изразување без оглед на тоа дали е во прашање вистина или фантазија, дали станува збор за репродукција на некое доживување, настан и замислена содржина (од светот на детската мечта). Најчесто се започнува со кажување на доживувања, па потоа со настани. Потребно е да им се укаже на учениците дека интересното кажување треба да биде динамично, и дека можат послободно да ги изнесуваат личните доживувања, ставовите, да ја будат мечтата и да бидат оригинални, емоционално и живописно да се изразуваат.

Опишување – на овој вид на јазично изразување потребно е да му се пристапи посебно одговорно и да се почитуваат принципите на наставната условност и постапност при поставувањето на барањата: учениците да се оспособуваат внимателно да набљудуваат, воочуваат, откриваат, забележуваат, споредуваат, па после тоа дадената предметност мисловно да ја заокружат и јазички да ја вообличат. Опишувањето треба да се поврзе со обработката на книжевните дела, како би ја усвојувале спонтано техниката на опишување како вештина, потребно е постојано да се насочува вниманието на учениците на оние места во такви видови на текстови кои изобилуваат со описни елементи (опишување на природа, годишни времиња, ентериер, предмети, растенија и животни, книжевни ликови...). Целите и задачите на овој вид на вежбања би требало постепено да се усложнува – од еднолиниски дескрипции на видливото до промисленото, аналитичко изразување на доживувањето на стварноста во која ќе бидат истакнати самостојноста и индивидуалноста на учениците.

Со известувањето на јасен, објективен и кус начин се говори за некој настан. На оваа возраст потребно е само да им се укаже на учениците на основните карактеристики на овој облик на изразување: на точноста на пренесувањето на податоците, на автентичното презентирање на аргументите, на едноставноста, на отсуството на личен коментар, субјективно доживување и имагинарно. Не е потребно да им се зададе на учениците да напишат извештај, туку би требало да се поттикнуваат кратко усно да известата за себе (на

пример за завршена задача дома) во вид на одговор на прашања што ќе ги поставува наставникот. На овој начин учениците ќе вежбаат да бидат економични и прецизни при изразувањето.

Варирањето на јазичниот израз се однесува на специфичниот избор и комбинацијата на јазичните средства. Со помош на книжевни и некнижевни текстови на учениците би требало да им се укаже на различните могужности на употреба на зборовите, синтагмите и реченицте во формалните/неформалните јазични ситуации, како и на промената на нивното значење во зависност од контекстот. Во текот на практичната настава на јазичната култура на учениците би требало да им се укаже дека е неопходно да зборуваат онака како тоа го бара комуникативната ситуација и со неа да ги усогласат јазичните механизми.

Во текот на наставата по јазична култура би требало учениците да се оспособат правилно да пополнуваат различни едноставни образоци; на пример, образец за зачленување во библиотека или во спортски клуб, пишување на покани за роденден и слично.

На оваа возраст се реализираат различни програмски вежби (правописни, јазични, лексичко-семантички и говорни вежби).

Јазичната култура кај учениците се негува и низ игровни активности, посебно со јазични игри. Видовите на игрите потребно е да се изберат според интересирањата на учениците или во контекстот на наставната содржина. Тоа можат да бидат разговорни игри, на пример, разговор со книжевен лик, потоа ситуациски игри, односно вистински ситуации. Можат да се изберат и проширување и дополнување на реченици со различни видови на зборови, промена на редоследот на зборовите во реченицата, промена на должината на реченицата и слично.

Лексичко-семантичките вежби служат да се богати речникот на учениците и да им се укаже на различните можности при изборот на зборови и изрази и да се упатат на нивна поцелисходна употреба. Видот на овие вежби, исто така, треба да се усогласи со интересирањата на учениците и наставните содржини. Смислата за прецизно изразување и разбирање на значењата на зборовите и изразите се развива со различни вежби, на пример *опишување на растенија и предмети*, а за учениците на оваа возраст предизвикувачки можат да бидат и вежби со *дополнување на реченици* (на пример, да се дадат реченици во кои недостасува глагол).

Говорните вежби кај учениците ја поттикнуваат мечтата и креативноста поради тоа би требало почесто да се применуваат во наставата по јазична култура. Говорните вежби се во функција на изградување на добар јазички вкус, елоквентност и флуентност во изразувањето. На оваа возраст најпогодни можат да бидат следените говорни вежби: рецитирање, изразно читање, сценско прикажување на драмски/драматизиран текст и слично.

Ни една школска писмена задача не се изработува во трето одделение.

III. НАЧИН НА РЕАЛИЗАЦИЈА НА ПРОГРАМАТА

Мора секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: учениците да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во јазичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопствениот идентитет. Наставата мора да биде насочена кон ученикот, треба да доминираат разни облици на дијалог во интеракции: наставник – ученик, ученик – наставник и ученик – ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците, како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во понатамошното школување. Наставникот мора функционално да применува разновидни методи: набљудување, забележување, метод со илустрации, текст метод, дијалошки, монолошки, компаративни, аналитичко-синтетички метод...

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по *Српски јазик, Ликовна култура, Музичка култура, Природа и општество, Верска настава* и *Граѓанско воспитување*.

IV. СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно и се реализира согласно со *Правилникот за оценување на учениците во основното образование и воспитување*. Процесот на следење и вреднување на еден ученик треба да се започне со иницијална проценка на нивото на кој се наоѓа ученикот. Иницијалната проценка, следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот се во функција на постигнувањето на исходите. Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации, а учениците треба да се оспособуваат и охрабруваат да го проценуваат сопствениот напредок во остварувањето на исходите на предметот, како и напредокот на другите ученици. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување. Наставникот во текот на процесот на настава и учење континуирано и на примерен начин му укажува на ученикот на квалитетот на неговите постигања така што повратната информација треба да биде прилагодена, доволно јасна и информативна како би имала улога на поттикнувачка повратна информација.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот, што подразбира:

– собирање на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, детски изработки, творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

– однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

– инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да го следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Важно е наставник континуирано да следи и да вреднува диференцирано, освен постигањата на учениците, и процесот настава и учење, како и себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

3. НЕМАЧКИ ЈЕЗИК СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Fach **Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten**

Ziele Ziele des Faches *Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten* sind das systematische Beherrschen von Regeln der deutschen Bildungssprache in ihrer müdlichen Ausdrucksweise, die Entwicklung des Bewußtseins über die Rolle der Sprache im Aufbau der nationalen Identität, das Verstehen von ausgewählten literarischen und anderen Kunstwerken der Deutschen, die in den deutschsprachigen Ländern leben,wie auch der Donauschwaben wegen Achtung der Tradition, der Kultur und der Entwicklung von Interkulturalität als der Lebensweise der modernen Gesellschaft.

Klasse **Dritte**

Jahresstundenzahl **72 Stunden**

LERNERGEBNISSE Nach dem bearbeiteten Themenfeld/Thema wird der Schüler fähig sein:	**THEMENFELD/THEMA**	**INHALTE**
	1. Deutsche Sprache und Literatur	
– seine Bedürfnisse, Gefühle und Gedanken seinen Sprachkenntnissen gemäß auszudrucken und sich dabei an die Verhaltensregeln zu halten; – einige Unterschiede zwischen der deutschen Bildungssprache und dem Donauschwäbischen zu erkennen; – den ausgesprochenen Laut und den geschriebenen Buchstaben zu unterscheiden; – den Unterschied zwischen phonetischem und othographischem Bild des Wortes zu erkennen; – die Buchstaben *sch* und *tsch* richtig zu schreiben; – die Wörter, die mit *sp* und *st* beginnen, zu schreiben und auszusprechen; – die Wörter, die Diphthonge *eu* und *äu* enthalten, zu schreiben und auszusprechen; – den Großbuchstaben richtig zu verwenden; – ausgesprochene Wörter und Sätze zu unterscheiden; – mit Verständnis zu lesen; – Das richtige Wort zu finden und sich der neuen Lexik in der Alltagssprache zu bedienen; – den Fragen des Sprechers zuzuhören und auf sie mit vollem Satz zu antworten; – thematisch die Wörter und Sätze in einen logischen Text zu verbinden; – die Gegenstände aus der nahen Umgebung mündlich zu beschreiben; – Texte nachzuerzählen; – Bildgeschichten und Erlebnisse zu erzählen. – einen Unterschied zwischen dem Gedicht, Märchen und dramatischen Text zu machen; – die Hauptfiguren zu erkennen und ihre positiven und negativen Eigenschaften zu unterscheiden; – kürzere Texte auswendig zu lernen; – an der szenischen Darstellung eines Textes teil zu nehmen; – der Botschaft zuzuhören, sie zu verstehen und zu paraphrasieren;	**Sprache und sprachliche Äußerung**	Wortschatzerweiterung, lexikalische und syntaktische Übungen. Das Erlernen von neuen Wörtern und ihrer Bedeutung. Satzbau in der mündlichen Kommunikation. Begrüßung, Kennenlernen. Freies und gelenktes Sprechen. Erzählen, Nacherzählen, Beschreibung. Rezitieren. Drama, dramatische Texte, szenische Darstellung. Szenische Darstellung eines Textes (Drama,Puppenspiel); Kindervolksgedichte und Spiele. Sprach, und –Situationsspiele. Reale und Simulationssituationen. Audiovisuelle Texte. Kurzkinderfilm. Hörverstehensspiele. Abzählreime.
	Literatur – der deutschsprachigen Ländern (BR Deutschland, Österreich, Schweiz) – der Donauschwaben	**Gedichte** Siegfried Buck: *Moli in der Schule* Michael Ende: *Die Rüpelschule* Ursula Wölfel*: Oktober* Monika Minder*:Wer bin ich?* Jutta Richter: *Die mutige Maus* Monika Minder: *Im Frühling* Heinrich Seidel:*April* Elke Bräunling: *Ein gelber Sonnen- Sommertraum* Zählreime nach Wahl. Dusan Radovic: *Песма о плавом зецу*, (*Das Gedicht vom blauen Hasen), Übersetzung Masa Dabic* Dusan Radovic: *Здравица, (Trinkspruch)*-Übersetzung Masa Dabic **Prosa** Werner Ferber: *Der erste Tag in der Schule* Katja Reider: *Der neue Lehrer* Elke Bräuling: *Großvater sucht die Farben des Herbstes* Krista König: *Schulweggeschichten* Irene Hoppe*: Glücksboten für das neue Jahr* Cornelia Scholtes u.a.: *Faschingsrätsel* Christine Nöstlinger*:Mini muß Schi fahren – Teil 2* Barbara Rose: *Pino traut sich* Ursula von Kuester: *Lustiges Landleben* Gebrüder Grimm: *Краљ жаба Der Froschkönig* **Drama** Gebrüder Grimm:*Schneewitchen und die sieben Zwerge)* Die Sendung mit dem Elefanten- Folge 308 *: Strassenverkehr* Kurzspiel - *Kasperl feiert Fasching* Texte zum Lesen und Schreiben: Sandra Duscher: *Rechtschreib-Stars 1*. Oldenburg, München, 2016 Günther Gramsamer, Franz Hölzner: *Sicher zum Grundwortschatz,* Klett, leipzig, 2006
	2. Ethnokulturelle Komponenten	
– ethnokulturelle Komponenten und Werte zu erkennen; – die Merkmale der Kindertracht von Donauschwaben zu nennen; – Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen den Kindertrachten der Donauschwaben und der Serben festzustellen; – die Feier der sogenannten Fünften Jahreszeiten vor dem 40 tägigen Fasten (*Fasching)* zu erkennen – die Unterschiede zwischen den Darstellungen der gleichen Jahreszeiten bei Serben und bei den Donauschwaben festzustellen; – einige Ähnlichkeiten und Unterschiede in der Darstellung der religiösen Feiertagen bei Serben und bei den Donauschwaben; – einige Glückssymbole bei den Donauschwaben zu nennen; – einige Glückssymbole bei Serben zu nennen; – einige Gerichte der donauschwäbischen Küche zu nennen; – einen donauschwäbischen Volkstanz zu spielen; – einen Teil oder die ganze Handlung eines Kinderspiels oder	**Geschichte, Ethnokultur** – Feste – Volkstrachten – Deutsche Küche – Volkstanz – Theater, Film	Feste: *St. Martin, St. Nikolaus*, *Weihnachten, Ostern* in deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben. *St. Nikolaus, Weihnachten* und *Ostern* bei den Serben. Volkstanz: *Kuhtrab*- Tanz der Donauschwaben in der Batschka . Kindertracht der Donauschwaben. Kindertracht der Serben. Volksspeise der Donauschwaben und der Deutschen: *Weißwurst, Schwarzwaldtorte.* Gerichte die man in serbischen Familien kocht und deren Namen deutscher Abstammung sind: *Suppe und Rindfleisch, Grünzeug, Milchbrot, Schneenockerln, Gugelhupf, Apfelstrudel.* Gerichte, die während des Karnevals vorbereitet werden. Puppentheaterspiel. Kindertheaterspiel, Kinderfilm nach eigener Auswahl. Kulturveranstaltungen und Besuch bei dem Verein der Donauschwaben. Texte nach eigener Auswahl aus der Schülerzeitschrift *Mini Spatzenpost.*

Kinderfilms zu erzählen; – einige gemeinsamen Gerichte der donauschwäbischen und der serbischen Küche zu nennen. – Volkslieder und Kinderlieder, die zum Thema Feste, Jahreszeiten und das Alltagsleben haben zu singen – Hörtexte zu illustrieren; – mit verschiedenen Techniken seine Kreativität auszubauen.	**Musik** – Singen – Zuhören	**Zuhören und Singen** 1. Wilhelm Topsch: *Alle Kinder gehen in die Schule* *2. Martina Schwarz:Das ist unser Klassenzimmer* *3. Günter Kretschmann:Was bringt uns der Herbst?* *4. Kinderlied: Der Verkehr hat drei Gesichter* *5. Stephen Janetzko: Hix-Hex-Hexe* *6. Stephen Janetzko:Wir wünschen ein gutes neues Jahr* 7. Volkslied: *Schneeflöckchen, Weißfröckchen* 8. Volkslied: *Häschen in der Grube* 9. Volkslied: *Kuckuck, Kuckuck ruft aus dem Wald* *10. Rolf Zuckowski: Besuch auf dem Bauernhof*
	Kunst	Weihnachtsschmuck. Basteln und Bemalen von Laternen für *Sankt Martin*. Basteln von Glückwunschkarten zu Weihnachten und Neujahr. Schreiben von Grußkarten zu Weihnachten und Neujahr. Basteln von Masken und Kostümen zum Karneval. Ausarbeiten einer thematischen Posterpräsentation (*Klassenzimmer, Winterzauber,Bauernhof)* Bemalen von Mandalas. Gegenstände und Figuren in Malbüchern ausmalen. Arbeit mit Textilien: Die Ausarbeitung vom Modell der Donauschwaben - Volkstracht. Geschriebene Texte- Märchen illustrieren.

Schlüsselwörter: Sprache, Sprachäußerung, **Literatur**, **Tradition, Kultur**

DIDAKTISCHE UND METHODISCHE UMSETZUNG DES CURRICULUMS

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* besteht aus zwei Fachbereichen: *Deutsche Sprache und Literatur* und *Ethnokultur.* Die Unterrichtsstunden sollten nicht aufgrund der Fachbereichen aufgeteilt werden, aber in jeder Stunde soll der deutschen Kultur und der Kultur der Donauschwaben in Serbien, mit einem Schwerpunkt auf Volkstradition und Bräuche, Aufmerksamkeit geschenkt weden. Beide Bereiche verflechten sich, und keines kann isoliert ohne Zusammenwirken mit anderen Bereichen gelehrt werden. Wir empfehlen jedoch eine grobe Aufteilung: *Deutsche Sprache* - 30 Stunden und *Ethnokultur* - 42 Stunden.

Die deutsche Sprache wird durch die Inhalte Kinderliteratur, Naturkunde, traditionelle Kultur, Musik und Kunst gelehrt. Alle diese Inhalte sollte man gegenseitig verbinden und gleichzeitig einem bestimmten Thema (Jahreszeiten, Traditionen, Gastronomie der Donauschwaben ...) den Vorrang geben. Um die vorgeschlagene Inhalte in eine Einheit verknüpfen zu können, wird eine Doppelstunde (90 Minuten) empfohlen.

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten* baut auf den Lernergebnissen, dem Lernprozess und dem Lernerfolg auf. Die Lernergebnisse schließen die Beschreibung von integriertem Wissen, Fähigkeiten, Einstellungen und Werten, die der Schüler entwickelt, ein.

I. UNTERRICHTSPLANUNG

Das auf Lernergebnisse eingestellte Curriculum gibt den Lehrern mehr Freiheit, mehrere Möglichkeiten bei der Gestaltung des Unterrichts. Die Rolle des Lehrers ist dieses Curriculm an die bestimmte Zielgruppe (Klasse) anzupassen und dabei die Sprachkentnisse, die Zusammensetzung der Klasse und die Merkmale der Schüler, Lehrwerke und Lehrmaterialien, die technische Ausstattung der Schule, die Ressourcen, Möglichkeiten und Bedürfnisse der lokalen Gemeinschaft, in der sich die Schule befindet, zu beachten. Von den gegebenen Lernergebnissen und Inhalten ausgehend, erstellt die Lehrkraft zunächst ihren Jahresplan, aus dem sie später ihre operative Pläne entwickelt.

Bei der Unterrichtsplanung sollte man darauf achten, dass das Lehrwerk nicht den Inhalt des Faches bestimmt, das es ein Lehrmittel ist. Deswegen ist es sehr wichtig die im Lehrwerk gegebenen Inhalte selektiv einzusetzen. Neben dem Lehrwerk, als einer der Wissensquellen, soll die Lehrkraft den Schülern ermöglichen, auch andere Lernquellen zu nutzen wie Film, Musik, Besuch in einer Bibliothek. Es wird empfohlen, den Schülern keine Hausaufgaben aufzugeben, aber man könnte ihnen einige literarische Werke zum fakultativen Lesen empfehlen. Bei der Planung des Lehr- und Lernprozesses sollten das Wissen, die Erfahrung, die intellektuellen Fähigkeiten und die Interessen der Schüler berücksichtigt werden.

II. DURCHFÜHRUNG DES CURRICULUMS

DEUTSCHE SPRACHE UND LITERATUR

Die vorgeschlagenen Inhalte im Bereich der *Literatur* werden durch das ganze Jahr über mit Hilfe von Lehrbüchern, Arbeitsblättern als Grundmaterial für die Arbeit und mit Hilfe von Audio- und Videoaufnahmen bearbeitet, so dass der Lehrer entsprechend den individuellen Eigenschaften der Schülern und den Lernergebnissen entsprechend seinen Lehrplan vorbereitet.

Pflichtlektüre sind hauptsächlich Werke, die zu dem nationalen Korpus gehören, die mit Werken der zeitgenössischen Kinderliteratur angereichert werden. Die Auswahl der Werken basiert hauptsächlich auf dem Prinzip der Altersangemessenheit, so dass am häufigsten Kindergedichte und Kindergeschichten vorkommen.

DEUTSCHE SPRACHE

Im Sprachunterricht wird die mündliche Kommunikation in der deutschen Bildungssprache entwickelt .

Bei den Schülern sollte man die Verwendung von Wörtern und ihre richtige Aussprache in der deutschen Bildungssprache fördern.

Das Zuhören ist eine wichtige Tätigkeit in der Kommunikation. Im Unterricht sollte das sorgfältige Zuhören, das Verstehen des mündlichen Textes und die richtige Reaktion geübt werden. Dies wird durch Hörübungen erreicht. Im Unterrichtskontext hören die Schüler zu, was andere sagen, und das bestätigen sie durch Wiederholung oder durch Paraphrasieren des Audiotextes. Aufmerksames Zuhören wird in simulierten Situationen (Sprach- und Situationsspielen) praktiziert. Spiele für die Entwicklung des aufmerksamen Zuhörens werden im Rahmen des Unterrichts mit einer bestimmten Aufgabe ausgeführt *(Erkenne, wer spricht; Hör, wie ich spreche - leise, langsam, schnell ..)* Die Lehrkraft sollte auch auf die richtige Aussprache der Laute achten und die Aussprache der Bildungssprache und der Sprache der Donauschwaben mit den Schülern besprichen.

Die richtige Aussprache kann man einüben auch durch:

Erzählen d.h. Nacherzählen des gehörten Textes

Beschreibung der unmittelbaren Umgebung, Tiere, Früchte, Kleidungsstücke

Reproduktion - Bildbeschreibung oder Bildgeschichten

Simulation realen Situationen –Dialoge (auf dem Weg zur Schule, auf dem Bauernhof), Gespräch mit der ungehorsamen Puppe oder mit einer

literarischen Gestalt

Wortspiele - Buchstabenspiele, Rebusse

Lesen und Schreiben

Den Unterricht von Lesen und Schreiben sollte auf mehreren Ebenen durch das Prinzip der Individualisierung verwirklichen. Inhalte, Methoden und Techniken sollten an die Kapazitäten und Bedürfnisse der Lernenden durch das Verwenden vom differenzierten Unterricht angepasst werden.

Während dieser Zeit sollen die Schüler einüben alle entsprechenden Texte zu lesen, die Laute richtig auszusprechen, Wörter richtig zu betonen und die richtigen Wörter in Sätzen zu unterstreichen. Es ist notwendig, die individuellen Fähigkeiten des Schülers in Rücksicht zu nehmen. Jedes Kind liest in seinem eigenen Tempo und nach seinen Fähigkeiten. Es ist wünschenswert, häufig das Niveau der Lesetechnik und des Leseverstehens zu prüfen. Im Prozess der Leseübung können Spiele mit Lauten und Wörtern, Sprachspiele (Rebusse, Ergänzungsübungen, Kreuzworträtsel) verwendet werden. Auf diese Weise lernen die Schüler neue Inhalte, neue Situationen, sind motivierter und die Atmosphäre ist angenehm und entspannt. Es ist wichtig, die erworbene Kenntnisse in den serbischen Sprachstunden bei dem Bearbeiten des lateinischen Alphabets zu verwenden.

Schreiben sollte geübt werden:

– durch Abschreiben, durch Ergänzung des Satzes mit Hilfe von Bildern, durch Sätzebilden aufgrund einer Reihe von Bildern, durch Diktatschreiben, durch Schreiben unabhängiger Sätze und kürzerer Texte.

Neben dem Erlernen der Form und der Richtung des Buchstabenschreibens sollte auch auf die räumliche Orientierung in den Heften geachtet werden. Das Schreiben von Buchstaben beschränkt sich auf eine oder zwei Zeilen in einem Heft.

Während dieser Zeit sollte der Schüler die Grundtechniken des Lesens und Schreibens erlernen. Die Verbesserung der Lesetechniken sollte durch die Texte eingeübt werden, die für das entsprechende Alter kurz, dynamisch, interessant sind. Besondere Achtung sollte auf die gelesene Wörter, Sätze und Texte gelegt werden.

DEUTSCHE LITERATUR

Das Curriculum sieht die Bearbeitung von kurzen literarischen Texten vor. Das Curriculum ermöglicht der Lehrkraft ihrer Wahl nach ein Werk mit einem Anderen zu ersetzen oder auszutauschen (30%). Auf diese Weise wird ein flexibler und kreativer Umgang mit literarischem Inhalt angeboten. Die Lehrkraft plant die Umsetzung des Curriculums im Einklang mit den individuellen Eigenschaften der Schüler um die Lernergebnisse zu erreichen. Bei der Bearbeitung eines literarischen Textes ist seine Präsentation wichtig. Die Lehrkraft kann selbst oder mit Hilfe von authentischen Audio- und Videoaufzeichnungen den Text präsentieren.

Weiterhin kann man zur Darstellung des Inhalts Folgendes verwenden:

Pantomime (als eine Art Drama Techniken), sowie auch das komplette physikalische Antwort-Verfahren, es sehr beliebt und effektiv, nicht nur für diese Altersgruppe, sondern auch später. Sie ist besonders für Schüler mit kinästhetischem Lernstil geeignet (das Übersetzen des ausgesprochenen Wortes in Bewegung und umgekehrt). Pantomime eignet sich für die Einführung und Einübung von allen Wortarten.

Dialogmodellen (als Grundlage für „Nachahmen“) sind sehr effektiv für die Sprachentwicklung. Wenn die spontane Kommunikation unter den Schülern fehlt, kann die Lehkraft Puppen verwenden - einfache Puppen oder Puppen aus Plüsch, aus Socken oder Papier - und so macht sie ein entsprechendes Dialogmodell. Die Lehrkraft kann sich mit der Puppe, die Fragen stellt, an die Schüler wenden. Die Schüler werden schnell und einfach Antworten geben können, aber auch Fragen stellen. Natürlich ist es notwendig, eine geeignete Umgebung zu schaffen, wo die schüchterne Schüler zum Sprechen ermutigt werden können.

Neben der Korrelation zwischen den Texten ist es notwendig, dass der Lehrer eine vertikale Korrelation zustande bringt. Der Lehrer sollte mit dem Inhalt des Faches *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* vertraut sein, um das Prinzip der Stufenmäßigkeit zu respektieren.

Die horizontale Korrelation bringt der Lehrer zustande, in Verbindung vor allem mit den Fächern Naturkunde, Kunst, Musik, Religion, als auch mit den Inhalten der Ethnokultur d.h. mit der Kultur der Donauschwaben.

Mögliche Beispiele der Inhaltsverbindung aus dem Bereich Naturkunde, Ethnokultur, Kunst, Musik:

Thema: Volkstradition

– Beispiel 1: Prosa: Ursula Wolfl*:Oktober* (Naturkunde), Prosa: Elke Bräuling: Elke Bräuling: *Großvater sucht die Farben des Herbstes* (Naturkunde, Ethnokultur), Lied: Günter Kretschmann: *Was bringt uns der Herbst?* (Musik); Poster-Präsentation zum Thema *Herbst*, Apfelteekochen (Kunst, Ethnokultur)

– Beispiel 2: Prosa: Irene Hope: *Glücksboten für das neue Jahr* (Naturkunde, Ethnokultur), Stephen Janetzko*:Wir wünschen ein gutes neues Jahr* (Musik) Basteln von Glückssymbolen aus verschiedenen Materialien: Papier, Textilien, Holz....(Kunst), Poster-Präsentation: *Glückssymbole bei den Donauschwaben und bei den Serben*

SOZIOKULTURELLE KOMPETENZ UND DIE ETHNOKULTURELLEN KOMPONENTEN

In dem Unterricht des faches Deutsch mit ethnokulturellen Komponenten gilt eine besondere Aufmerksamkeit der soziokulturellen Kompetenz, als einem Teil des Weltwissens über die Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den kulturellen und kommunikativen Modellen der Bevölkerungsmehrheit und der Minderheit. Die Schüler sollten allmählich die Kultur der Donauschwaben kennenlernen.

Einen besonderen Aspekt der soziokulturellen Kompetenz ist die interkulturelle Kompetenz, die die Bewusstmachung des Anderen, das Kennen und Verstehen der Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den Welten, der Sprachgemeinschaften innerhalb sich der Schüler bewegt, einschließt. Die interkulturelle Kompetenz beinhaltet auch die Toleranzentwicklung und die positive Einstellung gegenüber den individuellen und kollektiven merkmalen der Sprecher von anderen Sprachen, den Angehörigen der anderen Kulturen, die sich in einem größeren oder geringeren Maß von der eigenen unterscheiden. Also mit allmähligem Einführen von soziokulturellen Inhalten auf dem niedrigsten Sprachniveau (Kennenlernen, Singen von ensprechenden Liedern u.ä.) wird der Entwicklung einer interkulturellen Persönlichkeit beigetragen, durch das Bewusstmachen von Werten verschiedener Kulturen und Entwicklung der Fähigkeit, die erworbenen interkulturellen Erfahrungen in das eigene kulturelle Verhaltens, -und Glaubensmodell zu integrieren.

III BEGLEITEN UND BEURTEILEN DES LERNPROZESSES UND DES UNTERRICHTS

Das Begleiten und die Beurteilung von Schülerleistungen ist in der Funktion der Ereichung von Lernergebnissen und beginnt mit der Beurteilung des Eingangsniveaus im Verhältnis zu dem was im Lernprozess beurteilt wird. Jede Aktivität ist eine gute Gelegenheit für die Beurteilung von Lernfortschritten und für Rückmeldungen. Jede Unterrichtsstunde und jede Schüleraktivität ist eine Gelegenheit für die formative Beurteilung dh. für das Registrieren von Lernfortschritten und für das Planen von weiteren Aktivitäten.

Die formative Beurteilung ist Bestandteil des modernen Unterrichts und beinhaltet die Beurteilung von Wissen, Fertigkeiten, Einstellungen und Verhalten, wie auch die Entwicklung von entsprechenden Kompetenzen im Lehr-und Lernprozess. Bei der formativen Beurteilung werden Informationen über Lernfortschritte gesammelt und die meisten Techniken, die dabei eingesetzt werden, sind: Durchführung von praktischen Aufgaben, Beobachten und Notieren von Schüleraktivitäten im Unterricht, Lehrer - Schüler Kommunikation, Führung von Schülerregister (Lernfortschritt Map) usw. Die Ergebnisse der formativen Beurteilung sollen am Ende des Unterrichtsmoduls summativ in einer Bewertung – Note zusammengefasst werden.

Die Arbeit jeder Lehrkraft besteht aus Planen, Durchführen, Begleiten und Beurteilen. Es ist wichtig, dass die Lehrkraft andauernd nicht nur die Schülerleistungen und den Unterrichtsprozess begleitet und beurteilt, sondern auch sich selbst und die eigene Tätigkeit. Alles was zu guten Ergebnissen führt, wird die Lehrkraft weiter in ihrer Unterrichtspraxis einsetzen und alles was nicht genug effektiv und effizient ist, sollte geändert werden.

4. ВЛАШКИ ГОВОР СА ЕЛЕМЕНТИМА НАЦИОНАЛНЕ КУЛТУРЕ

Numilji lu kurs	**VUORBA ŠÎ KULTURA VLAHA**
Cilju	**Cilju** lu invăcamîntu lu vuorba vlaha je dî să škuolari invjeacă zakuoanjilji lu vuorba vlaha în kare trîabje să šćije să skrije šî să vorbaskă, să o kunuoaskă, să invjeacă să tulmašaskă aljeasă teksturj dîn literatură, să să învjeacă se pastrjeadză ađetutlji šî tradicija šî să înbuogacaskă kultura vlaha.
Razu	Atrijlja
Fuondu dî šasurj pră an	**72 dî šasur**

AŹUNSU Dîpa śe oguoaje ku tjema škuolarju o să puoată sî:	**TJEMA**	**SUCÎNUTU**
– aljagă vuorba śe învacă dîn alće ljimbj šî vuorbje; -încaljagă sucînutu lu tjekstu dî literatură karje śećeašće; - kunuoaskă subjektu šî predikatu; - kunuaske numiturilji šî verburlji; - aljagă ruodu šî număru lu numiturj; - aljage forma lu verburj ku karje să spunje vrjeamja dî aku, vrjeamja śe a trjekut šî vrjeamja śe vinje -Numilji lu numjerj pîna la 1000 - šîmăj să prîaksuje să puoată să numaskă stvarurj šî stforurj, šćije să spună kum îs, să spună lukratura, objektu, numitu, relacije ljegaće dî vrjeame šî luok, să puoată să spună rugamîntu or kuomandă	**VUORBA VLAHA**	-Rekapitulacija lu aja śe je lukrat în razu al întînj - Tjeksturilji vlasăšć skrisă or štămpujiće pră ćirilică šî latinjică; - Vežbujitu dî analiză šî sîntjeză;vežbujitu dî laksikă šî sintaksă - Suarta lu vuorbje: numiturilji šii šî verburlji - Numiturilji: ruodu šî numaru - Suarta dă numiturj - Număratu šî skrisu lu numjerj pînă la 1000 - Numitu lu stvarurj šî stforurj, kum îs, lukratura, objektu, numitu, relacije ljegaće dî vrjeame šî luok,rugamîntu or kuomandă
– puoată să încaljagă vuorbje kunoskuće dîn vuorba dîn tematikă kunoskută dîkă să vorbjeašće merjeau šî dîkă să ponovjeašće dî măj mulće uorj; – aljagă vuorba lu nastavnjik, dijaluogurj skurće, povješć šî kînćiše în teme kunoskuće karje auđe în zbuor or dî pră snimkurj; – aljagă šî reaguje la skurće porînjś karje îs ljegaće dî aluj iskustvă šî dî aja śe je lukrat la śas (kematu la žuoakă, kuomandujitu, instrukcije šî aša în rînd...); – askulće ku încaljes; - vjeažbuje tehnika lu śećitu la glas (ritmu, artikulacija šî akcentu); -fije kadîr să śećaskă la glas teksturj skurće ku tematikă kunoskută, da praurmă šî teksturj ku tematikă njedokunoskută; - śećeaskă ku încaljes skurće skrisă šî ilustrujiće teksturj ku tematika kunoskută; - skrije tuoaće sluovilji (măj ku sama sluovurlji karje nus în ljimba sîrbaskă: î, ă, ś, ź, dz); - proskrije frăzurj skurće; - skrije diktat skurt; - proskrije, înpljinjeašće šî skrije vuorbje šî frăzurj skurće în ljegatura ku teksturj skrisă karje îs kunoskuće; - skrije aluj numje, poljikra šî atrjesa; - šćije să skrije čestitka; - kunuoaskă sluovilji, vuorbilji šî frăzurlji skrisă karje šćije să vorbaskă šî ja sama dî sîamnurj dî interpunkcije; - kunuoaskă elementurlji dî gramatikă: - sî să askulće ku ljimba în rînd ku nivou dî formă în komunikacije (ma ruog, fala or mulcamăsk, nuje la śe...); - încaljeagă śe skrije în tekstur skurće šî ilustrujiće dîn tematikă kunoskută; - đea raspuns skris la întrabarja pruostă; - spună dîn gură dî temă kunoskută, sîngur or ku aźutarja lu nastavnjik; - puoată să prospună film skurt, dijaluog, or tekst lukrat pră un plan ku întrabarje; - puoată sîngur šî ku aźutarja lu nastavnjik să deklamuje skurće lekcîj în ljegatură ku tema śe je lukrată la śas katînd la sljikă, strip or la rîndu dî sljiś, da šî fîrdă jeal; - šćije ku pruoašće vuorbje să spună dî stvarurj šî stforurj; - puoată să fakă komunikacije în karje înskimbă informacije skurće dî teme kunoskuće; - puoată să înskimbje în vuorbă kîća frăzurj ljegaće dî situacije dî întuoatădzî;	**KULTURA LU LJIMBĂ/VUORBĂ** **(1) Šćirja dî askultat** (încaljesu vuorbji) **(2) Šćirja dî śećit** **(3) Šćirja dî skris** **(4) Šćirja dî vuorbit** (spusu dîn gură) **(5) Interakcija ku vuorba**	- Škuala – numilji lu škuală - Traju în škuală - Dzîva škuolji - Fameljija - Prijaćinji šî komšîjilji - Praznjiku la kasă: kematu la guošć, ašćetatu lu guošć, dusu în guostîje - Śe să lukră în kujnă – gaćitu mînkărji - Śe să lukră în kupatilă - Ruostîtu lu stan or kasă - Orašu šî satu - Kum je orašu înparcît - În parku lu oraš - La stanjica dî vuoz or autobus - Saobraćaju în oraš - Drumajitu în luok măj mare - La farmă - Spuortu - Mînkarja dî plaśearje - Mînkarja zdravînă - Înbrăkamîntu, înkălcamîntu: sfarurilji dî înbrakat šî înkalcar dîspră vreamje - Škuala šî biblioteka - Puošta - tramăsu pră kărc, čestitkurilji šî razglednjică - Dusu în pozorištă - Dusu în bioskop - Dusu în muzej - Katatu la śas
- kunuoskă rima, struofa šî vjersu în poezije; - kunoaskă šî sî aljagă kînćiku šî povasta; - vadă în povastă potrivjala, vrjeamja šî luoku unđe śuoa sa potrivit; - vadă junaši šî să aljagă întră aja śe je ia jej bun dîn aja śe je njebun; - spune śe ginđeašće dî aja śe lukră junaśi în kînćik or în povastă; - kunuoskă šumalka šî sî o încaljagă; - kunuoska basna šî sî o încaljagă;	**LITERATURA VLAHA**	Povješćilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj. Šumjelšilji vlasăšć. Basnjilji vlasăšć Kînćišilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj

-ajbă kontakt ku stvarurjlji karje îs komponenc lu tradicija šî kultura vlaha šî kînd să fak pră un model dîn tradicije šî kînd să kunosk ku jealje în ambijentu autentik; - recituje la kîncíše or prezăntuje la scenă povješć dîn folkloru vlahilor ljegaće dî praznjiše (kum îs: Aźunu, Kraśunu, Pašćilji...); - să kunuoskă lukru ku mînjilji ljegat dî praznjiše šî dzî marj (cîrtajitu, fărbujitu uoavîlji, fakutu la maskă...); - înpreunje să fakă materijal ilustrujit šî ljegat dî kultura vlahilor (foto-album,..); - aflje še źuokurj să źuoakă la zavjećinj šî dzî marj; - să învintă sîngur să skrije în vuorba vlaha (poezije, povješć,...);	**KULTURA ŠÎ TRADICÎJA VLAHA**	-Сйнта Мајка Мариje ку ној сй фије! – ругамйнту власăск - Ажуну шй Крашуну , празњик - Пашћиљи - Завјећињиљи шй дзй марј - Шће је запису – луокурљи сфйнцййе - Кум шй кйнд жуоку жукăм – музика шй жуоку - Нам вуорбит пйн йн муоара ну мам дус – крједзуту - Привјег, frtocît – аћет - Слуобадзйту лу апă – аћет

INSTRUKCÎJILJI DÎ DIDAKTIKĂ ŠÎ METUODIKĂ DÎ REALIZACÎJA LU PROGRAM

Programu dî edukacîje šî învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* are patru tjeme: Vuorba Vlaha, kultura lu ljimbă/vuorbă**,** literatura Vlaha, Kultura šî tradicîja Vlaha.

În atrijlja raz krjesk kompetencijilji lu školarj: să învacă elementurlji dî vorbit, să învacă skrisu šî śećitu. Škuolari învacă sî să askulće ku modelul ljimbi še a învacat numa în măj lung monolog šî dijalog dîkăt în razu al întînj, să învacă să skrije în o formă frumoasă, askultînd să încaljagă frăzurj măj învrzîće kum je numit ku programu.

Programu dî edukacîje šî învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* je fundat pră aźunsurj.

Še sadržaj o să aljagă să lasă lu oćitul, da ra fi bun dî să sadržaju lu asta parće lu program dî învăcamînt realizaskă ku muzika šî źuoku (askultat la kîncíše dî kopij, kunoskutu ku instrtumenturlji , ku źuokurlji), ku povješć, ađeturj šî aluor aratat kum la śas aša šî la priredburj..

VUORBA VLAHA

Învaljitu lu kultura lu ljimbă/vuorbă je una dîn măjmarj daćinj lu edukacîja dî ljimba/vuorba ku elementurlji lu kultura lumnji. Asta tjemă, makră dîkă je pusă ka o tjemă aljeasă, trîabje sî să ljeaźe dî lukratu lu tjeksturj dî literatură ka šî ku învacatu lu gramatikă šî ortografije. Tuot aša, šî lukratu la tjeksturj dî literatură šî lukru la gramatikă šî ortografije trîabje sî sucînă pastratu lu kultura spusă šî skrisă.

Vorbitu dîn gură să lukră prîn źuoakă šî aktivnosturj ku karje să vjeažbuje komunikacîja Škuolarji puot sî povîastuje katînd la sljikă or rîndurj dî sljiś. Puot sî propovîastuje tjekstu karje a askultat sumjearnjik or la sećit.

Dî la škuolarj să ašćată sî puoată sî întîlpinje grupj dî vuorbje dî vro tjemă šî spusurj dîn vuorbje še îs daće. Trîabje sî šćije sî spună še ginđesk dî tjekstu še a śećit (dî še la fuost drag šî dî še), sî spună kum je numit tjekstu, kum kjamă autuoru, junaku šî aluj vrjedujealje. Trîabje sî šćije sî dzîkă fala šî să kaće aźutamînt. Singur trîabje sî spună (duoa tri spusurj) dî aluor fraće or suoră, dî drugarj dîn škuoală, dî vijaca la škuoală, dî vro śuoava še a petrekut, dî vro potrivjeală karje lji sa potrivjit

Ortografije să învacă prîstă vježbujitu ku sistjem (dîktatu dî ortografije, înđirjeptatu lu smińciturilji în tjekstu še je dat, tjesturj ku întrabărj dîn ortografije šî aša).

Nastavnjiku planirjeašće, puoartă šî organizujeašće procesu lu învăcamînt (aljeaźe še să lukră, metuodu kum să lukră, forma dî lukru, tipu šî numeru dî vježbj šî altă še), koordinirjeašće lukru lu škuolarj dî sî să še îj mejbun înpljinjeadză aźunsurilji še îs supusă. Nastavnjiku aša aljeaźe vježburlji să puoată škuolari măjđeas să vorbaskă kă numa vorbind să puoaće învaca ljimba

LITERATURA

Programu dî literatură je fakut dîn tjeksturj karje îs rîndujic prîn rodurj lu literatură – *lirjika, epika, drama* ku dodatu lu tjeksturj karje popularizăsk nauka šî karje informisăsk. Aljesu lu tjeksturj je lasat lu nastavnjik, da trîabje sî fije în rîndu ku anji lu škuolarj.

LUKRU KU TJEKSTU

Să aljeaźe: povasta (dîn lumnje, alu autor), basna, kînćiku, śumjelś.

Śećitu – lu povješć vlasăšć skurće, tjeksturj dîn literatura frumuoasă, kînćiše, basne. Vježbujitu lu śećitu frumuos šî încaljes, karje je apruoapje lu vuorba dî tuoatădzî. Kînd să lukră kînćiku trîabje vežbujit śećitu frumuos šî recitujitu.

Dî la škuolarj dîn asta vrstă să ašćată, sî šćije sî vadă rîndu lu potrivjelurj, junaśi šî aj dî lăturj, vrejeamja šî luoku unđe să potrivješće, înśeputu, înklîšitu šî dîsklîšitu lu lukrarje, dăskrisu lu înokuolu šî uoamenji; porînśilji lu śumjelś; kriśitura lu basne sî să adukă în relacîje ku potrivjelurj dîn vijacă, sî vadă elementurlji dî fantastikă în povješć.

ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE

Elementurlji dî kultură šî tradicîje pră număru lu śasurj numic dî realizacîje arje măjmarje kuprins, da prîn ja să škuolarji kunosk ku aluor kultură šî tradicîje kum ra puća sî o pastrjeadză šî înojaskă. Prîn mulće aktivnosturj la śasur škuolarji să kunosk ku aja kum să faśe Pašćilji, Kraśunu, or praznjiku. Aša je šî ku kunoskutu lu fakutu lu boćeadz, nuntă or pomană.

În kultura vlasaskă mult să cjeanuje źuoku šî kînćiku, dîspră še škuolarji să învintă sî învjeacă pašurlji dî źuok. Să kunuosk ku instrumjenturlji dî muzikă ku karje să faśe melodija lu źuokurj šî kînćiše vlasăšć. Prînga aja, školarji să kunosk šî ku puortu vlahilor dîn aluor luok šî okuol. Kunoskutu ku mînkarja dîn tradicîje să puoaće faśa šî ku aluor degustacîje la kăš or la vro manifjestacîje, la karje škuolarji puot sî să dukă ku parincî or în grupă ku oćitulu šî ajlalc škuolarj.

Ku zanaturj šî lukrurj vlasăšć batrînje škuolarji puot sî să kunoaskă kînd să duk akuolo unđe să lukră zanatu, or la vro moară batrînă, or la baśije. Dîka aja nu să puoaće, lu škuolarj trîabje aratat audio-video materjal dîn karje jej puot sî vadă lukrurlji šî zanaturlji batrînje karje Vlasi măjmult a lukrat.

Măjmult trîabje sî să kinuje sî să pastrjeadză šî pazaskă identitjetu šî ađeturilji Vlahilor, ma nu numa povăstujind ma šî în praksă.

Kum să realizuje programu

- să faśe ljegatură întră vuorbă šî sljikă, să raspunđe la pruošće întrabărj în ljegatură ku tjekstu, realizacija lu kuomandă karje je śećită;
- askultatu šî reagiritu la kuomanda lu nastavnjik or dî la audio snimak (skuoalîće, šădz, mjerź, sărj, źuoakă... or: cîrtăje, taje, fîarbuje, daškiđe/înkiđe svjeska...);
-vježbilji dî askultat (pră uputstva lu nastavnjik or dî la audio-video materijal trîabje ljegac pojmurlji în vježbankă, ...);
- înpreuna fakut materijal ilustrujit (album ku sljiś,...);
- lukru în parjeakje, în miś šî marj grupj (dijaluogurj skurće, ...); lukru în mînj (cîrtajitu, fărbujitu, tajatu ku fuoarfiśilji, lukru ku glinamuolu or ku aluvatu, ...);

Trîabje în tuotdîuna luvat sama dî daćina a măjmarje alu kurs: sî škuolarji învjeacă frumuos sî vorbaskă pră vuorba vlasaskă šî šćije dî aluor kultură šî tradicîje. Trîabje bagat dî sama še škuolarji šćiu întînj, ku še vin dî la aluor kăš šî în rîndu ku aja lukrat ku tuot škuolarju băškašît, purtînd dî grižă šî dî tuot kolektjivu.

PETRJEKUTU ŠÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră pră Pravilniku dă vrjedujala lu škuolarj pînă la aoptlja raz.

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da înśeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je škuolarju šî în relacîje ku karje să ocjenjeašće kît progrjes a avut šî

śe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mărs nainće šî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot śasu dî edukacîje šî aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît škuolarju a mărs nainće šî sîj să spună śe trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja śe să šćije, śe să puoaće, cînutu šî rîndu la lukru, ka šî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje šî învacat.

Lukră lu nastavnjik să sucînje dîn plănirjit, realizujit, petrjekut šî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă šî ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja śe škuolarji a fakut, šî procjesu lu edukacîje šî învacat, ka šî pră jeal sîngur šî aluj lukru kum ar fi edukacija măj bună.